Ex Bibliotheca
PP. Coll. Rom.
Societ. Jesu

8

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
12 G
44

8.-3.c.14.

JOANNIS CLERICI
ARS CRITICA,

IN QUA AD STUDIA

Linguarum

LATINÆ, GRÆCÆ, ET HEBRAICÆ,

Via munitur; Veterúmque emendandorum, Spuriorum

SCRIPTORUM

A Genuinis dignoſcendorum, & judicandi de eorum

LIBRIS

Ratio traditur.

Editio Quinta auctior & emendatior.

VOLUMEN SECUNDUM.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA

AMSTELÆDAMI,

Apud JANSSONIO-WAESBERGIOS,

M. DCC. XXX.

Digitized by Google

LECTORI

S. P. D.

JOANNES CLERICUS.

BIBLIOTECA ... ROMA ... VITTORIO EMANUELE

Monitus à Typographo aliquot hîc ſupereſſe paginas vacuas, occaſionem adripui, Lector, iterum te adloquendi, hujuſce alterius Voluminis initio; & quidem de ratione ſcribendi nonnullorum, qui Opuſcula noſtra, & præſertim hancce Artem Criticam, admordere conati ſunt.

Socrates apud *Platonem*, in Gorgia, oſtendit duas eſſe perſuadendi vias, unam διδασκαλικὴν, quæ adcuratam cognitionem ejus, quod perſuadetur, animis audientium inſerit; alteram πιστευτικὴν, quæ fidem tantùm & opinionem parit, quamvis res ipſa etiamnum ſit ignota. Prior

quidem perſuadendi ratio id ſolùm inquirit quod eſt in re aut exploratum, aut certè maximè probabile; poſterior verò non quid ſit certum, aut veriſimile, petitúmque ex re ipſa ſpectat; ſed quid ſit idoneum ad perſuadendum quod libet iis, qui verba potiùs adtendunt, quàm res, & de earum Veritate, non adcurato examine inſtituto, ſed ex alienis quibuſdam circumſtantiis judicant. Homines nonnulli planè imperiti Artis, quam hîc tradidi, ſed non inepti ad commovendum imperitum vulgus, cùm priore viâ nihil proficere ſe poſſe ſentirent, poſteriore me adgreſſi ſunt. Quem grammaticis aut criticis rationibus oppugnare debebant, ſed non poterant, eum *argumentis Theologicis ab Invidia ductis*, de quibus Diatriben edidi, ad calcem Logicæ, impetiverunt, rémque conficere ſe poſſe putarunt.

Ego quidem eodem armorum ge-

genere, quod viro probo indignum puto, cum iis non certabo; quamvis nihil eſſet cur quererentur, ſi iiſdem armis, quibus contra me priores uſi ſunt, contra eos pugnarem; ſed monebo homines ut de rebus criticis, interpretationibúſque, quæ ex Linguarum cognitione pendent, poſſint rectè judicare, duo eſſe planè neceſſaria. Unum eſt ut Artem ipſam, ad cujus normam talia exigenda ſunt, pernoſcant, omnéſque ejus partes adtentè animo verſent. Alterum ut Linguam, qua uſi ſunt Scriptores, de quorum interpretationibus judicare adgrediuntur, probè intelligant; quod non potuerunt adſequi puerilibus illis ſtudiis Scholarum, aut tumultuariâ lectione pauculorum Recentiorum, adhibito ſubinde, prout ſubitus uſus poſtulabat, Lexico; ſed longâ atque adtentâ lectione Scriptorum Veterum, de quorum ſententia

 ju-

judicare volunt. Tum demum idonei judices interpretationum grammaticarum poterunt eſſe, ipſique etiam aliquid in eo rerum genere, ſi ita ferat animus, moliri. At abſurdum eſt & dignum ludibrio, velle, poſt lectos aliquot libellos recentiores, & quidem maxima ex parte hominum imperitorum harum rerum, aut etiam vernaculâ Linguâ ſcriptos, judicem agere omnium quæ prodeunt, & adgredi etiam confutare quæ non intelligas. At peritiæ loco eſt id quod ſolent nonnulli, veriùs quam putant, *zelum* vocare; hoc eſt, vehemens adfectus, quo alienis laudibus invidentes, cupientéſque famam conſequi ex aliorum probro, cœlum terræ miſcent, ut bonos viros & Litterarum ſtudioſos infament.

Quando non inveniunt in ipſa re quod carpant, ad ſophiſticas artes converſi fingunt quod nuſquam eſt, ut

ut hominibus invidiam creent. Eſt nonnemo, apud vicinam gentem, qui ab aliquot annis artem conviciandi optimis quibúſque profitetur. Is, ut in aliquot populares ſuos doctiſſimos viros, ita & in me acerbiſſimè invectus eſt larvâ tectus, atque hoc meum Opus ſuſpectum imperitis, iis artibus quas dixi, reddere conatus eſt. Primùm mihi tribuit opiniones, quas novit non tantùm me pro meis non agnoſcere, ſed etiam confutaſſe; quaſi noſſet animum meum, quod eſt hominis ferreæ frontis. Deinde vult meam Criticam eò ſpectare ut opiniones illas, quas mihi pro arbitrio tribuit, confirmem.

Atqui Deum teſtem vocare poſſum, cujus ſolius judicio nobis omnibus ſtandum eſt, aut cadendum, in hoc Opuſculo me præ oculis hunc unum habuiſſe finem, ut Artem, quam explicare conatus ſum, illuſtrarem, exemplis ex graviori-

bus rebus, quoad ejus fieri poſſet, deſumtis; ne Critica haberetur Ars nihili, & intra fines anguſtiores multò, quàm par eſt, coërcenda. Ideò ſæpe hîc occurrunt, quæ à pleriſque Criticis adtingi non ſolebant, qui intra profanos Scriptores ſe continebant. At ea non faciunt ad perſuadendum quod quiſpiam *Picrocholus* vulgo perſuaſum vellet, ut ipſe magni fieret, & optimi quique ac eruditiſſimi ſpernerentur. Non diffiteor; nec quiſquam, niſi inſanus, mihi exprobrarit, me operam non dediſſe ut, conculcatâ rectâ Ratione, regulíſque omnibus criticis perfractis, pro oraculis haberentur quæ placerent Cenſori, qui vix ipſe novit quid velit, quæ verò exiſtimarem ipſe eſſe vera ea falſa haberentur. Quis bonus aliter ſua ſtudia comparat, niſi ut Verum ante omnia cognoſcat; deinde ut cognitum confirmet, atque aliis etiam perſuadeat?

Cùm

Cùm autem multa ſint vera, eſt una primaria Veritas, ad quam confirmandam atque illuſtrandam omnes ingenii nervi ſunt contendendi. Ea eſt Veritas Religionis Chriſtianæ, quam non ſophiſticis ratiunculis, & ab invidia ductis, diſſimulationibúsque quæ ſunt illâ indignæ; ſed argumentis petitis ex adcuratis rectæ Rationis atque Criticæ Artis Canonibus ubique probare, atque illuſtrare conatus ſum, & porrò conabor. Nec vera tantùm Religio habenda, ſed illi ſoli parendum, ſi beatitudinem conſequi velimus. Præcepta ejus amanda, extollenda, ſibi & aliis inculcanda ſunt, & præſertim quidem quæ ad amorem proximi pertinent. Hæc eſt ſententia cui omnia mea ſtudia ſerviunt, & poſthac, Deo juvante, ſervient. Scio quidem Religionem Chriſtianam non eodem modo ab omnibus intelligi, quia Novo Teſtamento

multi hominum decreta adſuunt. At ego Chriſtianam Religionem voco, quæ habetur in ſacris illis libris, & ab iis ne latum quidem unguem diſcedit. Non probari mihi multa *Unitariorum* interpretamenta ſatis oſtendi, cùm hîc, tum alibi; ſed fraudibus & malis artibus eos oppugnare judico eſſe eorum quibus Religio Chriſtiana ſit ignota, aut qui ei nequaquam credant, ſed faveant potentioribus, ut gratiam ſibi apud eos, muneráque & honores comparent; ſimilia facturi, *Unitariorum* cauſâ, ſicubi rerum potirentur. Quales non puto paucos eſſe, inter Zelotas; certè tam malis ſubinde argumentis utuntur, ut, niſi ea iracundiſſimè proponerent, omnes credituri eſſent ab iis partes prodi, quas propugnandas ſuſceperunt. Non magis probo eorum ſententiam, qui Scholaſticas voces Apoſtolis ignotas nobis imponunt, quaſi ne-

neceſſarias; ſéque, dum volunt explicare quod revelatum non eſt, in mæandros inexplicabiles repugnantiarum conjiciunt. Mihi media via videtur tenenda inter duo illa extrema, & dum meritò contendimus loca eſſe inſignia, de Divinitate Chriſti déque ejus Sacerdotio, quæ à *F. Socino* ejúſque ſequacibus torquentur; fatendum etiam rationem, quâ ſe *Scholaſtici* expedire conantur, multò plura complecti, quàm quæ ſunt revelata, nóſque pro expeditis impeditiores quàm antea reddere. Quid ergo nobis faciendum erit? Adquieſcemus, ſi ſapimus, in loquutionibus Apoſtolorum, quas non ſine ſumma ratione ab iis adhibitas eſſe credemus; quamvis eas omnes adcuratiſſimè interpretari non poſſimus. Quod ſi fecerimus, nec *Scholaſtici*, nec *Sociniani* erimus, ſed Apoſtolorum diſcipuli, qualem me adhuc profeſſus

feſſus ſum & ſemper profitebor. Quem in ſenſum, nonnulla jam dixi hujus Artis Criticæ P. II. S. 2. C. VIII, 10. & ſeqq. Vale.

Nonis Decembribus anni MDCXCIX.

IN-

INDEX CAPITUM

TOMI SECUNDI.

PARS III.

De emendandi ratione, Libris ſuppoſitis, & Scriptorum ſtylo.

SECTIO I.

De Emendatione.

CAPUT. I. *De origine mendorum.* 1

CAP. II. *De antiquitate mendorum.* 12

CAP. III. *De mendis ex imperitia Dictantis ortis, 1. quòd litterarum ductus non adſequeretur.* 28

CAP. IV. 2. *Quòd adfines figurâ litteras, ductúſque ſimiles miſcuerit.* 40

CAP. V. 3. *Quòd omiſerit quæ erant inter eamdem vocem repetitam, aut in alio verborum ſitu.* 48

CAP. VI. 4. *Quòd malè pronunciaret.* 56

CAP.

Cap. VII. 5. *Quòd Gloſſemata in margine ſcripta contextui intulerit.* 79
Cap. VIII. *De mendis à negligentia Scribentis ortis, 1. quòd quæ cogitaret, non quæ audiret, ſcriberet; 2. quòd perperam audiret.* 87
Cap. IX. 3. *quòd non adſequeretur orthographiam, aut antiquiores litteras.* 104
Cap. X. *Diſtinctionum omiſſionem multa menda peperiſſe.* 123
Cap. XI. *De ſignis Parentheſeos, &c.* 145
Cap. XII. *Ex compendiaria ſcriptura multa eſſe nata menda.* 165
Cap. XIII. *De mendis ex incuria Librariorum natis.* 179
Cap. XIV. *De mendis ex Criticorum temeritate, aut imperitia ortis.* 193
Cap. XV. *De mendis, quæ impoſtoribus tribuenda.* 212
Cap. XVI. *De mendis à Vetuſtate ortis.* 244
Cap. XVII. *Leges emendandi.* 256

SECTIO II.

De locis & ſcriptis ſpuriis à genuinis ſecernendis.

Caput. I. V*Eterum teſtimonia, de fraudibus quibus inſerta ve-*

veteribus Scriptoribus loca, ſuppoſitique iis integri libri. 302

CAP. II. *De indiciis, ex quibus colligere licet librum eſſe ſuppoſititium, aut interpolatum. I. & II. indicium.* 324

CAP. III. *Indicia III. & IV.* 336

CAP. IV. *Indicia V. & VI.* 346

CAP. V. *Indicia VII. & VIII.* 358

CAP. VI. *Indicia IX. & X.* 372

SECTIO III.

De judicio de ſtylo & charactere Scriptoris ferendo.

CAPUT. I. *DE iis quæ ſunt in quovis Scriptore animadvertenda, ut de eo rectè judicare poſſimus, déque forma ſcribendi Q. Curtii.* 395

CAP. II. *Q. Curtium fuiſſe Aſtronomiæ & Geographiæ planè imperitum.* 402

CAP. III. *Malè elegiſſe quæ ſequeretur & fabulas ſubinde deſcribere.* 421

CAP. IV. *Nonnulla malè deſcripſiſſe, & repugnantia prodidiſſe.* 430

CAP. V. *Inutilia narrare, neceſſaria omittere.* 436

CAP. VI. *Fabularum Græcarum documenta apud Indos quærere, Aſiæque remotiſſimis*

mis omnibus nomina Græca imponere. 448
CAP. VII. *Perperam omittere annos & tempeſtates, quibus ſingula geſta ſunt.* 457
CAP. VIII. *Perpetuò propemodum Declamatoris ſtylo uti.* 475
CAP. IX. *Q. Curtium laudatorem potiùs eſſe ambitionis nimiæ Alexandri, quàm vituperatorem. Egregia de illa Senecae & Lucani loca.* 494
CAP. X. *Aliquot loca Curtii tentata aut emendata.* 506

Addenda P. 3. *S. I. C. IX*, 7. Poſtea deprehendi eamdem loquutionem apud *Tacitum* Annal. III, 12. ubi de cadavere Germanici oculis plebis expoſito: *Quò pertinuit nudare corpus*, & contrectandum *vulgi oculis permittere.* Sed & illic quoque *conluſtrandum* legi oportere cenſuerim, quamvis durioribus metaphoris gaudeat *Tacitus*; nam ne manibus quidem *contrectantur* cadavera à vulgo, nedum ut oculis *contrectari* dici poſſent. Scio *Ovidium* de Tereo, Philomelæ amore flagrante, dixiſſe:

Spectat eam Tereus præcontrectátque videndo.

Sed mollior hîc multò eſt metaphora, quia Tereus Philomelam contrectare cupiebat.

F I N I S.

A R-

ARTIS CRITICÆ

PARS III.

De Emendatione locorum corruptorum, de Libris ſuppoſititiis à veris dignoſcendis, ac Judicio de ſtylo & charactere Scriptorum ferendo.

SECTIO I.

De Emendatione locorum corruptorum.

CAPUT I.

De Origine Mendorum.

1. SI Deo Optimo, Maximo viſum fuiſſet antiquiſſimorum mortalium ita adflare animos, ut inter ea quæ invenerunt vitæ utilia ac neceſſaria, fuiſſet pulcherrima artium mechanicarum Typographia; non modò innumera Veterum monumenta, quæ ob paucitatem exemplarium interciderunt, mani-

bus noſtris nunc tererentur; ſed illa etiam, quæ vim vetuſtatis omnia perdentis effugerunt, ad nos multò emendatiora perveniſſent. Cùm enim olim, dum libri manu deſcriberentur, ſingula exemplaria non aliter poſſent emendari, quàm ſi à viro docto & diligente adcuratè legerentur, quod longum erat, & difficile; nunc unus atque àlter, iteratâ unius exemplaris lectione, millena aliquot exemplaria emendare facilè poſſunt. Sed quoniam, ut ille ait, * *nullum habemus in præterita jus, præterquàm oblivionis*; iis miſſis, quibus remedium nullum adferre poſſumus, videndum nobis ſupereſt, an ſit Ars aliqua, quâ poſſimus loca Veterum in mendo cubantia dignoſcere, ab iis quæ ſana ſunt, & veram in ea lectionem revocare. Hoc certè profitentur CRITICI à ſe fieri poſſe, atque hac in re potiſſimùm Artem ſuam ſitam eſſe dicunt; nec dubium eſt, quin ſæpiſſimè id præſtiterint quod polliciti erant, & ſanitatem innumeris locis ægris reſtituerint.

2. Quod illi factitarunt id, in hac Criticæ noſtræ Parte, ad certas Regulas revocare, & in Artis, quatenus licebit, formam redigere, conſilium nobis eſt. Ut autem tutiorem ac breviorem viam ineamus, quâ poſſimus pervenire ad cognitionem veræ lectionis locorum corruptorum; quærendum, ante omnia, quibus potiſſimùm modis corrumpi potuerint. Cognitâ enim morborum cauſâ & origine, faciliùs & certiùs curari poterunt.

3. Menda ergo quatuor cauſis originem ſuam debent, LIBRARIIS, CRITICIS,

* *Plinius Lib. II. c. 7.*

CIS, IMPOSTORIBUS & VETUSTATI, quæ omnia paullatim adterit. I. LIBRARIORUM *incuriâ*, aut *imperitiâ*, pleraque ſine dubio menda irrepſerunt, quæ nos nunc exercitos habent; cùm enim plerоſque libros deſcriberent, ab iis longè maximam mendorum ſegetem provenire neceſſe fuit. *Incuriæ* peccata tot & tanta ſunt, ut difficillimum ſit ſibi ab ea cavere. Novit enim quiſque, ſi quid exſcribat parum adtentus, non modò ſe adfinia vocabula, dum animus peregrinatur, miſcere; ſed diverſa planè ſcribere, detrahere, addere, & neſcio quot peccata admittere, quorum rationem ipſe poſtea reddere non poſſet, nedum ut alii eam deprehendere queant. *Imperitia* quoque in deſcribendo, ſi magna ſit, ut ſine dubio magna ſæpiſſimè fuit in Librariis, monſtra etiam mendorum peperit; cujus exemplorum ingentem copiam omnes MSS. Codices, omnes Criticorum libri ſuppeditant.

4. Sed variis modis imperiti, aut indiligentes Librarii in errorem delabi potuerunt; quos indicaſſe, quoad licebit, inutile non erit. Cùm alii dictarent, alii ſcriberent, ab utriſque varia provenire potuerunt menda. Ut à *dictante* incipiam, ille, licèt ſtatuamus emendato Codice eſſe uſum, ſi non fuit ſatis peritus, ſæpiſſimè decipi potuit, dum non bene legit, quæ bene ſcripta erant. Cùm enim manu exararentur omnia, multſque ſine dubio non pulcrè pingerent litteras, ut hodie fit, loca fuere, in quibus legendis homines rei aut Linguæ non ſatis periti ceſpitare po-

tuerunt. Voces adfines, aut ſimiles litteras facilè miſcebant. Si vox quæpiam bis repeteretur, & fortè ad eam uſque vocem, ubi primùm occurrebat, dictaſſent; ſæpe fiebat ut, omiſſis interjectis, ea quæ vocem ſecundò repetitam ſequebantur priori proximè ſubjicerent; aut etiam integros verſus, aliud agentes, omitterent. Præterea dictantis, & feſtinantis, lucri cauſâ, vox non ſemper fuit ſatis clara, aut pronunciatio ſatis diſtincta; ita ut ſcribentes, licèt adtenti, quid dixiſſet, non ſatis intelligentes ſcriberent quod ſibi audiviſſe videbantur, adfinéſque ſono litteras, ſyllabas, voces confunderent. Vocabula varia, apud Græcos præſertim, aut eodem, aut pænè eodem modo pronunciabantur, quamvis diverſiſſima, ut poſtea oſtendemus; eáque à ſcribentibus, aut imperitis, aut parum adtentis, facilè poterant miſceri; cùm præſertim celeriter ſcribentibus, & ſequentia adtendentibus, non ſatis eſſet temporis ad videndum, utrum vox, quam ſcripſerant, loco conveniret, aut ad interrogandum dictantem.

5. Præterea cùm *dictans* videret ſæpe, in margine exemplaris, quo utebatur, quiddam ſcriptum; poterat ſuſpicari, verba eſſe à Librario feſtinante omiſſa, quæ Criticus ad oram poſtea ſcripſiſſet; præſertim ſi commodè poſſent inſeri, ita ut orationis ſeries iis nequaquam turbaretur. Attamen ejuſmodi verba ſæpe interpretationes ſunt Grammaticorum, aut eorum qui Codicibus illis uſi erant; quo factum, ut tam ſæpe Critici in contex-

textum orationis admiſſa *gloſſemata*, quærantur.

6. Dubium non eſt quin Librarii, qui vitam tolerabant quæſtu, quem in deſcribendis libris faciebant, pluribus ſimul dictarent, ut unâ operâ plura haberent ejuſdem operis exemplaria; ſed fuerunt etiam ſine dubio pauperiores, qui vendebant ea quæ ipſi ex libris, nemine dictante, *deſcripſerant*; qua in re, eadem ferè irrepere potuerunt menda, quæ vitio *dictantis* debentur, exceptis iis quæ ex mala pronunciatione oriebantur. Præterea dum integra commata, aut etiam integras periodos legunt ac poſtea ſcribunt, feſtinandi cauſâ; quid mirum, ſi quidpiam omittunt, aut ſynonymas voces pro aliis ſcribunt? quod in omnibus antiquis Scriptoribus animadvertent, quicumque varias lectiones, è veteribus MSS. Codicibus collectas, paullò adtentiùs expendent. Innumera ſunt ejuſmodi, in variis lectionibus Veteris Teſtamenti, ex Verſione LXX. Intt. & Novi, ut omnibus liquebit, ex inſpectis collectionibus dudum & non ita pridem editis. Poſtremis præſertim ſæculis, quicumque imperiti veteris orthographiæ, ex antiquis Codicibus quidpiam tranſcribebant facilè falli poterant, dum alias eſſe voces putarent, quàm reipſâ erant.

7. Hanc in rem obſervandum non ſemper, apud omnes Gentes, eamdem fuiſſe rationem pingendorum characterum, aut accentuum adſcribendorum. Apud Latinos antiquiſſimis temporibus, character erat quadratus & majuſculus, qualis in veteribus Inſcriptionibus

& MSS. etiamnum cernitur; niſi quòd figuræ litterarum calamo tam eleganter pingi non ſolerent, ac ſcalpro. Deinde invaluit ſcriptura, quæ *Langobardica* dicitur, rotundior & ſimilior huic noſtræ, quâ hodie utimur. Hac exarati ſunt plerique omnes MSS Codices, qui nunc exſtant in Bibliothecis, perpauci vetuſtiore illo Romano. Creditur ita dici ea Scriptura, quòd MSS. plerique ejus ævi, quo *Langobardi* Italia potiebantur, eo characterum genere ſint conſcripti. Sunt & qui *Saxonicam* ſcripturam aliáſque huic addant; ſed non tantum eſt earum à priore diſcrimen, ut ſeorſim expendi debeant. Vide, hac de re, *Joannis Mabillonii* Lib. V. de re Diplomatica, ubi omnium earum ſcripturarum ſpecimina profert.

8. Sunt in Veteribus, ſeu majuſculis litteris, aliquot ſat ſimiles, præſertim ſi parum eleganter pingantur; quæ non difficulter à Librariis rerum ipſarum imperitis, nec vocum ſignificationem tenentibus, miſceri potuerunt. Cujus rei ratio, in emendationibus, maxima habenda eſt. Similia animadvertenda, de litteris Langobardicis. Sæpe factum ut menda irreperent in Codices Romano vetere charactere ſcriptos, quæ in Langobardicos transfuſa ſunt; deinde & nata nova eorum progenies, ex Langobardica ſcriptura; quibus mendis plurima nunc loca uſque adeò depravata ſunt, ut in integrum reſtitui nullâ ingenii ope poſſint.

9. Græcorum etiam characterum aliqua videtur eſſe facta mutatio, nam cùm antiquiſſimi

mi quadrati eſſent, quales in Inſcriptionibus viſuntur, poſtea inter ſcribendum videntur rotundiores eſſe facti. Qua de re conſulenda *Palæographia Græca* doctiſſimi Monachi Benedictini *Bernardi de Montfaucon*, Lutetiæ nuper edita. Sed præterea accentus, & ſpiritus, qui in antiquiſſimis Codicibus nulli erant, in recentioribus ſunt additi; unde nata etiam nova menda, dum hæc perperam adpinguntur. Vide, apud eumdem, veterum Exemplarium MSS. ſpecimina.

10. Apud Hebræos, ante tempora captivitatis Babylonicæ, in uſu erat id litterarum genus, quod à Phœnicibus acceperant, & quod vulgò *Samariticum* vocatur, eò quòd id ſervarint Samaritæ. Deinde is character in Aſſyriacum mutatus eſt; in Captivitate, ut demonſtrarunt viri doctiſſimi, & potiſſimùm *Lud. Cappellus*, in Diſſ. de Litteris Hebræorum. Sed & nos quædam diximus, in Diſſertatione de Nummis characteribus Punicis ſignatis, XI. *Bibliothecæ Selectæ* Tomo. Cùm Hebræorum Librarii, aut *Scribæ*, homines eſſent, quemadmodum Græcorum & Latinorum, menda ſimilia admittebant, ut poſtea liquidò oſtendemus.

11. Verùm aliud animadvertere licet, in Codicibus antiquiſſimis, cùm Græcis, tum Latinis, quod & in Hebraïcis fuiſſe, ante Maſſoretharum tempora, nonnulli Judæi fatentur; voces, nimirum, nullis interſtitiis ſejunctas, nec ullis interpunctionibus ſeparatas eſſe; aut, minimùm, quàm plurimas ita conjunctas, quaſi eſſent una vox; quo factum

ut non modò falſis interpunctionibus, ab hominibus non ſatis peritis, corrumperetur poſtea ſenſus; ſed etiam ut ſyllabæ conjungerentur, quæ divelli oportebat; aut contrà divellerentur, quæ conjungendæ erant. Hinc intelligere licet, munus *Anagnoſtæ*, temporibus illis, non fuiſſe indocti prorſus hominis, cùm ejuſmodi Codicibus utebantur; nam ex tempore orationem interpoſitis moris dividere, cùm diviſa in Codice non eſſet, cujuſvis certè non erat. Inſigne ejus rei exemplum legere eſt apud *A. Gellium*, Lib. XIII c. 30. *Laudabat, inquit, venditabátque ſe quiſpiam in Libraria ſedens, homo ineptè glorioſus, tamquam unus eſſet, ſub omni cœlo, ſatirarum M. Varronis enarrator; quas partim Cynicas, alii Menippeas adpellant: & jaciebat inde quædam non admodum difficilia, ad quæ conjicienda adſpirare poſſe neminem dicebat. Tum fortè eum ego librum ex iiſdem Satiris ferebam, qui ὑδροκύων inſcriptus eſt. Propiùs igitur acceſſi & noſti, inquam, magiſter, verbum illud, ſcilicet, è Græcis vetus; muſicam quæ ſit abſcondita, eam eſſe nulli rei? Oro te legas hos verſus pauculos, & proverbii iſtius, quod in his verſibus eſt, ſententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potiùs, quæ non intelligis, ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego poſſum quæ non adſequor? Indiſtincta namque fient & confuſa quæ legero & tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus deſiderantibúſque, accepit à me librum veterem fidei ſpectatæ, luculentè ſcriptum; accepit au-*

autem inconſtantiſſimo vultu & mœſtiſſimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle poſtulare, ut credatur mihi. Pueri in ludo rudes, ſi eum librum accepiſſent, non ii magis in legendo deridiculi fuiſſent; ita & ſententias intercidebat, & verba corruptè pronunciabat.

12. Ad hæc omnia, ſi accedat incuria *dictantis*, aut *ſcribentis*, aut utriuſque ſimul; potuit alter dictare quod cogitabat, non quod erat in libro, aut alter ſcribere id quod animum ejus avocabat; quod nobis contingit, cùm animus diſtrahitur aliis cogitationibus. Indidem variæ luxationes ac tranſpoſitiones, ſequentium ætatum Criticis crucem fixuræ, provenire potuerunt.

13. Præterea & hoc ſæpe accidit, ut à feſtinantibus Librariis per compendium multa ſcriberentur, omiſſis aliquot ſyllabis, quæ Lectori conjiciendæ relinquebantur. Eæ verò vocum contractiones ſæpè malè à Librariis aut Criticis intellectæ pepererunt maxima menda; cùm in nominibus adpellativis, tum etiam in propriis.

14. Antiquiſſimis temporibus, cùm litterarum ſtudia in Græcia atque in Italia etiamnum florerent, Librariis pænè ſolis aut Criticis imperitis, vel æquo audacioribus tribui poterant omnia menda; ſed cùm barbaries Orientem, ſub Imperatoribus Chriſtianis jam invaſiſſet, & unà cum ea creviſſet mirum in modum Monachorum numerus; hi cœperunt veteres libros in Monaſteriis exſcribere, cúmque plerique homines indocti eſſent, præſertim ad humaniores litteras quod adtinet,

quippe in legendis Liturgiis potiſſimùm occupati, menda innumera admittebant. Quod fiebat in libris Græcis, apud Græciæ & Aſiæ Monachos, idem factitabant in Occidente alii Monachi, ad libros Latinos quod ſpectat. Hinc fit ut perpauci ſint Græci, aut Latini Codices MSS. qui non ſcateant mendis, præſertim qui complectuntur res non ita vulgò notas.

15. Igitur cùm antiquiſſimi Librarii parum emendatè Codices deſcriberent, iſque Codices poſtea in manus Monachorum ignariorum inciderent; quid mirum, ſi depravatiſſimi pervenerunt in manus noſtras? Cùm autem inventa eſt Typographia, viri docti, pro illo ævo, qui ex MSS. primùm typographicis litteris deſcripta ediderunt Veterum monumenta, perſæpe nimis ingenio ſuo indulſerunt, in emendandis quæ vitioſa ipſis videbantur; unde nata in Editionibus, ex primis illis expreſſis, nova menda; quæ nonniſi inſpectis denuo Codicibus MSS. hoc & præteritis ſæculis, tolli à viris doctis potuerunt. Sed & horum multi imperitiâ, aut audaciâ nimiâ, quâ conjecturas ſuas, quaſi exploratas lectiones, in Veterum contextum admiſerunt, eorum Scripta conſpurcarunt; ne jam loquar de Typothetarum mendis, quæ vix poſſunt omnino vitari.

16. II. Quot & quanta orta ſint ex Librariorum aut indiligentia, aut imperitia menda ſatis, ut opinor, liquet ex ſuperioribus. Hæc cùm CRITICI jam olim animadverterent, hoc in ſe laboris ſuſceperunt, ut exemplaria opti-

optimorum quorumque Scriptorum manu ſuâ emendarent; cum in gratiam amicorum, tum etiam lucelli cauſâ, quòd exemplaria ab eruditis Grammaticis emendata majore pretio emerentur. Sed cùm hi Critici non omnia æquè intelligerent, nec pari omnes judicio valerent, ſæpe quæ emendatione indigebant, quaſi ſana tranſvolarunt; aut contra violentas manus iis, quæ rectè poſita erant, adtulerunt. Quæ omnia exemplis ſingillatim poſtea comprobabimus.

17. III. Sed & homines nequam; quos non Criticos vocaverim, cùm Critica nequaquam uterentur, ſed FALSARIOS, datâ operâ, varia in Veterum ſcriptis mutaverunt, aut iis detraxerunt, vel adſuerunt, ut legentes fallerent. Quod in antiquitatibus Ethnicis rariùs contigit, in quibus operæ pretium non erat fallere; ſed in Eccleſiaſticorum Scriptorum antiquiſſimis monumentis, quæ contendentes Chriſtiani in ſuas quique partes trahere conabantur, frequenter accidit; ut in hujus Operis Præfatione jam monuimus, & aliis exemplis manifeſtis poſtea oſtendemus. In vita *Lanſranci* Benedictini primùm Monachi, deinde Cantuarienſis Archiepiſcopi, edita cum ejus Operibus Lutetiæ, anno MDCXLVIII. hæc leguntur: *Quia Scripturæ, Scriptorum vitio, erant nimiùm corruptæ, omnes tam Veteris, quàm Novi Teſtamenti Libros, nec non etiam Scripta SS. Patrum* SECUNDUM ORTHODOXAM FIDEM STUDUIT CORRIGERE.

18. IV. Ad hæc omnia acceſſit VETUSTAS,

TAS, quâ factum ut antiquiſſimæ membranæ & chartæ laceræ, vel ita ſitu adfectæ, ut litteræ ſæpe deletæ eſſent, ad poſteros pervenerint. Hoc modo, ſine culpa ulla Librariorum, Criticorum, aut Falſariorum, plurimæ lacunæ in Veterum Scriptis factæ ſunt, quæ ſæpe nullo ingenio expleri poſſunt; aut ſi non incommodè expleantur, deſiderium tamen in nobis verorum Scriptoris verborum relinquunt. Exempla rem poſtea clariorem efficient.

CAPUT II.

In quo Mendorum antiquitas, Veterum teſtimoniis, exempliſque demonſtratur.

1. QUAMVIS quæ à nobis ſuperiore Capite dicta ſunt certiſſima ſint, ut cùm ex ipſa re jam conſtat, tum etiam exemplis poſtea liquebit; attamen quia multi de ſinceritate atque integritate Codicum ſacrorum & profanorum judicant, qui non tam ratione moventur, quàm exemplis, & præſertim auctoritate; age, ſuperiora, hoc etiam modo, extra omnem dubitationis aleam collocemus.

2. Ut à veteribus Hebræis initium faciamus, ab iis Libros Sacros non ſatis diligenter ſervatos eſſe, ſi dixero, nihil dicam quod non facillimum ſit creditu: ob frequentes eorum ad Idololatriam defectiones, quibus fiebat ut Prophetarum Scripta negligerent. At ipſa

ipſa hiſtoria ſacra rem, ſine ulla conſectariorum ope, nos docet, cùm narrat Librum Legis qui in Templo adſervabatur, & ſeptimo quoque anno publicè legi debebat, diu delituiſſe; nec, inventus cùm fuiſſet, ſine admiratione, à Rege alioqui pio, Joſia, fuiſſe lectum. Vide 2. Paral. XXXIV, 15. Si Rex, quem ex Lege oportebat ejus exemplar habere, quod quotidie lectitaret, nullum habuit; non eſt credibile vulgò Jeroſolimæ ejuſmodi libros emendos, aut deſcribendos proſtitiſſe.

3. Quòd ſi, ſtante ac florente regno Judaïco, tam negligentes fuere Judæi Legis ſuæ, cùm non modò deberent ejus exemplaria multa habere, quæ diurnâ ac nocturnâ manu verſarent, ſed etiam facilè poſſent; non eſt veriſimile eos, non modò acciſis rebus, ſed planè profligatis, cùm in alieno ſolo, procul à patria, duram & inopem vitam agerent, majorem curam adhibuiſſe, ut multos ac emendatos haberent Codices; aut curâ ſuâ efficere potuiſſe, quod, ſtante Republicâ, à viris piis fieri non potuerat. Imò verò multi Patres credidere libros ſacros, in Captivitate Babylonica, planè intercidiſſe. Duorum dumtaxat teſtimonium proferemus. Prior erit *Clemens Alexandrinus*, Stromat. * Lib. I. quem credibile eſt rem habuiſſe à Judæis ſui ævi: Κἀν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ, διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν, κατὰ τοὺς Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως χρόνους, ἐπίπνους Ἔσδρας

ὁ

* *P. 342. Ed. Colon. an. 1688.*

ὁ Λευίτης Ἱερεὺς γενόμενος, πάσας τὰς παλαίας αὖθις ἀνανεούμενος προεφήτευσε γραφάς: *etiam in captivitate Regis Nabuchodonoſor, cùm periiſſent Scripturæ, Eſdras Sacerdos, temporibus Artaxerxis Perſarum Regis, adflatu omnes veteres iterum renovans prophetavit Scripturas.* Idem antea * dixerat; ſed paullò obſcuriùs. Scriptor *Synopſeos*, quæ exſtat in ſecundo *Athanaſii* volumine, in Synopſ. Lib. XII. qui eſt Eſdræ: Ἱστορεῖται δὲ καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Ἔσδρα, ὅτι ἀπολομένων τῶν βιβλίων, ἐξ ΑΜΕΛΕΙΑΣ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον αἰχμαλωσίαν, αὐτὸς Ἔσδρας φιλόκαλος ὢν, καὶ εὐφυὴς, καὶ ἀναγνώστης, ἐφύλαξε πάντα καθ' ἑαυτὸν, καὶ λοιπὸν προήνεγκε, καὶ πᾶσιν ἐκδέδωκε, καὶ οὕτως διασώζεται τὰ βιβλία: *narratur & hoc de Eſdra, cùm periiſſent Biblia* NEGLIGENTIA *populorum, & propter diuturnam captivitatem, ipſum Eſdram, cùm eſſet rerum honeſtarum ſtudioſus, bonæ indolis, & lector, ſervaſſe omnia apud ſe, & poſtea protuliſſe, ac omnibus edidiſſe, quo pacto ſervata ſint Biblia*, Similia poſſent ex † *Chryſoſtomo* & ‡ *Theodorito* proferri.

4. Quæ non adfero, quòd credibile mihi fiat Eſdram ex memoria, aut adflatu omnes libros veteres reſtituiſſe; ſed quia videtur omnino hæc hiſtoria orta eſſe ex aliqua vera narratione. Nimirum, corrupti erant Libri Sacri, negligentiâ populorum & longinquitate temporum, eóſque Eſdras recenſuit, quatenus

* *P.* 329. † *Homil. VIII. in Ep. ad Hebr.*
‡ *Præfat. in Cantic.*

tenus licuit. Hæc enim eſt opinio vulgò inter recentiores Judæos recepta. *Elias Levita*, in Præf. tertia ſui *Maſſoreth hammaſſoreth* fol. 44. Ed. *Seb. Munſteri*, ita eam exponit בגלות ראשונה אבדו רוב וגו" *in captivitate prima, perierunt plurima exemplaria, diſtracta ſunt, paucáque incorrupta manſerunt, & præterea qui noverant biblicos libros mortui erant; ut coactus fuerit Eſdras & Concilium ejus reformare coronam, ſecundùm vetuſtatem ſuam, & emendare libros.* Vide & ſequentia.

5. Verùm antiquiores Judæi, poſt hæc etiam tempora, non ſatis emendatos fuiſſe libros ſuos faſſi ſunt; fortè propter negligentiam eorum, qui poſtea vixerunt. Ita *Demetrius*, apud *Ariſteam* p. 13. Ed. nuperæ Oxonienſis, de libris Judæorum, qui in Bibliotheca Alexandrina deerant, Ptolemæum adloquitur: Τοῦ νόμου τῶν Ἰουδαίων βιβλία, σὺν ἑτέροις ὀλίγοις τισὶν, ἀπολείπει. τυγχάνει γὰρ Ἑβραϊκοῖς γράμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα. ΑΜΕΛΕΣΤΕΡΟΝ δὲ, καὶ οὐχ ὡς ὑπάρχει, ΣΕΣΗΜΑΝΤΑΙ, καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδότων προσαναφέρεται, προνοίας γὰρ βασιλικῆς οὐ τέτευχε. δέον δέ ἐστι καὶ ταῦτα ὑπάρχειν παρά σοι διηκριβωμένα: *legis Judaïcæ libri, cum paucis quibuſdam aliis, deſunt. Dicuntur enim eſſe Hebraïcis litteris & linguâ; ſed negligentiùs, nec ut merentur, exarati, ſicut ab intelligentibus perhibetur. Regia enim providentia nondum iis contigit. Oportet autem ut & illi ſint, apud te, diligenter deſcripti.* Hæc pænè verbatim repetit *Joſephus* Ant. Jud. Lib. XII.

XII. c. 2. habétque etiam: συμβέβηκε δ' αὐτὰ καὶ ἀμελέστερον ἢ ἔχει σεσημάνθαι: *contigit eos negligentiùs, quàm oportuit, exarari*; nam pro ἔχει, quod nihil hîc ſignificat, legendum ἐχρῆν, aut ἔδει, *oportebat*, quod reſpondet τῷ ὑπάρχειν, *Ariſteæ*, quod aliquando ſignificat *promereri*. Hanc etiam hiſtoriam præſtare nolim; ſed hoc ſaltem hinc patet, ante verſionem LXX. Intt. non ſolitos eſſe Judæos, magnâ diligentiâ, Codices Sacros deſcribere.

6. Neque hoc figmentum eſſe, aut Helleniſtæ Judæi vanam opinionem, oſtendit ipſa LXX. Interpretum Tranſlatio; ex qua manifeſtò liquet eos exemplari emendatiſſimo, aut adcuratè deſcripto uſos non eſſe. Frequenter enim falluntur, dum aliter legunt, quàm oportet, aut adfines figurâ litteras miſcent; ut cùm in *Critica Sacra*, tum in *Notis Criticis*, multis oſtendit *Lud. Capellus*, & nos quoque, in Commentario in Pentateuchum ceteróſque V. Teſtamenti libros, non raró demonſtravimus. Scio aliter ſenſiſſe *Joan. Buxtorfium*, virum Rabbinicâ eruditione inſtructiſſimum; ſed in rebus Criticis planè hoſpes fuit, & ab omnibus pænè peritioribus Interpretibus cùm Veteris, tum Novi Teſtamenti, hac in re, diſſentit.

7. Cùm autem Judæi, aliquot pòſt ſæculis, animadverterent Codices non ſatis emendatos circumferri; quæſitis antiquiſſimis, ſed exiguo numero, ex iis Maſſoram conflarunt, at-

atque deſcriptum iri poſthac Codices ſacros decreverunt; quod quando & quomodo factum ſit docuit is, quem modò laudavimus, *Lud. Cappellus*, in *Arcano punctationis*, ejúſque *vindiciis*. Idem etiam oſtendit non aliter de Judæorum Criticis, quos illi *Maſſorethas* vocant, quàm de aliis judicandum; adeóque illorum judicium à quovis viro erudito iterum ad examen revocari poſſe.

8. *Samaritæ* etiam, qui Pentateucho veteribus, ut antea diximus, Hebræorum litteris exarato utuntur, paſſi ſunt in ſuum Codicem multa menda illabi; ut paſſim obiter demonſtravimus, in Comment. in Pentateuchum. Habuerunt quoque illi ſuos Criticos, qui multos locos aut emendarunt, aut emendare conati ſunt; ſed & nonnullos corruperunt, ut exemplis poſtea liquebit.

9. Nunc ad Græcos libros veniendum eſt, eóſque cùm ſacros, tum profanos; & à poſterioribus quidem initium faciemus, quia minùs eſt, ad eos quod adtinet, difficultatis. Nemo eſt, cui ſanum ſit ſinciput, qui, re ipſâ ſpectatâ, in dubium revocare poſſit, an facilè potuerit fieri ut menda admitterent Græcorum Librarii, ob rationes, quas ſuperiore Capite adtulimus. At ſi umquam inſpexerit manu ſcriptos Græcos Codices, etiam optimæ notæ, & antiquiſſimos; aut etiam virorum eruditorum, qui illuſtrandis veteribus Scriptoribus Græcis operam dedere, Scripta nonnulla legerit; non modò potuiſſe fieri, ut multa menda irrepſerint in MSS. Codices,

ſed reverâ irrepſiſſe illico fatebitur. Qui hæc in animum revocare neglexerit, nec umquam conſiderarit, & tamen volet de iis quæ diximus judicare; is verò non rationibus, ſed helleboro indigebit.

10. Adferam tamen duo loca doctiſſimi Geographi *Strabonis*, ex quibus adparebit novas non eſſe de corruptelis Librariorum querelas, & quantam diligentiam ſolerent Græci adhibere, ne iis fallerentur. Igitur ille Lib. XIII. p. 419. ubi agit de *Ariſtotelis* & *Theophraſti* libris, déque mendis quæ vetuſtate, & malorum Criticorum operâ, in illos irrepſerant, pergit his verbis de Librariis loqui: βιβλιοπῶλαί τινες ΓΡΑΦΕΥΣΙ ΦΑΥΛΟΙΣ χρώμενοι, καὶ οὐκ ἀντιβάλλοντες, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει τῶν εἰς πρᾶσιν γραφομένων βιβλίων, καὶ ἐνθάδε, καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ: *Multùm etiam hanc in rem & Roma contulit* —— *& Bibliopolæ quidam* LIBRARIIS MALIS *uſi*, *neque conferentes* (deſcripta exemplaria cum Archetypis) *quod & aliis accidit libris*, *qui vendendi cauſâ ſcribuntur*, *& hîc* (Romæ) *& Alexandriæ*.

11. Cùm *Strabo* de Nilo ſcripturus eſſet, & conquiſiviſſet eos qui ante ipſum de eo flumine egerant; invenit, inter alios, *Eudorum* & *Ariſtonem* Peripateticos; ſed exemplaribus ſuis ſatis fidere non audebat, ut teſtatur, niſi eos cum aliis contuliſſet; quæ tamen cùm non poſſet reperire, eos Scriptores inter ſe contulit: Ἐγὼ γοῦν, inquit Lib. XVII. ἀπορούμενος ἀντι-

τιγράφων εἰς τὴν ἀντιβολὴν, ἐκ θατέρου θάτερον ἀντέβαλον: *ego igitur deſtitutus exemplaribus, ad collationem faciendam, alterum cum altero contuli.* Qua in re, Geographus propriis utitur vocibus. Gloſſæ Veteres: ἀντιβάλλω βιϐλία, *confero.* Ἀντιϐάλλω, *recognoſco.*

12. Proprium hoc munus fuit Criticorum, quod neceſſe fuit, inter Græcos, exerceri, ex quo lectitare antiquiorum monumenta, cum aliqua voluptate, cœpere; nam ejuſmodi lectionis ſtudioſis nihil antiquius eſt, quàm ut habeant emendata exemplaria. Certè nulla eſt voluptas legentium ea quæ non intelliguntur, aut quæ neſcimus an edita ſint eo modo, quo à nobis leguntur, ab eo qui primus ea ſcripſit. Sic cùm *Alexander* ſecum ferre ſtatuiſſet Iliadem, quaſi τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον, *virtutis bellicæ viaticum*, ἔλαϐεν Ἀριστοτέλους διορθώσαντος, ἣν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν, *accepit ab Ariſtotele, qui emendarat, quam ex narthecio vocant.* Fuit, nimirum, ejuſmodi editio, quam ita vocabant, quia exacta dicebatur ad id exemplar, quod *Ariſtoteles* emendarat, quódque Alexander in narthecio circumferre ſolebat, ut docet in ejus vita *Plutarchus.*

13. Hinc factum ut multi crediderint *Ariſtotelem* primum Criticam inveniſſe. *Dio* Chryſoſtomus Orat. LIII. de *Homero*: * Ἀριστοτέλης, ἀφ᾽ οὗ φασι τὴν κριτικήν τε καὶ γραμ-

 μα-

* *Pag. 753. Ed. Morel.*

ματικὴν ἀρχὴν λαϐεῖν, ἐν πολλοῖς διαλόγοις περὶ τȣ͂ ποιητȣ͂ διέξεισι, θαυμάζων αὐτὸν, ὡς τὸ πολὺ, καὶ τιμῶν: *Ariſtoteles, à quo aiunt Criticam & Grammaticam initium cepiſſe, in multis dialogis de Poëta agit, eum ſummopere miratur, & magni facit.* Sed ante hæc tempora, fuerant qui *Homeri* lectione delectarentur, & qui proinde emendata ejus Poëmatum habere exemplaria conarentur. Itaque antiquiores videntur fuiſſe Critici, licèt eorum nomina ad nos non pervenerint. Quod liquet ex *Æſchinis* Dial. III, 7. ubi vide quæ à nobis adnotata ſunt. At ab ætate *Ariſtotelis*, cœpit hæc ſcientia florere, *potéſtque ab illo veluti διαδοχὴ Criticorum, non ſecus ac Philoſophorum, tradi. Sed nunc id non agimus, ut Criticorum Hiſtoriam texamus; ſatis nobis erit, ſi ipſam Artem illuſtrare, aliqua ex parte, poſſimus.

14. Liquet ex ſuperioribus hanc non fuiſſe novam Eruditorum querelam, de negligentia aut imperitia Librariorum, à quibus Ethnicorum Græci Codices deſcripti ſunt. Cùm verò ab iiſdem, aut ſimilibus Librariis deſcriberentur Exemplaria Verſionis LXX. Interpretum, & Novi Teſtamenti; non erit mirum, ſi dicamus ab iis ſimilia in Sacris admiſſa peccata. Neque enim putandum eſt homines lucri cupidos multò majorem curam adhibuiſſe, in deſcribendis Libris Sacris, quàm profanis. Imò verò quò plura vendi poterant horum exemplaria, quàm illorum, poſtquàm no-

* *Vide G. J. Voſſium in Ariſtarcho Lib. I. c. 6.*

nomen Chriſtianum crevit; eò plures, imperitioréſque Librarii, aut Monachi ei rei operam dabant, & magis feſtinabant. Inanes non eſſe has conjecturas, manifeſtò oſtendunt Codices MSS. Veteris & Novi Teſtamenti, quorum nullum invenire licet, qui non ſcateat mendis. Qua de re conſulendæ ſunt variarum lectionum in utrumque collectiones, in Bibliis Polyglottis Londinenſibus, & in Editione Novi Teſtamenti *Milliana.* Cave autem putes, poſtremis dumtaxat ſæculis, ita ſe geſſiſſe Librarios; jam enim, ab antiquiſſimis temporibus, ſimilia queſti ſunt Patres.

15. Eorum aliquot loca ſunt hîc à nobis adferenda, in eorum gratiam qui cùm numquam eos legerint, de hoc negotio, ex metaphyſicis quibuſdam notionibus judicare aliquando adgrediuntur. Sic ergo *Origenes*, vir non modò ſui ſæculi doctiſſimus, ſed & corruptorum Codicum diligentiſſimus emendator, in Comment. in Matthæum pag. 439. Edit. Huëtianæ, laudato loco è Pſ. CXVII. Hebraïcè: δοκεῖ μοι ὑπὸ Ἑλλήνων συνεχῶς γραφόμενα τὰ εὐαγγέλια, μὴ εἰδότων τὴν διάλεκτον, συγκεχύσθαι ἐν τοῖς κατὰ τὸν τόπον ἔχουσιν αὐτὰ ἀπὸ προειρημένου ψαλμοῦ: *Evangelia, à Græcis dialecti* (Hebraïcæ) *ignaris frequenter exſcripta, corrupta eſſe mihi videntur in hoc loco, in iis quæ habebantur ex memorato Pſalmo.* Idem Comment. in Joannem, p. 151. Οὐ καταφρονητέον οὖν τῆς περὶ τὰ ὀνόματα ἀκριβείας τῷ ἀπαραλεί-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

λείπλως βουλομένῳ συνιέναι τὰ ἅγια γράμματα τὸ μέντοιγε ἡμαρτῆσθαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχοῦ, καὶ ἀπὸ τούτων ἄν τις πεισθείη ἐν τοῖς εὐαγγελίοις : *contemnenda non eſt adcurata circa nomina diligentia, ei qui voluerit probè intelligere ſanctas litteras. Peccatum quidem frequenter fuiſſe*, (in Evangeliis,) *ad nomina quod adtinet, in Græcorum exemplaribus, facilè quis hinc perſuadeatur.*

16. Sed eſt utroque illo loco inſignior alius, in Comment. in Matth. p. 381. ubi ſuſpicatur hæc verba Matth XIX, 19. *& diliges proximum tuum, ſicut teipſum*, addita fuiſſe Evangeliſtæ; quod an verum ſit nunc quidem non quæram, nec rationes *Origenis* expendere adgrediar. Tum verò ſubjicit: πολλὴ γέγονεν ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορὰ, εἴτε ἀπὸ ῥαθυμίας τινῶν γραφέων, εἴτε ἀπὸ τόλμης τινῶν μοχθηρᾶς τῆς διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δοκοῦντα ἐν τῇ διορθώσει προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων : *magna fuit exemplarium diſcrepantia, ſive propter negligentiam quorumdam librariorum, ſive propter audaciam quorumdam, malè corrigentium quæ ſcripta erant, ſive etiam propter eos qui in correctione quæ ſibi videntur addunt, aut detrahunt.*

17. Hæc ille, de Novo Teſtamento, de Vetere verò ita : Τὴν μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης διαφωνίαν, Θεοῦ διδόντος, εὕρομεν ἰάσασθαι, κριτηρίῳ χρησάμενοι ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι. τῶν γὰρ ἀμφιβαλλομένων παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα, διὰ τὴν τῶν ἀντιγράφων διαφωνίαν, τὴν κρίσιν ποιή-

σαι-

σάμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων, τὸ συνᾶδον ἐκείναις ἐφυλάξαμεν, καὶ τὰ ἑξῆς: *diſcrepantiam verò, quæ occurrebat in exemplaribus Veteris Teſtamenti, Deo favente, invenimus quî ſanaremus, reliquis editionibus uſi, unde judicium ferremus; nam cùm judicaſſemus de iis, quæ dubia ſunt apud LXX. Intt. propter varietatem exemplarium, ex ceteris editionibus, ſervavimus id in quo conſentiebant, &c.*

18. At diligentia *Origenis* non obſtitit quominùs paullò pòſt *Lucianus* & *Heſychius* ſimiles recenſiones inſtituerent, ob mendorum multitudinem & editionum varietatem. Operæ pretium eſt audire quæ de *Luciano* habet *Suidas*: Τὰς ἱερὰς βίβλους θεασάμενος πολὺ τὸ νόθον εἰσδεξαμένας, τοῦ γε χρόνου λυμηναμένου πολλὰ τῶν ἐν αὐταῖς, καὶ τῆς συνεχοῦς ἀφ' ἑτέρων εἰς ἕτερα μεταθέσεως καὶ μέν τοι καί τινων ἀνθρώπων πονηροτάτων, οἳ τοῦ ἑλληνισμοῦ προεισήκεισαν, παρατρέψαι τὸν ἐν αὐταῖς θελησάντων νοῦν, καὶ πολὺ τὸ κίβδηλον ἐνσκευασαμένων, αὐτὸς ἁπάσας ἀναλαβὼν ἐκ τῆς ἑβραΐδος ἐπανεσώσατο γλώσσης, ἣν καὶ αὐτὴν ἐς τὰ μάλιστα ἦν ἠκριβηκὼς, πόνον τῇ ἐπανορθώσει πλεῖστον εἰσενεγκάμενος: *hic cùm animadvertiſſet ſacros libros multa adulterina recepiſſe, quòd tempus in illis multa depravaſſet, & propter continuam ab aliis in alia tranſlationem. Quin etiam cum improbiſſimi quidam homines, qui Helleniſmo faverant, eorum ſenſum pervertere voluiſſent, & multa adulterina in eos introduxiſſent, ille omnes libros adſumtos ex Hebraïca Lingua reſtituit in integrum, eâ adcuratè percognitâ, & multo labore*

in emendatione collocato. Vide eumdem, in voce *νοθεύει*; unde liquet hæc ex *Symeone Metaphraſte*, in Martyrio Luciani, eſſe petita. Fortaſſe, ut ſuſpicantur viri docti, & *Origenes*, & *Lucianus* & *Heſychius* corruperunt ipſi non rarò LXX. Intt. dum Codices corruptos emendare nituntur. Verùm hoc ad noſtrum inſtitutum nihil facit, qui hoc unum hîc agimus, ut oſtendamus, ab antiquiſſimis temporibus, multa à Librariis in Sacris Libris corrupta fuiſſe; quod ex adlatis locis liquet.

19. Poſſemus hiſce adjungere multa *Hieronymi* loca, ex quibus idem comprobaretur. Sed in re clara temperandum eſt ſtylo, poſſúntque Lectores ejus Prologos adire in Scripturæ libros. Videantur præſertim Prologi in libros Paralipoménon, & in quatuor Evangelia. Sed & poſtea nonnulla, prout res poſtulabit, ex eo loca proferemus. Aliorum quoque Patrum teſtimonia adjicere liceret, ſed profectò & res ipſa & quæ jam dicta ſunt ac dicentur ſatis haberi debebunt, aut neſcio quid ſit ſatis.

20. De Codicibus Latinis ſimilia dici poſſe, ac de Græcis, nemo negaverit; & ſimiliter corruptos eſſe docent omnes omnium Gentium Critici, qui MSS. Codices tractarunt. Aliquot tantùm hac de re loca Veterum proferam; ex quibus liquebit, quàm antiqua ſint menda, & quantæ ea de re fuerint dudum Eruditorum querelæ. *Livius* Lib. XXXVIII. C. 55. indicatâ, ex *Val. Antiate*, ſummâ auri

ri & argenti, quam Antiochus dediſſe dicebatur *L. Scipioni*, & quæ falſa videbatur: *malim*, inquit, *librarii mendum, quàm mendacium Scriptoris eſſe. Cicero* vero Ep. ad Quintum fratrem Lib. III. Ep. 5. *De Latinis verò* (libris, quos ſibi comparari cupiebat Quintus) *quò me vertam neſcio, ita mendoſè & ſcribuntur & veneunt. Symmachus* de ſervis ſuis, à quibus *Plinium* tranſcribi curaverat, Lib. I. Ep. 18 ad Auſonium: *Si te amor habet naturalis Hiſtoriæ, quam Plinius laboravit, en tibi libellos quorum præſentanea copia fuit; in qua, ut opinor, opulentia eruditioni tuæ negligens veritatis librarius diſplicebit. Sed mihi fraudi non erit emendationis incuria. Malui enim tibi probari mei muneris celeritate, quàm alieni operis examine. Palladius* in Præfatione libri de Inſitione: *Quòd volumina hæc ruris colendi; feriùs quàm juſſeras, ſcripta ſint, librarii manus ſegnior fecit; cujus ego tarditatem numquam malignè æſtimo. Scio enim quò frequenter inclinet argutia famulorum. Malo operam ejus exſpectare, quàm timere. —— Velocitas procurrit in facinus, ſegnities figuram benignitatis imitatur* Non ergo nos ſoli querimur Librarios nimiùm feſtinaſſe. Nonnulla ex hiſce locis & alia quædam, hanc in rem, laudavit *Joann. Wowerius* Polymathiæ Cap. XVIII. ab initio. Ipſum, ſi videatur, addat Lector.

21. Hinc factum ut eruditi Grammatici gloriam, ſaltem apud poſteros, nacti ſint, ex collatione veterum librorum, diligentíque eorum emendatione; ut *Valerius* ille *Probus*, cu-

jus meminit *Suetonius*, in libro de Illuſtribus Grammaticis, c. 24. *Legerat in Provincia*, inquit, *quoſdam veteres libellos, apud Grammatiſtam, durante adhuc ibi antiquorum* (Codicum, ut videtur) *memoriâ, necdum omnino abolitâ, ſicut Romæ* (ubi libri recens exſcripti præferebantur veteribus) *Hos cùm diligentiùs repetere, atque alios deinceps cognoſcere cuperet; quamvis ſe contemni, magiſque opprobrio legentibus, quàm gloriæ & fructui eſſe animadverterat, nihilominùs in propoſito manſit; multáque exemplaria contracta emendare, ac diſtinguere, & adnotare curavit, ſoli huic, nec ulli præterea Grammatices parti deditus.* Alii ſimilia fecerunt, quorum nomina collegit *J. Ger. Voſſius* in Ariſtarcho, Lib. I. c. 6.

22. Libri qui veteres & emendati habebantur cariore pretio veniebant, qua in re ne fallerentur ſtudioſi à Librariis, ſæpe Grammaticos adhibebant; qui libros, quos cupiebant emere, priùs inſpicerent. Diſcere hæc licet ex hiſtoriola, quæ habetur apud *A. Gellium*, Lib. V. C. 4. *Apud ſigillaria, fortè in Libraria, ego & Julius Paulus, vir memoriâ noſtrâ doctiſſimus, conſederamus; atque ibi expoſiti erant Annales Fabii, bonæ atque ſinceræ vetuſtatis libri, quos venditor ſine mendis eſſe contendebat. Grammaticus autem quiſpiam de nobilioribus, ab emtore ad ſpectandos libros adhibitus, reperiſſe unum in libro mendum dicebat; ſed contrà Librarius in quodvis pignus vocabat, ni in una nuſpiam littera delictum eſſet* &c. Quin & magnâ pecuniâ à litterarum ſtudioſis conducebantur libri emendati ab

eru-

eruditis Grammaticis, ſi quid difficultatis occurreret. Exemplum ejus rei ſuppeditat idem *Gellius* Lib. XVIII. c. 5. Antonius Julianus contendebat ſcripſiſſe *Ennium*, in quodam verſu *quadrupes eques*, non *equus*; quod probabat non tantùm *Virgilii* & *Lucilii* locis, ſed etiam vetuſto codice, de quo ita loquitur: *Librum ſummæ atque reverendæ vetuſtatis, quem ferè conſtabat Lampadionis manu emendatum, ſtudio pretióque multo, unius verſûs inſpiciendi causâ conduxi, & eques, non equus, ſcriptum in eo verſu inveni.*

23. Hæc cùm ita ſint, nemo, qui non ſit in Veterum lectione planè hoſpes, negare ſuſtinuerit, poſſe in eorum Scriptis ſupereſſe menda, imò permulta re verâ etiamnum iis ineſſe; ac proinde Antiquitatis ſtudioſis utiliſſimam eam eſſe Criticæ partem, quæ de emendatione agit. Aliorum, qui nihil legunt præter Syſtemata Theologica, aut ejuſmodi libros, & de hiſce rebus ex præconceptis temerè opinionibus judicare audent, ſuffragia nihil moror. Neque illi hæc legent, neque nos eorum Scripta evolvemus; ſed Juventuti, quæ ab illis decipi poteſt, ſuccurrendùm judicavimus.

CA-

CAPUT III.

De Mendis ex imperitia Dictantis ortis; 1. quòd litterarum ductus non adſequeretur.

1. QUÆ antea diximus de variis rationibus, quibus menda naſci potuerunt, ea nunc ſunt exemplis illuſtranda; qua quidem in re, nobis facilius eſſet modum excedere, quam intra modum manere; ſi vellemus exempla congerere è Scriptis Criticorum ſuperioris aut hujus ſæculi, apud quos innumera omnium generum exſtant. Sed hanc nobis legem impoſuimus, ut ferè ubique aut antiquiora dumtaxat, aut à nobis animadverſa proferamus, & paucis contenti ſimus. Antiqua exempla non modò probabunt quod volumus, ſed & auctoritate eorum à quibus ea accipiemus iis, qui quàm maxime νεωτερίζοντες nihil tamen niſi antiquitatem crepant, os occludent. In noſtris verò, ſi peccemus, venia digniores erimus, quia conjecturas tantùm proferre nos profitemur. Fortè (nam & hoc monendum) contigiſſe poſſet, ut conjecturæ hæ noſtræ ab aliis Criticis eſſent interdum occupatæ; ſicut accidit ſæpe viris eruditis, ex quo Critica colitur, ut ſimilia inſcii protulerint. Neque enim ſemper plures editio-

tiones conſulere potuimus, aut omnes Criticorum commentarios evolvimus, aut inſpicere etiam licuit, vel omnium olim lectorum recordamur. Itaque ſi quid hîc occurrat ab alio præceptum, non minùs noſtrum eſt; quàm ejus qui præcepit, quicumque ſit. Si quis tamen felicioris fortè conjecturæ gloriolam alii tribuere malit, id æquo animo feremus, & nobis occinemus illud Homericum

Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Cùm verò ab initio hujus Opuſculi Linguas Latinam, Græcam & Hebraïcam conjunxerimus, ex tribus illis Linguis exempla paſſim petemus. Sequemur autem ordinem, quem antea Cap. I. in originibus mendorum adſignandis obſervavimus; incipiemúſque proinde à mendis, quæ ex vitio *Dictantis* orta ſunt.

2. I. Cùm nec omnes Librarii, aut quicumque exemplar, ex quo dictabatur Opus quodpiam, ſcripſerant, ſatis eleganter litteras pingerent, & vetuſtas ductus earum partim delere potuiſſet; non mirum eſt, ſi qui dictabat interdum malè legeret, & perperam quidpiam efferret. Tria ejuſmodi erroris exempla proferemus, ex Præfatione *C. Plinii Secundi*, in Hiſtoriam Naturalem; quamvis poſſent etiam tribui auri *Scribentis*, fateor enim perſæpe non unam poſſe eſſe unius mendi originem. At nobis ſatis eſt, in re ejuſmodi,

di, ſi ea menda, non ſine veriſimilitudine, ex priore fonte manare potuiſſe judicentur. Quod & de ceteris exemplis, poſtea proferendis, ſemel dictum eſſe volumus.

3. In * Pariſienſi Editione, aliam enim, cùm primùm hæc ſcripſimus, non inſpexeramus, ita loquitur *Plinius*, de ſuis collectaneis: *Viginti millia rerum dignarum cura—ex lectione voluminum circiter duûm millium, quorum pauca admodum ſtudioſi adtingunt, propter ſecretum materiæ, ex exquiſitis auctoribus centum, incluſimus triginta ſex voluminibus*, ABJECTIS *rebus plurimis, quas aut ignoraverant priores, aut poſtea invenerat vita.* An ergo *Plinius* quæcumque priores ignoraverant, aut quæ vita invenerat, poſt illorum ætatem, *abjecit*; ut nihil prorſus diceret, niſi quod ante ipſum litteris mandatum eſſet? An timuiſſet ſibi vitio verti, ſi quid ſcriberet, quod in priorum monumentis dudum non legeretur; cùm id laudari ſoleat in omnibus Scriptoribus, & maximopere omnes facere nitantur? Non opinor, imò verò contrarium liquet ex hoc opere, ubi innumera † ſuo ævo reperta memorat, quæ à nemine fortè umquam ſcripta erant. Itaque lege ADJECTIS, atque intellige eum *adjeciſſe* iis, quæ antea ſcriptæ fuerant, *res plurimas, quas aut ignoraverant priores, aut poſtea invenerat vita.* ‡ Fortè dictantem adfinis figura B & D in

* *Ann. 1685. in uſum Delphini.*

† *Scripſit ſine dubio primus, quæ habet Lib. XVIII. C. 20. De Treverico agro.*

‡ *Vide hujus ipſius Cap. §. 12. unde liquet mendum eſſe Editionis Harduinianæ.*

D in litteris Romanis decepit, quæ, ductu interiore litteræ B deleto, non multùm abit à figùra τῦ D.

4. In ſequentibus verbis mendum etiam eſſe videtur, haud multò minùs manifeſtum: *Nec dubitamus*, inquit, *multa eſſe, quæ nos prætererint. Homines enim ſumus, & occupati officiis, ſubciſivisque temporibus iſta curamus, id eſt, nocturnis, ne quis veſtrûm putet* HIS *ceſſatum horis. Dies vobis impendimus, cum ſomno valetudinem computamus.* Sic in MS. legerat *Jac. Dalechampius*, ſic edidit *Joan. Harduinus.* Frigidum omnino eſt illud: *nequis veſtrûm putet his ceſſatum horis*; legendúmque prorſus videtur SUIS, ita ut *Plinius* hoc velit: nequis veſtrûm putet, ut hæc ſcriberem, me ceſſaſſe ab officio, quod *ſuis horis* à me exſpectare potuit, ſcitote me nocturno tempore hæc ſcripſiſſe. *Plinius* ita tempus ſuum deſcripſerat, ut nec amici queri poſſent *ſuas horas*, quas, nempe, officiis ipſis exhibendis impendere eum oportebat, in ſtudiis ab eo collocari. *Horæ* illæ, quæ hîc ſpectantur, erant hora, exempli gratiâ, ſalutandorum Cæſaris & magiſtratuum, & hora quâ cauſſæ dicebantur, de quibus *Martialis* Epig. Lib. IV. Ep. 8. ubi curas totius diei deſcribit:

Prima ſalutantes, atque altera diſtinet hora,
Exercet raucos tertia cauſſidicos.

Vide *Plinium* juniorem in Ep. V. Lib. III. ubi de

de vita avunculi ſui, quæ Epiſtola mirè hæc ejus verba illuſtrat.

5. Eſt in eadem præfatione tertius locus, in quem mendum irrepſit, ut videtur, eodem modo; ſdque eo faciliùs, quòd Librarii vocem non adſequerentur, ubi ita *Plinius*, de hiſtoria à ſe ſcripta: *Nos quidem omnes, patrem, te, fratrémque diximus, opere juſto; temporum noſtrorum hiſtoriam orſi, à fine Aufidii Baſſi. Ubi ſit ea quæres? Jam pridem peracta* SANCITUR. Conjecit nuperus editor Plinii *Harduinus*, *ſarcitur*, quod interpretatur: *revocatur, retractatur, adcuratiùs elimatur.* Certè is videtur eſſe oportere ſenſus *Plinii*; ſed *ſarcire* hoc non ſignificat. Malim SARRITUR, voce petitâ è re ruſtica, & quæ ſignificat ſarculo noxias aut inutiles herbas evellere; ita ut velit *Plinius*, ſe perfeciſſe quidem hiſtoriam, ſed eam veluti *ſarriendam*, hoc eſt, inutilibus aut falſis circumſtantiis liberandam. De *ſarritione* ipſe multis egit Lib. XVIII Capp. 21. & 26. Novam fateor eſſe metaphoram, ſed ſimiles paſſim, & audaciores etiam in *Plinio* leguntur.

6. Ut exempla nonnulla è Græcis adferamus, mihi videtur locus *Platonis*, initio Phædri, eodem modo corruptus, quòd litteræ in media voce dictantis oculos fugerint. Poſtquàm Socrates explicuit fabulam, de Orithyia à Borea rapta, quaſi ſeptemtrionalis venti impulſu delapſa & mortua eſſet, ſubjicit: ἐγὼ δ᾽, ὦ Φαῖδρε, ἄλλως μὲν τὰ τοιαῦτα χαρίεντα

ἡγῦ-

ἡγοῦμαι· λίαν δὲ δεινοῦ καὶ ἐπιπόνου, καὶ οὐ πάνυ εὐτυχοῦς ἀνδρὸς, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν, ὅτι δ' αὐτῷ ἀνάγκη μετὰ τοῦτο τὸ τῶν Ἱπποκενταύρων εἶδος ἐπανορθοῦσθαι, καὶ αὖθις τὸ τῆς Χιμαίρας. καὶ ἐπιῤῥεῖ δὲ ὄχλος τοιούτων Γοργόνων καὶ Πηγάσων καὶ ἄλλων ἀμηχάνων πλήθει τε καὶ ἀτοπίᾳ τερατολόγων τινῶν φύσεων. αἷς εἴτις ἀπιστῶν προσβιβᾷ κατὰ τὸ εἰκὸς ἕκαστον, ἅτε ΑΓΡΟΙΚΩι τινὶ σοφίᾳ χρώμενος, πολλῆς αὐτῷ σχολῆς δεήσει: *ego autem, ô Phædre, ingenioſa quidem illa exiſtimo, ſed hominis acerrimi & laboris patientiſſimi, nec valde felicis; non alia de cauſa, quàm quòd ei poſtea neceſſe ſit formam Centaurorum, ut & Chimæræ, emendare. Confluit & turba ejuſmodi Gorgonum & Pegaſorum, & aliarum, quæ eſſe nequeunt cùm multitudine, tum abſurditate, monſtroſarum naturarum. Quibus ſi quis non credens diligentiam adhibeat, ut ſingula, quemadmodum par eſt; interpretetur,* RUSTICA *quapiam ſapientia uſus, otio nimiùm indigebit.* Neminem eſſe puto, qui intelligat cui uſui ſit *ruſtica ſapientia*, ad inveniendum fabularum latentem ſenſum, & abſurdas narrationes ad rectam rationem ac veriſimilitudinem argutâ interpretatione revocandas. Certe Stoïci aliíque Philoſophi, qui talia adgreſſi ſunt, non verebantur ne propterea rus redolerent. *Plato* ipſe aliquando idem factitat, & antea hæc interpretamenta χαρίεντα vocat, hoc eſt, ingenioſa & ſcita. Contrà ἀγροῖκος *illepidum* & *parum ſcitum* ſonat. Sed legendum ΑΓΡΕΥΤΙΚΗι τινὶ σοφίᾳ; *venato-*

riâ quadam peritiâ; quâ, nimirum, vir ſagax evanida veri veſtigia ſequutus id à fictionibus poëticis acutè ſecernat. Tralatitio ſenſu ἀγρεύειν Græcè & *venari* Latinè ſignificant diligenter & ſagaciter quærere, ut quævis Lexica docebunt. Eodem etiam tralatitio ſignificatu, non rarò occurrunt, apud ipſum *Platonem*, & *Xenophontem*, θηράω & θηρεύω, quæ proprio ſonant *venari*. *Cicero* ait *phyſicum* eſſe *venatorem*, *ſpeculatorémque naturæ*. Α'γρευτικὸς in vetere Onomaſtico vertitur *captioſus*, hoc eſt, capiendi cupidus & peritus; quo factum ut *Euſtathius* Dianam vocet * ἀγρευτικὴν, quemadmodum obſervavit *Henr. Stephanus*, qui nullum aliud exemplum vocis adfert. Vox eſt, fateor, paullò rarior, ſed analogicam eſſe ἀπὸ τοῦ ἀγρευτοῦ, *à venatore*, nemo negarit; & ideò quia rara eſt, deletis mediis litteris, à dictante legi non potuit, éſtque in aliam abſonam mutata. Ea tamen etiam utitur *Scholiaſtes Pindari*, ad Pyth. Od. IX ubi ἀγροτέραν interpretatur τὴν θηρευτικὴν καὶ ἀγρευτικὴν, vocibus proſæ Scriptorum, cùm ἀγροτέρα ſit tantùm Poëtarum.

7. Inſignem locum *Theophraſti* in Charact. Cap. III. de Adulatione, omiſſâ in medio litterulâ corruptum, emendabimus, ubi deſcribens adulatorem: *Jam verò*, inquit interprete *Caſaubono*, *ſi aliquid dicat ille* (cui adu-

* Ed. Rom. pag. MCCXLVII. l. 8.

adulator vult blandiri) *ſilentium omnibus imperare* , καὶ ἐπαινέσαι δὲ ἄκοντα , *& laudare invitum.* Quod frigidum eſt , & locum hîc non habet , quo factum ut *Caſaubonus* ſuſpicatus ſit legendum ἀκούοντος *audiente* , vertítque *in os laudare.* At legendum ἀκέοντα , *tacentem.* Non modò ſilentium imponit aliis, ſi loqui velit , & loquutum laudat adulator ; ſed etiam non loquutum , quaſi ſilentium illud eſſet prudentiæ indicium. Vox ἀκέων eo ſenſu frequens eſt apud *Homerum.* Ejuſmodi adulationis exemplum accipe ex *Ovidio*, Ponticorum Lib. II. El. 5. ubi ita Germanico adulatur :

Dúmque ſilens adſtat , ſtatus eſt vultúſque diſerti ,
Spémque decens , doctæ vocis , amictus habet.
Mox , ubi pulſa mora eſt , atque os cœleſte loquutum ,
Hoc Superos jures more ſolere loqui.

Optimos Scriptores , etiam in proſa , interdum Homericas voces uſurpare notum eſt , vel ex indice *Xenophontis* , ab *Æmilio Porto* confecto , & iis qui *Platonem* legerunt.

8. Alterum locum ejuſdem Scriptoris emendabimus , in Charactere τοῦ ἀρέσκου , hoc eſt , hominis qui urbanitate , & cultûs , vitæque elegantiâ omnibus placere nititur. Mendum inde ortum , quòd initium vocis , aut non ſatis eleganter ſcriptæ , aut vetuſtate fugientis

oculos, adſequutus non ſit qui hunc libellum dictabat. Ait ergo *Theophraſtus*, Cap. VI. ejuſmodi hominem *è longinquiore ſpatio ſalutare & virum adpellare præſtantiſſimum*; tum ſubdit καὶ θαυμάσας ἱκανῶς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ μὴ ἀφιέναι, quod vertit *Caſaubonus*: *fortunámque ejus admirari ſoleat, & utraque manu prehendens non dimittat.* Sed de *fortuna* & *prehenſione* nihil *Theophraſtus*, nec vocem ἱκανῶς expreſſit *Caſaubonus.* Senſum tamen partim vidit. At legere debuit: καὶ ἀσπάσας ἱκανῶς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ μὴ ἀφιέναι, *& complexus diu utraque manu, nondum dimittat.* Hanc noſtram emendationem iterum *Homerus* confirmabit. Sic ille Odyſſ. I. verſ. 35. de Neſtore & Pyliis, hoſpites Telemachum & Mentorem excipientibus:

> Οἱ δ᾽ ὡς οὖν ξείνους ἴδον, ἀθρόοι ἦλθον ἅπαντες,
> Χερσίν τ᾽ ἠσπάζοντο, καὶ ἑδριάασθαι ἄνωγον.

Illi igitur, ut viderunt hoſpites, confertim omnes venerunt, manibus verò amplexabantur & jubebant ſedere. Docet *Euſtathius* idem eſſe ac περιπλέκεσθαι, *circumfundere brachiis.*

9. Hiſce exemplis, è Latinis Græcíſque Scriptoribus, Hebraïca nonnulla, prout pollicitus ſum, adjiciam. Deut. XXXIII, 23. Moſes ita Nephthalin adloquitur: *O Nephthalis,*

tis, *qui ſatur es favore*, *plenus benedictione Jehovæ*, *occaſum & meridiem* (ים ורדום jam vedarom) *poſſide.* At Nephthalitæ obtinuerunt agros in ſeptemtrionali Chananææ tractu ſitos, nec in ejus tractûs occidentali parte, nam eam habuerunt Aſeritæ. Viri docti ita interpretantur, Nephthalitas habuiſſe agros ad occaſum & meridiem ſpectantes; ſi comparetur eorum ſitus cum ſitu urbis, quam Danitæ nonnulli ad Jordanis fontes occuparant. Danitis autem Moſes, in proximè præcedentibus verbis, bene adprecatus erat. Si omnis Tribus Danitica iis ſedibus conſediſſet, poſſet hæc interpretatio ferri; ſed perpauci illi Danitæ à Moſe illic non reſpiciunttur, ut oſtendimus ad eum locum. Itaque legendum videtur, non, ut eſt in noſtris Codicibus, ים ורדום ſed ים מרום jam merom, *mare Merom*, hoc eſt, lacus qui ita vocabatur, & cinctus maxima ex parte fuit Nephthalitarum agris. Vide quæ illic notavimus. Facillimè potuit ור miſceri cum מ, ſi ductus litterarum minùs adcurati erant. Fateor, in Aſſyriaca, ſeu Judaïca Scriptura, majorem eſſe ductuum ſimilitudinem, quàm in Samaritica ſive Phœnicia; ſed in hac etiam litteræ, minùs benè ſcriptæ, præſertim in nomine proprio, facilè potuerunt legentem fallere; & poſſet fieri ut Samaritarum Critici ex Judaïco Codice ſuum emendaſſent.

10. Ad eamdem mendorum claſſem referri poſſunt multa nomina propria Hebraïca, quæ in verſione LXX. Intt. malè ſcribuntur; cum non ipſis Interpretibus, qui legere poterant

Hebraïcè, ſed Græcis Librariis ſolis tribui queant. Sæpe hac de re queritur *Origenes*, ſæpe *Hieronymus*. Cùm, nempe, nomina propria minùs claris ductibus eſſent exarata, nec à Græcis Librariis legi poſſent, ea mirum in modum mutarunt. Non poſſunt enim mendi ſuſpecti eſſe Hebraïci Codices, qui ſemper eodem modo habent ea nomina ſcripta, & ut debent ſcribi ex ingenio Linguæ Hebraïcæ. Vide *Origenis* loca adlata ſuperioris Cap. §. 15. Illuſtriora duo nomina ſatis erit protuliſſe, nam ex minùs notis innumera poſſunt exempla colligi, ut ſciunt omnes, qui varias lectiones Verſionis LXX. Viralis & *Joſephi* inſpexerunt. Joſua, qui dicitur, in Judaïcis & Samariticis exemplaribus, *filius* נון *nun*, à LXX. Intt. conſtanter vocatur *filius* ναυῆ. Sed omnino videntur ſcripſiſſe ΝΑΥΝ, cujus vocis cùm poſterius Ν non ſatis adcuratè pictum eſſet, mutatum in Η à Librariis; quod mendum cùm in aliquot antiquiſſima exemplaria, Alexandrinæ fortè Bibliothecæ, admiſſum eſſet, per reliqua omnia recentiora propagatum eſt.

11. Nec mihi poſſum perſuadere Prophetam חבקוק *hhabakkouk*, dictum à Linguæ Hebraïcæ peritis ἀμβακκὺμ, quemadmodum vocatur in Codicibus LXX. Intt. Scripſerant omnino illi ΑΒΒΑΚΚΟΥΚ, ſed tam barbarum nomen, fortè nec ſine litura ſcriptum in Archetypo, aut non ſatis eleganter, non adſequutus Librarius legit ΑΜΒΑΚΟΥΜ. Sic nomen proprium ΑΒΙΛΙΟC, ſecundi Alexan-

Alexandriæ Epiſcopi; mutatum in MILIOC, ut obſervat *Joan. Bap. Cotelerius* in Conſtitut. Apoſt. Lib. VII. c. 46. *num.* 21. in Ed. Amſtelodamenſi. Si invertatur, nempe, B, ut ſiniſter ductus fiat ſuperior, & deleantur aliquantùm hemicyclorum mediæ partes, fit M. Eamdem litteram facies, ſi K uno atque altero ductu augeas.

12. Cùm jam ad Typothetam miſſa eſſent ſuperiora, inſpexi in Bibliopolio Editionem Dalecampianam *in* 8. ut vocant, deinde & majorem *in folio*, & vidi rectè in ea ſcriptum eſſe, in loco primo *Plinii* antea adlato, *adjectis*. Itaque *abjectis* mendum erit aut Editoris, aut Typothetæ Pariſienſis, quod tamen in Erratis omiſſum. Nihilominùs ſcripta mutare nolui, ne in iterata quidem Editione; quòd exemplum non multò minùs adpoſitum ſit, ad oſtendendum errare poſſe Librarium, dum malè legit. Quidni enim contigerit Librario, quod viro erudito, *Joanni Harduino*, contigit? Præterea hinc diſcet Lector non eſſe ſemper elegantibus & ornatis editionibus credendum; ſed ſi quid certo ſcire velimus, exemplarium ἀντιβολὴν eſſe inſtituendam.

CAPUT IV.

De Mendis ex imperitia Dictantis ortis: 2. quòd adfines figurâ litteras, ductúsque ſimiles miſcuerit.

1. DICTANTEM fallere potuit, ut modò videbamus, ductuum & litterarum adfinitas; neque hoc tantùm factum in nominibus propriis Linguæ Librariis ignotæ, qualia proferebamus, ſed & in notiore Lingua, vocibúſque frequentiſſimis, cujus rei exempla paſſim ſuppeditant Critici. Conferant ſtudioſi harum rerum Gloſſaria Latino-Græcum, & Græco-Latinum *Henr. Stephani*, poſtea à *Bon. Vulcanio* & *Car. Labbæo* edita, innumeráque exempla in iis ejuſmodi hallucinationum invenient. Nos pauca ex iis quæ obſervavimus, atque ex optimis Scriptoribus, omiſſis alienis, proferemus. Sed & ſubinde conjecturas noſtras ex. Gloſſariis illis confirmabimus; quia in iis menda manifeſtiora ſunt, cùm ob ordinem *Alphabethicum*, tum etiam ob additam interpretationem Græcam, aut Latinam. Quod ante nos factum poſtea vidimus à *Joan. Paſſeratio*, libro *de Litterarum cognatione & permutatione*.

2. Adfinis eſt figura litterarum N & M, præſertim ſi ſcribentis incuriâ aut pennæ errore ſuperior pars dextri ductûs τῦ N aliquantùm inflectatur ad inferiorem, aut ſimi-

le

le quid accidat. Ideò aliquando miſtæ ſunt. *Gloſſæ* Veteres: *Capreus*, *rimus* (lege *prinus*, aut *rinus*, hoc eſt, *caprinus*, repetitâ ex antecedente voce ſyllabâ *ca*) αἴγειος. Infra: *caprina*, αἴγειον, αἴγεια. In iisdem *Gloſſis*, aliíſque Veteribus libris, eſt *collimare* στοχάζεσθαι, quæ vox ſuſpecta eſt nonnullis; qui putant ubique ſcribendum *collineare*, à *linea*, quod in *Gloſſis* proximè ſequitur. At alii volunt dici *collimare*, quòd id fiat *limis* oculis. Prius defenditur loco *Q. Claudii Quadrigarii*, apud *A. Gellium* Lib. IX, 1. quod probat *J. F. Gronovius* in notis ad locum & *Chr. Becmannus*, in Origin. Linguæ Latinæ; poſterius placet *J. G. Voſſio*, in Etymologico. Alterutra opinio erit vera, hinc ſequetur N pro M, aut M pro N multis in locis ſcriptum fuiſſe. Sic *Livius* Lib. II. c. 58. ubi deſcribit contumaciam exercitûs *Ap. Claudio* ægrè parentis, quòd hic ſe plebis Romanæ inimicum profiteretur: *Si citiùs agi vellet agmen, tardiùs ſedulo incedere; ſi adhortator operis adeſſet, omnes ſuâ ſponte* MOTAM *remittere induſtriam.* Imò verò NOTAM, ita ut liquidum eſſet datâ operâ, non naturâ, ſegnes eſſe, quòd alioqui *nota eſſet eorum induſtria.* Sic *Nepos* in Cimone Cap. III. *Confeſtim* NOTÆ *ejus virtutis deſiderium conſequutum eſt.* Sic *Phædrus* Lib. I. Fab. IX. inducit paſtorem ſic adloquentem leporem captum ab aquila:

— *ubi pernicitas*

NOTA, *inquit, illa eſt? Quid ita ceſſarunt pedes?*

* *Gaſpar Scioppius*, cui debemus, ex parte diſpoſitionem hujuſce Sectionis *Criticæ* noſtræ, animadvertit etiam in *Critica* ſua, ſæpe N & M miſceri.

3. Sed & alterum exemplum ex *Livio* addemus. Ita ille loquitur Lib. X. c. 25. *Inde nuſquam ſtativa Romanis fuere; negabat* (Q. Fabius Conſul) *utile eſſe uno loco ſedere exercitum; itineribus, ac mutatione locorum,* NOBILIOREM, *ac ſalubriorem eſſe.* Scribo MOBILIOREM, hoc eſt, εὐκινητότερον, mutatione enim locorum non fit *nobilior* exercitus, ſed *mobilior*; quia adſuetus itineribus faciliùs movetur, quàm qui in præſidiis torpeſcit. *Curtius* Lib. IV. c. 14. §. 16. ita loquentem Darium inducit: *noſtrum* mobile *& expeditum agmen eſt, illius prædâ grave.*

4. Viciſſim, apud *Salluſtium*, in Bello Catilinario Cap. XLIX. occurrit *mobilitas* pro *nobilitate*, ut ante nos animadvertit *G. Scioppius* in *Critica. Nonnulli*, ait Salluſtius, *equites Romani qui, præſidii causâ, cum telis erant circa ædem Concordiæ, ſeu periculi magnitudine, ſeu animi* mobilitate *impulſi; quò ſtudium ſuum in Rempublicam clarius eſſet, egredienti ex Senatu Cæſari gladio minitabantur.* Poſtrema verba oſtendunt *nobilitate* veram eſſe lectionem. Ceteroqui *mobilitas animi*

* *Adi & Joan. Frid. Gronovium Obſerv. Lib. I. c. 15.*

mi inconſtantiam ſignificat, cujus incuſari non poterant hi equites; qui antea nec amici Cæſari, nec infenſi Reipublicæ fuerant. Igitur hîc intelligenda ea animi adfectio, quæ nobiles viros deceret. Sic Medea, apud *Ovidium*, Metam. Lib. VII, 44. de Jaſone:

> —— *Sed non is vultus in illo,*
> *Non ea* nobilitas *animo eſt, ea gratia formæ,*
> *Ut timeam fraudem*, &c.

Idem Lib. 2. ex Ponto Elegiam II. ita orditur:

> *Maxime, qui tanti menſuram nominis imples,*
> *Et geminas animi* nobilitate *genus.*

Vide etiam ad locum *Salluſtii* quæ habeat vir doctiſſimus *Joſ. Waſſeus.*

5. Quòd ſi M & N miſcentur, multò faciliùs M & IN vel NI, confundi potuerunt, quod reverâ contigiſſe aliquot exempla oſtendent. *Gloſſæ* veteres habent: *Abſtenis*, νηφάλιος, ὁ ἀπέχων οἴνου. Primùm, pro *Abſtemius* ſcriptum *Abſtemis*, ut eſt in Cod. S. Germani, deinde *Abſtenis. Livius* Lib. I. c. 29 ubi deſcribit quâ ratione Romanorum Rex Tullus Albanos Romam tranſtulerit, poſt ſupplicium de *Mettio Suffetio* ſumtum, dum Albanus exercitus inermis ab Romanis armatis cingeretur: *Inter hæc*, inquit in Gronoviana Editione, *jam præmiſſi ALBANI erant*

erant equites qui multitudinem traducerent Romam. Legiones deinde ductæ, ad diruendam urbem. Non ea erat ſtultitia Tulli, ut Albanos equites mitteret, ad delendam ſuam ipſorum patriam, & ſuos invitos Romam ducendos. Intellige ergo equites Romanos, & lege ALBAM: quemadmodum poſtea animadverti habere alias Editiones. Certè *Dionyſius* Halicarnaſſeus huic lectioni manifeſtò favet, hoc enim ipſum ita deſcribit, Ant. Rom. Lib. III. p. 172. ἘΝ ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ, Μάρκος Ὁράτιος ὁ προεσταλμένος μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τὴν καθαίρεσιν τῆς Ἄλβας, ταχέως διανύσας τὴν ὁδὸν καὶ καταλαβὼν πύλας τε ἀκλείστους καὶ τεῖχος ἀφύλακτον εὐπετῶς γίνεται τῆς πόλεως κύριος: *inter hæc M. Horatius præmiſſus cum delectis, ad diruendam Albam, celeriter confecto itinere, portas patentes & incuſtodita mœnia occupat, faciléque urbe potitur.*

6. Planè mihi perſuaſi *Lactantii* Lib. II. in præfatione, pro IN poſitum eſſe M. *Geſtio enim*, inquit, *Conſtantine Imp. convictis* MANIBUS, *& hominum impiâ vanitate detectâ, ſingularis Dei adſerere majeſtatem.* Nam legendum omnino videtur INANIBUS, nempe, *Diis*, qui rectiùs opponuntur *ſingulari Deo*, quàm *manes*; etſi non diffiteor *Lactantium* oſtendiſſe Deos Ethnicorum eſſe *manes*, id eſt, homines mortuos.

7. Aperiam hîc ſuſpicionem de loco celebri *Terentii*, quem ſimiliter corruptum opinor. Is eſt in Phormione Act. II. S. I. verſ. 75 Demipho, auditis filii nuptiis ſe abſente factis, ſtomachans inducitur hiſce verbis;

non

—— *non, non ſic futurum eſt, non poteſt.*
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nihil ſuave MERITUM eſt.

Adi, ſi libet, Interpretes fruſtra in hiſce poſtremis verbis inſudantes; tum verò cum iis quæ legeris confer hanc noſtram conjecturam: *Nihil ſuave* NICITUM *eſt*, hoc eſt, ut beneficium ſuave non eſt, niſi citò fiat: ſic nec ultio grata eſt, niſi cita ſit. Hæc egregiè concordant cum ſuperioribus, in quibus Demipho negat ſe vel unum diem paſſurum filio nuptam eſſe Phanium; habéntque aliquid παροιμιῶδες, quod Græcè non malè dixeris: ἡδὺ μηδὲν, εἰ μὴ ταχύ.

8. Græci Librarii ſimilia frequenter peccarunt, ut viri docti oſtenderunt. Unum atque alterum exemplum proferam, & prius quidem ex *Arriano* Lib. VI. p. 132. Edit. *Henr. Stephani.* Sic loquitur de temeritate Alexandri: ὑπὸ μένους τε τοῦ ἐν ταῖς μάχαις, καὶ τοῦ ἔρωτος τῆς δόξης, καθάπερεὶ ἌΛΛΗΣ τινὸς, ἐξηττώμενος, οὐ καρτερὸς ἦν ἀπέχεσθαι τῶν κινδύνων: *fortitudini in præliis & amori gloriæ, tamquam alii cuidam, temperare neſcius non poterat abſtinere à periculis.* Manifeſtum quidem mendum eſt, nam ἄλλη nihil hoc in loco ſonat; ſed quid ſcripſerit *Arrianus* non ita liquet. Attamen ſcribendum crediderim ΟΛΚΗΣ, hoc eſt, *adtractioni*, quæ dicitur
* de

* de vi quadam, quâ, veluti occulto pondere, trahimur ad ea quæ ſunt indoli noſtræ conſentanea. Sic voce ὁλκὸς uſus eſt *Plato* Reip. Lib. VII. p. 521. Ed *Stephani* : μάθημα ψυχῆς ὁλκὸν ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν: *diſciplinam animi* pondus, *quo retrahitur ab eo quod fit ad id quod eſt*. Primùm K reſecto dextro cornu viſum eſt eſſe Λ, deinde cùm ὄλλης nihil ſignificaret, mutatum in ἄλλης, quæ Græca quidem vox eſt, ſed hoc in loco ſenſu caret. Hiſce editis, *Grunnius*, *Arriani* editor, contumelioſè me invaſit, ob tentatam hujus loci emendationem; quia *Suidas*, qui eum, omiſſo nomine Scriptoris, protulit, habet οἱ ἄλλης τινὸς ἡδονῆς ἡττώμενοι *ut ii qui aliâ quapiam voluptate victi ſunt*. Quæ lectio ſi melior judicaretur, non eſſet quod meæ me puderet conjecturæ, quæ eſt propior lectioni omnium MSS. nec ſenſum minùs commodum parit. In conjectura errare licet & labi, non in iis quæ pro imperio aliis imponuntur. Sed me defendit amicus, qui ſe *C. Veratium Philellenem* vocavit, & cujus Epiſtolam inſerui *Bibliothecæ Selectæ* Vol. IX. nec conviciis, quæ repoſuit *Corocotta*, ut ſententiam mutem moveor.

9. Alterum erit ex Conſtitutionibus Apoſtolicis Lib. II. c. 20. ubi de officio Epiſcopi, inter alia habetur, τὸ κατεαγμένον ἐν ἁμαρτίαις εἰς χωλείαν οὐδὲ ΕΠΙΔΕΝΝΩΝ, διὰ παρακλητικῆς νουθεσίας, vertit *Joan. Bap. Cotele-*

* *Vide Henr. Stephanum, ad hanc vocem, in Theſauro.*

telerius : peccatis fractum, ut in via claudicet, vinciens per exhortationem conſolatoriam. Attamen, in indice, retinuit eam vocem, quæ Græca non eſt, & quæ ſine dubio eſt pro ΕΠΙΔΕΣΜΩΝ, *ligans.* Sic in loco Ezechielis XXXIV. qui adfertur ejuſdem libri Cap. XVIII. συντετριμμένων οὐ κατεδήσατε, *fractam ovem non ligaſtis.* Sic & Cap. XLI. eadem de re : μὴ μόνον τέμνων ἢ καίων, ἢ ξηρία προσφέρων, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεσμῶν, κ.ὶ μοτῶν, καὶ ἐνιεὶς γλυκέα. φάρμακα ἐπιλυτικὰ, καὶ καταβρέχων λόγοις παρακλητικοῖς : *non ſolùm ſecans, aut urens, aut ſicca & mordacia remedia adhibens ; verùm etiam adligans, & linamentum indens & immittens pharmaca lenia, & detergentia, ac irrigans verbis conſolationis.*

10. Apud Hebræos, valde adfines ſunt litteræ ב & כ, *beth* & *caph*, ג & נ, *gimel* & *nun*, ז & ו, *zajin* & *vau*, ד & ר, *daleth* & *reſch*, nec multùm inter ſe differunt צ & ע, *tſade* & *hajin.* Itaque mirum eſſet numquam inter ſe à Librariis miſtas. Certè ſunt exempla cùm in Judaïco, tum in Samaritico Pentateucho, ex quibus liquet Librarios ſæpe eas confudiſſe. Sic Gen. X, 4. qui dicuntur in Judaïcis exemplaribus דודנים *dodanim*, in Samariticis, ut & 1. Paral. I, 7. dicuntur רודנים *rodanim*, quam poſteriorem lectionem veram judicavit *Sam. Bochartus.* At nos priorem, non ſine gravi ratione, prætulimus. Sic Gen. XLIX, 10. pro רגליו raglau, *pedibus ejus*, Samarita habet דגליו daglau *vexillis ejus*, quod me-

melius viſum viro doctiſſimo *Jobo Ludolfo*; ut teſtatur in ſingulari Diatribe, quam de hoc loco edidit. Neque nos ab hac ſententia abhorremus, quamvis ceteroqui Judaïcum Codicem Samaritico præferamus. Poſſent & alia plura exempla proferri, ſed nos indicem variarum lectionum non ſcribimus, & adlata quod diximus ſatis confirmant. Quisquis talia avebit *Lud. Cappelli* Criticam Sacram adeat, quæ ſat multa ſuppeditabit, per omnes litteras Alphabethi.

10. Potuiſſemus etiam in aliis Linguis ſimiles alias inter ſe litteras conferre, ut fecit *Joan. Paſſeratius* in libro *de Litterarum inter ſe cognatione & permutatione*, quem ſequutus eſt *Gaſp. Scioppius*, in ſua *Critica*; ſed neceſſe eſſe non judicavimus, cùm paucis exemplis res æquè demonſtretur ac pluribus, præterquam quòd & alia in ſequentibus adferentur.

CAPUT V.

De Mendis ex Dictantis negligentia ortis. 3. quòd omiſerit quæ erant inter eamdem vocem repetitam, aut in alio verborum ſitu.

1. DUM varia opuſcula, quæ cùm Gallicè, tum Latinè ab hiſce viginti quinque pluribus annis edidi, ipſe corrigerem; in

in ſpeciminibus, quæ madida à prælo ad me adferebantur, ſæpiſſimè animadverti Typothetam omiſiſſe quæ erant inter eamdem vocem interpoſita, ſi repeteretur in altero verſu; aut etiam, ſine ulla ejuſmodi occaſione, voces aliquot præteriiſſe. Non ſemel hoc in animum revocavit quæ legeram, apud viros eruditos, de omiſſionibus in Veterum monumentis, quas eodem modo contigiſſe credibile eſt. Qui dictabat, nimirum, interdum aliud agens, amotis oculis à libro ex quo dictabat, cùm oculos denuo ad exemplar ſuum converteret, & incideret in vocem ad quam dictaſſe ſe ſciebat, ab illa iterum incipiebat dictare, non animadvertens eam repeti, adeóque omittebat quidquid interceſſerat. Poterant & innumera alia incidere, quæ, dum interpellarent Dictantis animum, faciebant ut quidpiam omitteret.

2. *Livius* Lib. X. c. 14. ubi deſcribit acerrimum prælium à Romanis cum Samnitibus commiſſum; ait Q. Fabium Maximum Conſulem, cùm vidiſſet ne vim quidem Equitum quidquam profeciſſe, ratione graſſandum eſſe ratum; itaque juſſiſſe Scipionem legatum haſtatos primæ legionis ſubtrahere ex acie, & ad montes proximos, quàm poſſet occultiſſimè, circumducere. In medio verò pugnæ ardore, *improviſa*, inquit, *ex montibus ſigna, clamórque ſublatus non vero tantùm metu terruere Samnitium animos.* Lego *non vero tantùm* MOTOS *metu terruere Samnitium animos.* Hoc vult *Livius*, Samnites & adverſùs legiones, & adverſùs incitatas turmas im-

motos ſtetiſſe, quamvis vera eſſet metuendi cauſa; nec tantùm timuiſſe, quantùm falſo illo metu pauculorum haſtatorum. *Motos* videtur omiſſum, quia qui dictabat, animo non ſatis adtento, aut errantibus oculis, hanc vocem miſcuit cum ſequente *metu*. At ſenſus eam, aut ſimilem poſtulat; nam frigidum eſt dicere ſigna Romana in montibus proſpecta terruiſſe Samnites, *non tantùm vero*, ſed etiam falſo, *metu*. Quis credat *Livium*, Scriptorem nequaquam languentem aut frigidum, præſertim in pugnarum deſcriptionibus, ita loquutum? Profectò hoc noluit, ſed Samnitium animos non uſque adeò motos fuiſſe ſignis infeſtis legionum, aut equeſtri procellâ, quâ eorum ordines turbare conatus erat Fabius, quibus non ſine ratione terreri potuiſſent: quàm falſo illo metu, quem pauci haſtati iis injecerunt. Hoc ſequentia oſtendunt: *nam & Fabius Decium collegam adpropinquare exclamavit, & pro ſe quiſque miles adeſſe alterum Conſulem, adeſſe legiones gaudio alacres fremunt; errórque utilis Romanis oblatus fugæ, formidinísque Samnites implevit, MAXIME TERRITOS ne ab altero exercitu integro, intactóque feſſi opprimerentur.*

3. Omiſſionis inſigne exemplum proferemus ex *Theophraſti* Characteribus, è ſimilitudine duarum vocum ortæ, quam mirum eſt *Iſ. Caſaubonum* ſupplere non potuiſſe, cùm ſit res facilis & clara. Locus eſt Cap. XV. in *αὐθαδείας* charactere. Ὕοντος τῦ Διὸς εἰπεῖν,

ὡδὲ

ἡδύ γε τῶν ἄστρων νομίζει, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι λέγουσι ** πίσσης : ad verbum : *pluente Jove*, *dicere* (ſolet) *ſuave aſtrorum putat*, *quia & alii dicunt* ** *pice*. Deſcribit *Theophraſtus* hominem, qui adeò vecors eſt, ut neſciat pænquid dicat, & contraria iis quæ videt blateèret, quaſi deliraret, ſicut antecedentia legenti liquebit. Igitur ſuppleverim : ἡδύ γε τῶν ἄστρων ΦΩΣ. ΚΑΙ ΝΥΚΤΑ ΑΙΘΡΙΑΝ νομίζειΝ, ΗΝΤΙΝΑ οἱ ἄλλοι λέγουσι ΜΕΛΑΑΝΤΕΡΑΝ πίσσης : *jucunda eſt aſtrorum lux* ; *& ſerenam noctem putare*, *quam alii dicunt pice atriorem*. Quatuor priora verba omiſſa videntur à dictante, qui vagantibus oculis miſcuit vocem ΑΙΘΡΙΑΝ cum ΑΣΤΡΩΝ, & cùm κῶλον dictaſſet ad vocem ἄστρων, transvolavit interjectas dictiones. Illis corruptis, cetera minùs fortè eleganti manu ſcripta facilè poſteriores exſcriptores, cùm ſenſus eos non juvaret, fefellerunt. *Valerius Flaccus* Lib. 617, 622. egregiè deſcribit *piceam noctem*. Eum vide.

4. Ut ſupplementi noſtri ſingulas partes confirmemus, poſtquàm vidimus mentionem fieri *pluentis Jovis*, facile eſt intellIgere ei opponi ſerenum cœlum, & quidem, ſi de nocte ſermo ſit, ut eſt hîc ſine dubio, niſi aſtra interdiu fulgere putemus; ἡδύ γε ἄστρων, *jucundum aſtrorum*........ Quid tandem? Φῶς, *lumen*, nullâ enim aliâ re ſtellæ jucundæ ſunt. At qualem noctem eſſe oportet, ut lux aſtrorum fulgeat? Nimirum, αἰθρίαν, ſe-

ſerenam, nam αἴθριος Ζεὺς opponitur τῷ ὕοντι· *Theocritus* Idyll. IV.

> Χ' ὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα
>   δ' ὕει.
>
> *Jupiter interdum ſerenus eſt, interdum ve-*
>   *rò pluit.*

Pro νομίζει ſcribere neceſſariò oportet νομίζειν, ut εἰπεῖν, nam ſolet hæc omnia *Theophraſtus* infinitivo exprimere, ſubauditis vocibus δεινὸς, aut οἷος. Ἤντινα legimus, pro vocibus nihili ὅτι δὴ καὶ, ita poſtulante orationis ſerie.

Denique μελαντέραν ſupplevimus, ob vocem πίσσης, cum ex ipſa rei natura, tum quia Græci ita loqui ſolebant. Sic *Homerus* de paſtore tempeſtatem proſpectante, Iliad. Δ verſ. 275.

> Ὡς δ' ὅτ' ἀπὸ σκοπιῆς εἶδεν νέφος αἰπόλος
>   ἀνὴρ
> Ἐρχόμενον κατὰ πόντον, ὑπὸ ζεφυροῖο ἰωῆς,
> Τῷ δέ τ' ἄνευθεν ἐόντι μελάντερον, ἠΰτε πίσσα,
> Φαίνεται.

Quemadmodum è ſpecula videt nubem paſtor, venientem per mare à Zephyri flatu, eique ſtanti procul nigra ceu pix adparet. Sic loquuntur & Latini, ut *Ovidius*, in Ep. Leandri ad Heronem, verſ. 7.

Ipſa

Ipſa vides cœlum pice nigrius, *& freta ventis*
Turbida, pérque cavas vix adeunda rates.

Alia exempla quærent, & invenient quibus vacabit.

5. Alterum etiam *Theophraſti* locum obiter ſupplebimus, è Cap. XXVIII. in fine characteris ὀψιμαθοῦς, ubi legimus: καὶ παλαίων, ἐν τῷ βαλανείῳ πυκνὰ τὴν ἕδραν στρέφων. Legendum καὶ ὥσπερ παλαίων, *& quaſi luctans, nates in balneo ſubinde vertit.* Luctando, nempe, neceſſariò totum corpus contorquebant, atque hinc inde cum reliquo corpore nates ἔστρεφον; at in balneo nihil cogebat, & turpe erat. Abſurdè *Caſaubonus*: *idem luctans & in balneo lavans nates ſubinde agitat indecenter.* Etenim nec ſenes luctabantur, nec qui luctabantur poterant à torquendis natibus abſtinere.

6. Omiſſionis, ex repetitione earumdem vocum natæ, exemplum memorabile eſt in verſione *Hieronymi* Joſ. V, 6. *Per quadraginta annos itineris latiſſimæ ſolitudinis incircumciſus fuit, donec conſumerentur, qui non audierant vocem Domini & quibus antè juraverat, ut non oſtenderet iis* terram *lacte & melle manantem.* Omiſſum eſt poſt vocem terram: *quam juraverat Dominus patribus eorum dare nobis, terram*; ἣν ὤμοσε κύριος τοῖς πατράσιν αὐτῶν δοῦναι ἡμῖν γῆν: ארץ אשר נשבע יהוה לאבותם לתת לנו ארץ propter repetitionem, nimirum, vocis ארץ *terram.*

7. Si-

7. Similem omiſſionem animadvertit *Hieronymus* Eſai. Cap. XL, 7. in Verſione LXX. Intt. ubi is verſus, ob repetitionem earumdem vocum, excidit: יבש חציר נבל ציץ *exſiccatum eſt fœnum, cecidit flos, quia Spiritus Domini ſufflavit in eo. Verè fœnum eſt populus*; ſequitur enim iterum: יבש חציר נבל ציץ *exſiccatum eſt fœnum, cecidit flos* &c. ad quem locum ſic *Hieronymus*, col. 302. Ed. Pariſinæ Benedictinorum: *Hoc quod aſteriſcis notatur*: quia Spiritus Dei flavit in eo, verè fœnum eſt populus, aruit fœnum, cecidit flos, *ex Hebraico & Theodotionis editione additum eſt. Ex quo manifeſtum eſt, vel à* LXX. *prætermiſſum, vel paullatim Scriptorum vitio abolitum, dum prior* & ſequens verſus finitur in *flore*. Sed verba omiſſa non ſatis adcuratè notavit: omiſſio enim orta eſt ex ſimili initio, non ex ſimili fine, ut animadvertent qui locum inſpicient. Hîc mirari ſubit Complutenſium impudentiam, qui hunc verſum ſuppleverunt ex ingenio, ut paſſim. Abeſt etiam à Codicibus Romano & Alexandrino.

8. Sed & alteram omiſſionem idem notavit Jerem. Cap. XXX, 15. Sic habent verba Prophetæ, ex tranſlatione *Hieronymi*. 14. *Omnes amatores tui obliti ſunt tui, téque non quærent, plagâ enim inimici percuſſi te, caſtigatione crudeli*; PROPTER *multitudinem iniquitatis tuæ, dura facta ſunt peccata* TUA. 15. *Quid clamas ſuper contritione tua? inſanabilis eſt dolor tuus*; PROPTER *multitudinem iniquitatis tuæ, dura facta ſunt peccata* TUA. In quæ verba ita ſcribit *Hieronymus*

nymus col. 673. *Quodque ſequitur* : quid clamas ſuper contritione tua, &c. *in LXX. non habetur* ; *videlicet*, *quia ſecundò dicitur*, propter multitudinem, *&c. & qui ſcribebant à principio additum putaverunt.* Hinc diſcere eſt exemplaria Græca, quæ hunc verſum habent, eum ex alia editione habere.

9. Eadem prorſus de cauſa, in ipſo Textu Hebraïco, Joſ. XXI, 36, & 37. in antiquis multis exemplaribus, deerant. Enumerantur illic aſyla è variis Tribubus, & verſus quidem 35. ita definit : *urbes quatuor*, Hebraïcè, ערים ארבע. Sequebatur verò, ut res ipſa oſtendit, & liquet ex 1. Paral. VI, 78, 79. *Et de Tribu Ruben*, *Betſer & ejus ſuburbana*, *& Jahtſa & ejus ſuburbana* ; *Cademoth & ſuburbana ejus*, *Mephahath & ſuburbana ejus*, *urbes quatuor* ערים ארבע. Quarum duarum poſtremarum vocum repetitione, factum eſt ut Librarii verſus 36. & 37. omiſerint. Maſſora eos deſideratos oſtendit, in antiquis Codicibus, ut & *R. David Kimchi* ; nec eos verterat olim *Hieronymus*, ut liquet ex antiquiſſimis ejus verſionis exemplaribus. Attamen eſſe oportere locus Paralipoménon indicatus, & verſio LXX. Intt. oſtendunt, ne rem ipſam adtingam. At poſſunt eſſe loca hiulca, ab antiquiſſimis temporibus, ſimili de cauſa ; quorum tamen hiatum deprehendere, aut ſupplere aliunde non licet.

10. Sic 1. Paral. XXIV, 6. in Chaldæo Interprete aliquot verba, propter repetitionem excidiſſe ad eum locum notavimus. Sed & in ipſo contextu Hebraïco ſimile quid videri con-

tigiſſe ad 1. Reg. VII, 15. & 2. Par. IV. 16 obſervavimus. Quæ loca adibit Lector, ſi libeat, & quæ ad ea dixerimus videbit; neque enim hîc repetere viſum eſt.

CAPUT VI.

De Mendis ortis ex imperitia aut negligentia Dictantis; 4. quòd malè pronunciaret.

1. PRAVA Dictantis pronunciatio permulta Menda parere potuit, & reverâ peperit; quod multis rationibus contigit, quarum præcipuas aliquot hîc indicaſſe ſatis erit. I. Dictantes ſæpe miſcebant vocales inter ſe & conſonantes, ut cum Hebræis Grammaticis loquar, *ejusdem organi*. II. Fines vocum non ſatis diſtinctè pronunciabant, nec à ſequentibus ſatis dictando ſejungebant; quo factum ut litteræ ultimæ, aut primæ vocum omitterentur, aut non ſatis clarè à ſcribentibus audirentur; vel etiam ſeparabant ſyllabas conjungendas. III Adſpirationes aliquando omittebantur, aut addebantur.

2. I. Tribus verbis hîc dicendum eſt, in eorum gratiam qui Hebraïcè neſciunt, non in Hebraïca tantùm Lingua, ſed & in reliquis omnibus, litteras poſſe in certa genera dividi, pro organis, quibus potiſſimùm efferuntur. *Gutturales* dici poſſunt A, E, I, O, U, Y vocales, cum adſpiratione H; *Labiales* ſunt B, F, M, P, PH, V; *Palatinæ* C ante A &

& O, G, J, K, Q; *Dentales*, D, L, N, T & T H; *Linguales* R, S, Z, X, C ante E & I, & T ante I. Quemadmodum autem, apud Orientales, ſæpe miſcentur litteræ ejuſdem organi: idem etiam inter pronunciandum fit, apud alias Gentes, quamvis fortè paullò infrequentiùs. Exempli cauſâ, apud Latinos, ſæpe miſcebantur B, F, P & V. inter pronunciandum, ut cùm ex MSS veteribusque Editionibus, tum etiam ex mendis adparet. *Joan. Paſſeratius*, Profeſſor olim Regius eloquentiæ, in Academia Pariſienſi, vir elegantiſſimi ingenii, hæc & ſimilia anno 1606. oſtendit, in libello *de Litterarum inter ſe cognatione ac permutatione*; quem, niſi his iterum editis, videre non contigit. Multa etiam hanc in rem animadvertit *Gul. Canterus*, in Syntagm. *de Ratione emendandi Græcos auctores*, Antverpiæ anno 1571. iterum edito. Sed & varia hanc in rem habet *Gaſp. Scioppius*, in *Critica*.

3. Edidit, ut antea diximus, *Henr. Stephanus*, ad calcem ſui *Theſauri*, Gloſſaria; ex quibus atque *Iſidori* Gloſſis, in noſtrum uſum, multa exempla collegimus permutationis litterarum ſono adfinium, ſive *ejuſdem organi*; ex quibus exemplis, paucula tantùm proferemus. Primùm quidem vocales, & diphthongi cùm in Latinis, tum etiam potiſſimùm in Græcis, paſſim miſcentur; quòd facillimum ſit unam pro altera, titubante linguâ, efferre; aut, aure non ſatis adtentâ, audire. Exempli gratiâ, A eſt pro A E, in his verbis: *Abaci*, *delfica*, *μηνιστήριον*, *αἱς Ἰχθυσάλιος*.

 Le-

Legendum *Delphicæ* & μηνιστήριν. * Nam *abaci* eſt in Genitivo, etiam apud *Juvenalem*, Sat. III. verſ. 24. ubi vide Scholiaſten. Eſt pro E, in his verbis: *Jantaculum*, ἀκρατισμὸς. *Janto*, ἀκρατίζω. Eſt pro I, in *Inſtata*, *ſuperaria*, ἰνσιδύτης, nam legendum *inſtita* ex Cod. *S. Germani*; & in *Monator*, σημάντὴς, ubi idem Codex docet legendum *monitor*, ut & res ipſa. Eſt pro O, in *Deſpalat*, διασπᾷ, pro *deſpoliat*. Eſt pro U, in *Pallatus*, μελανείμων, legendum enim *pullatus*. Similia, de ſingulis vocalibus & diphthongis Latinis, poſſemus proferre.

4. Non minor eſt confuſio in Græcis, imò major, quòd ſoni trium vocalium, & plurium diphthongorum non multùm, in Græca Lingua, diverſi eſſent. Η, nempe, Ι, & Υ, ſono valde erant adfinia; diphthongíque ΑΙ, ΑΥ, ΕΙ, ΕΥ, ΗΥ, ΟΙ, & ΥΙ pænè idem ſonabant auribus parum adtentis, aut ſi minùs diſtinctè pronunciarentur. Hinc fit ut & inter ſe, & cum tribus memoratis litteris, in antiquiſſimis MSS. miſceantur. ΑΙ ſæpe quoque confunditur cum Ε, non ſecus ac AE apud Latinos. Qui tractarunt Codices MSS. norunt veriſſimum eſſe quod dico. MS. Codex *Alexandrinus* Bibliorum, qui in Bibliotheca Regia Londinenſi ſervatur, & antiquiſſimus fortè eſt omnium MSS. Codd. qui

* *Sic emendatum poſtea vidi à Joan. Meurſio in Lexico Græco-barbar. in voce* μηνιστήριον.

qui exſtant, aut certè inter antiquiſſimos, ejuſmodi mendis paſſim laborat, ut teſtati ſunt qui * Oxonii Librum Pſalmorum, ex eo Codice, ediderunt. Sed & aliquot exempla ex Gloſſis ſunt addenda.

5. H. frequentiſſimè ſcribitur pro I. Sic *Abbatiſſa* vertitur Ἀρχιμανδρίτης, pro ἀρχιμανδρῖτις, nam prius Cœnobii præfectum, vel Abbatem ſignificat. *Circus* dicitur eſſe avis, μεταβληθείσης τῆς Σκύλλης τοῦ νήσου Μεγαρέων, *mutatâ Scylla Niſi* (legendum Νίσου) *Megarenſium Regis.* Pro Υ ſimiliter occurrit, ut *Aſperſerit* προσκλήση, pro προσκλύση: *Ad limina*, Θηρωροὶ pro Θυρωροί. Ι vice verſâ loco Η legitur, ut *Præli*, λινοῦ, pro ληνοῦ: *Antruare*, σπιλεῦσαι, pro σπηλεῦσαι: *Nuptiles* (L. *Nuptiales*) γαμίλης, γαμήλιοι. Υ cum Ι miſcent Grammatici, cùm κύτος idem ac κῆτος eſſe cenſent. *Phavorinus*: Κῦτος; ὄγκος, χώρημα, βάθος, πλάτος, σῶμα: *moles*, *ſpatium*, *profunditas*, *latitudo*, *corpus.* Idem: Κῦτος ἀπὸ τοῦ κῆτος (lege κύτος) τὸ πλάτος. ὡς τοὔμπαλιν ἀπὸ τοῦ ἵστημι στῆλος καὶ στύλος. Adi & Etymologicum Magnum, in Ἁλμυρὸς, quod dicitur ἀπὸ τῆς ἅλμης pro ἁλμυρός. Vide quoque quæ habet in Ἄλυς, & in Ἄτροτα Hinc factum ut permulta menda, ex harum litterarum & diphthongorum mutatione orta, ſint etiamnum in veteribus editionibus Venetis & Baſileen-

* *Anno* 1678.

leenſibus Scriptorum Græcorum, quæ ex MSS. Codd. exſcriptæ ſunt. Editio *Joſephi* Frobeniana iis ſcatet, quæ & improvide in Genevenſes Editiones ſunt transfuſæ. Similia, in aliis, paſſim animadvertent ſtudioſi.

6. Plura harum mutationum exempla congeſſit vir doctus *J. Rod. Wetſtenius*, in Orationibus de Pronunciatione Linguæ Græcæ; ut vidi, cùm ſuperiora jam eſſent ſcripta. Idem etiam multis oſtendit Diphthongorum eſſe frequentiſſimam confuſionem; quo fiet ut ne actum agamus, cùm præſertim ſit è re noſtra ſi conſulatur; quoniam ea quæ dicta ſunt, de confuſione vocalium & diphthongorum, partim nituntur ea ſententia de illarum pronunciatione, quam propugnat vir eruditus. Addam hîc tria exempla vocum ideò corruptarum. Sic *Galenus* Comment. I. in Lib. *Hippocratis* de natura Hominis, ad text. 41. T. III. Ed Charterianæ p. 125 obſervat pro ὀφείλει, *oportet*, *neceſſe eſt*, legi in aliis φιλεῖ, *ſolet*, quod ipſe interpretatur προσήκει. *Herodianus* Lib I. c. 8. §. 11. poſtquàm narravit Hemam urbem, in Alpibus ſitam, vacuam ac incenſam relictam ab incolis, eámque ingreſſos Maximini milites, addit, διανυκτερεύσαντες οὖν οἱ μὲν ἐν τῇ πόλει, ἐν ἀθύροις καὶ κοιναῖς πάντων οἰκίαις, οἱ δὲ ἐν τῷ πεδίῳ καὶ τὰ ἑξῆς: vertit *Politianus* in hunc modum: *cùmque noctem exegiſſent partim intra patentes, communéſque omnibus domos, partim in planitie* &c. Legendum κεναῖς, vertendùmque *vacuas omnibus domos*. *Julianus* Imp. in Ep. ad Judæos,

dæos ; quæ eſt XXV, ita loquitur de Jeroſolima : ἐμοῖς καμάτοις ἀνοικοδομένας οἰκήτω : *meis laboribus reſectam incolam* ; imò verò οἰκίσω, *incolis inſtruam*, neque enim *Julianus* habitare cupiebat Jeroſolimæ, qui minimè erat Judæus ; nec Judæis ea in re gratificari volebat, niſi ut Chriſtianis mœrorem crearet.

7. Apud Orientales, litteræ, quæ *gutturales* dicuntur, & quas nonnulli ſuſpicati ſunt vocalium loco olim fuiſſe (quibus tamen non adſentior) paſſim etiam inter ſe miſcentur, ut docent Grammatici, ſine dubio ob ſoni adfinitatem. Idem oſtendunt de litteris *quieſcentibus*, quarum duæ ſunt etiam gutturales. Animadvertere hoc licet, non modò in Judaïco Codice, in quo eædem voces, non ſemper uno modo, ſcribuntur ; ſed etiam ex Samaritici cum eo collatione. Exempli gratiâ ; א & ה, in fine verborum *quieſcentes*, ſæpe miſcentur, ut ברה & ברא, פלה & פלא, קרה, & קרא & ſimilia. Sed & quæ ſcribuntur per א in Judaïco Codice, leguntur exarata per ח in Samaritico & viciſſim, imò etiam per ח & per ע. Non exigui eſt momenti hæc diligenter obſervare, in Linguis Orientalibus : quia ſæpe ex ea animadverſione pendet cognitio ſenſûs locorum, qui fruſtra alioqui quæritur. Sic * oſtendimus ad Gen. XXXVI, 24. ex collatione Codicis Samaritici cum Hebraïco, הימים in eo loco debere legi *hemim*, non *hajjemim*, cùm Samaritæ ha-

* *In Comment. Philologico.*

habeant אימים *emim*; quo poſito, nulla amplius eſt difficultas, in eo loco, qui omnes Interpretes exercitos habuit.

8. Indidem etiam intellexi, quod me fugerat cùm primùm ederem Commentarium in Exodum, & quod etiam fugit *Edm. Caſtellum*, virum doctiſſimum, quid ſentiant Samaritæ de coloribus lapillorum pectoralis Aharonis. Interpres Samariticus primum ordinem lapillorum his nominibus exprimit: סמוק סמק סמקמק *ſamok*, *ſamak*, *ſamakmak*, hoc eſt, *rubrum*, *rubicundiorem*, *rubicundiſſimum*; ſecundum verò hiſce: חכום חכם חכמכם, *hhachom*, *hhacham*, *hhachamcham*, quæ nomina quid ſignificarent tum demum vidi, cùm in animum venit Samaritas pro אכם, quod, apud Chaldæos, ſonat *niger fuit*, dicere חכם, quòd frequentiſſimè א & ח confundant. Tertium ordinem vult *lutei* coloris fuiſſe, quartum ita exprimit עואר ואבר עברבר *havar* & *abar hábarbar*, quod verbum idem eſt ac Chaldaïcum חור *hhour*, albus fuit, nam miſcentur ע & ח. Obſervandum, in hiſce vocibus, etiam confundi ע & א, & ו cum ב. De re ipſa alibi agemus.

9. Non multò minùs miſcentur, in aliis Linguis, conſonantes ejuſdem *organi* à Librariis, ob ſoni adfinitatem; quod videtur potiſſimùm ortum ex parum adcurata dictantium pronunciatione, & quod exemplis eſt demonſtrandum. Sed ne, in re clara, æquo longiores ſimus, unius tantùm *organi* conſonantes, inter ſe comparabimus. Diximus labiales eſſe B, F, M, P, PH, & V conſonan-

nantem; conſtat autem, innumeris exemplis, eas à Librariis permiſtas fuiſſe.

10. B loco M poſitum eſt, in voce *ſubmanum*, in Gloſſis: Κεραυνοβόλιον ἀπὸ πρωῒ νυκτερινὸν, *fulgur ſubmanum.* Dicebant Romani *ſummanum.* * *Plinius* auctor eſt à Romanis *fulmina diurna* tributa *Jovi*, *nocturna Summano.* Similia docet *Feſtus*, in *Provorſum.* Igitur verè † *Claud. Salmaſius* emendandum cenſuit *ſummanum.* At Gloſſarum Scriptor, cùm legiſſet *ſubmanum*, credidit compoſitum eſſe ex *ſub* & *mane*, perperam, unde ἀπὸ πρωῒ vertit.

11. Idem *Salmaſius*, in Solinianis Exercitationibus, non ſemel animadvertit frequentiſſimum eſſe § Latinis Librariis M & B invicem permutare, in ſcribendo. Exempla autem hæc profert. Apud *Arnobium*, *formas* pro *Phorbas*; *Cumamum*, pro *Cubabo*; *Maſcauda*, *baſcauda*; μύρμηξ, βύρμηξ; μάσκα, βάσκα, quibus innumera alia ſimilia eſſe ait.

12. Idem vir ſummus ‡ animadvertit quoque Librarios ſæpe confundere B cum P; quo intellecto, feliciſſimè emendat *Juſtini* locum Lib. XLIV. c. 1. de fluviis Hiſpaniæ: *plerique etiam divites auro*, *quod in* paludibus *vehunt.* Legit *balucibus*, quæ vox auri ramenta ſonat, ut oſtendit. Idem etiam ſuſtulit, in hac ipſa voce, mendum apud *Martialem* Lib. XII. Epig. 57. ubi legitur:

Illinc

* *Lib. II. c. 53.* † *In Solin. pag. 804. Ed. Ultr.*
§ *Pag. 284. & 923. utrobique Col. I.* ‡ *Pag. 196. col. I.*

Illinc paludis *malleator Hiſpanæ*
Tritum, *nitenti fuſte*, *verberat ſaxum.*

Emendandum liquet *balucis*, ut jam, ante *Salmaſium*, viderat *Adrian. Turnebus.* Sic quoque populi Thraciæ, qui *Herodoto Briantes* dicuntur, ſunt *Plinio* & *Solino Priantes.* In *Gloſſis*: *Captura*, ἐμβολὴ, pro ἐμπολὴ, quod *lucrum* ſonat. Simili de cauſa, *Galenus* in Comment. IV. Libri *Hippocratis* de articulis, text. 12. dubitat an calceamenti genus, cujus meminit, dicendum ſit πηλοπατίδες, vel πηλοβατίδες. Εἰ μὲν, inquit, διὰ τοῦ Π γράφοιτο πηλοπατίδες διὰ τὸ πατεῖσθαι τὸν πηλὸν ὑπ' αὐτῶν, εἰ δὲ δια τοῦ Β πηλοβατίδες, ἐπειδὰν βαίνειν ἀσφαλῶς ἐν πηλῷ δυνατόν ἐστι τοῖς ὑποδιδεμένοισι τοιοῦτον ὑπόδημα. Poſterius videtur verius, certè Analogiæ convenientius eſt.

13. Nihil eſt frequentius * in MSS. quàm confuſio B & V conſonantis. Centies occurrit in Veteribus *Gloſſis*, ubi legas *Benditorem*, *Benenum*, *Berbenam*, *Berbicem*, *Bibium*, *Cabernum*, *Cabillationem*, *Ablatibum*, *Abum*, &c. Hinc emendandum viderunt viri docti locum, in *Iſidori Gloſſis*, ubi ita legimus: *Nibita*, *aqua ex nubibus facta.* Manifeſtò legendum: *nivata*, *aqua ex nivibus facta.* Quin & B, pro U vocali, in prioribus illis Gloſſis, legitur. *Abetuarium*, ἐπίμετρον, pro *Au-*

* *Vide Joſ. Scaligeri Conject. in Varron. p. 38. Ed. Pariſ. anni. 1565.*

pro *Auctuarium*. Primum *c*, mutatum fuit in *e*, *avetuarium*; deinde *Dictator* librarius, Vaſconico more, pronuncians V inſtar B fecit *abetuarium*, ut ſæpe ex uno mendo natum alterum. Hinc Veteres quidam Grammatici Latini ſeorſim ſcripſerunt de B & V. ut docerent Librarios, in quibus ſyllabis occurrerent; ut *Martyrius*, quem legi vult *Caſſiodorus* à Monachis *Antiquariorum*, hoc eſt, Librariorum artem exculturis, Divin. Lect. Cap. XXX. ejúſque Operis Epitomen habet in *Orthographiæ* Capp. V, VI, VII, VIII, Nec ipſe omni errore vacat *Adamantius*, qui *balvam* vult ſcribi quod *balbam* ſcribimus, (ubi profert locum *Perſii*, quem ſic ſcribit *balva de nare loquutus*) & *valbas*, quas *valvas* vocamus.

14. F pro PH frequenter occurrit, ut in *Gloſſis*, *Epifonema*, *Filoſofia*, &c. & P pro F, ut in iiſdem: ξανθεία, *pucatrix*, ubi legendum *fucatrix*, ut rectè conjecit *Bon. Vulcanius*; *ſulpor vivum*, θεῖον ἄπυρον, id eſt, *ſulfur vivum*. Sic & paſſim ſcribitur *triumphus* pro *triumfo*, quod eſt à θρίαμβος, ac proinde debet ſcribi *triumfus*, cùm φ non ſit in Græca voce, neque ſit Latina littera. Sic in Pandectis Florentinis, conſtat ſcriptum eſſe *triumfator*; nec deſunt Inſcriptiones, in quibus ſimilis orthographia cernitur. Antiquiſſimi Romani dicebant *triumpum*, mutato B in P. Sed tempore *Ciceronis*, mutata jam erat pronunciatio, ut liquet ex *Oratoris* C. 48. Simili de ratione ſcribendum videtur

tropæum, aut *trofæum* ἀπὸ τῆ τροπαίς, non *trophæum*, quod neque Græcum, neque Latinum eſt. Malim more Græco *tropæum* ſcribere, cum Gloſſographo, Vetuſtíſque Codicibus, & Inſcriptionibus: quemadmodum etiam cenſuit *G. Joan. Voſſius*, in Etymologico.

15. M pro B occurrit in Gloſſis, ubi eſt *Ummilicus*, ὀμφαλὶς ἀνθρώπου. *Ummo*, ὀμφαλός. Hæc permutatio frequentiſſima eſt in Etymologiis, verùm hîc, non mutationes litterarum Etymologicas; ſed, ex Librariorum dictantium mala pronunciatione, exortas ſpectamus.

16. P pro B non rarò legitur, ut in *Gloſſis*: χυδαῖος ἄρτος, *ciparius*, pro *cibario*; *Scoba*, κοσμητήριον, pro *Scopa*; *Calpitur*, ἐξαπατᾶ, pro *calbitur*, aut *calvitur*. Scriptum etiam pro V conſonante, ut *Impaſtis* (id eſt, *inveſtis*) *impubes*, ἄφθορος: *Paſſacriarium*, ὑδρία, pro *Vas aquearium*.

17. Quemadmodum B ponitur pro V, ſic & V pro B. *Gloſſæ* veteres: *Acerva uva*, ὄμφαξ. *Acervatio*, σφοδρότης. *Acervitas*, δριμύτης. *Acervo*, δεινοποιῶ. *Acervus*, δεινός. *Caccavum*, χύτρα. *Valbus*, ψέλλος. *Valbucio*, ψελλίζω. *Vitumen*, ἄσφαλτος. V etiam occurrit pro F, in iisdem *Gloſſis*: *Vita Deûm immortalium*, ὢ πόποι, ἐκφώνησις ἀρχαϊκὴ, ὡς Κάτων. Scripſerat Cato: *fidem Deûm immortalium*, vel, *proh fidem*, &c. Sed pro F auditum eſt à Librario V, & pro D in ſequente ſyllaba T, unde factum *vitem*, quod

cùm

cùm planè abſurdum eſſet, ab indocto homine mutatum in *vita*, quia videbat in Scriptura per Deum *vivum* jurari. V pro P aliquando etiam legitur, ut *Stivo*, τοιβάζω, pro *ſtipo*.

18. Hæc exempla ſatis oſtendunt litteras ejuſdem *organi* facilè inter ſe miſceri à Librariis; nam quod de *labialibus* demonſtratum eſt, id de ceteris quoque litterarum claſſibus facilè poſſet oſtendi. Quin etiam *Joan. Paſſeratius*, in libro de cognatione & permutatione litterarum; *Guil. Canterus*, de ratione emendandi Græcos Auctores; *Gaſp. Scioppius* in *Arte Critica*, & *Claud. Dauſquius* Lib. I. *Orthographicorum*, affatim exemplorum ſuppeditabunt; ſi neceſſe ſit; quamvis non ſatis adtenderint litterarum adfinitatem; & aliam viam iniverint. Igitur non modò in inquirenda vocum origine, ratio habenda eſt litterarum adfinium; ſed etiam in inveſtiganda vera lectione locorum corruptorum, cùm eas à Librariis tam frequenter inter ſe miſceri conſtet.

19. II. Ad alterum *Dictantium* vitium tranſimus, quo fiebat ut finem vocum non ſatis diſtinctè pronunciarent, unde orta ſunt graviſſima menda. Nam aut litteræ propterea omiſſæ ſunt à ſcribentibus, aut junctæ voces, quas oportebat ſeparari. Contrario prorſus errore, dum moras interponunt dictantes; ubi non oportuit, ſejunctæ ſunt ſyllabæ; quas conjungi neceſſe erat. Quarum depravationum exempla aliquot, more noſtro, colligemus.

20. Quiſquis *Gloſſaria*, quæ diximus, evolvet, frequentiſſimè videbit in ultima ſyllaba à Librariis erratum; quod ortum aliunde eſſe non videtur, niſi ex Dictantis vitio. Manifeſta ejuſmodi menda innumera obſervarunt viri eruditi, quorum conjecturæ ad calcem Labbæanæ Gloſſariorum Editionis adjectæ ſunt. Duo tantùm exempla illinc proferemus, ex quibus liquebit litteram voci ereptam, ut vicinæ adderetur, aut prorſus omiſſam. *Herba ſinaria*, ῥοδοδάφνη. *Bon. Vulcanius* rectè conjecit *herba aſinaria*, ex Lib. XI. *Apuleianæ Metamorphoſeos.* Igitur A ſecundæ vocis eliſum eſt, ob antecedentis terminationem in A, permiſtam cum initio ſequentis. Detracta eſt littera poſteriori voci, in hiſce: *Profundum*, βέθιον, βαθυα, βυσσὸν, ubi legendum βαθὺ, ἄβυσσον.

21 Detractione litterulæ eâque planè neceſſariâ, medicina fieri poteſt loco *Julii Cæſaris*, qui Interpretibus hactenus crucem fixit. Legitur Lib. IV. de Bello Gallico. C. XVII. ubi deſcriptionem pontis, quem Rheno impoſuit, ita claudit: *Nihilo ſeciùs ſublicæ ad inferiorem partem fluminis obliquè adigebantur, quæ pro pariete ſubjectæ & cum omni opere conjunctæ, vim fluminis exciperent.* Non capiunt Interpretes quæ ſit *inferior pars fluminis*, cùm liqueat intelligi partem fluminis quæ erat ſupra pontem; in qua, ut ſolet fieri, collocari oportebat ſublicas vim fluminis excepturas. Sed legendum *flumini*, & intelligenda

genda *inferior pars* non fluminis, ſed pontis, quæ opponitur ſuperiori, de qua Cæſar, in proximè antecedentibus verbis, loquutus erat: *hæc directâ materiâ injectâ contexebantur, ac longuriis cratibúsque conſternebantur*; quæ ſuperiori parti pontis impoſita erant. Sic & antea *inferioris partis* pontis meminit. Fefellit Interpretes, quòd verbum *adigere* ſoleat conjungi cum præpoſitionibus *ad*, vel *in*, ſequente accuſativo. Sed & aliquando cum dativo conſtruitur: quod aliquoties apud *Plinium*, in Naturali Hiſtoria, obſervare licet. Certè ejuſmodi verba utraque illâ conſtructione gaudere ſolent, ut *adfigere aliquid alicui rei*, & *ad aliquam rem*, aliáque ſimilia.

22. Reſtitutione litterulæ, emendabimus locum *Theophraſti*, in charactere ἀναισθησίας, Cap. XV. Deſcribit hominem uſque adeò bardum, ut non adtendat quod agit, & abſona paſſim loquatur & faciat. Inter alia, hoc de eo habet: Τὰ παιδία ἑαυτῦ παλαίειν ἀναγκάζων, καὶ τροχάζειν, καὶ εἰς ΚΟΠΟΥΣ ἐμϐάλλειν. Vertit *Iſ. Caſaubonus*: *Puerulos quin etiam ſuos, ut luctâ ſe exerceant, & curſu contendant uſque ad fatigationem, cogere ſolet.* Sed ἀναγκάζων ἐμϐάλλειν εἰς κόπους, numquam fuit, numquam erit, *cogens uſque ad fatigationem.* Sed legendum ΕΙΣ ΣΚΟΠΟΥΣ *in ſcopos jacere*, nempe, lapides, aut tela. Poſterius Σ propter prius excidit. Deſcribit *Theophraſtus* ſummam hominis ineptiam,

 qui

qui cogit puerulos ea facere, quæ ſponte ſuâ & nimis libenter faciunt, & quæ alii parentes ne nimiùm faciant impedire ſolent; quod eſt bardi, & neſcientis quæ ſit indoles puerorum. Primum eſt παλαίειν *luctari*, quod pueruli inter ſe nimis frequenter facere amant, & aliquando non faciunt ſine periculo, dum æquales ſolo graviùs adlidunt. Alterum eſt τροχάζειν, quod non eſt *currere*, ſed *trocho* ludere; de quo ludo, vide *Joſeph. Scaligerum* ad hæc *Dionyſ. Catonis : trocho lude, aleam fuge*. Eſt puerilis ludus, cujus ſunt pueri omnes avidiores, & à quo ſunt ſæpe deterrendi. Miror hoc fugiſſe virum ſummum, cùm certum ſit puerulos curſu exerceri non ſolitos, ſed adoleſcentes dumtaxat Tertium eſt εἰς σκοπὸς βάλλειν, *lapides* aut *tela* in certum *ſcopum* jacere, quod etiam nimis quàm frequenter faciunt pueri. Character eſt inſani eos id cogere facere, à quo potiùs ſunt revocandi. Intelligenda hæc omnia de prima pueritia, quæ nimis infirma eſt, quàm ut exerceatur; nam confirmatis viribus pueri etiam exercebantur. Sic *Xenophon* Ed. Cyri Lib. I. C. VI, 19. ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν, de exercitio puerili.

23. Duæ voces ex una, vitio Dictantis, factæ duplex præterea mendum in loco *Terentiano*, niſi vehementer fallor, pepererunt; de quo poſtea mira ſcripſerunt viri eruditi. Eſt verſus 46. Scenæ II. Act. IV. Adelphorum, ubi Syrus ſimulans ſe ſcire ubi ſit Micio

cio, locum Demeæ indicat, & poſtquàm per multas ambages eum circumduxit, tandem in *fabrica* eſſe dicit; Demea verò quærit *quid ibi faciat*, reſpondétque Syrus:

> *Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit.*

Ad quem locum *Donatus*: *in urbe convivium in ſole & in umbra, pro conditione temporis, inſtruebatur. Adrianus* verò *Turnebus* Adverſar. Lib. I. c. 18. In ſole *autem*, inquit, *quod Athenis vere interdum & æſtate ſub ſole & dio cœnare ſolebant.* Debuit potiùs dicere *in ſole hieme* convivatos, cùm ſol eâ tempeſtate gratiſſimus ſit, & facilè toleretur; præterquàm quòd *lectuli*, in eum uſum deſtinati, non dicerentur magis *lecti in ſole*; quàm alii *lecti in umbra*; quæ enim Latinitas hæc eſt: *dare faciundos lectulos in ſole*, pro eo quod eſt, *dare faciundos lectos in quibus adcumbas, cùm in ſole epulari libebit*? Deinde quare oportebat lectorum, in quibus in ſole adcumbebant, *ilignos* eſſe pedes, potius quàm ex alio ligno? Legendum omnino

> *Lectulos* ILLIC SALIGNIS *pedibus faciundos dedit.*

Servus nequam, dum quærit quid reſpondeat inſtanti Demeæ, quod primùm occurrit adripit, & *ſalignos* etiam pedes dicit, ut riſum excitet; nam nonniſi pauperiores ſolebant uti eo ligno in pedes lectorum; nec ſenex dives

propter rem tantillam tam procul iviſſet, aut in fabrica ſediſſet, ut eos videret fieri. Sed quo ineptiore dolo fallit Demeam, qui ſibi acutus videbatur, eo majorem riſum ſpectatoribus movet. Certè antecedentia non ſunt acutiora, & Demea, ſi ſapuiſſet, facilè fraudem animadvertiſſet. Vidit tamen viles lectos dici, cùm reſponderit: *ubi potetis vos?* nempe, ſervi, quos nemo dixerit interdiu menſæ adcubuiſſe. At fiebántne, inquies, lecti *ſalignis pedibus*? Quidni, cùm ſalices *plurimæ* adhiberentur *agricolarum ſupellectili*, ut loquitur *Plinius* Lib. XVI. c. 37? Ideò *Ovidius* deſcribens convivium Philemonis & Baucidis Metam. VIII. hæc habet:

> —— *In medio torus eſt de mollibus ulvis*
> *Impoſitus lecto, ſpondâ, pedibúſque* SALIGNIS.

Verùm unde ortum in *Terentiano* loco mendum? Nimirum, ex mala pronunciatione Librarii ſcriptum primùm videtur *ſal lignis*, dein ex *ſal* factum eſt *ſol*; ac tandem, ut aliqua eſſet conſtructio, *illic* mutatum à Critico in præpoſitionem IN & ſcriptum *in ſole ilignis*.

24. Contrà, in eadem Comœdia, Act. V. S. VII. verſ. 16. duæ voces in unam conjunctæ, cui præfixa littera ex antecedente, ſed malè lecta, graviſſimum mendum peperit, quod Criticos omnes fruſtra exercitos habuit. Ita loquitur Demea de ſumtibus, quos

quos à fratre ferri oportere videbat, traductâ ad illum Soſtratæ familiâ:

——— *turbam domum,*
Adducet & ſumtum admittet; multa. Quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam; jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo *viginti minas.*

Nec quò referendum ſit *illi*, nec quis ſit *Babylo*, nec quæ orationis ſeries expedire poſſunt viri docti; quos adibit Lector, tædioſum enim eſſet eorum inanes diſputationes huc transferre. Paucis potiùs quid ſentiam dicam, quod ſi audacius videbitur, at certè egregium parit ſenſum, cùm nullus ſit in aliorum interpretamentis. Demea ergo adloquitur hîc *Æſchinum*, ut in antecedentibus, & cogitans de paupertate totius familiæ Pamphilæ, quam Æſchinus domum ducturus erat; quæ vix patiebatur ut ſumtus ullos facerent, qui tamen aliqui erant neceſſariò faciendi, auctor eſt filio ut à Micione jubeat iis, quibus ea familia conſtabat, viginti minas numerari. *Viginti* autem *minas* dicit, quia reſpicit ad parem ſummam, quam à Micione numerari curarat Æſchinus Sannioni, & quâ Cythariſtriam amicam fratri emerat; ut ſibi ſimili pretio uxorem redimere videatur, nedum ut dotem ab ea accipiat, quam tamen neceſſariam antea judicarat Demea. Ait ergo;

——— *jube nunc jam*
Numerent illis AB ILLO *viginti minas.*

Pro *dinumeret*, in plurali numero legimus *numerent*, quia deeſt nominativus, & quia *dinumerent* vitiat verſum, nec voci additum videtur *di*, niſi metri vitiati cauſâ. Quid autem ſit *numerare ab aliquo* omnes norunt; nempe, alicujus pecuniâ ſolvere. Quòd ſi quis ignoret, adeat *Rob. Stephanum*, ad præpoſitionem *ab*. Valeat ergo commentitius BABYLO; quam vocem perinde eſſe ac *Babylonium* qui dixit primus, & ſignificari Micionem putavit, quòd Babyloniorum luxum æquaret, is

——— *jungat vulpes, & mulgeat hircos.*

Vel pueri ſciunt Babylonium hominem non magis *Babylonem* poſſe dici, quàm *Romam* hominem *Romanum*. Ethnica ſunt, ut docet *Stephanus*, βαβυλώνιος & βαβυλωνεὺς, non βαβυλὼν, quod eſſet contra omnem analogiam. Scriptum erat ILISABILO, quia Veteres literas duplices non ſcribebant, & cùm I & S propiores æquo eſſent, videbatur eſſe B, cujus ſuperior pars oculos fugeret; unde natum BABILO, ex quo factum poſtea BABYLO ab Criticis. Nec quiſquam dixerit durum eſſe *illis ab illo*, repetitione ſyllabæ IL, talia enim nequaquam vitant Comici. Viſne exemplum, ab ipſo Terentio? Lege verſum 86. Scenæ 2. Act. I. Hecyræ:

Disjunxit illam ab illa, poſtquàm & ipſe ſe.

Poſſit

Poſſit tamen etiam legi, *dinumerent his ab illo* &c.

25. Eſt locus *Rutilii Numatiani*, in Itinerario, ubi ita loquitur verſ. 73.

Inventrix oleæ colitur, viníque repertor,
Et qui primus humo preſſit aratra puer.
Aras Pæoniam meruit Medicina per artem,
Factus & Alcides NOBILITATE
Deus.

Legendum NOBILIS ARTE *Deus*, ut ſuperior verſus, & ſenſus docent. *Factus* autem Hercules *arte Deus* dicitur, ut opponatur iis, qui credebantur *naturâ Dii*, de qua loquutione multis diximus Part. II. S. 1. C. VII, 4. *& ſeqq.* Vocatur etiam *nobilis Deus*, ut diſtinguatur ab ignobilibus quibusdam Diis, quorum nomina in uno loco nota erant. *Cicero* de Nat. Deor. Lib. III. *num* 50. *Alabandenſes quidem ſanctiùs Alabandum colunt, à quo eſt urbs illa condita, quàm quemquam* NOBILIUM *Deorum; apud quos non inurbanè Stratonicus, ut multa, cùm quidam ei moleſtus Alabandum Deum eſſe confirmaret, Herculem negaret: ergo, inquit, mihi Alabandus, tibi Hercules ſit iratus.* Videtur & ante oculos habuiſſe *Rutilius* verſus hoſce *Horatii* Lib III. Od. 3.

Hac arte *Pollux & vagus Hercules*
Innixus arces adtigit igneas.

26. III. Dictantis vitio factum eſſe diximus, ut

ut adſpirationes omitterentur, aut detraherentur; cujus veſtigia, in omnibus pænè veteribus Codicibus, animadvertuntur. In *Gloſſis* legimus, *abena*, *abilis*, *aborreo*, *era*, pro *habena*, *habilis*, *abhorreo*, *hera*; & vice verſâ, *abhominor*, *harena*, *hoſtium*, *huber*, pro *abominor*, *arena*, *oſtium*, *uber*, & multa ſimilia. Attamen non diſſimulandum variis ſæculis variaſſe pronunciationem, deinde & ſcribendi rationem, quæ pronunciationem ſequitur. *Quintilianum* audiamus Inſt. Orat. Lib. I. c. 5. de littera H loquentem: *Parciſſimè eâ Veteres uſi, etiam in vocalibus, cùm* œdos, ircósque *dicebant. Diu deinde ſervatum ne conſonantibus adſpiraretur, ut in* Graccis *&* triumpis. *Erupit brevi tempore nimius uſus, ut* Choronæ, chenturiones, præchones *&c.* Ideò veteres Grammatici ſcripſerant de adſpiratione, ut docerent Antiquarios, quibus locis exprimenda eſſet; qua de re vide quæ ex *Eutyche* habet *Caſſiodorus* Orthographiæ Cap. IX.

27. Dictantis culpâ, an ſcribentis neſcio, factum eſt, ut omitteretur adſpiratio apud *Terentium*, in Andria, Actûs 2. Scenæ II. verſ. 33. quâ omiſſâ, ſenſus & Latinitas vitiantur. Ita loquitur Charinus adoleſcens: *liberatus ſum hodie, Dave, tuâ operâ*; reſpondet verò Davus: *ac nullus quidem*, hoc eſt, *& quidem non*, quod Latinum non eſt, in eo ſitu verborum. Itaque alii fecerunt, *at nullus quidem*; ſed *at quidem non* meliùs non dicatur. Legendum H A C *nullus quidem*, hoc eſt, *hac quidem operâ meâ*, *nullus libe-*

ra

ratus es; quaſi ſubinnuat glorioſus ſervus poſſe ſe eum liberare, ſi id operam det. Similis loquutio apud *Plautum*, in Pſeudolo Act. I. S. I. verſ. 102. *Spero alicunde. hodie me bonâ operâ, aut HAC meâ, Tibi inventurum eſſe auxilium argentarium.* Omiſſa pariter eſt adſpiratio, apud *Plautum*, Mercatore Act. IV. Sc. 4. verſ. 15. ubi coquus Dorippam videns:

Satis ſcitum filum mulieris! virum hercle avet.

At MSS. *Camerarii* alter habet *an. et*, alter *amet*, quod eſt pro *hamet.* Reſpicit ad ambiguitatem vocis *filium*, quæ ſignificat quidem hîc formam, ut ex *Lucilio* & aliis viri docti probarunt; at propriè ſonat quod ex lino, lanáve trahendo ducitur, quales erant *lineæ* (ſubaudiendum, chordæ) quibus addito hamo piſcabantur. Senſus eſt, pro conſuetudine *Plauti*, egregius, *ſcitum filum mulieris! hercle virum hamet*; hoc eſt, facilè *hamare*, ſeu adjungere, ac ſibi devincire queat. Participium *hamatus* frequens eſt in optimis Scriptoribus, quamvis nondum, quod meminerim, mihi occurrerit verbum *hamo.* Fateor ſpondæum eſſe in ultima ſede, ſed hoc patitur licentia Comica, qua de re vide *Phil. Pareum*, de metris Comicis, ſub finem.

28. Contrà, apud eumdem *Plautum* in Amphitruone Act. II. S. 2. verſ. 137. eſt adſpiratio, ubi nullam eſſe oportuit. Cùm Amphitruo cum uxore aliquamdiu jam contendiſſet,

mi-

mirarique ſe dixiſſet qui ſe donatum aureâ paterâ ſciret, addit. *Quid hoc ſit* HOMINIS! ubi legendum *ominis*; erant enim quæ videbat & audiebat Amphitruo portentoſa, poterántque facilè in omen verti. Ut ſcribi vidimus, in *Gloſſis*, *abhominor*, nihil vetat quin hîc ſcriptum ſit *hominis*, ἀντὶ τοῦ *ominis*. Sic apud *Ciceronem* Ep. ad Fam. Lib. IV. Ep. 4. variant MSS. Codd. in voce *hominis*, aut *ominis* adſerenda, nec minùs eruditi diſſentiunt. Eſt, pro licentia Comica, Amphibrachys in ſecunda ſede, vel Amphimacer, ſi legas, *Quid hoc 'ſt*, quod fortè melius.

29. Antequàm ad alia tranſeamus, duo exempla ex Hebraïca Lingua proferemus, ex quibus liquebit Librarios Judæos ſimilia peccaſſe. Apud Moſem, excepto uno loco Deut. XXII, 19. pro נערה *naharah* quod *puellam* ſonat, ubique in Judaïcis Codicibus, reſecto ה, ſcribitur נער *nahara*. Quod non aliunde ortum videtur, quàm ex vitioſa dictantis pronunciatione, qui ultimam ſyllabam non ſatis diſtinctè pronunciabat. Certè perpetua atque indubitata Hebraïcæ Linguæ analogia poſtulat ſcribi נערה ubique; & ſic in Samaritico Codice ſcribitur. Exſtat Exod. VIII, 9. inſigne exemplum, ex quo conſtare poteſt Librarios miſcuiſſe litteras ejuſdem organi, ubi pro eo quòd vulgò diceretur התכאר אלי *hithbaer elai*, ſcriptum eſt: התפאר אלי *hithphaer halai*, ſine mutatione ſenſûs, hoc eſt, *ſignifica mihi*. Quæ tamen mutatio feſellit recentiores Interpretes, ut ad eum locum oſtendimus.

CA-

CAPUT VII.

De Mendis ortis ex imperitia Dictantis; ſ dum Gloſſemata in margine ſcripta in ſeriem orationis infert.

1. QUI vetuſtos Codices verſarunt, multos potuerunt videre, in quorum oris adnotatæ erant vocum, aut loquutionum difficilium explicationes. Sæpe etiam inter ipſos verſus ſunt Scholia, cùm contigit à Librariis inter eos ſatis amplum ſpatium relinqui. Hæ autem interpretationes duplici mendorum generi occaſionem præbuere. Interdum enim Librarii crediderunt iis Gloſſematibus ſignificari, omiſſum in orationis ſerie id quod complectebantur, cùm incolumi conſtructione ac ſententiâ potuerunt inſeri; adeóque purpuræ optimorum Scriptorum centones Grammaticorum adſuerunt. Aliquando etiam perperam rati ſunt Grammatici ea Gloſſemata non eſſe, ſed veras lectiones margini à Critico illitas, & in orationis contextum recipiendas; quo factum ut eliminatâ priſcâ lectione, novam intruſerint, quæ veteris dumtaxat explicatio erat. Utriusque generis mendorum exempla quædam primùm proferemus, tum verò quî Gloſſemata à vera lectione ſecerni ſoleant oſtendemus. Sed & tertius error addi queat, eorum qui Gloſſemata crediderunt eſſe varias lectiones, quod exprobrat *Henr. Stephano*, viro

viro doctiſſimo, *Joan. Leunclavius*, vir itidem eruditus, ad calcem *Xenophontis* Wecheliani, anni 1596. quem vide pag. MXIII. Sic *Galenus* Comm. III. in VI. Epidemiorum, ad textum 40. Tom. IX. p. 70. *Ed. Chart.* Τῆς παλαιᾶς γραφῆς ὄσης ταύτης, ἐπὶ τὸ σαφέστερον αὐτὴν (non αὐτὸν.) μετατεθείκασι πολλοὶ τῶν ἐξηγητῶν: *cùm hæc eſſet antiqua ſcriptura, eam in clariorem multi interpretum mutarunt.* Sic quoque in Prognoſtico *Hippocratis*, text. 26. ubi de ſudoribus, poſtquàm dixit peſſimos eſſe frigidos, qui circum caput tantùm & faciem & cervicem oriuntur, addit, οὗτοι γὰρ ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ θάνατον προσημαίνουσι, ξὺν δὲ πρηϋτέρῳ μῆκος νόσου: *hi enim cum acuta febri mortem prænunciant, cum mitiore longitudinem morbi*; libri *Dioſcoridis*, ut teſtatur *Galenus*, Com. I. T. VIII. pag. 611. Ed. Charter. habebant tantùm, οὗτοι γὰρ θάνατον σημαίνουσι ἢ μῆκος νόσου. Reliqua addita ſunt, interpretationis cauſâ: nam *Hippocratis* ſtylus brevitate, potiùs quàm verborum abundantiâ, peccat.

2. Sichemenſes ita adloquuntur filii Jacobi, Gen. XXXIV, 15. *Hac lege vobis obſequemur* (נאות) *ſi ſueritis ſicut nos, adeò ut vobis omnis maſculus circumcidatur.* Ita habent Codices Hebraïci, at LXX. Intt. ſic verterunt: ἐν τούτῳ ὁμοιωθησόμεθα ὑμῖν, καὶ κατοικήσομεν ἐν ὑμῖν, ἐὰν γένησθε ὡς ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς, ἐν τῷ περιτμηθῆναι ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν: *hac lege ſimiles fiemus vobis, & habitabimus inter vos, ſi & vos ſitis inſtar noſtri, in circumciſione omnium veſtrorum maſculorum.*

Sic

Sic legitur hic locus, in antiquiſſimis Codicibus Vaticano & Alexandrino. Atqui manifeſtum eſt duplicem eſſe interpretationem vocis נאות, quarum altera margini illita fuerat primùm, deinde irrepſit in orationis contextum, ut ad eum locum diximus. Significavimus etiam ad Gen. XLVI, 20. quæ illic in Verſione eorumdem Interpretum leguntur & Codicibus Hebraïcis deſunt; vide ri è margine in textum tranſlata fuiſſe, ſimiliáque animadvertimus ad Exod. XII, 40. & alibi.

3. Talia etiam occurrunt in Codice Samaritico, quæ non infrequenter in Comment. in Pentateuchum notavimus, & diximus quidem ſimile eſſe Gloſſema Exod. XII, 40. in hoc Codice ac in verſione LXX.-Virali. Verùm non modò is Codex multa addit, interpretationis cauſâ; ſed etiam voces quaſdam habet, loco earum quæ leguntur in Judaïco Exemplari. Qua in re, ſæpe mihi viſæ ſunt veteres lectiones Moſi ereptæ, ut novæ iis ſufficerentur. Sic Gen. XXIX, 15. ita Potipharis uxor, ex Judaïco Codice, loquitur de Joſepho: *ut audivit me vocem tollentem & clamantem, reliquit veſtem ſuam apud me* (אצלי etſi) *fugit, & egreſſus eſt foras.* Ad explicandam vocem אצלי, videtur in antiquo Samaritarum Codice fuiſſe, in ora, בידי *in manu mea*, ut ſignificaretur voce clariore idem intelligendum hîc, ac verſ. 12. in quo hæc vox occurrit. Lex exſtat Exod. XXI, 20. *Cùm quiſpiam ſervum ſuum, aut ſervam ba-*

culo ferierit , *& ſub manu ejus interierint* ; *ultio ſumetur* , נקם ינקם *nakom jinnakem.* In Samaritico Codice , eſt מות יומת moth joumath , *morte morietur* , quæ eſt interpretatio verborum , quæ leguntur in Judaïcis Codicibus. Talia multa in eo Codice animadvertimus , & protulimus , in Commentario noſtro in Pentateuchum. Vix crediderim ullum Samaritam Criticum uſque adeò audacem fuiſſe , ut Moſem emendandum , ſine neceſſitate, cenſuerit. Probabilius multò mihi fit Samarîtas gloſſemata marginis crediviſſe varias eſſe lectiones , quas ſubinde ut veriores , loco Judaïcarum , amplexi ſint. Plurima exempla indicavimus , in Indice Commentarii noſtri.

4. Suſpicor etiam ingentem varietatem , quæ fuit olim in Codicibus Græcis & Latinis Novi Teſtamenti , partim indidem eſſe ortam ; quòd ii qui iis utebantur , aut ex ingenio interpretationes ſcribebant in marginibus , aut etiam ex aliis locis Novi Teſtamenti , præſertim in Evangeliis ; quæ inter ſe ita conferri volebant , aut alterum ex altero intelligi. Poſtea verò homines imperiti Gloſſemata miſcuerunt cum veris Apoſtolorum verbis ; ſive illa varias lectiones , ſeu emendationes ex antiquioribus codicibus eſſe cenſuerint. Ne quis à nobis fingi putet quæ de varietate exemplarium diximus , audiat *Hieronymum* , è præfatione in Evangelia : *Magnus* , inquit , *hîc in noſtris Codicibus error inolevit* , *dum quod in eadem re alius Evangeliſta plus dixit* , *in alio* , *quia minùs putaverint* , *addiderunt. Vel dum eum-*

eumdem ſenſum alius aliter expreſſit, ille qui unum è quatuor primùm legerat, ad ejus exemplum, ceteros quoque æſtimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos miſta ſint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi; rurſus in Matthæo, plura Joannis & Marci, & in ceteris reliquorum, quæ aliis propria ſunt, inveniantur. Cujus confuſionis plurima exempla, quæ etiamnum ſunt in Codicibus noſtris, *Deſ. Eraſmus* & *Th. Beza*, in adnotationibus in Novum Teſtamentum, obſervarunt.

5. Nunc videndum quî Gloſſema poſſit à priſca lectione dignoſci. I. Cùm ſint duo genera Gloſſematum, quorum unum additur veteri lectioni, alterum verò ei ejectæ ſubſtituitur, non eodem modo internoſcuntur. Igitur à priore genere Gloſſematum ut incipiam, adjectum eſſe primùm docet res ipſa; quando, nimirum, re paullò obſcuriùs expreſſâ, aut voce vel loquutione, cujus ſignificatio ſciolos, vel imperitos fugit, videmus, præter neceſſitatem & conſuetudinem Scriptoris, idem illico aliis verbis exprimi. Inſignis Gloſſematis, ut dudum animadverterunt viri eruditi, exemplum exſtat apud *Plautum*, in Aulular. Act. IV: S. 7. verſ. 14. ubi ita Eunomia filio:

I hac intrò mecum, gnate mi, ad fratrem meum,
Ut iſtuc quod tu me oras efficiam tibi,
Ut iſtuc quod me oras impetratum ab eo auferam.

Manifeſtum eſt hîc eſſe Gloſſema, cùm nulla ſit aut neceſſitas, aut elegantia in hac repetitione; *quod tu me oras efficiam tibi, impetratum ab eo auferam*; nempe, à fratre. Attamen MSS. *Joach. Camerarii*, & Palatini quatuor habebant: *ut iſtuc quod me oras efficiam tibi, impetratum ab eo auferam*, quaſi eſſet unus verſus; atque ita antiquiſſimæ Editiones. Duo verò MSS. Palatini omittebant, *impetratum ab eo auferam*. Utrum Gloſſema erit? nempe, verſus 14. *Ut iſtuc quod tu me oras efficiam tibi*; nam hæc verba nemo umquam interpretatione indigere judicare potuit. Sed Grammaticus, in imperitiorum gratiam, iis interpretatus eſt hæc: *impetratum ab eo auferam*; quæ interpretatione indigere videbantur, quia non eſt ſermo de re, quam Eunomia ablatura eſſet, ſed de uxore, quam avunculum concedere filio ſuo volebat. Igitur quando duorum quæ idem ſignificant, & quorum alterutrum Gloſſema eſſe neceſſe eſt, unum obſcurius, alterum verò clarius eſt, dubium non eſt quin clarius ſit Gloſſema obſcurioris. *Philippus Pareus*, in Analectis Plautinis, agnoſcit hîc eſſe Gloſſema. Sed in tertia Editione ſic locum refinxit:

Ut iſtuc, quod me oras, nunc efficiam; tibi
Spero impetratum, quidquid vis, ab eo auferam.

Quæ non ſunt inepta, ſi è MSS. petita eſſent, aut leviore mutatione refiсta; ſed nimis audacter ſe geſſit, qui talia ex ingenio nobis obtru-

tru-

truſit, ut paſſim in illa editione facit; quæ alioquin, in multis, laudari queat.

6. II. Gloſſemata poſſumus etiam agnoſcere 1. in Archetypo ex MSS. Codicibus, in quibus id dumtaxat habetur quod obſcurius eſt, omiſſo interpretamento clariore; 2. aut in Tranſlatione ex Archetypo, in quo ſemel exſtat, quod bis eſt in Verſione; ſed & interdum 3. ex antiquiore Tranſlatione cognoſcere licet Gloſſemata, quæ irrepſerunt in recentiores Codices. 1 Sic Marc. X, 6. ita loquitur Chriſtus ἀπὸ ἀρχῆς κτίσεως, *ab initio creationis maſculum & fœminam fecit eos*, ex plerisque Codicibus; at Codex antiquiſſimus *T. Bezæ* omittit vocem κτίσεως, quæ addita videtur, ut meliùs intelligeretur ἀπ' ἀρχῆς. 2. *Hieronymus* ex Græcis exemplaribus Latina olim emendavit, ut teſtatur in Præfat. in IV. Evang. ubi ſic confutat eos qui conſilium ejus carpebant: *Si Latinis exemplaribus fides eſt adhibenda, reſpondeant quibus; tot enim ſunt exemplaria penè, quot Codices. Sin autem veritas eſt quærenda de pluribus, cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitioſis Interpretibus malè edita, vel à præſumtoribus imperitis emendata perverſiùs, vel à librariis dormitantibus, aut addita ſunt, aut mutata corrigimus?* 3. Gloſſemata ex antiquioribus Tranſlationibus cognoſci poſſe idem teſtatur, in eadem Præfatione. *Prætermitto*, inquit, *eos Codices, quos à Luciano & Heſychio nuncupatos, paucorum hominum adſerit perverſa contentio;*

quibus utique nec in Vet. Inſtrumento, poſt Septuaginta Intt. emendare quid licuit, nec in Novo profuit emendaſſe, cùm multarum Gentium Linguis Scriptura ante tranſlata doceat ea falſa eſſe, quæ addita ſunt. Hæc additamenta erant, ut ex reliqua Præfatione liquet, Gloſſemata ſingulis Evangeliſtis, ex aliis addita, quæ ex priſcis Tranſlationibus cognoſci poterant. Sic vocem κτίσεως, in loco Marci antea laudato, Syrus Interpres non habet; unde colligere eſt Gloſſema eſſe, verſione Syriacâ recentius. Plura hac de re non addimus, quia in ſequente * Capite iterum dicemus quæ ad eam pertineant.

7. III. Gloſſemata verò, quæ ſita ſunt in vocibus, quæ antiquioribus loco pulſis ſucceſſerunt, poſſunt dumtaxat agnoſci ex antiquis Codicibus, in quibus vetus lectio adpareat. Tum eam diſtinguere licet à Gloſſemate aliorum Codicum: aut Editionum, eodem indicio, quod antea ſignum eſſe diximus recentioris lectionis, unà cum vetere exſtantis. Nimirum, ſi Codex quiſpiam inuſitatiorem & minùs claram vocem aut loquutionem exhibeat, quàm alii (ſi modò proba ſit, & cum Scriptoris ſtylo conſentiat) illa plerumque vera lectio eſt; quia cùm nulla fuerit ratio quare clara lectio in obſcuriorem mutaretur, obſcuræ clara ſubſtitui potuit, ob rationes quas adtulimus. Sic cùm viri docti animadverterint, apud *Cornelium Nepotem*, Miltiadis Cap. IX. alios Codices habere: *in Mil-*

* *In Exemplis §. 3. ſubjectis.*

Miltiade erat cùm ſumma humanitas, tum mira COMITAS, *ut nemo tam humilis eſſet, cui non ad eum aditus pateret*; alios verò COMMUNITAS, mihi dubium non eſt quin prius ſit gloſſema poſterioris; quia cùm vocis *comitas* notiſſima ſit ſignificatio, non ita vulgò notum eſt voce *communitas* ſignificari eam mentis adfectionem quæ civem Reipublicæ, qualis erat Athenienſis, decet, & qua ſibi cum aliis civibus communia omnia eſſe patitur. Vide quæ habet de hac voce *J. F. Gronovius*, ad Terentii Heautontim. Act. V. S. I. verſ. 39. à quo mirum eſt non eſſe adlatum locum hunc *Cornel. Nepotis*. Fruſtra illic *animo communi* nonnulli *comem* ſubſtituebant, ut optimè vir doctiſſimus oſtendit. Adi & *Franciſcum Juretum* in Epiſt. LXXIX. Lib. II. *Q. Aurelii Symmachi*.

C A P U T VIII.

De Mendis à negligentia Scribentis ortis; 1. Quòd quæ cogitaret, non quæ audiret, ſcriberet; 2. Quòd perperam audiret.

1. VIDIMUS potiſſima Mendorum genera, quæ ex *Dictantis* incuria aut imperitia oriri potuerunt; neque enim omnia obſervaſſe nos putamus, qui latiſſimè patere hoc argumentum, ſi alius quiſpiam, novimus. At ſatis nobis eſt, ſumma rerum capita,

pita, in hoc Opuſculo, adtigiſſe. Nunc ad id mendorum genus veniemus, quod *Scribentibus* tribuendum videtur. Sed & interdum *Dictanti* tribui poſſent, at ſatis eſt, ut alibi dixi, à *Scribente* quoque ea eſſe poſſe. Nec dubium eſt quin multa ſint exemplaria deſcripta à Librariis, aut aliis, qui eam artem non profitebantur, non tam vitio *Dictantis*, quàm *Scribentis* mendoſa.

2. I. Certè cùm qui ſcribit aliud agit, quod ſæpe potuit contingere, facilè fit ut quæ cogitat, non quæ dictantur, ſcribat. Innumera menda, quæ cernuntur in MSS. aliunde orta non videntur, ſed ea potiſſimùm quibus voces idem, aut adfine quidpiam ſignificantes miſcentur, vel ordo orationis, tranſpoſitis verbis, mutatur; vel voculæ quædam non prorſus neceſſariæ ſenſui adduntur, aut detrahuntur. Scribentes enim non modò verba, ſed etiam ſenſum adtendunt, & in longa ſcriptione, ſæpe fit ut ſententiæ ratio major habeatur, quàm verborum. Si præſertim qui dictabant, lucri cauſâ, quàm maximè poterant feſtinarent, ut ſine dubio ſæpe factum eſt; nihil mirum ſi voculæ ſæpe minùs neceſſariæ à Scribentibus omittebantur, aut miſcebantur ſynonymæ.

3. Quiſquis expendet variarum lectionum Syllogas, quas in plurimos Scriptores ediderunt viri docti, innumera talia deprehendet. Sed inſpiciantur potiſſimùm variæ lectiones Novi Teſtamenti, quæ XVII. demum ſæculo, præeunte doctiſſimo & optimo viro *Steph. Curcellæo*, diligentiùs collectæ ſunt, quàm

um-

umquam antea fuerant ; atque exemplorum major ſuppetet copia , quàm quiſquam non expertus credere poſſit. Ut tamen rem Lectoris oculis ſubjiciamus , nonnullas ex variis lectionibus Cap. XX. Actorum Apoſtolicorum huc transferemus.

Verſ. 1. προσκαλεσάμενος. Tres Oxonienſes Codices & alii habent, μεταπεμψάμενος , quod idem planè ſonat.

Ibid. ἀσπασάμενος , *cùm ſalutaſſet.* Alexandrinus & octo alii , pluréſque Codices habent ante has voces , καὶ παρακαλέσας *conſolatus* ; Græco-Latinus , πολλὰ παρακαλέσας , *multis conſolatus.*

Ibid. πορευθῆναι in Aoriſto. Alexand. & alii quatuor Codices , πορεύεσθαι in præſenti.

Verſ. 3. μέλλοντι ἀνάγεσθαι , *navigaturo.* Codex Bodleïanus , μέλλων ἄγεσθαι *abducendus* , malè ſine dubio. Non moror Claromontanum , cùm ab omnibus aliis Codicibus nimiùm diverſus abit , ut hoc in loco ; quia paraphraſin potiùs , quàm varietatem lectionis , exhibet. Sed obiter hîc monebo cavendum eſſe , ne hujuſcemodi Paraphraſes miſceamus cum Exemplaribus bonâ fide & verbo tenus deſcriptis.

Verſ. 4. Voci Σώπατρος addunt Codex Alexandrinus, Græco-Latinus , & alii Πύῤῥου , *Pyrrhi* , nempe, *filius.* Legitur etiam in Latino Interprete. Pro Σώπατρος , alii Codd.

habent, Σωσίπατρος. Æthiops Int. legit Πέτρος, perperam.

Verſ. 5. Οὗτοι προελθόντες, *hi cùm præiviſſent.* Alexandrinus Cod. habet. οὗτοι δὲ, idem & alii προσελθόντες, *cùm adveniſſent.*

Ibid. ἡμᾶς, *nos*; nempe, *exſpectarunt*, Paulum & Lucam, aliósque itineris comites. Cantabr. αὐτὸν, *illum*, ſcilicet, Paulum, quod ſapit manum Criticam.

Verſ. 6. ἄχρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν, &c. *intrà dies quinque, ubi commorati ſumus*, &c. Codex Bodleïanus & alii habent: ἀπὸ ἡμερῶν, *à diebus*, &c. & ὅπου pro οὗ.

Verſ. 7. συνηγμένων τῶν μαθητῶν τοῦ κλάσαι, &c. *congregatis diſcipulis ad rumpendum*, &c. Alexandrinus & aliquot alii: συνηγμένων ἡμῶν κλάσαι, *congregatis nobis ad rumpendum.* Ita etiam Syrus, Arabs, Latinus, & Æthiops Interpretes.

Verſ. 8. ἦσαν συνηγμένοι, *erant congregati.* Alexandrinus & alii, præter memoratos Interpretes, ἦμεν *eramus.* Sunt & qui omittant συνηγμένοι, quæ vox facile ſubauditur.

Verſ. 9. καθήμενος, *ſedens.* Alexandrinus & alii, καθεζόμενος, quod eſt idem.

Verſ. 13. προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, *progreſſi ad navem.* Alexandrinus & alii προσελθόντες. *cùm perveniſſemus ad navem.*

Ibid. εἰς τὴν Ἄσσον, *in Aſſum.* Codex Bodleïanus, ἐπὶ τὴν, pro εἰς τὴν. Alii Oxonienſes Νῆσον *Inſulam*, quòd Librarius aut Criticus non intelligeret Ἄσσον eſſe nomen proprium

prium loci, & crederet mendoſè ſcriptum ἄσσον *propè*, pro νῆσον. Sic & verſu 14. Syrus & Arabs Interpretes habent mendoſè חסוס *theſos*, miſto Α cum Θ, quod facilè fit, ſi contigerit crura τȣ̃ Α ex inferiore parte paullò propiora eſſe, quàm oportet.

Verſ. 15. καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλλίῳ, *& cùm manſiſſemus apud Trogyllium.* Deſunt hæc in Codice Alexandrino, unóque ex Bodleïanis, nec lecta ſunt à Latino Interprete. Habent illi Codices, in ſequentibus verbis, τῇ δὲ ἐχομένῃ

Verſ. 18. ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν, εἶπεν αὐτοῖς, *cùm ad eum veniſſent, dixit illis* Codex Alexandrinus, qui mutilus videtur verſ. 15. hîc eſt auctior tribus verbis, nam poſt αὐτὸν habet: ὁμȣ̃ ὄντων αὐτῶν, *cùm unà eſſent.* Alii ὁμόσε ὄντων αὐτῶν. Eadem tamen etiam exhibet Græco-Latinus, at alii nonnulli ὁμοθυμαδὸν, *unanimiter.* Sic & *Vulgatus: & ſimul eſſent.* At nec *Arabs*, nec *Syrus* Intt. nec alii veteres Codices ea verba agnoſcunt. Sed cùm nulla fuerit addendi ratio, fuit aliqua detrahendi; quòd, nimirum, inutilia judicarentur, & ſapere Gloſſema. Verùm cùm ſuperiora verba nequaquam obſcura ſint, non opus erat Gloſſemate. Itaque retinenda cenſuerim, ut innumeras alias repetitiones, aut voces non neceſſarias, quas nemo umquam circumcidendas putavit.

Verſ. 19 δȣλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης, &c. *ſerviens Domino, cum omni,* &c. Duo Oxonienſes Codd. addunt, μεθ' ὑμῶν, *ſer-*

ſerviens Domino vobiſcum, *cum omni*, &c. Sic & *Chryſoſtomus*.

Ibid. πολλῶν δακρύων, *multis lacrimis*. Alexandrinus aliíque omittunt πολλῶν, nec legerunt Latinus ac Syrus Intt. Additum videtur, ut plenior eſſet oratio, quia antecedenti ſubſtantivo ſuum etiam erat Epitheton.

Verſ. 23. διαμαρτύρεται, Alexandrinus Codex: διεμαρτύρατό μοι, *mihi teſtatus eſt*. Eſt præterea levis mutatio, in ordine verborum. At non modò Claromontanus, ſed alii etiam Codices addunt huic verſui: μοὶ ἐν Ἱεροσολύμοις, quæ verba legit & Latinus Int. qui habet: *tribulationes Jeroſylymis me manent*. Videtur tamen eſſe Gloſſema, quod potuit addi, quaſi circumſtantia neceſſaria hîc prætermiſſa; cùm nulla eſſet detrahendi ratio.

Verſ. 24. οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου τιμίαν. Alexandrinus tranſponit ποιοῦμαι & ἔχω, ut ſit unum pro altero.

Ibid. διαμαρτύρασθαι, *teſtari*. Addunt Græco-Latinus & alii Codd. Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, *Judæis & Græcis*.

Verſ. 25. βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, *regnum Dei*. Deeſt Θεοῦ, in Alex. & aliis quibuſdam Codd. & pro eo eſt Ἰησοῦ, in Græco-Latino.

Verſ. 26. καθαρὸς ἐγὼ, *mundus ſum*. Græco-Latinus & tres Oxonienſes habent pro ἐγὼ, verbum εἰμὶ, quod eſt convenientius Græcæ Linguæ, ut altera lectio Hebraïcæ. Fini verſûs addunt aliquot Codices ὑμῶν, *à ſanguine omnium* veſtrûm. Sic & Syrus.

Verſ. 28. τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, *Eccleſiam Dei*.

Dei. Habent Alexandrinus, Græco-Lat. & tres Oxonienſes, aliique, τῦ Κυρίυ, *Domini*, nempe, Jeſu, prout legit etiam *Irenæus* Lib. III. c. 14. & MS. Cod. *Athanaſii* Ep. I. ad Serapionem, aliique Patres & Codd. quos laudat *Joan. Millius*; alii eodem ſenſu τῦ Κυρίυ καὶ Θεῦ, *Domini & Dei.* Poſteriorem hanc lectionem ſequitur Arabs, priorem Syrus, ut & aliquot Codd. MSS. Ep. I. *Athanaſii* ad Serapionem. Exiſtimat *Hug. Grotius* veram lectionem eſſe κυρίυ, ſed facilem lapſum fuiſſe in compendioſa Scriptura Θυ pro κυ. Non negaverim ſanè fieri ſæpe potuiſſe, ut miſcerentur hæc compendia; ſed cùm hic locus ſit ex iis, quibus in controverſiis maximè olim uſi ſunt Neſtoriani & Eutychiani, non tam incuriæ Librariorum has varietates tribuerim, quam Theologorum conſilio, qui ex alterutra parte conati ſint Paulum ſuum facere. Sic & *Millius* in Ep. *Ignatii* ad Epheſios C. I. ἐν αἵματι Θεῦ putat ab Interpolatore mutàtum in αἵματι Χριϛῦ, hominis illius fraude. Attamen, quod ille non notavit, Interpres vetus Latinus verarum *Ignatii* Epiſtolarum habet hîc: *ſanguine Chriſti Dei*, unde liquet utrumque in ejus Codice lectum, aut in marginè fortè alterutrum fuiſſe; quod quidem ſine conſilio partibus alterutris favendi factum non puto. Alioqui paſſim permutantur in Novi Teſtamenti Codd. MSS. Θεὸς & Κύριος, ut hoc ipſo Cap. verſ. 32.

Ibid. διὰ τῦ ἰδίυ αἵματος, *proprio ſanguine.* Alexandrinus tranſponit hoc modo: διὰ

διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου. Sic & alii aliquot Codices.

Verſ. 29. ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, *ego novi hoc.* Τοῦτο omittunt Alexandrinus Codex & alii; ut minùs neceſſarium.

Verſ. 31. ἕνα ἕκαστον, *unumquemque.* Nonnulli Codd. Veteréſque Interpretes addunt ὑμῶν, veſtrûm.

Verſ 32. τῷ Θεῷ. Cant. & alius Cod. habent τῷ Κυρίῳ, pro conſuetudine Librariorum has voces miſcentium.

Ibid. ἐποικοδομῆσαι, *ſuperſtruere*, καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν, ἐν τοῖς, &c. *& dare vobis hereditatem, inter.* Alexandrinus habet: οἰκοδομῆσαι καὶ δοῦναι τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, ἐν τοῖς, *ædificare & dare ſuam hereditatem inter*, &c. Sic etiam Codex Græco-Latinus & Bodleïanus. Codd. nonnulli ſubjiciunt ὑμᾶς.

Verſ. 33. Poſt οὐδενὸς addit Bodleïanus & Græco-Latinus, ὑμῶν, *nullius veſtrûm.*

Verſ. 34. αὐτοὶ δὲ γινώσκετε, *vos noſtis*, MS. Alexandrinus, αὐτοὶ οἴδατε, *vos ſcitis.*

Verſ. 35. ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, *adjuvare infirmos* MS. Alexandrinus: τῶν ἀσθενούντων ἀντιλαμβάνεσθε, ubi E ſcriptum mendoſè pro A I. ob rationem adlatam Cap. VI.

Ibid. Κυρίου Ἰησοῦ Deeſt in Alexandrino aliiſque vox Ἰησοῦ

Ibid. Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν, *beatum eſt dare magis quàm accipere.* Transponit Codex Alexandrinus, μᾶλλον διδόναι ἢ, ut

ut Latinus : *magis dare , quàm.* Vertendum crediderim : *beata res eſt potiùs dare , quàm accipere* ; quaſi diceret Chriſtus : homines vulgò putant beatos eſſe , qui multa ab aliis accipiunt , pauca reddunt ; at ſi beatos dicere oportet eos , qui dant atque accipiunt terrenas opes , eos potiùs beatos dixerim qui dant.

Hæc ſatis ſupérque oſtendunt quàm ſæpe Scribentes nonnulla omiſerint , verborum ordinem mutarint , & miſcuerint ſynonyma. Quæ quidem ut plurimùm non mutant ſenſum , ſed tamen non levem interdum mutationem in eo pariunt , ut adparet ex verſ. 28. Eſt interea cur Deum laudemus , quòd noluerit fidem noſtram pendere ex uno aut altero loco , aut ex aliquot voculis ; in quæ mutatio irrepere potuit , negligentiâ aut nequitiâ Librariorum , vel Theologorum. In iis quæ neceſſaria ſunt , ſat magnus eſt Codicum conſenſus , ut omnem dubitationem nobis eximat. Verùm hæc non ſunt hujus loci. Eadem idem ſignificantium miſtura in omnis generis libris contigit , unde factum ut *Galenus* Comment. I. in Epidem. V. text. 1. poſtquàm obſervavit in Codicibus *Hippocratis* illic legi ὅσῃσι , ὁκόσῃσι , & ὁπόσῃσι , quæ idem ſignificant , id eſt , *quibuscumque* mulieribus ; dicat ſibi viſum eſſe eas lectiones omittere , ut eas ſolas memoraret , quæ ſenſum mutarent , ὅσαι τὸ δηλούμενον ὑπαλλάττουσι. Idem repetit in Lib. VI. Com. IV. text. 2. παρῃτησάμην δὲ μεμνῆσθαι

νῖσθαι τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς διαφωνίας, ὅταν ἡ αὐτὴ φυλάττηται διάνοια.

4. II. Facillimè etiam contingere potuit ut Dictantem, clarâ licèt voce legentem & rectè pronunciantem, parum adtenti Scribentes non ſatis audirent; ita ut aliter ſcriberent, quàm dictabat. Innumera certè menda hinc orta eſſe videntur, ut facilè intelligent, quicumque variarum Lectionum Syllogas paullò diligentiùs luſtrabunt, aut Criticorum Commentarios legerint; nec neceſſe eſt, multis exemplis rem comprobari. Aliquot tamen, more noſtro, proferemus, eadémque operâ loca optimorum Scriptorum hactenus à viris doctis intacta, quoad quidem intelligere licuit, corrupta eſſe oſtendemus, atque emendabimus.

5. *Cicero* * Lib. III. de Oratore Cap. 12. *Quare Cotta noſter*, inquit, *cujus tu illa lata, Sulpici, nonnumquam imitaris, ut Iota litteram tollas & E pleniſſimum dicas, non mihi oratores antiquos ſed meſſores* VIDERIS *imitari*. Imò verò VIDETUR, adloquitur enim Craſſus Sulpicium, qui aderat; non Cottam, qui non aderat, & de quo Capite antecedente. Aderat quidem C. Cotta adoleſcens, at non L. Cotta, de quo hîc loquitur, qui Catuli grandioris jam natu ſodalis erat. Sed cùm præceſſiſſent TU, triáque verba in ſecunda perſona, & C. Cotta adeſ-

* *Utor Edit. Schreveliana in 4. & nupera Gronoviana in 12. Poſtea vidi notatum hoc à* Dionyſ. Lambino, *in Ed. majore.*

adeſſet; Scribens, pro *videtur*, audivit *videris*.

6 In eodem libro Cap. XVIII. ita loquitur Craſſus de Stoïcorum ſtylo: *Orationis genus habent fortaſſe ſubtile, & certè acutum; ſed ut in Oratore, exile, inuſitatum, abhorrens ab auribus vulgi, obſcurum, inane, jejunum*, ATTAMEN *ejuſmodi, quò uti ad vulgus nullo modo poſſit.* Si *attamen* proximè ſubjiceretur primo periodi membro, & quidem voci *acutum*, nihil eſſet quod nos in hoc loco moraretur; aperta enim eſſet oppoſitio ſtyli Stoïcorum cùm eo, qui coronæ acceptus eſſe poſſit. Sed in eo ordine verborum, legendum omnino eſt AC TANDEM, pro quo à dormitante Librario auditum *attamen.* Vitiis Stoïci ſtyli enumeratis, omnia paucis verbis complexurus, *ac tandem*, inquit, *ejuſmodi, quo uti ad vulgus nullo modo poſſit.* Ita conjeciſſe *Dionyſ. Lambinum* poſtea vidi; quod reticeri non debuit à *Jano Grutero*, qui nimis libenter *Lambinum* mordet.

7. Neſcio an typographicus error haberi debeat locus Actionis I. in Verrem, ubi hæc leguntur, Cap. VI. *Quæ res primò, Judices, pertenui nobis argumento, judicióque patefacta eſt*; ſed certum eſt legi oportere *indicio*, ut legitur in majore Editione Lambiniana. Vidi tamen hoc mendum antiquioribus Editionibus inſediſſe, nec eſſe emendatum in Græviana anni MDCXCIX. Simile peccatum eſt Lib. I. in Verrem Cap. L. ſed, in

Gronovianis erratis, quaſi typographicum notatum, & in aliis Editionibus emendatum. Miror priorem locum induſtriorum virorum diligentiam fugiſſe.

8 In Oratione pro P. Quinctio, locus eſt inſignis, in quo malè audiens Dictantem Librarius effecit ut *Cicero* à viris doctis, quaſi ineptus, traducatur. Cap. XV. ita loquitur de turpi damnatione Quinctii, quam timebat; *Etenim mors honeſta ſæpe vitam quoque turpem exornat: vita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit.* Ac ſanè poſterius membrum priori contrarium eſt. Itaque cenſetur *Cicero*, dum acumen captat, neſciviſſe quid diceret. Sed auribus Scribentis hoc peccatum debetur, non *Ciceroni* ejuſmodi ineptiis minimè obnoxio. Scribe *ITA turpis* &c. egregio ſenſu: mors quidem honeſta ſæpe vitam turpem exornat, at ita turpis vita ne morti quidem honeſtæ locum relinquit; hoc eſt, id turpitudinis genus, vel uſque adeò turpis vita non patitur quemquam honeſtè mori. Qua quidem in ſententia eſt hyperbole, ſed non κακοζηλία. Non poſſum non tribuere Librario loquutionem, quæ legitur in Oratione pro S. Roſcio Amerino, Cap. LII. *Non ſatis habet avaritiam ſuam pecuniâ explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit.* Non ferunt aures meæ, in *Cicerone*, *crudelitate ſanguinis perlini*; nec hoc ulli alii condonaremus, qui ſermonis elegantiæ ſpretor non eſſet. Legendum CRUDELITATI SANGUINE PERLITARIT. Quod ele-

elegantiſſimè exprimit crudelitatem hominis; *Crudelitati* quaſi Deæ Sacra facientis, eſque *perlitantis*, ſive καλλιεροῦντος ſanguine Roſcii, quem ſpoliaverat; hoc eſt, explentis crudelitatem; ut avaritiam jam expleverat.

9. Oſcitantiâ etiam Scribentis Librarii, factum eſſe puto; ut vox nihili legatur, apud *Lactantium* Inſt. Divin. Lib. V. c. 12. 1. *Araneoſos recte dici Deos Ethnicorum liquet è Tertulliano Apologetici* C. XII. P. *Minucio Felice* p. 355. Editionis Heraldi. ubi de perſequutionibus Ethnicorum: *Cur tam crudeliter ſæviant, niſi quia metuunt; ne in dies invaleſcente juſtitiâ; cum Diis ſuis* NARINOSIS *relinquantur*. Sic audiit; pro *araneoſis*, hoc eſt, circa quos abſentibus Sacerdotibus, araneæ ſuas operas conficerent. Irridet Ethnicorum Deos, quorum ſimulacra indigebant operâ hominum, ut ab iis araneæ arcerentur; quæ, relictis eorum ſacris, Templa & ſtatuas telis ſuis implerent; & quas æditui ac Sacerdotes dejicere ſolebant. *Propertius* Lib. II. El. VI, 35. de Diis neglectis:

Sed non immeritò velavit Aranea *fanum*
Et mala deſertos occupat herba Deos.

Sunt MSS. qui habent *varicoſis*, quod abſurdum, Ed. Betuleii, *curioſis*; Iſæi, *carioſis*; quæ ſunt conjecturæ. In Editione Antverpienſi, apud *Joannem Gymnicum*; quæ *per Deſ. Eraſmum* recognita dicitur, legimus: *cum Diis curioſis (quos Narinoſos appellant*;

quod odoribus thuris colantur) *relinquantur*. Gloſſa incepta, quæ eſt intra parentheſin, oſtendit Editorem quoque *Narinoſis* legiſſe.

10. Unum *Theophraſti* locum duplici hîc liberabo mendo, orto utroque, ut videtur, ex oſcitantia Librarii Dictantem perperam audientis. Sic ille loquitur Cap. XXVIII. in ὀψιμαθίας charactere, περὶ τῆ ὀψιμαθῆς: εἰς ἀγρὸν ἐφ' ἵππου ἀλλοτρίου ὀχούμενος, ἅμα μελετᾷν ἀσπάζεσθαι, καὶ πεσὼν τὴν κεφαλὴν καταισχύναι. Vertit *Caſaubonus*: *dum rus pergit, alieno equo vectus, ſimul obvios ſalutare meditatur, cadens verò caput deturpat.* Quænam eſt illa ſalutandi meditatio? & quidem ex equo? An aliis verbis ſalutabant equitantes, aliis pedibus incedentes? Non opinor. Sed fortè qui equo inſidebant, ut conjectat *Caſaubonus*, certos geſtus habebant, quibus utebantur in ſalutandis obviis. At nunc quidem hoc fit, quia inflexo corpore ſalutamus, & detracto Capitis integumento; verùm olim nihil ſimile, cùm verbis tantùm ſalutarent, ut χαῖρε Θεόφραστε. Legendum eſt ἱππάζεσθαι, & μελετᾷν ἱππάζεσθαι eſt *ſe exercere equitando*, ut faciunt qui eam artem diſcunt, dum in varias partes equum convertunt, calcaribúſque & freno adigunt ut variis modis ſubſiliat, tum etiam ut concitatiùs currat. Sic, apud *Xenophontem*, τὴν ἱππικὴν μελετῶντες, *in arte equitandi ſe exercentes*, & alia, quæ *Henr. Stephanus*, aliíque Lexicographi ſuppeditabunt; nam res eſt manifeſta, & frequens. Unum addam è *Xenophonte*,

phonte, περὶ ἱππικῆς, C. II, 1. κρεῖττον —— ἱππάζεσθαι μελετᾷν, *ſatius* —— *exerceri equitando.*

11. Dum autem ὀψιμαθὴς ab equo vehementiùs concutitur, tandem cadit ὥστε κεφαλὴν κατεαγέναι, *ut caput frangat*, non καταισχύναι *deturpet*, ut frigidè *Caſaubonus*, ex hac lectione Vet. Cod. κατισχύναι. Qui cadit ex equo concitato, non modò ſibi deturpat caput, ſed plerumque lædit, & ſæpe frangit. Fortè legendum etiam κεφαλῆς, ſic enim loquuntur Attici. *Ariſtophanes* in Acharnenſibus Act. V. S. I.

Καὶ τῆς κεφαλῆς κατέαγε περὶ λίθον πεσών.

Fregit caput in lapidem incidens, ubi Scholiaſtes, ex Grammaticorum canonibus, ut ait, interpretatur *partem capitis*, *non totum caput.* Idem in Veſpis p. 533. Edit. Majoris Genevenſis:

Ἀνὴρ Συβαρίτης ἐξέπεσεν ἐξ ἅρματος,
Καί πως κατεάγη τῆς κεφαλῆς μέγα σφόδρα.

Vir Sybarita excidit ex curru, & ſibi magnam capitis partem fregit? Idem contingere dicit *Theophraſtus* ſeni, qui graviore ætate diſcit equitare, & quidem equo, cui non eſt adſuetus, & dum it in villam. Certa mihi videtur

detur conjectura, & quam, ſi neceſſe eſſet, aliis locis firmarem.

12. Audientis vitio, videtur factum ut cùm legatur apud *Hippocratem* de alimentis, text. 58. αἷμα ὑγρὸν ἄριστον, αἷμα στερεὸν φλαῦρον, *ſanguis fluidus, probus; ſanguis ſpiſſus, pravus; Galenus* Comment. IV. interpretatur vocem φαῦλον, τὸ φαῦλον, inquit, σημαίνει τὸ μοχθηρόν. Vox eadem in textu & in commentario ſit oportet, ſive ſit φλαῦρον, ſive φαῦλον, ſed ſoni & ſignificatûs ſimilitudo Librarios fefellit. Indidem factum eſt ut in *Hippocratis* Prognoſtico, Sent. II. pro ὑποφάσιας τῶν ὀφθαλμῶν, quomodo ſcribendum eſſe liquet, quia ſunt dictæ eò quòd ὑποφαίνηταί τι τοῦ λευκοῦ *pars aliqua albi oculorum adpareat*, non commiſſis palpebris; *Artemidori* tamen & *Dioſcoridis exemplaria* haberent ὑποφύσιας, quod meritò rejicit ad eum locum *Galenus*, Comment. I. Tom. VIII. p. 529. Ed. Charter. In Prædictionum Lib. I. Com. II. ad text. 38. θολερὸν πνεῦμα legitur & θαλερὸν, ut docet *Galenus*, quod aurium vitio deberi videtur, & doctiſſimo viro dubitationem creat, utrum ſit legendum; quamvis *turbidum* ac *floridum* diverſa ſint. Sic & eodem libro, text. 58. pro οὖρα ἐπίπονα, *laborioſæ urinæ*, legebatur in Codicibus quibuſdam πέπονα *matura*, quod prætulit *Zeuxis*, rejecit verò *Rufus*, & meritò, ut oſtendit *Galenus*. Iterum textu 73. κωματώδεις *ſopore oppreſſi*, & καυματώδεις *ardentes* legebatur; textu 86. ὄμματος κατάκλεισις *oculi clauſio* & κατάκλασις *fra-*

fractio; textu 89. ἀνέλκεται *ſurſum trahitur* & ἀνέρχεται *adſcendit*, & ἀνέχεται *cohibetur*; & 94. λαμπώδης *lucidum*, & λαπαώδης, quod quid ſit hîc non adſequor. Similiter Comment. I. in Officin. Medici, textu 19. non ſatis conſtat *Galeno*, ob varietatem Codicum, an legendum ſit ἐκτρίψιν, vel ἔκτρηψιν, vel ἔκτρεψιν, quod diſcrimen auribus Librariorum debetur. Indidem factum ut Epidem. Lib. III. text. 61. non conſtet, ut docet *Galenus* Com. III. p. 293. Tom. IX. an excrementa ægri neſcio cujus dicantur ὑδατόχολα, *aquoſa & bilis colore tincta*, an ὑδατόχλοα *aquoſa & herbæ colore tincta*? Quin & alia exemplaria, minùs vetuſta, nec ſatis emendata, habebant ὑδατόχροα, *coloris aquei*. Sic ἔντερον *inteſtinum* & ἕτερον, *alterum* miſta docet idem in Lib. VI. Comm. IV. text. 3. Multa alia ſimilia apud *Galenum* occurrunt, ſed hæc ſatis ſupérque ſunt, ut quod volumus intelligatur.

CAPUT IX.

De Mendis ex imperitia Scribentis ortis, 3. dum non adſequitur Orthographiam, aut antiquiores litteras.

1. QUOD in hodiernis Linguis animadvertimus, intra tria aut quatuor ſæcula, mutationem ſat magnam factam eſſe, cùm in Orthographia, tum etiam in ipſarum litterarum figura; idem veteribus Linguis olim accidit, ut antea partim animadvertimus, unde etiam plurima menda orta ſunt. Quod hîc paullò pleniùs perſequemur, & aliquot exemplis illuſtrabimus.

2. I. Ut ab Orthographia incipiamus, certiſſimum eſt, jam apud antiquiores Latinos, non ſemper eamdem fuiſſe, nec opus eſt rem hîc demonſtrari, quandoquidem de induſtria id dudum à viris doctis, diligentérque & copioſè factum eſt. Legenda hac de re quæ habent *Quintilianus* Inſtitut. Oratoriarum Lib. I. Capp. 4, 6, & 7. *Marius Victorinus* initio operis de Orthographia, & ratione carminum, & Orthographia *Caſſiodori*. Inter recentiores verò adiri præ ceteris à tironibus poteſt *Claud. Dauſquius*, initio prioris voluminis Orthographicorum. Exemplum dumtaxat unum proferam ex *Cicerone*, ut eum obiter illuſtrem. Sic ille, in Oratore Cap. XLVIII. *Ego ipſe, cùm ſcirem ita Majores loquutos eſſe, ut nuſquam,*

quam, niſi in vocali, adſpiratione uterentur, *loquebar ſic*, *ut* pulcros, Cetegos, triumpos, Cartaginem *dicerem*, *aliquando*, *ídque ſero*, *convicio aurium*, *cùm extorta mihi veritas eſſet*, *uſum loquendi populo conceſſi*, *ſcientiam mihi reſervavi.* Orcivios *tamen* & Matones, Otones, Cæpiones, ſepulcra, coronas, lacrimas *dicimus*, *quia per aurium judicium ſemper licet.* Burrum *ſemper Ennius*, *numquam* Pyrrhum. Vi patefecerunt Bruges, *non Phryges*, *ipſius antiqui declarant libri. Nec enim Græcam litteram adhibebant*, *nunc autem etiam duas.* At hoc videtur factum, non tam ad vitandam litteram Græcam, quàm quia Macedones, quorum Dialectus cum victoriis per totam Græciam, ante *Ennii* tempora, ſparſa fuerat, ut oſtendit *Claud. Salmaſius* in Comment. de *Helleniſtica*, ita vulgò loquebantur. Hoc nos docet auctor Etymologici Magni, in voce Ἀφροδίτη: Τὸ Β τῷ Φ συγγενές ἐστι· δῆλον ἐκ τοῦ Μακεδόνας μὲν τὸ Φίλιππον Βίλιππον καλεῖν, καὶ τὸν φαλακρὸν βαλακρὸν, καὶ τοὺς Φρύγας Βρύγας, καὶ τοὺς ἀνέμους διὰ τὸ φυσᾷν φυσήτας ὄντας βύκτας. * Alii ſimilia animadverterunt.

3. Verum *Cicero* miram Orthographiæ anomaliam, eodem loco, memorat, & *cùm* Phrygum, & Phrygibus *dicendum eſſet*, *abſurdum erat aut tantùm barbaris caſibus Græcam litteram adhibere*, *aut recto caſu ſolùm Græcè loqui*; *tamen* & Phryges & Pyrrhum,

G 5 au-

* *Vide Euſtathium in Homer. pag 1614. Ed. Rom.*

aurium cauſâ, *dicimus*. Ex hiſce intelligere eſt, *Ciceronis* ævo, dici ſolitum *Phryges* & *Pyrrhus*, cùm in aliis caſibus, Enniano more, pronunciarent *Brugum*, &c. *Burri*, &c.

4. Hæc & ſimilia multa, quæ congeri poſſent, qualia plurima collegit *Cl. Dauſquius*, Critico debent eſſe notiſſima, ſi velit cum laude Artem Criticam exercere. Ideò *Caſſiodorus* Divin. Lectionum c. XV. Monacho ſuo, quem volebat Librarii munus obire, *Orthographos*, inquit, *priſcos frequenter relege*, *quos ego inferiùs titulo trigeſimo*, *qui de Antiquariis legitur*, *propter notitiam Librariorum utiliter inſtruendam*, *deflorandos eſſe judicavi & extrinſecus huic libro de Orthographia titulum dedi. Ita contigit*, *ut & iſtud ſtudioſo proſit legere*, *ubi cognoſcit quæ in Scripturis Sanctis minimè debeat violare*; *& illud neceſſariò latiùs diſcitur*, *ubi generaliter præſumta vitia corrigantur.*

5. Acute * Criticus emunctæ naris, in Epiſtola, in quâ profert vetus monumentum, initio ſæculi XVII. Romæ effoſſum, amicum monet *ad emendationem tot errorum*, *quibus hodiéque ſcatet Plautus*, *fons ille genuinæ*, *puræque Latinitatis*, *nihil utilius eſſe*, *quàm eam tabulam ante oculos habere*; *ut*, *ubi quid in Plauto occurrit*, *quod ſuſpicionem mendi habeat*, *ſtatim tibi dicas quanam ratione illud*, *aut illud Plauti ævo ſcribebatur*? *Quæ forma litterarum erat*? *Quæ litteræ interdum omitte-*

* *Tan. Fabor Epiſt. Lib. II. Ep.* 32.

tebantur? Hanc in rem, non pœnitebit legiſſe eruditiſſimam Digreſſionem *Joſ. Scaligeri*, de Litterarum Ionicarum origine, ad locum Euſebiani numeri MDCXVII. illuſtrandum. Sed & ſtudioſè verſandæ ſunt collectiones Veterum monumentorum, quales ſunt Inſcriptiones æri & marmori inciſæ, quæ ſuperſunt in collectaneis *Jani Gruteri*, *Thomæ Reineſii*, *Jac. Sponii*, *Raphaëlis Fabretti* & aliorum. Eminent, meo judicio, inter alia id genus, *Fulvii Urſini* notæ ad Leges & Senatûs Conſulta, quæ nuper recuſæ ſunt, in ſecundo Antiquitatum Romanarum volumine; & *Pet. Ciaconii* interpretationes Vett. aliquot inſcriptionum quarto volumini earumdem Antiquitatum inſertæ. Sed hos & ſimiles libros nihil opus eſt à nobis indicari, cùm ſatis noti ſint, aut facilè ex lectione Criticorum innoteſcant.

6. Non procul erit nobis mendi ex ignorantia Orthographiæ orti quærendum exemplum, cùm Cap. VI. §. 24. emendaverimus conclamatum *Terentii* locum, qui depravatus fuerat, partim eò quòd litteras * duplices antiquiſſimi Romani non ſcriberent. Nempe, pro *illis ab illo* factum eſt *illi Babylo*, quia ſcriptum fuerat *ilis abilo*. Deinde quia Critici judicarunt hîc ad luxum civium Metropoleos Chaldaïci Imperii reſpici, pro I. ſcripſere Y, & *Babylonem* in hunc locum invexere.

7. Veteribus uſitatiſſimum erat præpoſitiones

* *Adi, ſi neſcis, Claud. Dauſq. Orthog. Princip. Sect. II.*

nes verbis compoſitis præfigere, ſine mutatione, quæcumque littera ſequeretur; non eas emollire mutatione, ut ſolemus. Sic in *Gloſſis* ſcriptum *Adclivis*, *Adfaber*, *Inprobare*, *Inremeabilis*, *Adcelero*, *Obſenſus*, *Obpono*, &c. Idem factum in inſeparabili præpoſitione CON, ut *Conlacrimo*, *Conlactaneus*, *Conlapſus*, *Conlatio*, *Conlaudo*, *Conloco*, &c. pro quibus, nos N mutamus in L, *Collacrimo*, *Collactaneus*, &c. Vetus illa orthographia paſſim, in antiquiſſimis Codicibus, cernitur. Quod cùm ignorarent Monachi, qui *Lactantium* nobis, Latinorum Patrum terſiſſimum, exſcripſerunt, abſurdè loquentem virum diſertiſſimum induxerunt, in eleganti Libello de Opificio Dei, C. I. Ait * *tantâ temeritate homines exſtitiſſe, qui vulgò Philoſophi nominantur, ut ea quæ abſtruſa prorſus atque abdita Deus eſſe voluit, ſcrutarentur, ac naturam rerum cæleſtium, terrenarúmque conquirerent; quæ à nobis longè remotæ, neque oculis* CONTRECTARI, *neque tangi manu, neque percipi ſenſibus poſſunt*. Scripſerat *Lactantius* CONLUSTRARI, ſed imperiti exſcriptores, cùm crederent ſcribi COLLUSTRARI, non agnoverunt hoc verbum in hoc loco, mutarúntque in *contrectari*. Quo abſurdius nihil fingi potuit, cùm *conluſtrare oculis* non modò proba ſit loquutio, ſed etiam *Ciceronis*, quem imitari nititur *Lactantius*. Scribitur autem hæc vox, in *Gloſſis* quoque, eo, quem diximus, mo-
do;

* *Pag. 778, Ed. Oxonienſis, ex Theatro.*

do: *Conluſtrat*, συμπεριέχεται, *Conluſtro*, συμπεριγοσῶ, συμπεριέχομαι.

8. II. Verùm non modò tenendum quæ fuerit Veterum Orthographia, ut varia menda inolita in eorum libris retegamus, & feliciter emendemus; ſed & probè ſciendum quibus characteribus uſi ſint, ídque diligenter ad animum eſt revocandum. Nemo dubitat quin Latini litteras ſuas Græcis debeant, ſed initio litteræ Latinæ multò ſimiliores erant Græcis, quàm poſtea fuerunt, ut conſtat ex antiquiſſimis Inſcriptionibus & Nummis. Exempli cauſâ P. Latinum ferè ſcribebatur ut Π Græcum, niſi quòd crus dextrum brevius eſſe ſoleret; quo factum, ut celeritatis cauſâ angulus rectus qui eo crure, & ſuperiore lineâ conſtat, in hemicyclum tandem mutaretur. Cernere hoc licet in monumento de quo antea diximus, alíſque antiquiſſimis Inſcriptionibus.

9. Quod cùm ita ſit, & conſtet Græcos ſuum *Sigma* nunc ita pinxiſſe ut Σ, nunc verò ut C, crediderim etiam Latinos, antiquiſſimis temporibus, poſteriore hac figurâ interdum eſſe uſos. In lapidibus ſanè aliquando confunduntur C & S etiam ante A, ut CATULLII pro SATULLII, in Claſſe VI. Inſcr. 112. *Thomæ Reineſii*, in cujus Indice alia etiam exempla reperire eſt. Itaque, quemadmodum aliquando Græca legentes Latini imperitiores S & C miſcuerunt: ſic &, in Latinarum vocum lectione, ſimiliter erratum. In *Gloſſis*, legere eſt

BOC-

BOCLUCA, pro BOS LUCA, ἐλέφαντος, * notum enim eſt Romanos, cùm primùm vidiſſent Elephantos, eos *Boves Lucas*, ſeu *Lucanos* dixiſſe. In iiſdem *Gloſſis*, BOSBUC eſt pro BOS, Βοῦς. CUPPLANTO pro SUPPLANTO, συμποδίζω, quod eſt à *Paſſeratio* animadverſum. Sed eſt alius inſignior locus, in littera C, ubi legimus: *Cana*, Πανάκεια Θεὸς, πολιά. *Cana* à *Canus* eſt πολιά; ſed SANA à *Sanus* eſt *Panacea Dea*, Æſculapii filia. Attamen utrumque ſub eodem titulo latet, quod in priſcis characteribus Latinis S interdum ut C pingeretur. Non dubito quin ex antiquiſſimo Scriptore Latino hanc ſignificationem vocis *Sana* hauſerit *Gloſſographus*, aut ii quorum induſtria illi præiverat, quicumque fuerint. Certè in Scriptoribus, qui ad nos pervenerunt, quod equidem ſciam, ea vox non exſtat; potuit tamen rectè dici *Sana* Dea, quæ ſanaret, ut *Suada* quæ ſuadet, *Padua* à pandendo, *Horta* ab hortando, *Deverra* à deverrendo, & ſimiles.

10. Credibile eſt in Veterum Scriptis, cùm majuſculis litteris ſcribendi conſuetudo paullatim inſoleſceret, ſæpe à Librariis recentiori characteri adſuetis peccatum eſſe, dum ambiguas ejuſmodi litteras legere neſciunt; quas poſtquàm ſemel, pro captu ſuo, charactere Langobardico expreſſerunt, menda

* *Vide Plinii Hiſt. Nat. Lib. VIII, c. 6. & ad eum Intt.*

da conſenſu Manuſcriptorum Codicum ita exaratorum conſecrarunt. Poteſt, ut videtur, exemplum ejus rei è *Terentio* proferri, ubi Librarius expreſſit perperam figuram C litterâ S, cùm debuiſſet eam ſervare. Locus eſt Adelphorum Act. V. S. 7. verſ. 19. ubi mendum eſt, quo ſtructura planè turbatur. Auctor eſt Demea filio, ut, miſſâ inani pompâ, in horto maceriam jubeat dirui, & illac ſponſam, matrem & familiam omnem transducat in ædes Micionis. Cùm adſentiretur Æſchinus, tum verò Demea, *Syre*, inquit, *ceſſas ire*, & *facere*? Nempe, diruere. At Syrus: *quid ago*? quid me jubes facere; nam, proximè antecedentibus verbis, alia nonnulla dixerat Demea, quibus factum erat ut ne à Syro intelligeretur. Tum Demea: *dirue* (maceriam,) *tu* ILLAS, *abi*, & *traduce*; hoc eſt, tu Syre, *dirue*, *tu* verò Geta, *illas abi* & *traduce*; quorum verborum ordo eſt, ut aiunt, *abi*, & *traduce illas*; ſed quis hanc trajectionem verborum ferat, in Comico æquè terſo, ac *Terentius* eſt? Certè Dithyrambici eſt Poëtæ, non *Terentii*. Lege: *tu* (Geta, nimirum) ILLAC *abi* & *traduce*; hoc eſt, cùm dejecta à Syro erit maceria, *illac* tu *abi* domum, & per eamdem viam *traduce* ſponſam & totam familiam. Vult Getam quàm breviſſimâ viâ domum ire, ne mora ulla ſit. Qui veteres Codices *Terentii* deſcribebant videntur C interpretati, quaſi eſſet S, cùm eſſet tertium Alphabethi elementum.

11. Quòd ſi hæc menda non videantur ex figu-

figura illa litteræ S nata, quod tamen veriſimillimum eſt, confugiendum erit ad ſimilitudinem ductuum; ſi eorum aliqua pars deleta ſit vetuſtate, aut à Librario non ſatis abſoluta. Si enim inferior hemicyclus litteræ S oculos fugiat, quod ſupererit ſimillimum erit litteræ C. Sic pro BOS, potuerit fieri *boc*; & pro SANA, *cana*. Viciſſim, ſi inferioris partis litteræ C particula reflecteretur, potuit facilè haberi S, ut pro ILLAC fieret *illas*.

12. Characteribus *Romanis* quadratis ſucceſſerunt, ut antea diximus, *Langobardici* rotundiores; quorum etiam conſideranda ſimilitudo, cùm locus quiſpiam mendi eſt ſuſpectus, ut divinare poſſimus quomodo antea ſcriptum fuerit, & quid mendo occaſionem præbuerit. Etſi exempla adtulimus Cap. IV. quæ huc referri poſſunt, nihil vetat unum atque alterum hîc addi, quò res manifeſtior fiat; poteſt enim multò faciliùs atque evidentiùs probari exemplis, quàm ratiocinatione. Igitur ex *Plauto* unum, ex *Terentio* verò alterum proferemus.

13. Eſt locus *Plauti* conclamatus, eò quòd pro *ui* legatur *u*, pro *n* ſcriptum ſit *r*, *os* pro *am*, & *a* pro *o*. Truculenti Act. I. S. 1. Dinarchus adoleſcens deſcribit quæ ſint in amore incommoda.

Non omnis ætas ad perdiſcendum ſat eſt
Amanti, dum id perdiſcat quot pereat modis.

Tum

Tum interpoſitis octo verſibus, quibus deſcribit varias amantium calamitates, addit, ex MSS. *Camerarii:*

Primùm dum miror annua; (aut *miros annuus*) *is primus bolu'ſt*,
Ob eam, tres noctes utor. Interea loci, aut æra, &c.

Illud *ob eam* docere potuit Criticos legendum, in antecedente verſu, *duim minam, annuo*; hoc eſt, primùm rogat ſibi *dem minam*; *annuo* daturum, & re ipſâ do; *ob eam, tres noctes utor.* Cùm Librarii legiſſent *dum* pro *duim*, quod eſt veteri more * pro *dem*, mutarunt *minam* in *miror*, & *annuo* in *annua*, quæ nihil quidem ſignificant, ſed ſpeciem conſtructionis præbent. Nimirum, corruptâ unâ voce *duim* in *dum*, antiquiores Librarii ſenſum nequaquam adſequuti, duas ſequentes non ſatis eleganter ſcriptas legere non potuerunt, aut ductus fortè non ſatis integros ſupplere: ut ſolet fieri, cùm ex ſuperioribus ſententia clara eſt. Poſtea Critici locum fruſtra tentarunt, ut liquet ex editione *Frid. Taubmanni*, & Lugdunenſi, apud Batavos, in qua ſunt inanes conjecturæ duorum, in Republica Litteraria, ſine controverſia, ſummorum virorum, *Claud. Salmaſii* & *Joan. Fred. Gronovii.*

14. Locum in *Terentiana Eunùcho*, ob levem depravationem, non intellexere Inter-

* Tam duim quàm perduim, *Aulular, Act. IV. S. 6. verſ. 6.*

pretes, quos equidem vidi, nam omnes conſulere nec poſſum, nec vacaret, ſi poſſem. Ea depravatio orta eſt ex eo quod ex *n*, producto ad ſuperiorem partem crure dextro, errante calamo, factum eſt *d*. Legat Lector, ſi vacat, Actûs IV. Scenam VII. ab initio ad verſ. 24. ne quod habet *Terentius* nobis narrare hîc neceſſe ſit: Thais exprobranti militi *quòd ipſi ante oculos amatorem ſuum adduxiſſet*, Chremetem, nimirum, qui aderat, reſpondet: *quid cum illo agas?* quod hîc caret ſenſu. Lege QUIN *cum illo agas*; quibus verbis ſignificat à milite ea de re cum Chremete, qui præſens erat, agi oportere, non ſecum; quia res Chremetis agebatur, cùm ſororem operâ Thaïdis inveniſſet, eáque de cauſa eum ad militem venire juſſiſſet, & illinc, ſimul ac Chremes, ſe ſubduxiſſet. Sic in eadem Scena verſ. 41. *quin abeamus*, pro imò abeamus, & ſexcenta ſimilia. Hæc cùm non animadvertiſſent nonnulli Interpretes, verba, *quid cum illo agas*, tribuerunt Militi. Sic *Anna Fabra*, eruditiſſima matrona:

THRASO.

—— rogitas?
Quæ mî ante oculos coram amatorem adduxti tuum?
Quid cum illo ut agas, & cum illo clam te ſubduxti mihi.

At adparet, ex *Donato*, verbis illis præfixum fuiſſe nomen Thaïdis. Præterea *ut*, contra ve-

veterum Codicum fidem, hîc infarcitur, ante *agas*. Sic ſæpe locus non intellectus, ob mendum, novo mendo corrumpitur. Imò verò ex ipſa verſione Gallica liquet vim inferri loco, ſic enim vertit: *Me le demandez-vous, vous qui à mon nez m'avez amené vôtre galand, & qui vous êtes dérobée de chez moi avec lui? Pour quelles affaires donc, je vous prie?* Nam non eſt inverſa hæc tranſlatio, alia de cauſa, quàm quia verba Thraſonis hæc omnia eſſe non poſſunt, ſi ordo hic ſervatur. Vertendum erat, hoc modo. THRASON. *Me le demandez-vous, vous qui avez amené vôtre galand en ma préſence?* THAIS. *Que ne vous adreſſez-vous à lui-même.* (En montrant Chremès) THRASON. *Et qui vous êtes retirée ſecretement de chez moi, avec lui?* Simile mendum ſuſpicor eſſe apud *Plautum*, in Bacchidibus, Act. I. S. 1. verſ. 7. ubi cùm Bacchis dixiſſet: *miſerius nihil eſt quàm mulier*: ſuggerit Piſtoclèrus: quid *eſſe dicis dignius*? quod interpretantur, meritò mulieres eſſe dignas miſeriis, quas queruntur, nihil enim iis dignius eſſe. Qui ſenſus quidem loci eſt, ſed interrogatione hujuſmodi vix exprimatur. Itaque legerim, QUIN *eſſe dicis dignius*, nempe, miſeriis omnibus; ita ut adoleſcens emendet ſermonem meretricis. Uſum hunc particulæ *quin* ſi quis ignoraret, intelligi poſſet ex Caſinæ Act. III. S. 4. ubi duodecies repetitur, in paucis verſibus.

15. Ut à Latinis ad Græcos tranſeamus, duplici etiam charactere habemus MSS. Codd.

Græcos, quorum vetuſtiores exarati ſunt charactere grandiore & quadrato; alii verò rotundo & minore, qualis eſt is, quo nunc vulgò utimur. Magni autem eſt momenti, in originibus mendorum inquirendis, conferre inter ſe litteras; cùm perſæpe menda ex ſimilitudine majuſcularum orta; vix ex minuſcularum ductibus oriri potuerint, & viciſſim. Itaque qui legunt Scriptores Græcos, iis characteribus, quibus nunc ſolent edi, ſæpe non adſequuntur quî litteræ tam diverſæ miſceri potuerint.

16. Exempli cauſâ, Α, Δ & Λ in majuſculis litteris facilè miſceri potuerunt, difficiliùs in minuſculis α, δ & λ. Si enim lineola media τȣ̃ Α deleatur, aut non ſatis plenè ſcribatur, videbitur eſſe Λ: ut contrà ſi quid inciderit inter crura poſterioris, credetur eſſe Α. Littera Δ, ſi infima lineola paullò adtollatur, poteſt fieri Α; ſi non plenè exaretur, videbitur eſſe Λ: ut ſi fortè quid incidat inter infima crura hujus, credetur eſſe Δ, quemadmodum etiam Α, ſi media linea nimiùm deprimatur.

17. In *Gloſſis* legimus: *Gibus* (lege, *gilbus*) γιαβος, pro ΓΙΛΒΟΣ. *Stludio*, χαμȣακιον, pro ΧΑΜΟΥΛΑΚΙΟΝ. *Setoſus*, δάσιος, pro Λάσιος. *Faſtidium*, λίτωμα, pro *Faſtigium*, Α'ίτωμα. Harum litterarum permutationem frequentem eſſe obſervavit * *Claud. Salmaſius*, emendátque, ex hac obſervatione;

* *Pag. 178. Ed. Ultraject. col. 2.*

ne, *Dioſcoridis* locum Lib. V. c. 146. ubi, pro Πλαγιυπόλιως, legit Παλαιοπόλιως, addítque *notum eſſe Græcè intelligentibus* Λ *&* Α *ſæpe invicem mutari in eorum ſcriptura.* Alibi, poſtquàm egit de variis ſententiis Geographorum; de ſitu populorum Arabiæ, qui *Catabanes* dicebantur, animadvertit mendoſè eos à *Dionyſio*, verſ. 958. dici Κλιταβηνὸς. **Scriptum erat*, inquit, ΚΑΤΑΒΗΝΟΙ, *nam* Λ *&* Α *ſæpe invicem permutantur; unde poſtea, adjecto* Ε, *fecerunt* Κλεταβηνοὶ, quod copioſiùs probat. Suſpicatur etiam fluvium, qui in Oxum à *Plinio* & *Solino* labi dicitur, à *Ptolemæo* non Δάργιδον, ſed Δάργιλον dictum; † *ut* Δ *&* Λ, inquit, *ſæpenumero confunduntur.*

18. Ut liquidiùs adpareat quanti ſit momenti, omiſſis figuris librorum editorum, antiquas adtendere, duo exempla addemus quatuor aliarum litterarum; quas ante aliquot ſæcula miſtas fuiſſe conſtat, & quæ tamen in rotundiore charactere vix poſſunt confundi. ⊙ & ο facillimè miſceri potuerunt, ſi media lineola τῦ ⊙ fortè abraſa eſſet, aut guttula atramenti in ο delapſa. *Galenus*, Præfatione in Comm. I. in Lib. VI. Epidemior. p. 354. Tom. IX. Ed. Charterianæ. Ἐπεὶ δὲ ἐνίοτε καὶ κατ' ἄμφω σφάλλοντ'ι, πολὺ βέλτιον ἔδοξέ μοι φυλάττοντι τὴν ἀρχαίαν γραφὴν, ἀεὶ μὲν σπυδάζειν ἐκείνην ἐξηγεῖσθαι, μὴ δυνηθέντι δέ ποτε τῦτο πρᾶξαι, πιθανὴν τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῆς ποιεῖσθαι, καθά-

 πις

* *Ibid. p. 353. col. 2.* † *P. 153. col. 1.*

περ ὁ Ἡρακλείδης ἐν τῷ δευτέρῳ τῶ ἐπιδημιῶν ἐποιήσατο, κατὰ τὴν λέξιν ἐκείνην ἣ γέγραπται. Πρὸς δὲ τὸ Ἀφροδίσιον αἱ Οὐραὶ ἔβλεπον. Ἐπειδήπερ τοῖς ἐξηγησαμένοις τὴν Οὐραὶ γραφὴν, ἀπιθανῶς εἴρηται, τάχα, φησὶ, Θυραὶ μὲν ἦν γεγραμμένον, διὰ τῦ Θ, τῆς μέσης δὲ γραμμῆς ἐν αὐτῇ διαφθαρείσης ἔδοξεν ὁ βιβλιογράφος Οὐραὶ γεγράφθαι. *Quandoquidem in utroque aliquando falluntur, multò melius mihi viſum eſt ſervare veterem ſcripturam, & ſemper quidem conari eam interpretari; ſi verò aliquando id præſtare non poſſem, ejus correctionem probabilem facere: ſicut Heraclides in* * *ſecundo Epidemiorum fecit, in ea ſermonis parte ubi ſcriptum:* Ad Aphrodiſium αἱ Οὐραὶ ſpectabant: *nam cùm interpretantibus ſcripturam* Οὐραὶ, *improbabiliter dictum eſſe videatur, fortè, inquit Heraclides,* Θυραὶ *ſcriptum fuit per* Θ, *cùm verò media linea in littera* Θ *deleta fuiſſet, credidit Librarius* Οὐραὶ *ſcriptum fuiſſe.* Similiter vir eruditus feliciter conjecit indicem libri, qui inter Ethica *Democriti* Opera recenſetur à *Diogene* Laërtio, non debuiſſe ita concipi, ὑπομνημάτων ἢ Οἴκων, ſed ὑπομνημάτων ΗΘΙΚΩΝ. Vid. *Æg. Menagium*, ad Lib. IX. §. 46.

19. Similitudo τῦ Π & Τ, ſi prioris alterum crus evanuerit, facile errorem parere poteſt & peperit. Sic *Hippocratis* Prædictionum

* *Vide Com. II. in Lib. II. ad text. 22. p. 141. T. IX.*

num Lib. I. præd. 16. ita habet, οἱ φρενιτικοὶ βραχυπόται, ψόφῳ καθαπλόμενοι τρομώδεις: *phrenetici qui parum bibunt, ſtrepitu perculſi, tremuli.* Obſervat ad eum locum *Galenus* Comment. I. Tom. VIII. p. 712. Ed. Charterianæ, quoſdam legere βραχυπόπτας, hoc eſt, ὑποπτεύοντας τὰ βραχύτατα, *res leviſſimas ſuſpectas habentes*; nec ſenſus eſt ineptus. Sic & alibi, apud eumdem, Τόνος, Πόνος, & Γόνος confuſa memini, ob ductuum ſimilitudinem. Vide Comment. I. *Galeni* in Lib. I. Prædictionum, præd. 35. Tom. VIII. p. 723.

20. Notum eſt † à *Plinio* ſæpiſſimè exſcribi *Dioſcoridem*, quem etiam interdum imperitè ab eo converſum oſtendit ſummus Criticorum *Claud. Salmaſius*. Locum nunc proferam, ex quo liquebit ambiguis ductibus litterarum majuſcularum fuiſſe deceptum. Eum ſuppeditabit idem, quem laudavi, Criticus. Sic *Dioſcorides* deſcribit Glycyrrizam Lib. III. c. 7. ἔςι δὲ θαμνίσκος ῥάβδους ἔχων διπήχεις, περὶ οὓς τὰ φύλλα πυκνὰ, ἐοικότα Σ Χ Ι Ν Ω ι, λιπαρὰ καὶ κολλώδη ἁψαμένῳ. τὸ δὲ ἄνθος ὑακίνθῳ ὅμοιον, καρπὸς δὲ πλατάνου σφαιρίων μέγεθος. Integrum locum deſcripſi, ut liqueret *Plinium Dioſcoridis* interpretem agere. Sic loquitur Lib. XXII. C. 9. *Sine dubio inter aculeata eſt*

 (Gly-

† *Vide Præfat. ad Exercit. Plinianas in Solinum, & ad Lib. de Homonymis Hyles Iatricæ.*

(Glycyrriza) *foliis* ECHINATIS, *pinguibus, tactûque gummoſis, fruticoſa; binûm cubitorum altitudine, flore hyacinti, fructu pilularum platani magnitudinis.* Jam audi *Salmaſium* *: *Plinius*, inquit, *legit* ἐοικότα ἐχίνῳ *vel ſuis oculis malè uſus, vel alienis malè credulus, vel certè vitio corrupti exemplaris ſeductus. Vetuſtiſſimum Bibliothecæ exemplar* σχίνῳ *diſertè ſcriptum præfert. In illis antiquis & grandioribus litteris Græcis, nulla ferè diſcretio eſt inter* E & Σ. *Utraque ſiquidem ſemicirculi figurâ depinguntur. Exiguo tantùm apice, qui in medio ferè ponitur, diſtingui ſolet* E'ψιλὸν, *ſic facilè ſubrepere Plinio potuit* ἐχῖνος *pro* σχῖνος.

21. Hæc vir ſummus, quæ mihi in memoriam revocant ſalubre rei Criticæ monitum, quod omnes qui ex Codicibus MSS. edunt, aut denuo emendant Veteres, in animo ſcriptum habere oporteret. Hoc, nimirum, eſt; debere eos diligentiſſimè deſcribere Manuſcriptos ſuos Codices, & illorum Characterum ſpecimen quodpiam æri inciſum edere, ut Lectores poſſint integrum Alphabethum cernere; quo cùm antiquitatem Codicis intelligant, tum etiam de locis corruptis judicare poſſint. Sæpe enim non licet viris doctis eos MSS. adire, ſeu ob diſtantiam locorum, ſeu ob præfectorum Bibliothecis invidiam, aut inhumanitatem, ſeu ob alia impedimenta, quæ memorare nihil adtinet. Sæpe tamen contingit ut qui MSS. Codd. non vi-

* *Pag. 123. col. 1.*

viderunt eruditione multùm ſuperent eos, quibus illos Codices evolvere licet; quo fit ut multa feliciſſimè emendent, quæ alios fugerunt. Plura autem ſine dubio & certiùs peccata retegerent, & emendarent, ſi liceret ex forma ipſa Characterum conjecturam facere. Vixit olim in Anglia vir eruditus *Patricius Junius*, qui primus edidit Epiſtolam *Clementis* Romani, ex antiquiſſimo illo MS. Alexandrino; quem ne dignatus quidem eſt deſcribere, cùm hoc magni intereſſet. At tum vivebant extra Angliam multi, qui *Junio* haud paullò doctiores erant, & qui ex deſcriptione, qualem diximus, multa colligere potuiſſent, quæ vir bonus non potuit; qui quàm magnus Theologus fuerit neſcio, ſed modicè in rebus Criticis verſatum fuiſſe, ex ejus Præfationibus & Notis, facilè intelligent omnes qui eas legent. Interea grato in eum nos animo eſſe oportet, qui quod potuit præſtitit, ſi deſcriptionem Codicis, quo uſus eſt, excipias.

22. Sed ut ad rem redeamus, ignoranda non eſt Critico, ut jam diximus, orthographia etiam vetuſtiſſima, quod exemplo è *Galeno* petito oſtendam. Comment. III. in VI. Epidem. ad text. 40. p. 70. T. IX. Ed Chart. ubi occurrit vox σκῆψις, pro ἀποσκήψει, quam *decubitum* humoris, vel *abſceſſum* vertunt, poſtquàm locum eſt ex hac lectione interpretatus: Δοκεῖ δέ μοι δύνασθαι καὶ ἕτως ἀκούειν τῆς ῥήσεως, εἴγε κατὰ τήνδε τὴν λέξιν εἴρητο· σκέψις μὲν ἐστι, πάντα ἐφ᾽ οἷσι γενόμενα ῥύεται, τοῦ-

τῶν προγινομένων κωλύειν, γραφέντων γὰρ τῶν παλαιῶν τόν τι τοῦ H δίφθογγον, καὶ τὸν τοῦ E, δι' ἑνὸς χαρακτῆρος, ὃς νῦν μόνος σημαίνει τὸν ἕτερον φθόγγον τὸν H. *Mihi autem & in hunc ſenſum accipi poſſe oratio videtur, ſi hac voce dictum fuiſſet :* Σκέψις, conſideratio quidem eſt omnia, quæ poſt aliqua, orta liberant, eadem, ſi antevertant fieri prohibere ; *nam cùm veteres duos ſonos* H & E *uno caractere exprimerent, qui nunc ſolus alterum ſonum* H *ſignificat.* Abrupi verba ut indicarem hîc eſſe mendum, nam conſtat è *Platonis* Cratylo, ut obſervavit *Joſ. Scaliger* ad num. Euſeb. MDCXVII. veteres Græcos pro H ſcripſiſſe E. Itaque legendum, apud *Galenum* τὸν ἕτερον φθόγγον τὸν E. Sic deinde pergit : πολλὰ γέγονεν ἁμαρτήματα τῶν ἐγγραφομένων, οὐ κατὰ τὴν γνώμην τῶν γραψάντων τὴν μετάθεσιν τῶν γραμμάτων ποιησαμένων : *multa contigere peccata exſcriptorum* (nam legendum ἐκγραφομένων) *qui, non ſecundùm eorum qui ſcripſerant mentem, mutationem litterarum fecerunt.* Quamobrem hoc ſubjicit monitum *Galenus :* Διὸ καὶ προσέχειν ἀκριβῶς χρὴ τοιαύταις γραφαῖς, ἐν αἷς δυνατόν ἐστι τὸν τοῦ H φθόγγον εἰς τὸν τοῦ E μεταβληθέντας, ἢ τοὔμπαλιν γράψαντας ἐπανορθώσασθαι τὴν γραφήν. ὁμοίως δὲ κ' ἀπὸ τοῦ Ω καὶ O ποιητέον, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἀμφοτέρων οἱ φθόγγοι δι' ἑνὸς χαρακτῆρος ἐγράφοντο : *Quocirca diligenter adtendendæ ſunt ejuſmodi ſcripturæ, in quibus poteſt fieri, ut mutato*

ſono

ſono H. *in* E, *aut contra ſcripto* (E pro H) *ſcripturam emendarint. Idem & in elementis* Ω *&* O *faciendum, quandoquidem & horum amborum ſoni uno charactere ſcribebantur.*

CAPUT X.

Diſtinctionum omiſſionem multa Menda peperiſſe.

1. NEMO neſcit longè maximum eſſe intelligendi auxilium, quod petitur ex adcurata diſtinctione Vocum, Periodorum, Commatum, & Colorum, qualem in libris potiſſimùm, qui à ſeſquiſæculo eduntur, cernimus; ut jam taceam alia quæ de notis Parentheſium, punctis interrogationis, admirationis, accentibus, majuſcularúmque & minuſcularum litterarum diſtinctione inventa ſunt. At veteres Librarii, ut norunt qui MSS. Codices antiquiores viderunt, hæc omnia ſæpe negligebant. Grammaticorum aut Criticorum munus erat exemplaria, quæ recenſebant, diſtinguere. Hæc primùm probabimus, deinde exempla aliquot mendorum indidem natorum addemus.

2. Conſtat ex Inſcriptionibus, antiquiſſimíſque MSS plurima olim ſcripta, ſine ullis prorſus diſtinctionibus; aut eſſe additum punctum, poſt omnes voces, aut poſt ſingu-

gulas dumtaxat clauſulas. Sunt enim pluri- mæ Inſcriptiones, ſunt Codices non pauci, ſine ullis punctis, aut diſtinctionibus; ſunt in quibus ſingula verba puncto diſtinguantur; ſunt denique, in quibus periodi, aut longiores ῥήσεις diſtinctione quapiam ſejunguntur. Certum tamen eſt non parum ad intelligentiam facere, non modò periodorum diſtinctiones, ſed & ceteras omnes, quæ poſtea ſunt inventæ, ut oſtendemus.

3. De Inſcriptionibus nihil dicam, quia in Collectionibus *Jan. Gruteri*, & aliorum ſingulæ pænè paginæ exempla ſuppeditabunt, aut etiam αὐτοψία. Exſtat verò de Pandectis Florentinis, teſtimonium *Angeli Politiani*, Miſcellaneorum Cap. XLI. *Volumen ipſum*, inquit, *Juſtiniani Digeſtorum ſeu Pandectarum, dubio procul archetypum, in ipſa Curia Florentina à ſummo Magiſtratu aſſervatur, magnáque veneratione, quamquam raró id etiámque ad funalia oſtenditur. Eſt autem liber haud quota ſpoliorum prædæque Piſanæ portio, ſæpe à Conſultis citatus; majoribus characteribus*, NULLISQUE INTERVALLIS *dictionum, nullis item compendiariis notis; quibuſdam etiam, ſaltem in præfatione, velut ab auctore planè, & à cogitante, atque generante, potiùs quàm à librario & exceptore inductis, expunctis ac ſuperſcriptis; cum Græca Epiſtola, Græcóque etiam pulcerrimo Epigrammate, in prima fronte.* Id Epigramma ſubjicit, dein ita pergit, ut ſcias non ex aliorum narratione hominem loqui: *Cujus*

jus tamen voluminis legendi ac verſandi, per otium, mihi eſt uni facta copia, Laurentii Medicis operâ. Sed & nos habemus plures verſus ex eo adcuratè depictos, ubi nulla ſunt interſtitia, nec ullæ diſtinctiones.

4. Similia animadvertere licet in Græcis Codicibus, non eorum dumtaxat, qui proſâ oratione uſi ſunt, ſed etiam Poëtarum. Idem *Politianus*, Cap. LVIII. *Sibyllini verſus*, inquit, *nunc quoque, apud Zoſimum, vetuſtiſſimis quidem codicibus, citra ulla faſtigia* (hoc eſt, ſine diſtinctione verſuum) *qualeſque de induſtria ſubjecimus, reperiuntur.* Inepti homines, qui præfuere editioni Miſcellaneorum *Politiani*, qualis habetur in Tom. I. Theſauri Critici *Jani Gruteri*, eos verſus diſtinxerunt, & interpunxerunt, ut ſolent hodie, ita ut ſibi conſtare *Politianus* non videatur; ſed ſunt adeundæ antiquiores Editiones. Certè jam olim ita deſcriptos Sibyllinos verſus colligere eſt ex *Suida*, in voce *Sibylla*: ὅτι δὲ οἱ στίχοι αὐτῆς ἀτελεῖς καὶ ἄμετροι εὑρίσκονται, οὐ τῆς προφήτιδός ἐστιν ἡ αἰτία, ἀλλὰ τῶν ταχυγράφων οὐ συμφθασάντων τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου, ἢ καὶ ἀπαιδεύτων γενομένων καὶ ἀπείρων γραμματικῆς: *quòd verſus ejus imperfecti, & ſine metro inveniantur, ejus rei cauſa non eſt Prophetis, ſed notarii, qui impetum ſermonis ſequi non poterant, vel qui ignari fuerunt, aut imperiti Grammaticæ.*

5. Sine distinctionibus, aiunt eſſe antiquiſſimos * illos Codices, ex quibus edita eſt

* *Vid. Præfationem* Flaminii Nobilii *Ed. Rom. præfixam.*

eſt Romæ verſio LXX. Intt. ut & Alexandrinum; quod non modò de diſtinctione commatum, qualis nunc habetur, ſed de omni prorſus diſtinctione intelligendum. Primus Libros Sacros interpungere adgreſſus *Hieronymus*. Sic enim ille, in Præfatione in Joſuam: *Monemus Lectorem, ut ſilvam Hebraicorum nominum, & diſtinctiones per membra diviſas diligens Scriptor conſervet, ne & noſter labor & illius ſtudium pereat.* In Præfat. in Paralipomena: *quod nunc* DABRE JAMIM, *id eſt, verba dierum interpretatus ſum, idcirco feci ut inextricabiles moras, & ſilvam nominum, quæ Scriptorum confuſa ſunt vitio, ſenſuúmque barbariem, apertiùs & per verſuum cola digererem; mihimet ipſi & meis, juxta Iſmeniam, canens, ſi aures ſurdæ ſunt ceterorum.* In Præfat. in Ezekielem: *Legite & hunc, juxta tranſlationem noſtram, quia per cola ſcriptus & commata manifeſtiorem legentibus ſenſum tribuit.* Quartum etiam ejus locum, hac de re, poſtea proferemus. Eum propterea laudat *Caſſiodorus*, Præfat. Inſtitut. Sacrarum Litterarum, cujus verba §. 12. proferemus.

6. Obſervavit vir eruditus, quamquam ſæpe æquo acrior, & adfectu peccans, *Joan. Morinus*, in Exercit. XVII. Operis de Hebræi, Græcíque textûs ſinceritate, * *Antiquos tam Græcos, quàm Latinos, continuâ litterarum ſerie ſcripſiſſe, nullis ſuper aut inter verba diſtinctionibus, aut accentibus adſcriptis.* Tum verò, *ejuſmodi*, inquit, *adhuc viſuntur*

* *Num. V.*

tur multi Codices, cùm Græci, tum Latini. Hoc modo Græcè ſcripta ſunt majoribus, ſeu uncialibus litteris, in Regia Bibliotheca S. Gregorii Nazianzeni opera. Epiſtolæ S. Pauli Græcè & Latinè, majoribus litteris deſcriptæ eodem modo, conſervantur in fratrum Puteanorum Bibliotheca, aliique Codices alibi exſtant, antiquum ſcribendi morem retinentes. Magna pars librorum, qui ante centum, ſupra mille annos, ſcripti ſuperſunt, eſt iſtiusmodi.

7. Fatendum tamen eſt, ante hæc tempora, interpunctionem inventam fuiſſe, quâ non modò vocabula ſingula, interpoſitis punctis, ſecernerentur, ſed etiam cola, & periodi. Certè verba *διαςίζειν* & *interpungere* hoc ſignificatu non potuere uſurpari, niſi res inventa fuiſſet; nemo enim rei, quam non novit, nomen excogitaverit. Eſt inſignis hanc in rem *Ariſtotelis* locus, quem ſub finem hujus Capitis proferemus, ubi eo ſenſu occurrit vox *διαςίξαι*. *Cicero* * videtur ſignificare ſuo tempore, in Orationibus, id jam fuiſſe obſervatum. *Clauſulas*, inquit, *atque* INTERPUNCTA *verborum animæ interclusio, atque anguſtiæ ſpiritûs adtulerunt.* Perſpicuum eſt eum agere non modò de *clauſularum*, ſeu finium periodorum diſtinctionibus, ſed & de colorum; quid enim eſſent *interpuncta verborum*, præter membrorum interpunctiones? At paullò antea negat, inquies, hoc Veteribus fuiſſe uſitatum: † *Verſus*, inquit, *Veteres illi in hac ſoluta oratione pro-*

* *De Oratore Lib. 3. C. XLVI.* † *Ib. Cap. XLIV.*

propemodum, *hoc eſt*, *numeros quosdam adhibendos nobis eſſe putaverunt. Interſpirationis enim*, *non deſatigationis noſtræ*, *neque* LIBRARIORUM NOTIS, *ſed verborum & ſententiarum modo*, INTERPUNCTAS *clauſulas in Orationibus eſſe voluerunt.* At hoc vult *Cicero*, veteres Rhetoras voluiſſe, non tam *notas Librariorum*, quàm diviſionem colorum & ſententiarum, ſpectari in interſpirationibus; unde liquet eas *notas* non fuiſſe inuſitatas. *Juſtus* quidem *Lipſius*, * in Epiſtola, in qua de Interpunctione agit, prolato poſteriore loco *Ciceronis*, & priore diſſimulato, ait eum *altrovorſùm duci planiſſimè poſſe*; *quaſi dicat Veteres ideò non uſurpaſſe in clauſulis interpuncta*, *ne ea potiùs quàm modum & modulum*, *in verbis*, *conſiderarent.* Sed *Cicero* non dixiſſet Veteres noluiſſe interſpirationes eſſe, pro *interpunctionibus* & *notis Librariorum*, ſi nullæ fuiſſent; ſed fuiſſe ignotas, nec interſpirandi ulla habuiſſe eos indicia, præter ſententiam verborum, & conſtructionis perfectionem. Res eſt clara, ſed en *Hieronymi* locum, quo mirum in modum confirmatur. Ita loquitur in Præfatione Iſaiæ: *Nemo cùm Prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos*, *metro eos æſtimet apud Hebræos ligari*, *& aliquid ſimile habere de Pſalmis vel Operibus Salomonis*; *ſed quod in Demoſthene & Tullio fieri ſolet*, *ut per cola ſcribantur & commata*, *qui utique proſâ & non verſibus conſcripſerunt*: *nos quoque utilitati legentium providentes*, *interpretationem no-*

* *Com. 3. Miſcell. Ep. XXXIX.*

novam novo ſcribendi genere diſtinximus. Ut, nimirum, Rhetores ſolebant in gratiam Diſcipulorum interpungere Scripta Oratorum, ut intelligerent adoleſcentes ubi eſſent moræ interponendæ: ita etiam *Hieronymus* fecit, in uſum eorum, qui legebant Scripturam. Quid velit autem *Hieronymus*, videre licet in Editione Canonis Hebraïci, quam curarunt nuper Lutetiæ *Benedictini Monachi.* Scripſit etiam * *Claud. Salmaſius*, in Bibliotheca Regis Galliæ, extare Codicem Tuſculanarum Quæſtionum, manu exaratum, ſatis magnæ vetuſtatis, in quo non ordine continuo, ſicut in aliis tralaticium eſt, libri deſcripti feruntur; ſed ſaltuatim per inæquales periodos, eo prorſus modo, quo Biblia ſacra videmus. Ejus etiam ſpecimen eleganter pictum & ipſi habemus.

8 Ad hoc interpunctionis genus crediderim reſpicere *Senecam* Ep. XL. ſive Lib. V. Ep. V. ubi oſtendit virum gravem non decere nimis celerem orationem; eóſque caſtigat qui, uno veluti ſpiritu, quæ pronunciabant recitare videbantur: *Q. Haterii curſum*, inquit, *ſuis temporibus oratoris celeberrimi, longè abeſſe ab homine ſano volo. Numquam dubitavit, numquam intermiſit; ſemel incipiebat, ſemel deſinebat. Quædam tamen & nationibus puto magis, aut minus convenire. In Græcis, hanc licentiam tuleris; nos etiam cùm ſcribimus*, INTERPUNGERE *conſuevimus.* Hæc *M. Ant. Muretus* & *Juſt. Lipſius* intelligunt de interpunctione poſt ſingula ver-

* *Prolegom. in Solinum, ſub finem.*

ba; & *Muretus* quidem, *omnia*, inquit, *ſcribebant Veteres iis litterarum formis, quas hodie majuſculas vocamus. Neque ulla ferè erant inter ſingulas voces intervalla. Punctis interjectis, vocem à voce diſtinguebant, hoc modo:* QUAMQUAM. TE. MARCE. FILI. Non nego ita perſæpe eſſe factum, ſdque ex veteribus monumentis liquet; ſed ſemper factum non puto. In hoc *Senecæ* loco, ubi de Oratore ſermo eſt, videtur interpunctio per cola, & periodos ſignificari; in iis enim locis oportet Oratorem, non poſt ſingula verba, aut ubicumque viſum fuerit, interſpirare. Puncta, qualia memorat *Muretus*, hunc tantùm uſum habebant, ut ne voces miſcerentur; non ut, ubi interſpirandum, aut mora interponenda eſſet, docerent.

9. Sed & in inſtrumentis publicis ac privatis, Juriſconſulti ſolebant diligenter interpunctiones curare, ut ſignificat *Cicero* in * Oratione pro Murena, ubi ita de Juriſprudentia: *Primùm dignitas, in tam tenui ſcientia, quæ poteſt eſſe? Res enim ſunt parvæ, propè in ſingulis litteris, atque INTERPUNCTIONIBUS verborum occupatæ.* Ad quæ verba ita *Lipſius*, in Epiſtola memorata; *Locus alter dicat, Juris interpretes in minutiis occupari, ſcrutari in Contractibus apices litterarum, & puncta verborum: quia, nempe, ambigua ſæpe hæc iſta, & ad anteriora aut ſequentia ducenda. Id enim eveniebat in illis ſolitariis punctis, quæ verba, ut dixi, ſingula, non membra, aut ſenſus, ſecernebant.*

* Cap. XI.

bant. Atqui ex omiſſione ejuſmodi puncti, non magna naſcitur ambiguitas, nec additione tollitur; ſed ſubinde maxima eſt, niſi partes orationis diſtinguantur, quod cavere conabantur Juriſconſulti. Nulla eſt ars, in interpungendis ſingulis verbis, iis qui Linguam tenent; ſed eſt aliqua in dividendis aptè membris & periodis, cùm & permultos in ea re peccare videamus, cúmque non pauca loca, in Scriptis Veterum, propterea non ſatis intelligantur. Itaque capienda ſunt verba *Ciceronis*, de hac poſteriore interpunctione; & ita cepit vir eloquentiſſimus *Aonius Palearius*, in Oratione in * L. Murenam, quam Ciceronianæ pulcherrimâ æmulatione oppoſuit. Dignus eſt locus, qui legatur.

10. Sed *Lipſium* ex ipſo *Lipſio* confutemus, cùm præſertim hoc ad noſtrum inſtitutum pertineat. *Franc. Raphelengium*, de MS. ſuo Codice Tragœdiarum *Senecæ*, ita monet †: *Illud te moneo, interpunctiones & diſcrimina eſſe; quorum cùm in ejuſmodi ſubtilioribus Scriptoribus* GRANDE MOMENTUM *ſit, tu vide ut concinnes.* In monitis, quæ præfixit ſuis Politicis, ita adloquitur Lectorem: *Ut diſtinctiones obſerves, id eſt, in fine cujuſque clauſulæ cola poſita, ſemicola, puncta aut bipuncta. Nam pro his, ſententia tibi tota terminanda eſt, ſcilicet, aut ſuſtentanda.* In Introductione verò ad *Senecam*: *Alterum*, inquit, *quod à me propriè imputo, eſt interpunctio, & ſenſuum, ver-*

* *Pag.* 25. *Editionis nuperæ Amſtelodamenſis.*
† *Præf. Animadverſ. in eas Tragœdias.*

borúmque diſtinctio; quæ confuſa, aut indecora antea in Seneca —— *Præter lucem ſententiæ, quam largiter infudimus, faciem eloquentiæ reddidimus, uberis illius & profluentis.* Si tanti momenti ſit interpunctio, quali nunc utimur, an credibile eſt veteres Juriſconſultos, quorum erat cavere ne qua in Contractibus eſſet ambiguitas, aliud nihil curaſſe, niſi ut ſingula vocabula eſſent punctis diviſa; quod maximas ambiguitates ex oratione nequaquam exterminat; præſertim, cùm jam inventæ a Librariis eſſent notæ, quibus verba & clauſulæ interpungebantur, ut ex *Cicerone* oſtendimus?

11. Ejuſmodi interpunctionem intelligi à *Suetonio* crediderim, ubi dicit à *Valerio Probo* multa exemplaria *diſtincta* fuiſſe. Locum * antea adtulimus, nec repetere neceſſe eſt. Similem laborem ſuſcepit *Nicanor*, Grammaticus Alexandrinus, ſub Hadriano, qui varios libros ſcripſerat † περὶ στιγμῆς καθ' ὅλου, *de interpunctione univerſè*, & περὶ στιγμῆς παρ' Ὁμήρῳ καὶ παρὰ Καλλιμάχῳ, *de interpunctione, apud Homerum & Callimachum:* qua de cauſa στιγματίας, quaſi *interpunctor*, dictus erat. Oſtenderat autem *differentiam, quæ inde in ſenſu oritur*, τὴν ἐξ αὐτῶν διαφορὰν ἐν τῇ διανοίᾳ.

12. Quæ cùm ita ſint, fatendum interpunctionem Veteribus non fuiſſe ignotam; at nec minùs certum ſæpiſſimè fuiſſe neglectam, ut antea oſtendimus. Certè in Græcis & Lati-

* *Cap. II. §. 21.* † *Vide* Suidam.

tinis Scripturæ Codicibus, ante ævum *Hieronymi*, planè omiſſa fuerat. Quâ omiſſione, lectio diſtincta Scripturæ difficilis fiebat, nec committi publicè hominibus prorſus indoctis poterat. Ac ſanè *Caſſiodorus*, Præf. Divinarum * Litterarum Inſtitutionis, obſervat *Hieronymum ſimplicium fratrum conſideratione pellectum, in Prophetarum præfatione dixiſſe, ſe propter eos qui diſtinctiones non legerant, apud Magiſtros ſæcularium litterarum, colis & commatibus tranſlationem ſuam, ſicut hodie legitur, diſtinxiſſe. Quod nos quoque*, ſubjicit Caſſiodorus, *tanti viri auctoritate commoti, ſequendum eſſe judicavimus, ut cetera diſtinctionibus ordinentur* —— *Reliquos verò Codices, qui non ſunt tali diſtinctione ſignati, Notariis, diligenti tamen curâ ſollicitis, relegendos atque emendandos reliqui.*

13. Cùm ergo Scriptores non diſtinxiſſent ut plurimùm Scripta ſua, ea cura ad alios devoluta eſt, ſeu Grammaticos, ſeu *Notarios*, ut loquitur *Caſſiodorus*, hoc eſt, Librarios Grammaticis multò imperitiores, qui perſæpe malè diſtinxerunt, quæ non ſatis adſequebantur. Proferebamus modò verba *Lipſii*, *Senecam* malè habitum ab iis querentis, & inter ea, quæ præſtitit in Editione Senecæ, interpunctionem non ultimo loco ponentis. Aliquot tamen exempla ſubjiciemus. Sed priùs monebimus Lectorem multa menda orta eſſe, è continente illa ſcriptura, quâ, ne vocabulis quidem diſtinctis, uſi erant Veteres. Sic cùm negaſſet *Hippocrates*, Lib. de

* *Vide & Cap. XII. ejuſdem operis.*

Natura Hominis, text. 1. è diviſione *Galeni*, Tom. III. p. 96. Edit. Charterianæ, ſe dicere hominem eſſe unum è quatuor elementis, aut aliud quidquam, hanc rationem ſubjicit: ὅτι οὐ φανερόν ἐστιν Ε Ν Ε Ο Ν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, cúmque ita conjunctæ eſſent tres ſyllabæ majuſculis litteris à nobis ſcriptæ; erant qui ſcriberent ἐνὸν unâ voce, quæ *quod ineſt*, ſignificat; quod ſenſu hîc caret. Itaque rectè *Galenus* Commentar. I. ad hunc locum: τὴν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ῥήσεως φωνὴν ἀμφίβολον οὖσαν, ἐν τῷ παρὰ διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν γένει ἀμφιβολίας, ἄμεινόν ἐστι κατὰ διαίρεσιν ἀναγινώσκειν, ἔνθα φησίν· οὔτ᾽ ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ φανερόν ἐστι ἓν ἐὸν, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ γὰρ ἓν ἐὸν οὐχ, ὡς οἱ τὴν προτέραν τῶν ἐξηγήσεων πρεσβεύοντες οἴονται, μέρος ἕν ἐστι τοῦ λόγου, λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν δυοῖν συλλαβαῖν Ε Ν Ο Ν, ὑπὸ δὲ τῶν Ἰώνων ἐν τρισὶν Ε Ν Ε Ο Ν, ἀλλὰ δύο ἐστὶ λόγου μέρη, τὸ μὲν ἕτερον ὄνομα μονοσύλλαβον, ὡς ἐπειδὰν λέγομεν ἀριθμοῦντες, ἓν, δύο, τρία· τὸ δὲ ἕτερον, ὅπερ ἡμεῖς ὂν λέγομεν, οἱ δὲ Ἴωνες ἐὸν ἐν δυοῖν συλλαβαῖν. *Dictionem ad finem orationis poſitam, cùm ambigua ſit, in eo ambiguitatis genere, quod ex diviſione & compoſitione naſcitur, ſatius eſt diviſim legere, ubi ait:* neque aliud quidquam, quia manifeſtum non eſt unum eſſe in homine; *in qua ſententia* E N E O N *non, (ut priorem Interpretationem defendentes cenſent) una eſt orationis pars, quæ ab aliis Græcis duabus ſyllabis effertur* ἐνὸν, *ab Ionibus tribus*, ἐνεὸν, *verùm duæ ſunt orationis partes; prior nomen monoſyllabum, ut cùm numerando dicimus*,

ἓν,

ἓν, *δύο*, *τρία*, *altera*, *quam quidem nos ἓν dicimus*, *Iones verò duabus ſyllabis ἑὶν*. Sed & ſpiritus omiſſus ambiguitatem augebat. Cenſet etiam *Galenus* Comment. III. ad Librum de victu in morbis acutis, textu 44. *μεταχέρασμα*, & *μετὰ κέρασμα* æquè poſſe legi. Tom. XII. Ed. Chart. p. 108.

14. Ita loquitur *Craſſus*, apud *Ciceronem*, Lib. III. de Orat. C. 13. *Prætereamus igitur præcepta Latinè loquendi*, *quæ puerilis doctrina tradit*, *& ſubtilior cognitio*, *ac ratio litterarum alit*, *aut conſuetudo ſermonis quotidiani*, *ac domeſtici libri confirmant*, *ac lectio veterum Oratorum ac Poëtarum*. Sic lego in duabus Editionibus, quæ ſunt è Gruteriana expreſſæ; * alias conſulere nunc non vacat. At ſine dubio *domeſtici* debet ſejungi à ſequente voce *libri*. *Quotidianus ac domeſticus ſermo* dicitur, quem habemus cum iis quibuſcum vivimus, cujus non ſemel meminit *Cicero*, in his libris, & cujus mentionem fecerat in ſuperioribus verbis, ubi de Lælia. At *domeſticos libros* neſcio an ullus umquam dixerit. Eſt ergo interpungendus locus, hoc modo: *domeſtici*, *libri*, &c. hoc enim vult Cicero: *præcepta Latinè loquendi alit cognitio litterarum*, *aut conſuetudo ſermonis domeſtici*, *confirmant libri*, &c.

 15. Li-

* *Sic etiam locus eſt diſtinctus in Ed. Genev. à* Dion. Gothofredo *curata*, *anno* 1596. *& quæ Lambinianam ſequitur. Sic & Lambiniana major*, *apud Santandreanum*, *habet comma poſt* quotidiani.

15. *Livius* Lib. III. C. 11. ita deſcribit Cæſonem Quinctium: *Ferox juvenis, quâ nobilitate gentis, quâ corporis magnitudine ac viribus. Ad ea munera data à Diis, & ipſe addiderat multa belli decora, facundiámque in foro: ut nemo, non linguâ, non manu promtior, in civitate haberetur.* Ita hic locus vulgò interpungitur, ex qua interpunctione dici poſſet *nemo non manu promtior fuiſſe* Cæſone, nam *promtior* conjungitur cum *manu*; quod menti *Livii* planè contrarium eſt, qui Cæſone quemquam manu promtiorem fuiſſe negat. Itaque ſic interpunge: *ut nemo, non linguâ, non manu, promtior*, ut *promtior* conjungatur cum *nemo*; nam ordo eſt: *ut nemo haberetur promtior in civitate, non manu, non linguâ*: hoc eſt, nec manu, nec linguâ.

16. At, inquies, an hoc eſt tanti? Ego verò nihil ſperni debere putò, quod ad perſpicuitatem orationis conferat; & ut aliud nihil eſſet, interpunctionis cura negligi non deberet. Sed præterea viri docti ſæpe deluſi, omiſſione diſtinctionis, voluerunt violentas manus inferre Veterum Scriptis. Exemplum ſuppeditabit *Dionyſ. Lambinus*. Lib. I. de Oratore C. 59. ita loquitur *Antonius*: *Quid eſt Oratori tam neceſſarium, quàm vox? Tamen, me auctore, nemo dicendi ſtudioſus, Græcorum more, & Tragœdorum voci ſerviet, qui & annos complures ſedentes declamitant*, &c. In his verbis mendum eſſe credidit *Lambinus*, quòd deeſſet diſtinctio, qua * de cauſa, invitis

* *Vide Jan. Gruterum. ad hunc locum.*

vitis libris, legit, *Græcorum more*, *Tragœdorum voci ſerviet*, deletâ copulâ; quaſi, nempe, *voci* conjungendum eſſet cum *Tragœdorum*. Sed ita interpungendum: *nemo dicendi ſtudioſus*, *Græcorum more & Tragœdorum*, *voci ſerviet*, &c. ordo eſt: *nemo voci ſerviet*, *more Græcorum & Tragœdorum*, *qui annos*, &c.

17. Imò verò interpunctio vitioſa fecit ut, in locis Scripturæ, ea interdum quærerentur, quæ iis ineſſe nemo ſomniaſſet, ſi rectè interpuncta fuiſſent. Hæc ſunt verba Pauli I. Tim. III. 15. Ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. 16. Καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. 15. *Si autem tardavero*, *ut ſcias quomodo oporteat te in domo Dei converſari*, *quæ eſt Eccleſia Dei vivi*, *columna*, *& firmamentum veritatis.* 16. *Et manifeſtò magnum eſt pietatis myſterium* Poſt ζῶντος *vivi* debet eſſe τελεία στιγμὴ, hoc modo: *quæ eſt Eccleſia Dei vivi. Columna & firmamentum veritatis*, *& manifeſtò magnum eſt*, &c. ita ut ſumma Evangelicæ doctrinæ, quæ ſequitur, dicatur eſſe *Columna*, &c. non *Eccleſia.* Rem non probabo, quia dudum probata eſt à pare nobilium Athletarum *Sim. Epiſcopio*, Inſtitut. Theolog. Lib. I. S. I. c. 8. & *Joan. Camerone*, cujus rationes vide in Myrothecio. Adverſatur quidem iis *H. Grotius*, quòd illud τὸ, quod ponitur ante τῆς εὐσεβείας μυστή-

ριον, oſtendat novum eſſe ſenſum, non titulorum cum ſequentibus continuationem, & illud μυστήριον poni *ſubjectivè*, non *prædicativè*, ut loquuntur Scholæ. Sed vir ſummus non vidit ordinem verborum hunc eſſe: τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριόν ἐστι στύλος καὶ ἑδραίωμα, τῆς ἀληθείας, καὶ ὁμολογουμένως μέγα, *Myſterium pietatis eſt columna*, &c. Quod ſi adtendas, ſuo ſibi gladio confoditur vir maximus; qui ſi in Hollandia ſcripſiſſet ſuas Adnotationes, aliter fortè ſenſiſſet.

18. Libri VIII. Conſtitutionum Apoſtolicarum Cap. 46. ita deſinit: *Igitur etiam Philippus & Ananias non ſe ipſi conſtituerunt, ſed electi ſunt*, ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀρχιερέως ἀσυγκρίτου Θεοῦ. Si comma ponas, poſt ἀρχιερέως, vertes cum *Joan. Bapt. Cotelerio: Pontifice, Deo incomparabili.* Sin verò, ſic interpretaberis: *Pontifice maximo Dei incomparabilis*, ut ſine dubio vertendum, cùm Chriſtus alibi ſæpe, & in hoc ipſo Capite, dicatur ἀρχιερεὺς Θεοῦ. Scriptor hic, ſi voluiſſet quod habet *Cotelerius*, interpoſuiſſet conjunctionem καὶ, præſertim in fine orationis. Præterea homo qui idem ſenſit ac poſtea Arius, ut multis ex locis liquet, numquam Chriſtum vocaſſet ἀσύγκριτον Θεὸν, *incomparabilem Deum.* Titulus is erat ſolius Patris, ex eorum hominum ſententia. Scriptor Ebionæus Clementinarum Homiliarum, Hom. XVI. §. 16. de Patre & Filio: γεννητὸν γὰρ ἀγεννήτῳ, ἢ καὶ αὐτογεννήτῳ οὐ συγκρίνεται: *genitum cum ingenito, vel etiam ſponte exſiſtenti non comparatur.* Vid. & §. 17. Eſt celebris

locus

locus *Irenæi*, de jejunio Quadrageſimæ, apud *Euſebium* Lib. V. c. 24 Hiſt. Eccleſ. cujus loci dubia interpunctio magnam peperit controverſiam; de qua eruditè egit *Guil. Beveregius*, vir doctiſſimus, ad Canonem Apoſt. LXIX.

19. Non hodie, atque heri, Critici animadverterunt interpunctionem non levi eſſe ad intelligendum ſubſidio. *Ariſtoteles* ipſe, qui Criticæ conditor perhibetur, queſtus eſt *Heracliti* Scripta ideò eſſe obſcura, quòd difficulter interpungi poſſent. Sic loquitur Rhetoricorum Lib III. C. 5. Ὅλως δὲ δεῖ εὐανάγνωστον εἶναι τὸ γεγραμμένον, καὶ εὔφραστον. ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ, ὅπερ οἱ πολλοὶ σύνδεσμοι οὐκ ἔχουσιν, οὐδ᾽ ἃ μὴ ῥᾴδιον ΔΙΑΣΤΙΞΑΙ, ὥσπερ τὰ Ἡρακλείτου. τὰ γὰρ Ἡρακλείτου διαστίξαι ἔργον, διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι ποτέρῳ πρόσκειται, τῷ ὕστερον ἢ τῷ πρότερον. οἷον ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος, Φησὶ γὰρ, τοῦ λόγου τοῦδ᾽ ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίγνονται. ἄδηλον γὰρ τὸ αἰεὶ, πρὸς ὁποτέρῳ διαστίξαι: *Omnino autem oportet facilè legi & proferri poſſe quod ſcriptum eſt. Eſt verò ejuſmodi id quod multæ conjunctiones non continent, & quod non facile eſt INTERPUNGERE, ut ſcripta Heracliti. Nam ſcripta Heracliti interpungere operoſum eſt, quia incertum utri vox conjungenda, an priori, an verò poſteriori, ut in principio ipſius libri; ait enim:* rationis hujus quæ eſt ſemper imperiti homines naſcuntur; *incertum enim*

eſt

eſt illud ſemper *utri interpunctione conjungas.*

20. Ex hoc loco tria colligere licet, 1. *Ariſtotelis* ævo ignotam non fuiſſe *interpunctionem*, quamvis non ſemper adhiberi ſoleret; ut adparet ex eo quòd nomen ejus inventum eſſet; nam διαστίξαι non eſt propriè voce diſtinguere, ſed στιγμαῖς, *punctis*: 2. non fuiſſe tamen ſemper adhibitam, cùm *Heracliti* Scripta non eſſent interpuncta: 3 facillimè poſſe à ſenſu Scriptoris abire, qui eum interpungunt, niſi ſint homines adtenti & rei & Linguæ periti. Ad primum horum trium obſervare præterea licet hinc liquere erraſſe *Claud. Salmaſium*, qui in Ep. inter Sarravianas CLXXIII. inventionem interpunctionis tribuit *Ariſtophani* Grammatico *Ariſtotele* multò recentiori Digna tamen eſt ea Epiſtola, quæ expendatur, quamvis à feſtinante ſcripta. Digna etiam ſunt, quæ legantur, quæ habet ad locum *Ariſtotelis* vir doctiſſimus *Pet. Victorius* p. 490. Edit. Junctæ an. 1548. ubi obſervat in verbis *Heracliti*, pro τοῦδ' ἐόντος, ſcriptum fuiſſe, in aliis Codicibus, τοῦ δέοντος, *quàm oportet eſſe*, contra mentem Scriptoris; quod ob diſtinctionum omiſſionem factum eſt.

21. Sed & aliud exemplum adferam è *Galeno*, Comment. I. in 1. Lib Prædiction. *Hippocratis*, prædict. 25. Tom VIII. p. 710. Ed. Charter. Sic habet πρόῤῥησις Hippocratis: Οἱ ἐκστάντες ὀξέως ἐπιπυρέξαντες σὺν ἱδρῶτι φρενιτικοὶ

φρενιτικοὶ γίνονται: *inſanientes acutè in febrem relapſi cum ſudore phrenetici fiunt.* Quam orationem perſpicuam eſſe negat *Galenus*, quòd omiſſis commatibus triplici ratione poſſint inter ſe verba jungi: μία μὲν γὰρ ἐστι σύνθεσις αὐτῶν, οἱ ἐκστάντες ὀξέως, εἶτ᾽ ἀπ᾽ ἄλλης ἀρχῆς, ἐπιπυρέξαντες ὀξέως, ἄλλη δ᾽ αὖ πάλιν σύνθεσις τὸ σὺν ἱδρῶτι, ποτὲ μὲν τῷ πρὸ αὐτοῦ, ποτὲ δὲ τῷ μετ᾽ αὐτὸ συνταττόμενον. *Una enim eſt eorum conſtructio*, qui acutè inſaniunt; *deinde ab alio initio*, acutè præterea febricitantes; *alia rurſus conſtructio*, cum ſudore, *quod aliquando conjungitur cum antecedente, aliquando cum conſequente.* Δύναται γὰρ καὶ οὕτως ἡ ῥῆσις ἀναγνωσθῆναι, ἐπιπυρέξαντες σὺν ἱδρῶτι· κἄπειτα ἀφ᾽ ἑτέρας ἀρχῆς. φρενιτικοὶ γίνονται, δύναται γὰρ καὶ σὺν ἱδρῶτι φρενιτικοὺς αὐτοὺς γίνεσθαι λέγειν ὁ γράψας ταῦτα. *Poteſt enim & ita oratio legi*, præterea febricitantes cum ſudore; *deinde altero principio*, phrenetici fiunt. *Poteſt etiam & qui hæc ſcripſit*, cum ſudore phreneticos fieri, *dicere.* Legendum videtur additis commatibus: οἱ ἐκστάντες, ὀξέως ἐπιπυρέξαντες σὺν ἱδρῶτι, φρενιτικοὶ γίνονται: *qui emotæ mentis ſunt, ſi acrior febris accedat cum ſudore, phrenetici fiunt.* Hinc quantæ ambiguitates ex diſtinctionum omiſſione oriantur, ſatis liquet. Rectè ergo *Caſſiodorus* Inſtit Divin. Litter. c. XV. *Si corpus noſtrum*, inquit, *indiget per membra cognoſci, cur lectio, cùm ſuis partibus viaeatur eſſe diſtincta, confuſa relinquitur? Iſtæ ſi quidem poſituræ, ſeu puncta, quaſi quædam viæ ſunt ſenſuum, & lumina dictionum,*

quæ

quæ ſic Lectores dociles faciunt, *tamquam ſi clariſſimis expoſitoribus imbuantur. Prima eſt media*, *ſecunda ſubdiſtinctio*, *tertia plena*; *quas à Majoribus noſtris ideò conſtat inventas*; *ut ſpiritus longâ dictione fatigatus*, *vires ſuas per ſpatia diſcreta reſumeret. Quas ſi mavis cupidus Lector agnoſcere*, Donatum *lege*, *qui te poſſit*, *de hac re*, *brevi compendio*, *diligenter inſtruere.* Sed hæc *Ars* noſtra *Critica* Lectoribus jam nota ſtatuit, cùm ad Grammaticam pertineant.

22. Cùm Accentus & Spiritus Græcorum videantur ideò partim figuris expreſſi, ut faciliùs verba nequaquam interpuncta diſtinguerentur: hîc poſſemus agere de mendis, quæ orta fortè ſunt ex mala Accentuum ac Spirituum poſitione. Sed ſequente Capite ea de re iterum dicemus. *Homerus* Iliad. Ψ. verſ. 28. inducit Neſtorem metam deſcribentem, dicentémque eſſe *lignum ſiccum*

Ἢ δρυὸς, ἢ πεύκης, τὸ μὲν Ο Υ καταπύθεται ὄμβρῳ.

Cùm neque Accentus olim eſſent, neque Spiritus, fuerunt qui dicerent legendum οὗ, & vertendum, *ubi illud quidem corrumpitur pluviâ*; ac ſanè certum eſt utrumque illud lignum, ſed præſertim *piceæ*, *pluviâ putreſieri.* Alii verò contenderunt legendum, ut hodie legimus, οὐ, *non corrumpitur pluviâ*, hoc eſt, non tam citò, ſi ſiccum ſit, quod antea dixit *Homerus.* Ambiguitatem illam notat

notat *Ariſtoteles* de Poëtica Cap. XXV. aſtque *Hippiam* Thaſium ex Proſodia ambiguitatem ſuſtuliſſe; nempe, Spiritu leni ſine circumflexo ſcribendo. At idem de Argument. Sophiſticis Lib. II. c. 3. ait perpauca ſophiſmata poſſe ex accentibus, ſeu in ſcribendo, ſeu in loquendo naſci; utitúrque iterum eadem ambiguitate voculæ ΟΥ. Quod non eſt ita capiendum, quaſi non ſint multæ voces, quæ, mutatis Spiritibus & Accentibus, diverſa ſignificent; ſed quòd ipſa pronunciatio, ſi loquatur quiſpiam, aut ſeries orationis, in ſcriptione, ſatis oſtendat quomodo ſint voces illæ intelligendæ.

23. Ubi verò, in Scriptis, ſeries orationis certam ſignificationem non poſtulat, ibi naſcitur ambiguitas, quæ Accentus & Spiritus adſcribentibus erroris cauſa eſſe potuit. Sic Marci XI, 13. dicitur Chriſtus *vidiſſe à longè ficum habentem folia, & veniſſe ſi quid fortè inveniret in ea, & cùm veniſſet ad eam, nihil inveniſſe præter folia*, ΟΥ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων. Quæritur hic, an ΟΥ ſit negativa, an verò adfirmativa, quia utrimque ſunt difficultates. *Dan. Heinſius*, non infimi ſubſellii Criticus, cenſet legendum οὗ, hoc ſenſu, *ubi enim erat, tempeſtas ficuum*; atque his nititur rationibus 1. quòd Evangeliſta numquam dixiſſet Chriſtum iviſſe quæſitum ficus, *ſi fortè eſſent*, tempeſtate quâ nondum erant; cùm Chriſtus falli non potuerit: 2. quòd Chriſtus non damnaſſet arborem, eò quòd alieno tempore non habebat ficus. At alii objiciunt

jiciunt potiſſimùm ordinem verborum, qui hîc deberet eſſe, ſi *Heinſii* vera eſſet conjectura: *venit ſi quid fortè inveniret in ea, ubi enim erat, tempeſtas erat ficuum; & cùm veniſſet ad eam nihil invenit, præter folia.* At ſimilis planè trajectionis exemplum exſtat in hoc Evangelio Cap. XVI, 3, 4. *Et dicebant ad invicem, quis revolvet nobis lapidem ab oſtio monumenti? & reſpicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.* Manifeſtum eſt quatuor hæc poſtrema verba oportere ſubjungi voci *monumenti*; neque enim mulieres dicuntur vidiſſe revolutum lapidem, quia magnus erat; ſed quæſiviſſe quis ſibi eum revolveret, ea de cauſa. Verùm hanc litem noſtram non facimus, & nonnulla ad loci hujus intelligentiam congeſſimus, in additamentis ad *H. Hammondi* Adnotationes.

24. Locus hic poſtularet ut oſtenderemus, pro more noſtro Hebraïca cum Latinis & Græcis conjungendi, antiquiſſimos Hebræos caruiſſe etiam diſtinctionibus; ac proinde potuiſſe Maſſorethas, qui diſtinctionum notas invenerunt, ea in re peccare. Verùm hoc ipſum colligere eſt ex eo quod oſtendimus, *Hieronymum* primum in cola, & commata diviſiſſe Libros Sacros. Si enim Septuaginta Intt in ſuis Codicibus ſimile quidquam inveniſſent, ſine dubio rem commodiſſimam non neglexiſſent; *Hieronymúsque* ſe, aut illorum auctoritatem, aut ſaltem Hebræorum defendiſſet, contra eos, qui id carpebant. Imò verò Hebraïcas diſtinctiones ſequutus eſſet, quod

quod nequaquam fecit. Sed hac de re multis egerunt viri doctiſſimi, *Lud. Cappellus* in Arcano Punctationis, & *Joan. Morinus* in Exercitationibus Biblicis; quorum rationibus qui non permoventur, ii Criticæ numquam litarunt. Duó exempla diſtinctionum, à Maſſorethis non bene collocatarum, adtulimus in Indice in Pentateuchum, Gen. XXIII, 18. XLIX, 4. ad quæ vide, ſi lubet, quæ ſcripſimus.

CAPUT XI.

De ſignis Parentheſeos, Interrogationis, Admirationis, Exclamationis, Deſiderii, & Ironiæ, obſcuritatéque & mendis inde ortis; déque Accentibus, Spiritibúsque, diſtinctionis cauſâ, additis.

1. POSTQUAM inventa ſunt Diſtinctionum ſigna, quibus & Periodi, & earum Cola, Commatáque diſtinguuntur; excogitata ſunt quoque, ſed præſertim poſt inventam Typographiam, Parentheſeos, Interrogationis, Admirationis, ſeu Exclamationis, Deſideriique & Ironiæ ſigna. Quæ omnia, quæcumque ſit moroſorum Grammatiſtarum de iis ſententia, ideò probamus; quòd perſpicuitatem orationis augeant, & Lectorem, ſæpe feſtinantem, occupatúmque, aut etiam

rudem juvent. Eadem de cauſa, ſunt etiam Accentus & Spiritus, apud Græcos & Latinos, inventi. Quare breve Caput de iis addendum hîc cenſuimus, ut fruſtra inventa hæc non fuiſſe oſtendamus.

2. Ut à definitione ordiamur, Παρένθεσιν hîc vocamus non tantùm cùm inſeritur orationi aliquid à tota materia alienum, ut in hiſce *Virgilii* Georg. III, 513.

> —— *Ipſique ſuos jam morte ſub ægra*
> *(Dii meliora piis, errorémque hoſtibus iſtum!)*
> *Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.*

Hæc definitio eſt, qua, poſt nonnullos veteres Grammaticos, utitur *Ger. Joannes Voſſius* Inſtitutionis Oratoriæ Lib. V. Cap. V, 5. Parentheſin nos dicimus hîc omnem orationem, quæ alterius, cui interponitur, conſtructionem abrumpit; ita ut eam commodè intelligere nequeamus, niſi, omiſſis iis quæ Parentheſi continentur, verba inter ſe connexa legamus; quod tum potiſſimùm neceſſe eſt, cùm *parenthetica*, ſeu interjecta verba paullò longiora ſunt. Commodius quidem dicta videtur à *Theone* in Progymnaſmatibus Cap. IV. ubi de narratione, μεταξυλογία, quâ adpellatione ſignificatur quidquid abrupto ſermoni interponitur, continetúrque παρεμβολῇ, ſive ἐπεμβολῇ, quâ, ut docet *Voſſius*, in orationis medio cauſa rei, vel circumſtantia quæpiam, filo ſtructuræ abrupto, memo-

moratur, imò & ὑπέρβατον, ſi ſit brevius.

3. Vetant quidem Rhetores nos hiſce uti, in narratione, ſi ſint paullò longiora, quia obſcuritatem creant. Optimè *Theon*: καὶ τὸ μὴ ὑπερβατοῖς χρῆσθαι, οἷά ἐστι τὰ πολλὰ τοῦ Θουκυδίδου· οὐ γὰρ καθόλου τὸ τῶν ὑπερβάτων γένος ἀποδοκιμάζομεν· ποικίλη γὰρ διὰ τούτου καὶ οὐκ ἰδιωτικὴ γίνεται ἡ φράσις· μηδὲ μεταξυλογίαις, καὶ ταύταις διὰ μακροῦ. τὰ γὰρ ἐγγὺς λαμβάνοντα τὴν ἀπόδοσιν οὐ λυπεῖ τοὺς ἀκροατάς: *Sed & cavendum ne Hyperbatis utamur; qualia ſunt Thucydidea pleraque; non enim prorſus Hyperbatorum genus improbamus; cùm eo varia & minimè vulgaris dictio fiat. Cavendum etiam ne* Interloquutiones, *eáſque longiores adhibeamus. Nam eæ, quibus alterum ſtatim membrum infertur, minùs offendunt auditores.* Quod fuit obſcurum auditoribus, qui poterant ipſâ vocis mutatione de Parentheſi moneri, id ſanè Lectoribus perſpicuum non eſt; nec eos tantùm cruciat, ſed interdum adducit, ut locum vitient, aut corruptum fruſtra putent; quem alioquin, addito Parentheſeos ſigno, & intelligerent, & incolumem relinquerent. Notum autem eſt ea ſigna in Antiquis Codicibus omitti, unde ſequitur multa eſſe propterea non tantùm minùs bene intellecta, ſed & corrupta, quod etiam paſſim queruntur Critici, cujus rei exempla proferemus.

4. *Dionyſius* Halicarnaſſeus, in libello in quo agit de iis quæ *Thucydidi* propria ſunt, §. XV. Ἐν δὲ τοῖς ἐνθυμήμασί τε καὶ νοήμασιν αἱ μεταξὺ παρεμπλώσεις πολλαὶ γινόμεναι, καὶ

μόλις ἐπὶ τὸ τέλος ἀφικνούμεναι, δι' ἃς ἡ φράσις δυσπαρακολούθητος γίνεται, πλεῖσται μέν εἰσι καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν: *in enthymematis & ſententiis intercurrentes interjectiones, quæ crebræ ſunt & vix ad finem perveniunt, & propter quas orationem vix adſequi licet, ſæpenumero per totam ejus hiſtoriam occurrunt.* Nec tamen ullis ſignis à ſerie orationis ſecernebantur, quod liquet ex ſequentibus *Dionyſii* verbis: ἀρκέσουσι δὲ ἐκ τοῦ προοιμίου δύο ληφθεῖσαι μόναι, ἥτε δηλοῦσα τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀρχαίων τῆς ἑλλάδος πραγμάτων, καὶ τὰς αἰτίας ἀποδιδοῦσα: *ſufficient duæ tantum è proœmio petitæ: Altera declarat debilitatem veterum Græciæ rerum, ejúſque rationes reddit.* Hæc verò eſt ῥῆσις, in qua eſt Parentheſis, imò verò duæ Parentheſes, quarum poſterior priore continetur, & quas ſolitis ſignis, perſpicuitatis cauſâ diſtinximus; quamvis, in *Thucydidis* exemplaribus, ea ſigna minimè ſint addita: Τῆς γὰρ ἐμπορίας οὐκ οὔσης, οὐδὲ ἐπιμιγνύντες ἀδεῶς ἀλλήλοις, οὔτε κατὰ γῆν, οὔτε διὰ θαλάσσης, νεμόμενοί τε τὰ ἑαυτῶν ἕκαστοι ὅσον ἀποζῆν (καὶ περιουσίαν χρημάτων οὐκ ἔχοντες, οὔτε γῆν φυτεύοντες (ἄδηλον ὂν ὁπότε τὶς ἐπελθὼν καὶ ἀτειχίστων ἅμα ὄντων, ἄλλος ἀφαιρήσεται) τῆς τε καθ' ἡμέραν ἀναγκαίου τροφῆς πανταχοῦ ἂν ἡγούμενοι ἐπικρατεῖν) οὐ χαλεπῶς ἀπανίσταντο: *Cùm non eſſet mercatura, neque ſe miſcerent tutò alii aliis, neque terrâ, neque mari, cúmque ſinguli ſua eatenus poſſiderent, quatenus opus erat ad vivendum, (non habentes pecuniarum copiam, neque ſolum plantis inſtruentes*

tes (cùm incertum eſſet , quando quiſpiam alius ſuperveniens , cùm nullis etiam muris tegerentur , ablaturus fructus eſſet) & neceſſarium in dies alimentum , ſe ubique vi conſequuturos exiſtimarent) non difficulter migrabant. Scio eſſe, qui interiorem illam Parentheſin ſolam agnoſcant, & proximè conjungant ἡγούμενοι cum ἐπανίσταντο, at non ita ſentiebat *Dionyſius*, qui hæc addit: προσθετὲν τῇ πρώτῃ περιόδῳ καὶ σχηματισθὲν οὕτω· τῆς ἐμπορίας οὐκ οὔσης, οὐδὲ ἐπιμιγνύντες ἀδεῶς ἀλλήλοις, οὔτε κατὰ γῆν, οὔτε διὰ θαλάσσης, νεμόμενοι τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ὅσον ἀποζῆν, οὐ χαλεπῶς ἀπανίσταντο· φανερωτέραν ἂν ἐποίει τὴν διάνοιαν, τῇ δὲ παρεμβολῇ τῶν μεταξὺ πραγμάτων πολλῶν ὄντων ἀσαφῆ καὶ δυσπαρακολούθητον πεποίηκε. *quod additum eſt primæ periodo , & ſic formatum :* cùm non eſſet mercatura neque ſe alii aliis tutò miſcerent, neque terrâ, neque mari, cúmque ſinguli ſua eatenus poſſiderent, quatenus opus erat ad vivendum, non difficulter migrabant; *clariorem efficeret ſenſum , ſed inſertione multarum rerum , quæ interſunt , obſcurum & quem difficulter adſequaris reddidit.* Quæ connexio aptior etiam videbitur adtentè locum legentibus. Sed & hanc eamdem periodum profert *Dionyſius* libro *de Compoſitione verborum*, p. 44 Ed. Oxonienſis, quaſi ſtyli aſperioris, neque ſatis cohærentis ſpecimen. Nec mirum ſit ſi in ejuſmodi loca irrepant menda, cùm vix intelligi queant, niſi iterum legantur.

5. Alterum exemplum, ex eodem proœ-

mio deſumtum, ſic habet: Εὐρυσθέως μὲν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπὸ Ἡρακλειδῶν ἀποθανόντος, Ἀτρέως δὲ μητρὸς ἀδελφοῦ ὄντος αὐτῷ, καὶ ἐπιτρέψαντος Εὐρυσθέως (ὅτ' ἐστράτευσε) Μυκήνας τε καὶ τὴν ἀρχὴν, κατὰ τὸ οἰκεῖον, Ἀτρεῖ (τυγχάνειν δὲ αὐτὸν φεύγοντα τὸν πατέρα, διὰ τὸν Χρυσίππου θάνατον) καὶ ὡς οὐκέτι ἀνεχώρησεν Εὐρυσθεὺς, βουλομένων καὶ τῶν Μυκηναίων (φόβῳ τῶν Ἡρακλειδῶν) καὶ ἅμα δυνατὸν δοκοῦντα εἶναι, καὶ τὸ πλῆθος τεθεραπευκότα, τῶν Μυκηναίων τε, καὶ ὅσων Εὐρυσθεὺς ἦρχε, τὴν βασιλείαν Ἀτρέα παραλαβεῖν. Subaudiendum λέγουσι, quod anteceſſit, & vertendum: *cùm Euryſtheus quidam in Attica ab Heraclidis eſſet occiſus, Atreus verò frater matris ejus eſſet, & Euryſtheus permiſiſſet (quando expeditionem ſuſcepit) Mycenáſque & imperium, pro neceſſitudine, Atreo (fugiſſe autem eum patrem* aiunt, *propter Chryſippi necem) & cùm non ampliùs rediiſſet Euryſtheus, volentibus Mycenæis (præ metu Heraclidarum) & ſimul potentiæ famâ celebrem, & qui plebem coluiſſet, Mycenæorum & omnium quibus Euryſtheus imperaverat, Atreum regnum accepiſſe*; nempe, *aiunt*, quod anteceſſerat. Hîc ſunt tres μεταξυλογίαι, quarum duæ poſteriores duriores ſunt, & præſertim media. Rectè animadvertit *Franc. Portus*, poſt Ἀτρέως δὲ, quod eſt ante primam Parentheſin, debuiſſe ſequi, ponè ſecundam, διαδεξάμενον τὴν ἀρχὴν, βουλομένων τῶν Μυκηναίων &c. ſed mutatam verborum figuram. Innumera ſimilia poſſent adferri ex eodem *Thucydide* exempla, è quibus conſtaret, non leve incommodum Lecto-

ctoribus olim fuiſſe, cùm nulla Parentheſeon ſigna notata eſſent; nec exiguam Librariis, hac in re, peccandi occaſionem fuiſſe. Quod difficilius, ſine antiquiſſimis exemplaribus, deprehendere nunc poſſumus; quia, ſi duriorem & obſcuriorem ſtructuram *Thucydidi* ignoſcimus, nos tamen mollior & clarior nequaquam ita in eo offendit, ut vitatam ubique ab eo putemus.

6. Eſt alius Scriptor, qui frequentibus Parentheſibus & Hyperbatis laborat, & quem probè intelligi, multò magis quàm *Thucydidem*, intereſt. Is eſt *Paulus* Apoſtolus quem ejuſmodi orationis ſtructurâ impeditiore abundare nemo non animadvertit. Nemo tamen frequentiùs ſigna Parentheſeos adhibenda cenſuit, in ejus oratione expedienda, quàm *Nortonus Knatchbullus*, Nobilis Anglus, in acutis Animadverſionibus in Libros Novi Teſtamenti, ſæpiùs in Anglia & in Batavia editis; quæ ſi in manus ſumantur, nihil opus erit nobis exemplis. Fortè quidem interdum in ſignis Parentheſeos adponendis, lapſus nonnullis, æquè ac nobis, videbitur, quòd nimis frequenter iis utatur; nemo tamen quin bene & neceſſariò ea ſæpe adpoſuerit negabit, qui quidem rem expenderit.

7. Exemplum unum adferemus ex Epiſtolæ ad Romanos inſcriptione, unde ſe expedire ſine Parentheſeos ſigno non licet. Imò verò ne in eo quidem collocando ſatis Novi Teſta-

menti Editoribus convenit. Locum integrum adferam, ut rem Lectoris oculis hîc ſubjiciam, majuſculisque litteris inſcriptionis prima & poſtrema verba, quæ conjungenda ſunt ſcribam: ΠΑΥΛΟΣ ΔΟΥΛΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, ΚΛΗΘΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, ΑΦΩΡΙΣΜΕΝΟΣ ΕΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΘΕΟΥ (ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν) Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι᾽ οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐστε ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ) ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΟΥΣΙΝ ΕΝ ΡΩΜΗ &c. Hîc tantùm duas Parentheſes poſuimus, ubi alii tres collocant, nec tamen nexum orationis commodiùs evolvunt. Optimè *Chryſoſtomus* ad verſ. 4. obſervat *obſcurum factum eſſe, quod dicitur, propter vocum complicationem*; ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον, ὑπὸ τῆς τῶν λέξεων πλοκῆς, γέγονε. Attamen hîc res ipſa non obſcura ad rectam verborum connexionem deducit, quæ multò difficilior eſt, in aliis Pauli ratiocinationibus, ut vel ex *Knatchbullo* liquebit.

8. Sed exemplum alterum addemus, è Luca, omiſſæ Parentheſeos, quæ omiſſio toti orationi tenebras offudit, Act. I, 19. Petrus illic orationem habet ad Apoſtolos & Diſcipulos Chriſti, ut mortuo Judæ quiſpiam ſufficeretur; qui duodecim Apoſtolorum nu-

merum impleret. Itaque memorat violentam Judæ mortem, locáque addit è Pſalmis, è quibus ſucceſſorem ei dandum oſtendit: *Et hic quidem*, inquit, *poſſedit agrum ex mercede iniquitatis & ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus:* Καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλὴμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμὰ, τουτέστι χωρίον αἵματος: *Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum* &c. Omiſſa Parentheſis effecit ut verba Græcè tantùm à me adlata crederentur etiam eſſe Petri, quæ ab eo proferri non potuerunt, ſúntque reverâ Lucæ; qui ut confirmaret quod dixit Petrus, de agro emto pecuniâ, ob quam à Juda proditus erat Chriſtus, interponit hæc ejus orationi verba: *Et notum factum eſt omnibus habitantibus Jeruſalem; ita ut adpellaretur ager ille, Linguâ eorum, Akeldama; hoc eſt, ager ſanguinis.* Numquam dixiſſet Petrus de Lingua Jeroſolimitana *Lingua eorum*, cùm ipſe eadem uteretur; nam in Galilæa videntur tantum aliter pronunciaſſe Linguam Chaldaïcam, quæ per totam Judæam erat in uſu. Deinde, non interpretatus eſſet, condiſcipulis quid ſibi vellet vox *Akeldama*, quod iis æquè ac ipſi notum erat. Nec in hiſce etiam, quæ nihil ad rem faciebant & notiſſima erant iis, quos adloquebatur, moratus eſſet. Sed hæc omnia optimè in gratiam eorum, qui rem alioqui ignoraturi erant, & Chaldaïcè neſciebant, interponuntur ex perſona Lucæ. Senſiſſe hæc videtur *Eraſmus*, qui adiri poterit,

terit, nec tamen ab aliis Interpretibus auditus eſt. Hinc liquet Parentheſin, non animadverſam, orationem obſcurare, quod ex ſuperioribus etiam ſat conſtat.

9. Hæc eò non dico, quaſi perſpicuitatis cauſâ, vitandas omnes Parentheſes cenſerem; quæ ſine obſcuritate, vim interdum, ut Rhetores docent, orationi majorem addunt, quàm ſi naturæ, ut ita dicam, conſentaneo ordine, ſingula verba collocarentur. Sed qui adcuratè, hoc eſt, ad Rhetorum canonas ſcribunt, numquam aliàs eas admittunt, aut certè admittere debent. Nec dubito quin multa menda ex intricata oratione orta ſint, cùm Librarii, aut Critici eam conarentur expedire. E *Cicerone* unum atque alterum exemplum, ut res meliùs intelligatur, ſubjiciam.

10. Libro I. contra Verrem, c. 50. poſtquàm dixit S. C. factum eſſe, quibus de ſartis tectis cognitum & judicatum non eſſet, uti C. Verres, P. Cœlius Prætores cognoſcerent & judicarent, ſic pergit: *Quâ poteſtate iſte* (Verres) *permiſſâ, ut ex C. Fannio & ex Q. Tadio cognoviſtis; verumtamen cùm eſſet omnibus in rebus apertiſſimè, impudentiſſiméque prædatus, hoc voluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum, de quo non audire aliquando, ſed videre quotidie poſſemus; quæſivit quis Ædem Caſtoris ſartam, tectam deberet tradere.* Cùm ſe hinc non extricaret *M. Ant. Muretus*, vir alioquin elegantiſſimi & acutiſſimi judicii, ſententiam nullam eſſe pronunciavit, ſcribique juſſit, *quâ pote-*

poteſtate permiſſâ ita abuſus eſt, *ut ex C. Fannio* &c. Tres voces excidiſſe putavit. *Franciſcus* verò *Hotomannus* ait ſatis conſtare, *verumtamen* vocem eſſe hoc loco otioſam, eámque etiam à nonnullis libris abeſſe; quibus tamen ſimiles ſibi viſos nemo alius, quod equidem ſciam, narravit. *Lambinus*, *Gruterus*, *Grævius* hîc planè tacent. Sed tamen ita longum verbum temerè in hunc incidiſſe locum difficile eſſe credere fatetur *Hotomannus*. Itaque conjecturam hanc ſuam Eruditis confirmandam, aut repudiandam, ut ait, proponit. Solet, nempe, *Cicero* CUM & TUM frequenter conjungere, interdum etiam adjunctâ particulâ VERO, quæ vim verborum auget. Prætermiſſum igitur fuiſſe ſuſpicatur à Scriptore TUM VERO, eóque in margine poſtea repoſitum; ſed eâ tamen notâ, qua plerumque uti ſolent, lineâ, videlicet, impoſitâ, ut alius non ſuo loco verbum illud reponens *tamen verò*, ad extremum etiam *verumtamen* ſcribendum putarit. Quamobrem ita legendum ac reſtituendum potiùs locum arbitratur *Hotomannus*: *ut ex Q. Tadio cognoviſtis, cùm eſſet omnibus in rebus apertiſſimè, impudentiſſiméque prædatus*, tum verò *hoc voluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum.* Interpretes alii, quos equidem vidi, tacent; ſeu probarent alterutrius conjecturam, ſeu deliberandum cenſerent. Atqui additâ Parentheſeos notâ, nihil opus eſt quidquam mutari: *Quâ poteſtate permiſſâ, ut ex C. Fannio & Q. Tadio cog-*

cognoviſtis (*verumtamen cùm eſſet* —— *poſſemus*) *quæſivit quis Ædem* &c. Τὸ *verumtamen* refertur ad τὸ σιωπώμενον, quaſi vellet *Cicero latrocinandi occaſione ſæpe quidem aliàs abuſum Verrem*, verùm tamen hoc clariſſimum omnium ejus latrociniorum eſſe. Orationem autem, parentheſi ſectam, rarum non eſt etiam ellipticam eſſe.

11. Sic Tuſculanarum Quæſt. Lib. II. c. 1. poſtquàm dixit *Cicero* ſe non ignorare multos inſtituto ſuo ſtudioſè eſſe contradicturos, ita porrò infit: *Etenim ſi orationes, quas nos multitudinis judicio probari volebamus* (*popularis eſt enim illa facultas & effectus eloquentiæ eſt audientium adprobatio*) *ſed etſi reperiebantur nonnulli qui nihil laudarent* &c. Poſt parentheſin ſubaudiendum, *non omnibus placuerunt*, ad quod referuntur verba: *ſed etſi reperiebantur nonnulli*, à quibus nova veluti Parentheſis inchoanda eſt, hoc modo: *Etenim ſi orationes* —— (*popularis* —— *adprobatio*) non omnibus placuerunt (*ſed ſi reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſſe confiderent, quemque ſperandi ſibi eumdem & bene dicendi finem proponerent; & cùm obruerentur copiâ ſententiarum, atque verborum jejunitatem & famem ſe malle, quàm ubertatem & copiam dicerent* (*unde erat exortum genus Atticorum iis ipſis, qui id ſequi ſe profitebantur, ignarum*) *qui jam conticuerunt penè ab ipſo foro irriſi*) *quid futurum putamus, cùm adjutore populo, quo utebamur antea, nunc minimè nos uti poſſe vi-*

videamus? Integrum locum exſcripſi, cùm ut *parentheticam* orationem *ellipticam* quoque aliquando eſſe oſtenderem, tum verò ut omiſſorum Parentheſeos ſignorum exemplum alterum adferrem; nam primæ tantùm ſigna in Editionibus cernuntur. Obſervent etiam Lectores non *Thucydidem* tantùm, ſed & ipſum *Ciceronem* μεταξυλογίαις obſcurum interdum fieri. Exempla aliquot alia, in viri doctiſſimi *Joan. Daviſii* notis ad hunc locum, invenient.

12. Addam tamen tertium, ut locum ſimul emendem, è Lib. II. de Legibus c. 25. ubi ſic *Cicero*, de ritibus funerum, apud Atticos, agens: *ſequebantur epulæ, quas inibant parentes coronati, apud quas de mortui laude, cùm quid veri erat prædicatum, nam mentiri nefas habebatur. at juſta conjecta erant.* Nihil ad hæc *Ciceronis* Editores *Lambinus* & *Gruterus*, niſi quòd probant *Pauli Manutii* conjecturam, quâ emendabat *confecta* pro *conjecta*, & quidem meritò. Sed totus locus ſic eſt, ope Parentheſeos, & levis mutationis reſtituendus: *cùm quid veri erat prædicatum* (*nam mentiri nefas habebatur*) *fuerat, juſta confecta erant. At*, quòd ſupereſt in Codicibus, eſt finis verbi *fuerat*, cujus initium *fuer* omiſſum videtur, ob ſimilitudinem cum antecedente ſyllaba *tur*. Nec quiſquam dixerit duriuſculam hanc eſſe Parentheſin, nec in *Cicerone* ferendam, qui vel antecedens exemplum paullò adtentiùs expenderit. Non ignoro delicatulos eſſe neſcio quos homines, qui

qui ſine ulla neceſſitate, & contra omnium MSS. Codicum auctoritatem, emendant quæ bene Latina ſunt; ut *Cicero* barbaris ipſorum auribus elegantiùs, ſcilicet, loquutus eſſe videatur. At ſcio nemini erudito ejuſmodi licentiam probari; quâ innumera corrumperentur, ſi ad barbarorum palatum exigerentur.

13. In veterum etiam Hebræorum Libris, nulla Parentheſium ſigna occurrunt, quæ tamen, ut in omnibus Linguis, neceſſariò ſunt ſupplenda. Sic Numer. V, 21. in adjuratione mulieris adulterii ſuſpectæ, verba quædam ita ſunt legenda, quaſi Parentheſi clauſa. *Tum adjurabit eam ſacerdos, dicétque mulieri: Si nullus alius vir concubuit tecum, neque aliò deflexiſti ad immunditiam à viro tuo, immunis eſto effectûs aquæ hujus amaræ. Sin verò aliò deflexiſti à viro tuo & polluta es, ac tecum concubuit vir alius, præter tuum, (hîc ſacerdos adjurabit mulierem jurejurando exſecrationis, eique dicet:) ſtatuat te Jehova in exſecrationis & perjurii exemplum* &c. Quæ Parentheſis cùm *Hieronymo* durior videretur, eam emollivit, hiſce verbis ejus loco ſubſtitutis: *His maledictionibus ſubjacebis.* Sic & Deut. C. II, 10, 11, 12. κατὰ παρενθήκην verbis Dei inſeruntur. Similis quoque eſt à verſ. 20 ad 23. Vide & verſ. 28, 29.

14. *Interrogationis* ſignum etiam inventum eſt, quòd ſæpe Interrogatio iis verbis concepta eſt, quibus adfirmans quoque enunciatio exprimeretur, nec poſſet internoſci, niſi

à

à perito & adtento Lectore, interrogatióne ſit an adfirmatio. Eſt autem orationis perſpicuitas omni ratione adjuvanda, ne ſine ullo fructu, lectorem verba obſcura morentur. Tota eò ſpectet oportet ut doceat, quam in rem numquam poteſt eſſe nimis perſpicua. Cùm orationi etiam vim addat Interrogatio, & interdum neget quod adfirmare videtur; ſi ſignum omittatur, nec id animadvertat Lector, frigere ei videatur oratio neceſſe eſt, imò verò contraria ei ſententia tribuatur. Cùm eadem ſit ratio, hoc in negotio omnium Linguarum, nihil intererit è qua exempla deſumantur.

15. Geneſ. XLI, 16. cùm Rex Ægypti Joſepho dixiſſet ſe non invenire conjectorem ſomniorum ſuorum, reſpondet Joſephus: בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה quod verbo tenus interpretantur: *ſine me Deus reſpondebit pacem Pharaonis*; quæ ſenſu carent. Addito interrogationis ſigno oſtendimus vertenda: *an ſine Deo fauſtum reſponſum edetur Pharahoni*? quaſi diceret, mirum non eſſe ſi conjectorem ſomnii non inveniret, Deum enim ſolum poſſe docere, quid ſomnio Regi immiſſo portendere voluerit; nam ejuſmodi interrogatio eſt negationis loco, ut ſæpe aliàs, cujus rei exempla invenientur in Indice noſtro in Pentateuchum. Ergo videmus, additâ Interrogationis notâ, ſenſum orationi reddi, ceteroquin eo carituræ. Quod cùm non adſequerentur LXX. Intt. putarunt hîc negationem omiſſam & verterunt ἄνευ Θεοῦ οὐκ ἀποκρι-

θή-

θύσθαι τὸ σωτήριον Φαραὼ, quod tamen eumdem ſenſum parit. Sed vide dicta à nobis ad eum locum.

16. Si quis contrà adimeret Interrogationis ſigna, ubi adponenda ſunt, aut planè frigeret oratio, aut in contrarium ſenſum mutaretur. Si quis è I. Catilinaria C. I. verba quibus *Cicero* Catilinam adloquitur, ſic ſcriberet: *patere tua conſilia non ſentis, conſtrictam jam horum omnium conſcientiâ teneri conjurationem tuam non vides*; primùm ardorem orationis exſtingueret, deinde ſenſum ejus mutaret; nam *Cicero* non vult negare hæc Catilinæ nota fuiſſe, ſed eum irridere, ac increpare, qui ita ſe gereret, quaſi ea ignoraret, quæ non poterat neſcire.

17. Similiter ſeries orationis planè corrumpitur, ubi Admiratio, Exclamatio, Deſiderium, Ironia, omiſſis notis quibus indicantur, ei ineſſe non animadvertuntur. Sic ſi ſcribam, *hominem impurum, hominem nequam*, cùm velim Exclamationem, aut Admirationem exprimere, ægrè intelligar; contra verò nemo ſit, qui mentem meam illico non adſequatur, ſi ſcripſero, *hominem impurum! hominem nequam!*

18. Sic Æneid. VIII. 643. ubi ſupplicium Metii, Albanorum Dictatoris deſcribitur:

Haud procul inde citæ Metium in diverſa quadrigæ
Diſtulerant (at tu dictis, Albane, maneres)

Rap-

Raptabátque viri mendacis viſcera tellus,
Per ſilvam, & ſparſi rorabant ſanguine vepres;

Satius eſſet ſcribere, additâ Deſiderii notâ; (*at tu dictis, Albane, maneres!*) hoc eſt, utinam promiſſis ſtetiſſes! neque enim tam crudele ſupplicium luiſſes. Scio viros doctos vulgò interpretari *manere debuiſſes*, nec commodum ſenſum eſſe nego; ſed occultum etiam illic eſt narrantis Deſiderium, quo ſignificat ſibi dolere, quòd tam graves pœnas de Metio ſumi neceſſe fuit, optaréque ſe, ſi fieri poſſet, rem non contigiſſe. Eſt etiam exemplum Deſiderii, in loco *Virgilii* adlato §. 2. Georg. III, 513.

19. In *Ironia* idem ſignum (niſi quis mallet novum inveniri, quod in ceteris etiam adfectibus exprimendis fieri poſſet) rectiùs adponeretur, quàm omitteretur. Sic Æneid. I, 43. ubi Junonis, irâ æſtuantis, animus deſcribitur:

——— *Méne incepto deſiſtere victam?*
Nec poſſe Italiâ Teucrorum avertere Regem?
Quippe vetor fatis!

Malim poſt *fatis* ſignum Ironiæ addere, quàm Lectori rem intelligendam relinquere cùm multi non intelligant, qua de re dixi P. II. Sect. I. C. XVI, 24. Similiter paullò pòſt verſu 52.

——— *Et quiſquam numen Junonis adoret*
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem!

præſtat ſignum Ironicæ Exclamationis, ejúſque indignatione miſtæ, addere, quàm Interrogationis, quæ hîc nulla eſt. Idem factum velim, poſt verſum 95. Æneidos IV.

Egregiam verò laudem & ſpolia ampla refertis
Túque puérque tuus, magnum & memorabile nomen,
Unâ dolo Divûm ſi fœmina victa duorum eſt!

Non ſum neſcius ex re ipſa ſatis liquere eſſe hîc Ironiam; ſed nihil vetat ſigno hoc quoque indicari, & ſunt loca, ut diximus, ubi omnes figuram non vident.

20. Notiſſimum eſt, ut obiter diximus §. 21. ſuperioris Capitis, in antiquiſſimis Codicibus MSS. Græcis, nullos eſſe adpictos Accentus, ac Spiritus, eorúmque notas partim eſſe inventas, ut voces ambiguæ diſtinguerentur. Ad calcem aliquot Lexicorum exſtat collectio plurium, quàm ducentorum vocabulorum, in quibus diverſitas accentuum ſignificationem mutat. Idem obſervare licet in ſpiritibus, ut in vocibus ὄρος *mons* & ὅρος *fi-*

finĩs, ȣ *non*, ȣ̃ *ubi*, & ſimilibus. Quæ omnia ſi deleantur, aut malè adponantur, magnas ambiguitates pariant. Vide dicta Cap. antecedentis §. 22. & 23.

21, Etiam, apud Latinos, jam olim uſum accentuum fuiſſe, hanc in rem, adhibitum oſtendunt antiquiſſimæ Inſcriptiones & Veteres Grammatici; quorum ſuffragia collegit Eminentiſſ. Cardinalis *Henricus Noriſius*, ad calcem Diſſertationis Quartæ in Cenotaphia Piſana. Iis Syllabas longas à brevibus, adverbiáque â verbis, nominibúsque, & nomina à participiis diſtinguebant. Ad eum Lectorem amandamus, neque enim actum agere libet. Non ſequimur quidem nunc Veteres, qui in ſyllabis non ultimis tantùm; ſed & pænultimis, & antepænultimis accentus adponebant, ut longas ſyllabas indicarent, quod nimis operoſum eſſet. Sed non improbamus, imò etiam imitamur eorum inſtitutum, qui accentibus gravibus ſignant adverbia, ut diſtinguantur à verbis & nominibus, ut *ponè*, ne miſceatur cum imperativo *pone*; *ferè*, ne confundatur cum *fere* vocativo; *penè* (ſi nolis ſcribere *pænè*) ut ſecernatur à verbo obſcœno; *raro*, ut diſtinguatur à dativo *raro*; *multùm*, ut diſcriminetur ab accuſativo *multum* &c. Ablativos etiam abſolutos ſingularis præſertim in A, circumflexo ſolemus ſignare, ne confundantur cum nominativis, quod ambiguitates interdum ſat magnas creare poteſt; quas cur non vitemus, nullam rationem video. Non obſervatum hoc *παραδιορθώσει*

loci *Ciceroniani* Lib. V. de Finibus, c. 17. occaſionem præbuit. *Cicero* agens de commodis corporis, quæ ſponte naturæ quærimus: *Nunc autem aliud*, inquit, *jam argumentandi ſequamur genus, ut non ſolùm quia nos diligamus, ſed quia cujuſque partis naturæ, & in corpore & in animo ſua quæque vis ſit; idcirco in his rebus ſumma, noſtra ſponte moveamur.* Sic habet *Gruterus*, nec aliter ediderat *Lambinus*, niſi quòd omiſerat comma, inter *ſumma* & *ſponte*. Is *ſumma* inanem vocem eſſe pronunciat, *Gruterus* verò, cum *Aldo* nepote, legit *moveatur.* At legendum fuit: *ſummâ noſtrâ ſponte moveamur*, hoc eſt, *μάλιϛα ἑκουσίως*, prorſus ſpontaneo motu, non ratione, aut conſuetudine contractâ bona corporis quæramus. Poſſent etiam non incommodè diſtingui ablativi abſoluti plurales à dativis, ſimili aliquâ notâ, aliæque addi, eadem de ratione. Sed hîc conſuetudini aliquid dandum, ne tantilla novitas bilem Grammatiſtis moveat.

C A-

CAPUT XII.

Ex compendiaria ſcriptura multa eſſe nata Menda.

1. QUI verſarunt veteres Codices ſæpe animadverterunt Librarios, ſive ex feſtinatione, ſive ex prava conſuetudine, pro integris vocibus, aut earum initium dumtaxat, puncto addito, ſcripſiſſe; aut ſyllabas in media voce omiſſas, impoſitâ lineolâ, ſupplevisse; aut etiam nullum compendiariæ ſcriptionis indicium addidiſſe. Hinc factum ut Librarii, aut etiam Critici, qui ea compendia non adſequebantur, malè quod deerat ſuppleverint, aut integrum putarint quod mutilum erat. Huc etiam referri poſſunt numeri, in quos irrepſere menda, quia litteris, vel notis arithmeticis deſcripti erant; in quas menda irrepere facilè potuerunt, quæ admiſſa numquam fuiſſent, ſi integris vocibus expreſſi fuiſſent numeri. Ideò *Juſtinianus* Imp. vetuit, in deſcribendis Inſtitutionibus, Digeſtis & Codice, compendia ulla adhiberi. Sic loquitur in Præf. Digeſt. Tit. 1. de Digg. conceptione ad Tribonianum §. 13. *Ne autem per ſcripturam in poſterum fiat aliqua dubitatio, jubemus non per ſiglorum captiones & compendioſa ænigmata, quæ multas per ſe & per ſuum vitium antinomias induxerunt, ejuſ-*

dem Codicis textum conſcribi, etiamſi numerus librorum ſignificatur, aut aliud quidquam; nec enim per ſpecialia ſigla numerorum manifeſtari, ſed per litterarum conſequentiam explanari concedimus. Vide ſimilia T. II. de Confirmatione Digg. §. 22. ubi ex ejuſmodi libro vetat quidquam recitari & pœnam ſtatuit in Librarios; Conſtitutionémque de Emendatione Codicis, §. 5. Horum omnium exempla aliquot ſunt in medium proferenda. Sed antea Lectorem monebo, his iterum editis, prodiiſſe Palæographiam Græcam *Bern. de Montfaucon*, an. 1708 in qua Lib. V. copioſiſſimè agit de compendiis, quæ in MSS. deprehenduntur, ad quam Lectorem amandamus.

2. Sunt nomina propria, quæ eadem ſyllabâ inchoantur, inter ſe miſta; quod fieri non potuiſſe videtur, niſi quia Librarii feſtinantes ſyllabam unam; aut alteram, vel ſecundæ litteram ſcribebant, addito puncto, pro integro nomine. Exempli cauſâ, variarum ſententiarum fragmentis, quæ cùm apud *Joannem Stobæum*, tum alibi exſtant, præfixum olim fuit, aut ſubjectum φιλ. quod cùm non adſequerentur aut Librarii, aut Grammatici, ex eo compendio fecere nunc *Philemonem*, quod nomen eſt celeberrimi Comici æmuli *Menandri*; nunc *Philiſtionem* quod eſt nomen Pantomimi qui ſub Auguſto vixit; nunc *Philetam*, qui Elegias & Epigrammata ſcripſerat.

3. Græculus, qui concinnavit comparationem *Menandri* & *Philemonis*, quam primus edidit *Nicol. Rigaltius*, tum auctiorem repo-

ſuit

fuit *Jan. Rutgerſius*, *Philiſtionem*, non alia de cauſa, pro *Philemone* auctorem variarum ſententiarum fecit; ut judicarunt tres æquales Critici; non è vulgò, qui eam comparationem notulis illuſtrarunt. Primus eſt *Rutgerſius* Var. Lect. Lib. IV. c. 12. cujus hæc ſunt verba: *Horum nominum confuſio inde videtur orta, quòd auctoris nomen primis tantum litteris deſignatum erat, hoc modo*: PHIL. *unde hæſitans Librarius nunc* Philemon, *nunc* Philiſtion, *nunc* Philetas *fecit, quod apud Stobæum pænè perpetuum eſt.* Alter eſt *Dan. Heinſius*, qui ita *Rutgerſium* adloquitur: *Quæ Philiſtioni adſcribuntur hîc, adſcribenda Philemoni verè ſimul, atque acutè obſervatum eſt à te, frater jucundiſſime; idque ex errore litterarum eſſe natum; quòd* Philiſtion, Philemon & Philetas *iiſdem primis elementis ſcriberentur, velut ipſe is locus, qui divitiarum atque paupertatis comparationem habet, perperam* Philetæ *à Stobæo adſcribitur.* Horum judicio ſuffragium ſuum adſcribit *Hug. Grotius*, * in notis ad excerpta ex *Menandro*. Simili ratione cùm eſſet in MSS. Codd. *Ciceronis* Academ. Quæſt. Lib. IV. c. 19. *Hæc* ANT. *ferè & Alexandriæ tum & multis annis pòſt* &c. hinc fecere nonnulli *Antonius*, pro more Romano, quod in *Lambini* & *Gruteri* Editionibus legitur, ſed perperam; nam maniféſtò legendum *Antiochus*, ut eſt in *Aldi* nepotis Editione. Vide ejuſdem Libri Cap. IV.

4. Hac ex conſuetudine Librariorum, natum eſſe ſuſpior mendum, quod à multis

* *Pag.* 989.

ſæculis inſedit Act. VII, 16. ubi *Abrahamus* dicitur *emiſſe ſepulcrum à filiis Emmor patris Sichem*, cum à *Jacobo* ab iis agrum emtum liqueat ex Gen. XXXIII, 19. Scriptum fuiſſe videtur emtoris nomen, hoc compendio IAB. quod erat interpretandum Ἰακώβ; at exſcriptor credidit eſſe initium vocis ABPAAM, ſeu deletum eſſet I lapſu temporis, ſeu mendoſè additum judicaverit. Itaque ſcripſit Ἀβραάμ, quem in errorem faciliùs incidit, quòd reverâ *Abrahamus* emiſſet ſepulcrum, ſed alibi, & ab aliis, ut docet Moſes Gen. XXIII. Sic ſcriptum invenitur ΙΗΛ pro Ἰσραήλ, ΙΛΗΜ pro Ἰερουσαλήμ, ΔΑΔ. pro Δαυίδ, & ſimilia, quæ animadvertit, exemplisque comprobavit vir doctiſſimus *Bern. de Montfaucon*, in Palæographia Græca, loco antea memorato.

5. Certum eſt ergo ejuſmodi compendium ſæpe in MSS. inveniri, quo primæ & ultimæ litteræ conjunguntur, cujus exemplum ex *Hug. Grotio* adtulimus Cap. VII. §. 3. Sic * viri docti animadverterunt in MSS. *Diogenis Laërtii* Lib. IX. §. 10. Leucippum vocari Μήλιον, qui *Clementi* Alexandrino, & *Epiphanio* dicitur Μιλήσιος. Compendii cauſâ, ſcriptum videtur Μλιος, unde alii *Melium* fecerunt, alii *Mileſium*. Sic & Diagoras, qui *Melius* à pleriſque dicitur, & fuit, *Chryſoſtomo* in Hom. IV. in 1. ad Corinthios eſt *Mileſius*.

6. Si-

* *Vide Æg. Menagii obſervationes.*

6. Similiter in vita *Dinarchi*, à *Dionyſio* Halicarnaſſeo ſcripta, laudatur Δῆμος ὁ Μάγνης, ὃς ἔδοξε γενέσθαι πολυΐστωρ, ἐν τῇ περὶ τῶν ὁμωνύμων πραγματείᾳ, *Demus Magnes, qui Polyhiſtor exiſtimatus eſt, in opere de homonymis.* Legendum ait *Iſaac. Caſaubonus* * Δημήτριος; quo nihil certius, cùm *Diogenes Laërtius Demetrium Magnetem*, pluſquàm quindecies laudet, in Opere de Homonymis, aliíque; *Demum* verò *Magnetem* nemo. Addit *Caſaubonus*: *Error natus eſt ex compendio ſcripturæ, tales ſunt in bonis Scriptoribus infiniti.* Non modò compendium ſcripturæ fuit, ſed nulla planè ejus nota adſcripta videtur; quam ſine dubio animadvertiſſet vir doctiſſimus *Pet. Victorius*, qui eum libellum *Dionyſii* primus è MSS. Codicibus edidit.

7. Idem *Caſaubonus*, eodem loco, exiſtimat indidem factum eſſe, ut pro *Soſicrate* apud *Diogenem*, loco indicato, legamus *Socratem, in primo de ſucceſſione*; ſed crediderim potiùs Librarium non ſatis adtentum, pro nomine minùs noto *Soſicratis*, audiſſe celeberrimi Philoſophi adpellationem, eámque pro altera ſcripſiſſe; quod peccatum nimis quàm frequenter à Criticis admiſſum conſtat, ut poſtea oſtendemus. Notum eſt Veteres duplex I expreſſiſſe longiore litterâ ut PLAUTI, pro PLAUTII. Sive hac de cauſa, ſive quòd PLAUT. dumtaxat in titulo nonnullarum Comœdiarum ſcripſiſſent Librarii, nonnullæ,

 quæ

* *In not. ad Diogen. Laërt. Lib. VI. §. 80.*

quæ *Plautii* erant, *Plauto* ſunt adtributæ. *Varro*, in Libro de Comœdiis Plautinis, ſcripſerat *Plautium fuiſſe quendam Poëtam Comœdiarum, cujus quoniam fabulæ* PLAUTI *inſcriptæ forent, acceptas eſſe quaſi* Plautinas, *cùm eſſent non à* Plauto Plautinæ, *ſed à* Plautio Plautianæ. Vide *Aul. Gellium* Lib. III. c. 3.

8. Compendiaria ſcriptura peperit mendum in *Livio* Lib. XXXVII, c. 24. ubi narrato initio pugnæ navalis Rhodiorum cum Annibale, quam non ſine tumultu inierant Rhodii, ita pergit: *Sed momento temporis & navium virtus & uſus rei maritimæ terrorem omnem Rhodiis demſit.* Miror viros doctos non vidiſſe legendum NAVALIUM, nempe, ſociorum, ut ſolet loqui *Livius*, hoc eſt, *remigum.* Nemo *navibus* tribuerit *virtutem*, & *uſum rei maritimæ*; nec dixeris *naves* metonymicè ſumi pro *navalibus*, nam poſſit fortè hoc fieri, ſi vox ſola ſit; ſed non cum adjunctis, quæ nonniſi hominibus conveniant, qualia hîc occurrunt. Idem *Livius*, eodem Libro C. XXX. 2. *robur* navibus, *virtutem* militibus tribuit: *Robore navium & virtute militum Romani longè Rhodios præſtabant.*

9. Inter compendia ſcripturæ referri poſſunt, ut diximus, numeri non integris vocibus ſed litteris, aut notis deſcripti, in quibus ſæpiſſimè peccatum eſſe conqueruntur paſſim Critici; præſertim cùm de annis Olympiadum, aut Urbis Conditæ à Veteribus memoratis loquuntur. Facile eſſet ingentem copiam locorum exſcribere, nec difficile eſt intel-

tellectu litteris, aut notis non ſatis eleganter pictis legentes ſæpiſſimè falli potuiſſe. Obſervabo dumtaxat videri etiam veteres Hebræos litteris numeros expreſſiſſe, unde natæ *ἐναντιότητες*, quæ ſunt inter Chronologias Librorum Regum & Paralipoménon. Si enim integris vocibus ſcripſiſſent, numquam futuræ fuiſſent tot diſcrepantiæ. Scio viros eruditos * omnem movere lapidem, ut eas tollant; ſed palam eſt eos operam plerumque ludere, ſi inter ſe eorum interpretamenta conferantur. Maluerunt, nimirum, Rabbinis credere, hominibus vanis; quàm oculis & rationi, quæ docebant menda eſſe Librariorum. Nam quod dicunt timere ſe ne, ſi fateantur menda ineſſe Veteris Teſtamenti Libris, actum ſit de ejus auctoritate; id primum eſt imprudenter prodere eam auctoritatem, quam ſe defendere profitentur, non quòd eam compertam habeant, ſed quia ita expedit; non amore & fiduciâ veri, ſed quia ita cenſuerunt. Deinde quod omnes fatentur de Novo Teſtamento, qui id Græcè legerunt, & editiones hodiernas cum veteribus Codicibus contulerunt, ut oſtendimus Cap. VI. & poſtea etiam pluribus confirmabimus; quódque à nemine judicatur auctoritatem Novi Teſtamenti minuere, id, quia ita volunt Rabbini, contendere contumelioſum eſſe Veteri, & periculoſum, Judæi eſt, non Chriſtiani; imò, ut verum dicam, ſtulti, aut hominis

* *Vide Salom. Glaſſium Lib. I. Philologiæ Sacræ, & contrà ſentientem doctiſſ. virum Job. Ludolfum Comment. in Hiſt. Æth. Lib. I, num. 28.*

minis nequam, qui aut judicat de eo quod neſcit, aut contrà quàm credit loquitur. Oſtendimus, niſi nos ratio fugit, manifeſtis argumentis, numeros hîc, illic, auctos, aut imminutos à Librariis fuiſſe. Loca invenientur ad vocem *Numeri*, in noſtris Indicibus, adnotata. Hoc paulò acriùs dicendum fuit, ut homines imperiti, aut mali deſinant tandem fictâ pietate ſuam imperitiam aut nequitiam tegere, & Chriſtianam Religionem Judæis atque Atheis prodere, dum eam defendere videri volunt.

10. Errata in numeris facilè admitti potuiſſe & admiſſa viderunt Veteres, ut *Irenæus* Lib. V, c. 30. ubi agens de numero nominis beſtiæ, de quo Apoc. XIII, 18. χξϛʹ. obſervat quosdam ſcripſiſſe χιϛʹ. *Ignoro*, inquit, *quomodo erraverunt quidam ſequentes idiotiſmum & medium fruſtrantes numerum nominis, quinquaginta numeros deducentes, pro ſex decadis unam decadem volentes eſſe. Hoc autem arbitror Scriptorum peccatum fuiſſe*, UT SOLET FIERI, *quoniam & per litteras numeri ponuntur, facilè litteram Græcam, quæ ſexaginta enunciat, in Jota Græcam litteram expanſam; poſt deinde quidam, ſine exquiſitione, hæc acceperunt.* Sic & *Galenus* περὶ ἀντιδότων, Lib. I, c. 5. ſub finem, p. 874. T. XIII. Ed. Charterianæ, ubi agit de proportione, ſeu συμμετρίᾳ τῶν μιγνυμένων ἀλλήλοις ἁπλῶν φαρμάκων, numeros litteris ſcriptos frequentiſſimè corruptos fuiſſe teſtatur, his verbis: Ἐπεὶ δὲ ἔνιαι κακῶς εἰσι γεγραμμέναι, τινῶν μὲν

ἐν

ἐν τῷ τοῖς αἰτήσασι διδόναι τὰς γραφὰς ἑκοντὶ ψευδομένων, ἐνίων δὲ ϰαὶ διαστρεφόντων ἃ παρά τινων ἔλαβον ἀντίγραφα. Τὰ δὲ δὴ βιβλία τὰ κατὰ τὰς βιβλιοθήκας ἀποκείμενα, τὰ τῶν ἀριθμῶν ἔχοντα σημεῖα, ῥᾳδίως διαστρέφεται: *Quoniam verò nonnulla perperam ſunt ſcripta, dum quidam, ubi petentibus ſcripturam exhibent, ſponte mentiuntur: aliqui etiam pervertunt, quæ à nonnullis acceperunt exemplaria; libri, qui in Bibliothecis repoſiti ſunt, & numerorum ſigna habent, facilè corrumpuntur.* Tum exempla profert hiſce verbis: Τὸ μὲν πέντε ποιοῦντων ἐννέα, καθάπερ ϰαὶ τὸ ο, τὸ δὲ ιγ, προσθέσει μιᾶς γραμμῆς: ὥσπερ ϰαὶ ἀφαιρέσει μιᾶς ἑτέρας: *quod eſt quinque* (Ε) *facientibus novem* (Θ) *ſicut & O* (octoginta) & ΙΓ (tredecim) *additione unius lineæ, aut alterius unius additione*, Ε, nempe, ſcribebatur, ut ex antiquis Codicibus liquet, inſtar hemicycli, cui ſecans lineola horizontalis addebatur. Hinc fiebat ut non abſimile eſſet τῷ Θ cujus dexter hemicyclus evanuiſſet, aut non ſatis à Librario notatus fuiſſet. Similiter ſi τῷ ΙΓ lineam demas, nimirum Ι, ſupereſt Γ, hoc eſt, tria, pro tredecim; aut ſi addas, poteſt fieri ΛΓ, hoc eſt, triginta tria. Διὰ τοῦτο ἐγὼ καθάπερ ὁ Μενεκράτης ἔγραψε βιβλίον, ἐπιγράψας ΟΛΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ, καθότι τὰ μὲν ζ διὰ δυοῖν γέγραπται συλλαβῶν, οὐ διὰ τοῦ ζ μόνον. Τὰ δὲ κ διὰ τριῶν, οὐ διὰ τοῦ ζ μόνον. Τὰ δὲ τριάκοντα διὰ τεττάρων, οὐ διὰ τὸ λ μόνον, ϰαὶ τἄλλα ὁμοίως, οὕτω ποιήσω ϰαὶ αὐτός: *Ideò ego, ut Mene-*

necrates ſcripſit librum, hoc titulo, Hologrammata Imperatoris, *quia ζ duabus ſcriptum eſt ſyllabis* (ἑπτὰ) *non ſolo ζ*; *κ tribus* (εἴκοσι) *non ſolo κ*; *λ quatuor* (τριάκοντα) *non ſolo λ*; *& alia ſimilia: ſic faciam & ipſe.* Idem factum putem, ob eamdem rationem, in ſacris Veteris Teſtamenti libris, à Maſſorethis, aliisve, ne poſthac in numeros illaberentur errores plures, quàm qui jam erant illapſi.

11. Hæc cùm ita ſint, proferam inſignem locum Danielis, in quo peccatum fuiſſe neceſſariò oportet in numeris; quod facilè fieri potuit, ſi litteris notarentur, multò difficiliùs ſi integris vocibus. Angeli verba ad Danielem, anno tertio Cyri Perſarum Regis, habita, ut liquet ex Cap. X, 1. hæc ſunt Cap. XI, 2. *Ecce adhuc tres Reges ſtabunt in Perſide & quartus amplioribus opibus ditabitur, quàm omnes, & cùm invaluerit opibus ſuis, concitabit omnes contra regnum Javanis.* 3. *Exſiſtet autem Rex potens, & amplam habebit ditionem, faciétque pro arbitratu ſuo.* 4. *Cùm verò exſtiterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos cœli, non verò poſteris ejus*, &c. Regnarunt ordine, poſt Cyrum, *Cambyſes*, *Smerdis Magus*, *Darius Hyſtaſpides*, & *Xerxes*. Hic eſt quartus à Cyro, in quem primâ fronte quadrare videntur quæ habet Propheta; fuit enim potentiſſimus Perſarum Regum, qui adhuc fuerant, & omnes populos Imperii ſui contra Græcos concita-

vit:

vit: ut norunt omnes, qui non ſunt in hiſce rebus planè hoſpites.

12. Attamen alium deſignari neceſſe eſt, quia Angelus loquitur de duratione Imperii Perſici, déque numero Regum, qui poſt Cyrum regnaturi erant. Hoc ex ejus orationis initio adparet: *tres Reges ſtabunt ADHUC in Perſide*, *& quartus*, &c. tum etiam ex verſ. 3, & 4. ubi de Alexandro everſore Imperii Perſici. Abſurdum itaque eſſet dicere *tres adhuc* futuros Reges, & ſurrecturum *quartum*, atque in illo conſiſtere, quaſi eſſet ultimus, poſt quem novem regnarunt; ac, prætermiſſis illis, ad everſorem ejus Imperii ſubitò tranſire; clarè enim Alexander deſcribitur verſ. 3 & 4. & ſucceſſores ejus in ſequentibus. Reſpondet quidem *Hieronymus*, in hunc locum, *non curæ fuiſſe ſpiritui prophetali hiſtoriæ ordinem*; *ſed præclara quæque perſtringere.* At curæ eſſe debuit Angelo, durationem Imperii Perſici revelaturo, numerum integrum Regum poſt Cyrum regnaturorum edere; ne hiulcum eſſet vaticinium, & ſuſpectum apud poſteros, præſertim Ethnicos, fieret; quaſi ab homine imperito hiſtoriæ Perſicæ fictum. *Hugo* verò *Grotius* exiſtimat mentionem fieri Xerxis, ut adpareat, *non ſine cauſa probabili*, *Alexandrum poſtea iviſſe in Perſas.* Verùm hac reſponſione non magis ſatisfit iis, quæ modò dicebamus, quàm Hieronymianâ. Quartus ergo ille Perſarum Rex, qui potentiſſimus omnium deſcribitur, & dicitur concitaturus omnes contra Græcos, aut

reg-

regnum Javanis, eſt Darius *Codomannus*; qui & ditiſſimus fuit, cùm ad eum congeſtæ per multos annos Perſicorum Regum Gazæ pervenerint; &, omnibus Imperii Perſici viribus, cum Alexandro conflixit. At quomodo poteſt hìc dici quartus, cùm inter Cyrum & illum duodecim Reges fuerint, apud Perſas?

13. Hæc cùm videret *Joannes Lightfootius*, diligens quidem Rabbinicorum Scriptorum Lector, atque excerptor, ſed qui Magiſtris illis ſæpe multò acutior non eſt, eò devenit ut diceret * „ fuiſſe tantùm quinque Perſarum „ Reges, Cyrum, nempe, & poſt illum qua- „ tuor; unde facile eſt colligere, ut putat, „ quantopère à vero calculo aberraverint „ Hiſtoriæ Ethnicæ, quæ in Perſico regno „ quatuordecim ſucceſſivè Reges enumerant, „ & ducentos ei durationis annos tribuunt. Neſciebat bonus vir adcuratam ſingulorum illorum Regnorum Chronologiam tradi, & à Græcis res geſtas eorum ita narrari, ut ſuas cum illis conjungant; quod potuiſſet ex *Seth. Calviſio* aut *Dionyſ. Petavio* diſcere, qui adcuratiſſimi Chronologorum cluent, ut alios innumeros omittam.

14. Ita verò habent verba Angeli Hebraïcè: הנה עוד שלשה מלכים עומדים לפרס והרביעי יעשיר עושר גדול מכל ובחזקתו כעשרו ועיר הכל את מלכות יון: Aliquando conjecimus poſt vocem שלשה *quatuor* excidiſſe vocem עשר *decem*, & poſt רביעי *quar-*

* *In Deſcr. Templi Jeroſolymitani. C. XL. Sect. 1.*

quartus vocem עשירי *decimus*; mendúmque ita irrepſiſſe, ut primùm Librarius omiſiſſet עשירי, ob ſimilitudinem vocis ſequentis עשיר *diteſcet*; unde poſtea factum eſſet, ut עשר *decem* deleretur, quia *quartus* non poteſt ſequi *decimum tertium.* Nunc veriſimilius videtur numeros ſcriptos litteris, & priùs quidem fuiſſe יג hoc eſt, 13. poſteriùs verò יד hoc eſt, 14. Facillimè enim fieri potuit ut י litterarum minima, aut utrobique exciderit ſimul, aut primùm in alterutro loco; quo factum fuerit, ut & in altero deleretur.

15. Senſus eſt perſpicuus & certiſſimæ Chronologiæ Græcorum conſentaneus: *Adhuc tredecim Reges ſtabunt in Perſide*; numerato, nempe, ipſo Cyro, qui diu poſt hanc prophetiam ſuperſtes fuit, *& decimus quartus amplioribus opibus ditabitur, quàm omnes*, &c. qui eſt, ut diximus, *Darius Codomannus*, qui decimus quidem tertius eſt, ſi numeres à Cyro, ſed decimus quartus, ſi à *Cambyſe* patre Cyri; qui Cambyſes Rex Perſarum fuerat, ante Cyrum. At cùm hujus obſcurum, in ſola Perſide, regnum, ampliſſimo per totam Aſiam imperio Cyri filii, oblitteratum fuerit; illo omiſſo, Cyrum quaſi primum Perſarum Regem numerarunt. Attamen cùm res tempore Danielis notiſſima eſſet, non mirum eſt Cambyſem primum Regem ab Angelo numerari. Ideò etiam *Xenophon* initio vitæ Cyri, Lib. I. Πατρὸς μὲν δὴ λέγεται Καμβύσου, Περσῶν βασιλέως: *Patre dicitur Cambyſe, Perſarum Rege.* En igitur nomina quatuordecim Regum Perſarum: 1. Cambyſes

pater Cyri; 2. Cyrus; 3. Cambyſes filius Cyri; 4. Smerdis magus; 5. Darius Hyſtaſpides; 6. Xerxes; 7. Artaxerxes Longimanus; 8. Xerxes II; 9. Sogdianus; 10. Darius nothus; 11. Artaxerxes Mnemon; 12. Artaxerxes Ochus; 13. Arſes; 14. Darius Codomannus. Sic videtur numeraſſe *Hieronymus*, qui ita confutat eos, qui Darium ab Alexandro devictum *quartum* vocari putabant: *Fruſtra igitur quidam, Darium regem quartum, qui ab Alexandro ſuperatus eſt, ſcribit; qui non quartus, ſed quartus decimus, poſt Cyrum, Perſarum Rex fuit.*

16. Attamen quamvis hæc conjectura veriſimillima videatur, nolim propterea cuiquam eam obtrudere, aut quidquam, in ipſo contextu Daniëlis, mutari; ne quis me velle manus violentas ſacris paginis inferre putet. At nihil vetat quominùs, in Commentariis Criticis, hæc & ejuſmodi aliæ conjecturæ Eruditorum examini proponantur. Quæſiverit fortè quiſpiam quî fiat ut conjiciamus, quod eſt nunc integris vocibus ſcriptum, id olim litteris, ſeu Arithmeticis notis, ſignatum fuiſſe? Verùm jam hoc indicavimus, cùm facilè mutari potuiſſe ſingulas litteras, difficiliùs verò integras dictiones diximus. Quod cùm animadvertiſſent Maſſorethæ, integris dictionibus expreſſerunt numeros, quos in Codicibus ſuis invenerunt. Indidem, partim ſaltem, videntur eſſe ortæ diſcrepantiæ, quæ ſunt inter Codices Judæorum, Samaritarum & Septuaginta Interpretum, in annis antiquiſſimorum Patriarcharum. Non diffiteor

teor poſſe & nonnullas alias ejus rei rationes adferri, atque à viris doctis adlatas; ſed huic etiam, inter alias, locum eſſe veriſimillimum eſt.

CAPUT XIII.

De Mendis ex incuria Librariorum natis.

1. CUM omnia Mendorum genera, quæ antea deſcripſimus, poſſint dici orta ex negligentia Librariorum, quamvis variæ iis peccandi occaſiones fuerint; non opus erit multùm immoremur, in oſtendendo Librarios etiam, ſine ulla ejuſmodi occaſione peccandi, merâ incuriâ, peccaſſe. Attamen quia faciliùs intelliguntur offendere, & ceſpitare qui per loca aſpera aut lapidoſa ambulant, quàm qui per plana & æqualia iter faciunt; non erit prorſus inutile meræ incuriæ, & quæ nihil cauſſari poſſit, paucula exempla huc collegiſſe.

2 Eſt egregius locus *Ciceronis*, * in Oratore, in quo quàm neceſſaria ſit Oratori Hiſtoriæ cognitio docet; ſed ita corruptus, ut verba nonnulla intelligi nequeant. Quovis quidem pignore contendere auſim, à ſummo Oratore ſcriptum non eſſe quod nunc legimus; at fateor mihi non ita liquere, quî poſſit ei medicina fieri. Tentandum tamen eſt; dignus enim eſt locus, qui memoriter teneatur;

M 2

* *Cap.* XXXIV.

tur; quod fieri nequit, niſi ſenſus aliquis ei inſit. Hæc ergo ſunt ejus verba: *Neſcire autem quid, antea quàm natus ſis, acciderit, id eſt ſemper eſſe puerum. Quid enim eſt ætas hominis, niſi memoria rerum veterum cum ſuperiorum ætate contexitur?* Quomodo differant *res veteres* à *ſuperioribus* non intelligo, cùm *ſuperiora* dicantur quæcumque ſunt præterita; adeóque non minùs vetera, quàm proximè, ut ita dicam, ſuperiora. Videtur omnino hoc velle *Cicero*, nihil eſſe vitam hominis, ad comparandam prudentiam, ſi ea tantùm teneamus quæ vidimus, & ab oculatis teſtibus audivimus; ſed oportere ea, quæ tempore noſtro contigerunt, cum ſuperioribus, veteribúſque contexi, ut ſeriem totius hiſtoriæ animo comprehenſam teneamus. Verùm, ut hoc diceretur, oporteret ſcribi: *Quid eſt enim ætas, niſi memoria rerum* NOSTRARUM *cum ſuperiorum ætate contexitur?* aut *recentiorum*, loco *ſuperiorum*; * ſed prius magis placet. Certè non idem dicas, ſi dixeris res *ſuperiores* cum *veteribus* contexere. Vita hominis, ſine lectione, aut cognitione eorum quæ, antequàm natus eſſet, contigerunt, eum tantùm inſtruunt cognitione rerum ſuæ ætatis, ex quibus magna prudentia comparari nequit. At ſi cum iis, quæ nobis accidere meminimus, ſive cum *memoria rerum noſtrarum*, conjungamus ſuperiora omnia, quoad licet; tum verò ex cognitione tot eventuum, cauſarúmque, quibus factum ut contigerint, prudentiores mul-

* *Vide Infra Cap. XVII, S. 21.*

multò fieri poſſumus, niſi judiciò ſimus planè deſtituti.

3. Ex ſimili incuria prognatum eſt grave mendum, quod eſt in pulcherrima oratione M. Porcii Catonis, apud *Livium* Lib. XXXIV. c. 2. quâ invehitur in luxum nimium matronarum: *Majores noſtri*, inquit, *nullam, ne privatam quidem rem, agere fœminas, ſine auctore, voluerunt; in manu eſſe parentum, fratrum, virorum; nos, ſi Diis placet, jam etiam Rempublicam capeſſere eas patimur, & foro quoque & concionibus & comitiis immiſcere*, &c. *Date frænos impotenti naturæ & indomito animali*, ET *ſperate ipſas modum licentiæ facturas*, NISI *vos faciatis*. Aut legendum, NEC *ſperate*, *niſi*, &c. aut, *& ſperate* —— UBI *vos* FECERITIS; ac ſanè *Fr. Modius* teſtatur Codicem Moguntinum habere *feceritis*. Feſtinanter hunc *Livii* locum exſcribentes ultima verba ita deſcripſerunt, quaſi pro ET anteceſſiſſet NEC.

4. Non alia de cauſa, factum puto ut in Veterum Scriptis tot occurrant luxationes, ſeu transpoſitiones, quibus corrumpitur ſeries orationis. Exempli cauſâ, in Verſione LXX. Interpretum Cap. XXV. Jeremiæ verſ. 14. ad finem Capitis LI. omnia ſunt perturbata, ſi cum Hebraïcis componantur, ut liquebit inſpicientibus Polyglotta. Si diligenter conſiderentur Hebraïca, adparet facilè ea eſſe recto ordine, quemadmodum leguntur in Codicibus Hebraïcis, quibus utimur, & quemadmodum ab *Hieronymo* lecta fuerunt. At quî factum ut ita Prophetæ mem-

bra luxarentur in Græcis, rationem nullam comminiſci poſſum, præter Librariorum negligentiam; aliter enim habuiſſe Codices Interpretum Græcorum quàm noſtros, aut *Hieronymianos*, perſuadere mihi non poſſum, quamvis quid occaſionem illi incuriæ præbere potuerit neſciam. Conjicere tamen fortè quis poſſit ab Interpretibus Græcis, in ſejunctis primùm ſchedis, ſcriptas ſingulas viſiones, aut vaticinia de variis Gentibus, quæ iis Capitibus continentur; deinde alicujus incuriâ, perturbatas fuiſſe illas ſchedas, nec in ordinem ab imperitis Linguæ Hebraïcæ potuiſſe reſtitui, proindéque ſic perturbatas ad poſteros perveniſſe. Sed ſunt plures luxationes inter verſus, quibus ea conjectura aptari non poteſt; nec ſatis credibile eſt Interpretes ipſos unum librum, in varias veluti laceratum ſchedas, edidiſſe. *Hieronymus* ſibi etiam eam perturbationem diſplicuiſſe ait, in prologo in Jeremiam, ſed cauſa ejus quæ fuerit non docet: *Ordinem*, inquit, *viſionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confuſus eſt, ad priſtinam fidem correximus.* In prooemio verò Commentariorum, in eumdem Prophetam: *Libellum autem Baruch, qui vulgò Editioni LXX. copulatur, nec habetur apud Hebræos, & ψευδόγραφον Epiſtolam Jeremiæ nequaquam cenſui differendam, ſed magis Jeremiæ ordinem LIBRARIORUM errore confuſum, multáque quæ deſunt ex Hebræis fontibus digerere, ordinare, diducere ac complere; ut novum ex vetere, verúmque, pro cor-*

corrupto atque falſato, Prophetam teneas. Alia exempla, ex eadem Verſione, proferri poſſent; ſed hoc adeò inſigne eſt, ut aliis opus non ſit.

5. At, qui Lutetiæ nuper *Hieronymum* edidere, in ipſo *Hieronymo* luxationem memorabilem animadverterunt. Ita ille præfationem de omnibus Libris Veteris Teſtamenti orditur: *Viginti & duas litteras eſſe, apud Hebræos, Syrorum quoque & Chaldæorum Lingua teſtatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis eſt; nam & ipſi viginti duo elementa habent eodem ſono, ſed diverſis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moſi totidem litteris ſcriptitant, figuris tantùm & apicibus diſcrepantes. Certúmque eſt Eſdram Scribam, Legiſque doctorem, poſt captam Jeroſolymam & inſtaurationem Templi, ſub Zorobabel, alias litteras reperiſſe, quibus nunc utimur; quum ad illud uſque tempus iidem Samaritanorum, & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum, hæc eadem ſupputatio, ſub Levitarum ac Sacerdotum cenſu, myſticè oſtenditur. Et nomen Domini tetragrammaton, in quibuſdam Græcis voluminibus, uſque hodie antiquis expreſſum litteris invenimus. Sed & Pſalmi XXXVI, & CX, & CXI, & CXVIII, & CXLIV, quamquam diverſo ſcribantur metro, tamen ejuſdem numeri texuntur Alphabetho.* Verba: *& nomen Domini tetragrammaton*, &c. neceſſariò ſubjungenda iis quæ dicit *Hieronymus*, de veteribus Hebræorum characteribus; tum verò antecedentia: *in libro quoque*, &c. ſubjicienda ſunt, hoc ordi-

 ne:

ne : *quum ad illud uſque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. Et nomen Domini tetragrammaton, in quibusdam Græcis voluminibus, uſque hodie, antiquis expreſſum litteris invenimus. In libro quoque Numerorum*, &c. Attamen triginta quatuor Codd MSS. à *Monachis Benedictinis* inſpecti, verba *Hieronymi* eodem ordine legenda exhibent, ac vulgatæ editiones. Sed res ipſa ita eſſe legendum, uti conjecerunt, invitis omnibus Manuſcriptis Codicibus oſtendit.

6. Cùm apud me hujuſmodi luxationis rationem quærerem, ſi quæ fortè poſſet inveniri; hoc in animum incidit, Librarium, ex cujus vitioſo Codice deſcripti ſunt omnes quos habemus, aut ii ex quibus dictati ſunt, duos *verſus*, ſeu lineas, ut loquimur, omiſiſſe : *& nomen Domini*, &c. ad *invenimus* : ſubjeciſſéque ſuperioribus, *In libro quoque*, &c. Deinde cùm animadverteret à ſe eos omiſſos, jam ſcriptis duobus ſequentibus, eos his ſubjunxiſſe ; potiuſquàm deleret ſuperiora, ne liturâ ejuſmodi pretium exemplaris ſui minueret. Vel, ſi ea conjectura non placet, *Hieronymus* ipſe cùm margini adſcripſiſſet quæ de nomine Dei habet, ſubjungenda iis quæ dixerat de litteris Samariticis, ea periodus eſt ſequenti à Librariis perperam ſubjecta. Ejuſmodi notarum margini additarum, deinde in contextum Hieronymianæ orationis illatarum, ſuppeditabunt ejus editores in Prolegom. Cap. III. §. 6 Quibus fit ut in poſteriore conjectura adquieſcam, quamvis illi Mona-

nachi de ratione luxationis memoratæ nihil addiderint.

7. *Joſephus Scaliger*, in Prolegomenis Notarum ſuarum in *Manilium*, ait in tertio Libro „ ſe quinquaginta quatuor verſus, loco „ ſuo motos, materiâ ipſâ & tenore ſenten- „ tiæ ita poſtulantibus, ſuis ſedibus reddidiſ- „ ſe; quæ ſanè, inquit, eſt luculenta emen- „ datio, quâ lux reddita nobiliſſimæ diſputa- „ tioni, quæ in illa verſuum & ſententiarum „ permiſtione à nemine intelligebatur. Eam „ verò trajectionem integrarum diſputatio- „ num, ex ſectione contigiſſe animadverti- „ mus; quâ homines imperiti carmen *Mani- „ lii* in Capita ſecuerunt, cùm auctor perpe- „ tuum Epos texuiſſet. Gemblacenſis ſanè „ Codex longè plura præfert Capita, quàm „ vulgatæ editiones. Atque adeò perturba- „ tio verſuum magna ex parte nihil aliud eſt, „ quàm illorum Capitum ſeu ſectionum in- „ ter ſe commutatio. Cùm autem omnia „ Maniliana exemplaria ſcripta non magnam „ vetuſtatem præferant, & ex uno vetuſtiore „ Archetypo propagata ſint; ſi quis quærat ab „ Archetypóne illæ ſectiones ſint, aut recen- „ tioris temeritatis; nihil aliud ad hoc re- „ ſpondemus, quàm ſi vetuſtiſſimæ ſint, hoc „ mirum non videri, cùm in multis vetuſtis „ Scriptoribus ejuſmodi luxationes deprehen- „ dantur. Hæc ille, quæ an ſatis firma ſint qui volent ſcire locum *Manilii*, & ejus notas expendant. Satis nobis eſt viri ſummi teſtimonium de luxationibus adtuliſſe. Sequentia tamen ejus verba huc etiam trans-

ferre non piguit, nec ea legiſſe quemquam pœnitebit.

8. „ Aliquot, inquit, luxationes proferre „ poſſemus; unâ contenti erimus, quæ eſt „ X. Æneïdos, ubi Mezentius comparatur „ apro venatorum telis, & latratibus canum „ laceſſito. Verſus hi ſunt loco moti:

„ *Ille autem impavidus partes cunctatur in*
„ *omnes,*
„ *Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.*

„ Reponendi enim poſt illum,

„ *Sed jaculis, tutíſque procul clamoribus in-*
„ *ſtant.*

„ Illa Virgiliana luxatio adeò vetuſta eſt, ut „ à vetere Interprete agnoſcatur. Dicemus „ igitur *Virgilium* ita ſcripſiſſe, quia omnes „ vetuſtiſſimi Codices ita habent, & omni- „ bus Codicibus hodiernis antiquior *Servius* „ ita legebat? Non ſanè, ſi quid ſapimus.

9. Locus *Virgilii*, * ne quæſtioni ſit, hic eſt:

Ac velut ille canum morſu de montibus altis,
Actus aper ———
——— poſtquam inter retia ventum eſt,
Subſtitit, infremuítque ferox, & inhorruit
armos;
Nec cuiquam iraſci, propiúsve accedere vir-
tus,
Sed

* *Lib. X. verſ.* 707. *& ſeqq.*

Sed jaculis, tutiſque procul clamoribus inſtant:
Haud aliter juſtæ quibus eſt Mezentius iræ,
Non ulli eſt animus ſtricto concurrere ferro,
Miſſilibus longè & vaſto clamore laceſſunt.
Ille autem impavidus partes cunctatur in omnes;
Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.

Manifeſtum eſt duos poſtremos verſus ad aprum, non ad Mezentium pertinere, ac proinde debere proximè ſequi eum, quem dixit *Scaliger*; qui ſi ſemper æquè feliciter conjeciſſet, numquam *præcipitis Critici* notâ inuſtus fuiſſet, aut certè jure inuri potuiſſet.

10. Eodem in loco: „ ejuſmodi, inquit, „ multas trajectiones in *Tibullo* & *Propertio* „ notavimus. Sed & de Tibullianis jam antea *Lilius* monuerat. Potuiſſet addere, ut poſtea comperi, de Virgiliana trajectione monuiſſe *Henr. Stephanum* in Diſſertatione de Criticis Veteribus, pag. 79. quam edidit Lutetiæ anno MDLXXXVII. aitque ſe ea de re in Editione ſua *Virgilii* dixiſſe. Trajectionibus etiam laborare credidit *Dan. Heinſius* Artem Poëticam *Horatii*, ad quam adeundus eſt; neque enim mihi perſuaſit. Dum *Scaligerum* ſequitur, paſſibus non ſemper æquis, multa mihi quidem fruſtra moliri videtur, quamvis ceteroquin ejus meritis nihil detractum velim.

11. Sed

11. Sed tempus eſt imponendi finem iis, quæ dicenda habebamus de Mendis, quæ Librariis tribui poſſunt; nec quidquam addemus, ſi modò quæſtioni, quæ hanc in rem proponi poteſt, ſatisfecerimus. Antea diximus Criticos aut Grammaticos ſolitos eſſe recenſere exemplaria, eáque emendare, poſtquam à Librariis perſcripta fuerant; quod cùm ita ſit, videntur veteres codices emendatiores eſſe debuiſſe, & quæri poſſit cur aliter ſe res habeat? Verùm quæ de recenſione diximus, ea ad pauca exemplaria pertinent; Librarii enim ſumtui parcentes, & quàm primùm venales libros exponere ſtudentes, non curabant eos emendari, quod Cap. II. aliquot Veterum teſtimoniis probavimus. Præterea, in hoc ipſo Capite, aliam rationem ſubinnuimus, quam hîc eximii Critici * *M. Anton. Mureti* verbis exprimemus: *ſolebant*, inquit, *homines imperiti, qui avorum aut proavorum noſtrorum temporibus, victum ſibi deſcribendis libris quæritabant, quæ perperam ſcripſerant non delere; ne libros ſuos multis lituris deformatos minùs vendibiles redderent, iterúmque totas paginas deſcribere cogerentur; ſed iis, ut erant, omiſſis, cetera perſequi. Atque ea res innumerabilem errorum copiam, in omne Scriptorum genus, invexit.* Diligens illa recenſio exemplarium potiùs fiebat in uſum hominum divitum & ſtudioſorum, quàm Librariorum cauſâ. *Franciſcus Juretus*, ad calcem teſtimoniorum de *Symmacho*, præfixorum ejus Epiſtolis, obſervavit in vetuſtiſſimis manu ſcriptis Codicibus *T.*

Livii,

* *Var. Lect. Lib. XV. c. 9.*

Livii, fini Lib. X. hæc addita. NICOMACHUS DEXTER V. C. EMENDAVI AD EXEMPLUM PARENTIS MEI CLEMENTIANI. VICTORIANUS V. C. EMENDABAM DOMNIS SYMMACHIS.

12. Plurium ejusmodi Librariorum, aut, ſi mavis Criticorum, qui Exemplaria emendarant, nomina ex antiquis Codicibus collegit vir doctus *Frid. Lindenbrogius* ad calcem Obſervationum in Andriam *Terentii*; ubi legimus, *Calliopius recenſuit*, qui fuit etiam ejusmodi Criticus. Sed & nos in Indice hujus operis exemplum inſigne è *Virgilio* Medicæo addidimus; cui mantiſſæ loco unum adcumulabimus. *Ariſtides* in Oratione funebri *Alexandri* Grammatici Cotyæenſis, ait ſolitum eum patriæ nomen ſuo ſemper addere, ἐπεὶ κᾀν τοῖς βιβλίοις, ἃ διωρθοῦτο, τοῦτο ἐγκαταλέλειπται σύμβολον· ἐπὶ γὰρ τῷ Ἀλεξάνδρῳ παράγραμμα ἦν ἡ πατρὶς· *cùm & in iis quos corrigebat, libris, hoc ſymbolum fuerit relictum; nam ad Alexandrum accedebat adſcriptum patriæ additamentum.* Etiam *Pet. Conſtantius Benedictinus* in Vindiciis MSS. Codd. contra *Barthol. Germonium*, Cap. II. teſtatur eſſe Codices antiquæ verſionis Concilii Calchedonenſis, collatos à *Ruſtico* Eccl. Romanæ, medio ſexto ſæculo, Diacono, in quibus legitur: *Ruſticus ex Latinis & Græcis exemplaribus maximè acoemit. monaſt. emendavi.* Sed multò plura ejus rei exempla è Codicibus Græcis collegit ſodalis ejus *Bernardus de Montfaucon*

Pa-

Palæologiæ Græcæ Lib. I. c. 6., quam, ſi ita videatur, adibunt Lectores, quorum rem penitiùs noſſe intererit.

13. Quin etiam homines imperiti, hoc eſt, plerique à quibus libri emebantur, non ſolebant tam quærere an emendatos emerent, quàm an pulcrè atque eleganter deſcriptos. Sæpe autem factum ut minimè omnium eruditi καλλιγραφίᾳ excellerent, adeóque ut maximam mendorum copiam in exemplaria ſua admitterent; quæ, ob cauſam adlatam, emendari nolebant. Dudum hac de re queſtus eſt *Hieronymus*, cujus hæc ſunt verba, ex Præfatione in novam Tranſlationem Jobi ex Hebraïca veritate: *Habeant*, inquit, *qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis, auro, argentóque deſcriptos, vel uncialibus, ut vulgò aiunt, litteris onera magis exarata, quàm codices; dummodo mihi meisque permittant pauperes habere ſcedulas & non tam PULCROS codices, quàm EMENDATOS.* Monent *Monachi Benedictini* duos aut tres MSS. Codd. habere *initiales*, & quidem *eodem*, ut aiunt, *ſenſu*; qua in re graviter falluntur, nam *unciales litteræ* ſunt majuſculæ quævis, non *initiales*; qualibus, ut dixi antea, integra volumina ſcribebantur, & quales hîc intelligit *Hieronymus*; ut liquet ex eo quod iis deſcriptos Codices vocet *onera*, quia non poterant illis litteris, in exiguis membranis, integra Biblia ſcribi. Fortè Monachi, qui *initiales* pro *uncialibus* ſcripſerunt, crediderunt *Hieronymum* ſpectare conſuetudinem *initialium* litterarum majore formâ, & elegantiùs ſcribendarum quam

cete-

ceterarum, imò auro, & pigmentis ornandarum; quæ conſuetudo ab aliquot ſæculis uſitata eſt. At *Hieronymus* de integris libris loquitur, nec umquam omnes majuſculæ litteræ dictæ ſunt *initiales* ab *Hieronymo*, aut à quoquam non prorſus barbaro. Sed ad *Hieronymum* ut redeamus, ita etiam loquitur in Præfatione ad Jobum, è Græco verſum & emendatum: *Tanta eſt vetuſtatis conſuetudo, ut etiam confeſſa plerisque vitia placeant; dum magis PULCROS habere malunt Codices, quam EMENDATOS.*

14. Ideò, quòd parum diligenter Librarii hac in re verſarentur, idem *Hieronymus*, in Præfatione in Hezram; *ſi qui*, inquit, *fratrum ſunt, quibus noſtra non diſplicent, his tribuatis exemplar, admonentes, ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia eſt, diſtinctè & per intervalla transſcribant. NIHIL enim proderit emendaſſe librum, niſi emendatio, Librariorum diligentiâ, conſervetur.* Quod ſæpe homines lucri cupidi, & peſſimæ interdum fidei, in maximum legentium detrimentum, negligebant.

15. Sed & graviores multò obteſtationes libris adjiciebantur, quibus rogabantur Librarii, ut maximâ fide & curâ eos deſcriberent. Ejusmodi erat quam Libro ſuo, de Ogdoade, addiderat *Irenæus*, ut docet *Euſebius* Hiſt. Ec. Lib. V. c. 20. Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὃ μετεγράψω ἐπι-

ἐπιμελῶς, ϗ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς. ϗ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. *Adjuro te, qui tranſſcripſeris hunc librum, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per glorioſum ejus adventum, in quo judicaturus eſt vivos & mortuos; ut conferas quod tranſcripſeris, & diligenter emendes ad exemplar ex quo tranſſcripſiſti, ùtque adjurationem iſtam ſimiliter exſcribas, & codici tuo inſeras.* Quam formulam *Euſebius* in Chronicon ſuum tranſtulit, vertítque *Hieronymus.* Similem etiam præfixit *Rufinus Origenis* libris à ſe verſis; qualis adhibita quoque eſt à *Valente* Antiocheno. Sunt * & qui velint verſſ. 18 & 19. Cap. ultimi Apocalypſeos id genus adjurationem eſſe; ſed Joannes illic non ſcribentem, verùm audientem adloquitur: *Conteſtor ego omni audienti*, &c. Poſſet tamen de *audiente* Librario hoc quoque intelligi, qui vetetur ne quidquam ſcribat, præter id quod ſibi dictari audit; at præſtitiſſet monere dictantem, à quo maxima fraus potuit oriri.

16. Crediderim tamen eam obteſtationem non tam ad Librarios pertinere, quàm ad Impoſtores, de quibus poſtea agemus. Eodem etiam ſpectat, ut videtur, ſimilis adjuratio; cujus meminit *Ariſtèas*, in Hiſt. verſionis LXX. Interpretum, ad quos Demetrium hanc orationem habuiſſe ait: Ἐπεὶ καλῶς ϗ ὁσίως διηρμηνεύεται, ϗ κατὰ πᾶν ἠκριβωμένως, καλῶς ἔχον ἐστὶν ἵνα διαμένῃ ταῦτα οὕτως ἔχοντα, ϗ μὴ γένηται μηδεμία διασκευή. πάν-

των

* *Vide Grotium & Hammondum ad hunc locum.*

τῶν δὲ ἐπιφωνησάντων τοῖς εἰρημένοις, ἐκέλευσε διαράσασθαι καθὼς αὐτοῖς ἔθος ἐστιν. εἴτις διασκευάσει προστιθεὶς, ἢ μεταφέρων τι τὸ σύνολον τῶν γεγραμμένων, ἢ ποιούμενος ἀφαίρεσιν. καλῶς τοῦτο πράσσοντες, ἵνα διὰ παντὸς ἀέναα καὶ μένοντα διαφυλάσσηται: *quoniam bene & ſanctè verſa ſunt, atque adcuratè per omnia; par eſt ut hæc permaneant ita ut ſe habent, neve ulla fiat mutatio. Omnibus ad hæc adclamantibus*, inquit, *juſſit ab iis diris devoveri, quicumque mutaſſet additione, aut trajectione ullâ, vel detractione; rectè ita factùris, ut perpetuò æterna & ſtabilia ſerventur.* Sed quamvis hæc ad falſarios, aut interpolatores potiſſimùm ſpectent; nihil vetat quin ad negligentiores Librarios etiam referantur.

CAPUT XIV.

De Mendis ex Criticorum temeritate, aut imperitia ortis.

1. SI primi ſubſellii Criticorum libri referti ſunt querelis, de negligentia aut imperitia antiquorum & recentiorum Librariorum, quemadmodum ſatis oſtendimus; non minùs in ſui ordinis viros invehuntur, queruntur enim doctiſſimi quique ſubinde, audaciâ atque inſcitiâ Criticorum, multis locis antea ſanis illata eſſe graviſſima vulnera. Sed & iidem Critici ſæpe abjudicarunt loca veteribus

Scriptoribus, quæ illorum reverâ erant, quia perperam ea Scriptoribus illis indigna judicabant; quod neſciremus, niſi ab aliis ea Criticorum facinora caſtigata fuiſſent. Quorum omnium nonnulla exempla, ſed vetera potiſſimùm, proferemus, quæ ſine invidia in medium adduci poſſunt; conſulendum eſt enim auribus imperitorum, quas, ut ille ait, *mordaci radere vero* non eſt cujuſvis.

2. *Plutarchus*, in Libro de audiendis Poëtis, hos verſus * *Homeri* profert, ubi Phœnix, ut iram Achillis leniat, narrat à ſe nimiâ irâ commoto patrem ſuum propemodum eſſe interfectum.

Τὸν μὲν ἐγὼ βούλευσα κατακτάμεν ὀξέϊ χαλκῷ.
Ἀλλά τις ἀθανάτων παῦσεν χόλον, ὅς ῥ' ἐνὶ θυμῷ
Δήμου θῆκε φάτιν, καὶ ὀνείδεα πόλλ' ἀνθρώπων,
Ὡς μὴ πατροφόνος μετ' Ἀχαιοῖσιν καλεοίμην.

Eripere huic vitam ferro fulgente parabam;
Iram neſcio quis fregit Deus, & mihi vulgi
Objecit voces animo & convicia famæ,
Ne patris occiſor Grajûm ſermone notarer.

Tum ſubjicit: ὁ μὲν οὖν Ἀρίσταρχος ἐξεῖλε ταῦτα

* *Legi debuiſſe videntur, poſt verſ. 459. aut 457. ut videbatur Joſ. Barneſio. Iliad. I.*

τα τὰ ἔπη φοβηθείς : *Ariſtarchus cùm perhorruiſſet hos verſus, eos ſuſtulit.* At malè, judice *Plutarcho*, cujus hæc ſequuntur verba: ἔχει δὲ πρὸς τὸν καιρὸν ὀρθῶς, τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀχιλλέα διδάσκοντος οἷόν ἐστιν ὀργή, καὶ ὅσα διὰ θυμὸν ἄνθρωποι τολμῶσι, μὴ χρώμενοι λογισμῷ, μηδὲ πειθόμενοι τοῖς παρηγοροῦσι. καὶ γὰρ τὸν Μελέαγρον ἐπισάγει τοῖς πολίταις ὀργιζόμενον, εἶτα πραϋνόμενον. ὀρθῶς τὰ πάθη ψέγων, τὸ δὲ μὴ συνακολουθεῖν ἀλλ' ἀντιτάττεσθαι, καὶ κρατεῖν, καὶ μετανοεῖν ἐπαινῶν, ὡς καλὸν καὶ συμφέρον : *atqui rectè habent pro tempore, Phœnice Achillem docente qualis ſit ira, & quæ homines per iram audeant; dum non utuntur ratione; neque parent monentibus: Etenim Meleagrum inducit civibus indignantem, deinde placatum; rectè vituperans adfectus, iiſque non obſequi, ſed reſiſtere, & dominari, & reſipiſcere laudans; quaſi honeſtum & utile.* Integrum locum deſcripſi, ut liqueret ab *Ariſtarcho* perperam eſſe reſectos hoſce verſus; qui tamen à Codicibus noſtris, neglectâ *Plutarchi* admonitione, etiamnum abſunt *. Verùm quamvis *Homerus* non ſatis providè loquentem induxiſſet Phœnicem, non erat Critici id juris in ejus verſus ſibi adſumere, ut obelo jugularet; quos non utiles juventuti putabat. Eadem operâ debuiſſet delere alios innumeros, in quibus turpia multa de Diis habet, *Platoni* meritò improbatos: Critici munus in eo tantùm eſt ſitum, curare ut emendatè legantur quæ Veteres ſcripſerunt

* *Inſerti deinde ſunt* Wetſtenianæ *Editioni in* 12. 1706. & Barneſianæ *in* 4. 1711.

runt qualiacumque ſint eáque, ſi ita videatur, caſtigare; non, ut utilia tantùm dixiſſe videantur, efficere.

3. *Ariſtarchum* tamen fortè defendere quiſpiam adgrediatur, eò quòd hoſce verſus *Homeri* non eſſe crediderit; quia Phœnicem prudentem ſenem numquam ita induxiſſet loquentem, quaſi à parricidio revocatus eſſet, ſolis rumoribus, quos de ſe futuros eſſe noverat, ſi paterno ſanguine manus cruentaret; non metu Numinis, aut impietate facinoris. Verùm ſi omnia ſint reſecanda, quæ ad rectam Rationem exacta ab ejus norma aberrare deprehendentur, longè plura erunt; nec Poëtæ tanta aut diligentia, aut ſapientia ſine ratione tribuenda. Propter ejuſmodi emendationes, Arato quærenti *πῶς τὴν Ὁμήρου ποίησιν ἀσφαλῶς κτήσαιτο*; *quomodo Poëmata Homeri tutò nanciſci poſſet*? reſpondiſſe fertur Timon Phliaſius, *εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις ἐντυγχάνοι, καὶ μὴ τοῖς ἤδη διωρθωμένοις*, *ſi in antiqua exemplaria incideret, non verò in jam correcta*. Diogenes Laërtius, Lib. IX. §. 113. ad quem locum vide *Ægid. Menagium*.

4. Sic & *Galenus Artemidorum Capitonem* & *Dioſcoridem* corruptorum *Hippocratis* librorum inſimulat, Comment. in Lib. de Natura Hominis text. 1. p. 97. T. III. Edit. Charterianæ, his verbis: Ἀρτεμίδωρος, ὁ ἐπικληθεὶς Καπίτων, ἔκδοσιν ἐποιήσατο τῶν Ἱπποκράτους βιβλίων εὐδοκιμήσασαν, οὐ μόνον παρὰ Ἀδριανῷ τῷ Αὐτοκράτορι, ἀλλὰ καὶ νῦν ἱκανῶς ὑπὸ πολλῶν σπου-

σπουδαζομένων, ὥσπερ καὶ ἡ συγγενὴς αὐτῷ Διοσκορίδης· πολλὰ μὲν οὖν ἀμφότεροι μετέγραψαν, ὑπαλλάττοντες τὰς παλαιὰς γραφὰς, ἃς μόνας ἴσασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὰ Ἱπποκράτους βιβλία: *Artemidorus, cognomine Capiton, editionem librorum Hippocratis curavit, probatam non tantùm Hadriano Imperatori, ſed & nunc à multis ſtudioſè quæſitam, quemadmodum & cognati ejus Dioſcoridis. Multa ergo uterque aliter ſcripſerunt, mutantes antiquas lectiones, quas ſolas norunt qui Hippocratis libros interpretati ſunt.* Tum exemplum inſigne ejus rei adfert, quod apud ipſum legetur. Sic & Comment. III. in Lib. I. Prædictionum *Hippocratis*, ad text. 118. p. 782. Tom. VIII. *Ed. Charter.* poſtquàm oſtendit ὑποψάθυρα dici *ſubarenoſa*, ſic loquitur: Διοσκορίδης δὲ ὥσπερ ἄλλα πολλὰ προχείρως ἐν τοῖς ἀσαφέσι βιβλίοις ὑπήλλαξεν, οὕτω καὶ τὸ ὑποψάθυρα μεταγράψας ἐποίησεν ὑποψέφαρα, καί φησιν αὐτὸς οὕτως ὀνομάζεσθαι τὰ ὑπομελανίζοντα, τὸ γὰρ σκότος ψέφας εἰρῆσθαι καὶ παρὰ Πινδάρῳ: *Dioſcorides ut alia multa facilè in obſcuris libris mutavit, ſic & mutato* ὑποψάθυρα, *fecit* ὑποψεφαρὰ, *& ipſe dicit ſic nominari ſubnigra, nam tenebras* ψέφας *dici apud Pindarum.* Vocat *Galenus Dioſcoridis* factum μαντείαν, ἢ εἰκασίαν, ἢ προπέτειαν, & rectè addit: ὅ, τι γὰρ ἄν τις ἐν τοῖς τοιούτοις, ὡς βεβαίως ἐγνωκὼς, ἀποφαίνηται, προπετές ἐστιν. *Nam quod quiſpiam in talibus, quaſi certò norit, adfirmarit, id temerarium eſt & præceps.* Quod Criticis nonnullis ſuperciliosis noſtræ ætatis vix ſatis occini poſſit.

5. *A. Gellius*, in Noctibus Atticis, plura nobis ſervavit exempla Criticorum, perperam quæ non intelligebant emendantium. * Cùm ſcripſiſſet *Cicero*, in Oratione V. in Verrem: † *hanc ſibi rem ſperant præſidio futurum*, erant, ut teſtatur *Gellius*, Critici, qui in extremo verbo mendum eſſe putabant, debuiſſe enim ſcribi *futuram*, non *futurum*; neque dubitabant quin liber emendandus eſſet, ne, ut in *Plauti* Comœdia mœchus, ita in *Ciceronis* oratione ſolœciſmus eſſet manifeſtarius. At quantùm illi errarent oſtendit *Gellius*, ex libro Tironis curâ deſcripto, qui etiamnum exſtabat & ſermone viri docti, cujus nomen reticet. Idem ille vir in oratione, quæ eſt de imperio Cn. Pompeii, ita ſcriptum eſſe à *Cicerone* dicebat, atque ita ipſe lectitabat: ‡ *quum veſtros portus, atque eos portus, quibus vitam ac ſpiritum ducitis, in prædonum fuiſſe poteſtatem ſciatis*; negabátque ſolœciſmum eſſe *in poteſtatem fuiſſe*, ut vulgus ſemidoctum putat.

6. Quia *amaror*, pro eo quod Græci dicunt πικρότης, temporibus, quibus Lingua Latina corrumpi cœperat, minùs uſitata vox erat, verſus è Georgicis § *Virgilii* plerique omnes ſic legebant:

At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro.

Hy-

* *Noct. Attic. Lib. I. c. 7.* † *Cap. LXV.*
‡ *Pro L. Manilia C. XII.* § *Georg. Lib. II. verſ. 246.*

Hyginus * tamen, non ignobilis Grammaticus, in Commentariis, quæ in *Virgilium* fecerat, confirmabat non hoc à *Virgilio* relictum, ſed ſe inveniſſe in libro, qui fuiſſet ex domo, atque familia *Virgilii*, *amaror*. Quod probat etiam *Gellius*, qui ſi periiſſet, aut hoc non obſervaſſet, error quem memorat etiamnum hodie Codicibus noſtris inſideret.

7. Sunt duo alia *Virgilii* loca, quorum idem † *Gellius* fruſtra antiquiſſimas lectiones ſcriptis mandavit; aliæ enim hodie in Exemplaribus noſtris cernuntur. Poſtquàm obſervavit nomina *facies* & *dies*, habuiſſe olim in genitivo *facies* & *facii*, *dies* & *dii*, ait ſe facilè iis credere, qui ſcripſerunt idiographum librum *Virgilii* ſeſe inſpexiſſe, in quo ita ſcriptum eſſet:

‡ *Libra dies, ſomnique pares ubi fecerit horas;*

id eſt, *horas diei, ſomnique*. Addit, ſicut hoc in loco *dies* à *Virgilio* ſcriptum videtur: ita in illo verſu nihil dubium eſſe, quin *dii* ſcripſerit pro *diei*:

§ *Munera, lætitiámque dii* ——

Quod imperitiores, *Dei*, legêre, ab inſo-

N 4 len-

* *Noct. Att. Lib. I. c.* 21. † *Lib. IX. c.* 14.
‡ *Georg. Lib. I. verſ.* 208.
§ *Æneid. verſ.* 640.

lentia, ſcilicet, vocis iſtius abhorrentes. Scio quid viri docti, contra *Gellium*, de hoc loco, ſcripſerint; at nec quod objecerunt viro doctiſſimo latuit, nec ſunt ejus ponderis ut teſtimonium ejus elevent. *Lætitia dii*, aut *diei* ſunt cibi, quibus læta illo die Trojani agitarent convivia; quod poſſet pluribus probari. Priore verò loco, nihil eſt quod dubiam facere poſſit lectionem *dies*. Alia ab imperitis Criticis vitiatorum Codd. exempla idem ſuppeditabit Lib. I. c. 16. Lib. II. c. 14. Lib. XVIII. c. 5. & alibi.

8. Dixerit fortè quiſpiam illa non eſſe tanti, cùm aut nullo modo, aut perperam mutent ſententiam Poëtæ; verùm hæc oſtendunt, ab antiquiſſimis temporibus, à Criticis ſæpe mutata eſſe quæ non intelligebant, quod unum hoc in loco ſpectamus. Præterea non eſt cur credamus, dumtaxat in rebus exigui momenti, à Criticis ea quæ non adſequebantur eſſe perperam emendata, per omnia librorum genera, eodem modo graſſati ſunt. Audiamus *Hieronymum*, de iis qui Novum Teſtamentum ante ipſum tractarant. Sic loquitur de Librariis, qui Criticorum munere, non exſcriptorum, defuncti ſæpe ſunt, ad Cap. II. Matthæi Tom. IV. P. I. col. 9. Ed. Ben. In Bethlehem Judææ. *Librariorum hic error eſt, putamus enim ab Evangeliſta primùm editum, ſicut in ipſo Hebraico legimus*, Judæ, *non* Judææ. *Quæ eſt enim aliarum gentium Bethlehem, ut ad diſtinctionem ejus* Judææ *hic poneretur?* Judæ *autem idcirco ſcri-*

bitur,

bitur, quia eſt & alia Bethlehem in Galilæa. Lege librum Jeſu filii Nave. Denique & in ipſo teſtimonio, quod de Michææ prophetia ſumtum eſt, ita habetur. Sunt etiamnum Codices MSS. in quibus legere eſt Ἰ8-δαίας.

9. Ejuſdem *Hieronymi* hæc verba ſunt, ad Matthæi Cap. III. ibid. col. 10. *Porphyrius iſtum locum Marci Evangeliſtæ principio comparat, in quo ſcriptum eſt:* Initium Evangelii Jeſu Chriſti, filii Dei, ſicut ſcriptum eſt, in Iſaia Propheta: ecce mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus. *Cùm enim teſtimonium de Malachia, Iſaiáque contextum ſit, quærit quomodo velut ab uno Iſaia, exemplum putemus adſumtum. Cui Eccleſiaſtici viri pleniſſimè reſponderunt. Nos autem nomen* Iſaiæ *putamus additum* SCRIPTORUM (Criticos agentium) *vitio, quod & in aliis locis probare poſſumus.* At in pleriſque hodiernis Codicibus, legimus apud Marcum, ἐν τοῖς προφήταις, qua de re adeundi Interpretes.

10. Neſcio an *Hieronymus* reſpexerit ad Matth. XIII, 35 ubi ita habet, col. 58: ut impleretur quod dictum eſt per Prophetam, aperiam, &c. *Hoc teſtimonium de LXXVII. Pſalmo ſumtum eſt. Legi in nonnullis Codicibus, & ſtudioſus Lector fortè reperiet id ipſum, in eo loco, ubi nos poſuimus, & Vulgata habet Editio:* ut impleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem; *ibi ſcriptum:* per

Iſaïam Prophetam dicentem. *Quod quia minimè inveniebatur in Iſaïa, arbitror poſtea à PRUDENTIBUS viris eſſe ſublatum.* Imò verò imprudentibus, & audacioribus Criticis, quos monere oportuiſſet ità legendum ſibi videri, non ex ipſo Evangeliſtæ contextu vocem, quam in ſuis Codicibus invenerant, eliminare. Ita legit etiam Scriptor Clementinarum Homiliarum, homo Ebionita, qui Evangelio ſecundùm Hebræos utebatur; verba enim Pſalmi tribuit Iſaïæ, Homil. XVIII. §. 15. At hodie ne unum quidem exemplar nomen Iſaiæ habet, certè nullum in variis lectionibus profertur. Pergit verò *Hieronymus: ſed mihi in principio videtur ſic editum:* quod ſcriptum eſt per Aſaph Prophetam, dicentem. *Septuageſimus enim ſeptimus Pſalmus, de quo hoc ſumtum eſt teſtimonium*, Aſaph *Prophetæ titulo inſcribitur.*

11. Hac de re copioſiùs agit in Comment. in Pſal. LXXVII. Tom. II. Append. col. 316. quamvis enim in eo opere multa poſſint eſſe, ut judicavit *Eraſmus*, ab *Hieronymo* aliena, non dubito quin hæc à manu *Hieronymi* ſint profecta. *Dicitur in Matthæo:* hæc facta ſunt, ut impleretur quod ſcriptum eſt in Aſaph Propheta. *Sic invenitur in omnibus veteribus codicibus; ſed homines ignorantes tulerunt illud. Denique multa Evangelia uſque hodie ita habent:* ut impleretur quod ſcriptum eſt per Iſaïam Prophetam, &c. H*oc Iſaias non loquitur, ſed Aſaph. Denique & impius ille Porphyrius proponit adverſùm nos hoc ipſum & dicit:*

cit : Evangeliſta veſter Matthæus tam imperitus fuit ut diceret : *quod ſcriptum eſt per Iſaïam Prophetam* , aperiam, &c. *Ergo ſimpliciter dicamus , quomodo illud in Evangelio ſcriptum eſt. Sic ſcriptum eſt , in Matthæo & Joanne , quòd Dominus noſter* horâ ſextâ *crucifixus ſit.* Hoc *videtur eſſe diverſum , ſed non eſt diverſum. Error* S C R I P T O R U M (imò Criticorum) *fuit ; ſed multi epiſemum Græcum* ϛ *putarunt eſſe* Γ : *ſicut & ibi error fuit Scriptorum , ut , pro* Aſaph , Iſaïam *ſcriberent. Scimus enim quia prima Eccleſia de imperitis congregata fuit Gentibus. Ergo cùm legerent in Evangelio* : ut impleretur quod ſcriptum eſt in Aſaph Propheta ; *ille , qui primus ſcribebat Evangelium , cœpit dicere , quis eſt iſte Aſaph Propheta ? Non erat notus in populo & hoc fecit ut dum errorem emendaret , faceret errorem.* Nolim quidem præſtare quaſi vera quæcumque hîc habet *Hieronymus* , aut alius ex *Hieronymo* ; ſed hinc colligere licet , quâ ratione multa menda , in omnis generis libros , irrepſerint. Eumdem audiamus in Epiſt. ad Lucinium, Tom. IV. P. 2. col. 578. de ſuis ipſius Scriptis loquentem. *Ego* , inquit , *tanta volumina —— relegere non potui —— Unde , ſi paragrammata repereris , vel minùs* (bene) *aliqua deſcripta ſunt , quæ ſenſum legentis impediant ; non mihi debes imputare , ſed tuis & imperitiæ notariorum , librariorúmque incuriæ , qui ſcribunt non quod inveniunt , ſed quod intelligunt , & dum alienos errores emendare nituntur , oſtendunt ſuos.*

12. Per-

12. Pergit verò loco antea laudato, hiſce verbis: *Dicamus aliquid ſimile, & in alio loco ſecundùm Matthæum, quando Judas retulit triginta argenteos, & noluerunt accipere ſacerdotes, nec mittere in corbonam, quoniam erat pretium ſanguinis; & emerunt inde agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum*, &c. Ut impleretur, *inquit*, quod ſcriptum eſt in Jeremia Propheta. *Requiſivimus in Jeremia Propheta, & hoc penitus invenire non potuimus, ſed invenimus illud in Zacharia. Videtis ergo, quia & hic error fuit, ſicut ibi.*

13. Si verum eſſet quod perhibetur à *Maſſorethis*, à Scribis varia loca Veteris Teſtamenti eſſe emendata, quemadmodum dicunt; non dubitarem eas correctiones inter inanes Criticorum conjecturas referre. Sed videtur eſſe merum figmentum, * ut illi ipſi, qui quàm maximè favent Maſſoræ, oſtenderunt. Itaque eas emendationes miſſas facimus. Verùm certum eſt in Samaritico Codice multas eſſe, quarum exempla quærantur in Commentario noſtro in Pentateuchum. Nonnulla inſigniora in Indice notavimus.

14. At numquam uſque adeò graſſata eſt Criticorum audacia, quàm cùm, inventâ Typographiâ, ex MSS. Codicibus Veterum monumenta typis excudi cœpere. Editores enim, homines perſæpe indocti, non modò manifeſta menda corrigere adgreſſi ſunt, ſed & quæ-

* *Vide Sal. Glaſſium Phil. Sac. Lib. I. P. 2. Sect. 1. Art. 3.*

quæcumque non intelligebant, ea pro arbitrio mutabant; &, nullo habito Manuſcriptorum Codicum diſcrimine, mendoſiſſimos ſæpe exprimebant. Cujus rei exempla animadvertent innumera, quicumque primas editiones conferent cum adcuratioribus, quæ poſtea prodiere, vel etiam cum MSS. Codicibus. Habeo antiquiſſimam editionem *Pauli Oroſii* Baſileenſem, ſine indicio anni; ſed quam facilè adparet prodiiſſe, diu ante finem decimi quinti ſæculi. Ea collata olim fuit cum MS. Bibliothecæ publicæ Genevenſis, à patruo meo *Dan. Clerico.* Ex hac nonnulla proferam exempla, ex quibus licebit intelligere quodnam eſſet ingenium Criticorum illius ævi.

15. In præfatione, ita loquitur de Ethnicis *Oroſius: Qui cùm futura non quærant, præterita autem obliviſcantur, aut neſciant, præſentia tantùm tempora, veluti malis extra ſolitum INFESTISSIMA, ob hoc ſolum quod creditur Chriſtus, & colitur Deus, infamant.* Sic habet MS. Genevenſis, ſic editio Moguntina ab *And. Schotto* recenſita. At Baſileenſis Criticus edidit *infeſtatiſſima*, quòd crederet dici Latinè *tempora infeſtata malis*, non *infeſta malis*, qua in re graviſſimè erravit.

16. Ait paullò poſt *Oroſius*, id ſibi muneris ab *Auguſtino* impoſitum, *maximè CUM reverentiam ejus, perficiendo adverſum hos ipſos Paganos XI. libro* (de Civitate Dei) *inſiſtentem* (*quorum jam decem orientes radii, mox*

ut

ut de ſpecula Eccleſiaſticæ claritatis elati erant, toto orbe fulſerant) levi opuſculo occupari non *OPORTERET*. Sic habet MS. & Mog. Editio; at Baſileenſis *oportet*, omiſſâ ſine dubio lineolâ, quæ ſcripturæ compendium ſignificat, qualibus ſcatet hæc Editio, ut pleræque veteres. Quod noto, quia ex compendiis, ut antea vidimus, multa ſunt nata menda.

17. *Oroſius* ſuâ ait *ſcrutatione claruiſſe, regnaſſe mortem avidam ſanguinis dum ignoratur Religio, quæ prohiberet à ſanguine*; tum ita pergit in Baſileenſi Editione: *iſtâ illucreſcente, illam conſtupuiſſe; illam concludi, cùm iſta jam prævalet, illam penitus nullam futuram, cùm hæc ſola regnavit.* Manifeſtum *illucreſcente* eſſe pro *illuceſcente*, at Mog. Ed. habet *conluceſcente*. Pro *cùm iſta*, quod eſt in utraque Editione, MS. Codex habet *dum iſta*; qui & ante *penitus* addit *jam*, neſcio an melius. At pro *regnavit*, habet *regnabit*, ut & Mog. Editio, meliùs ſine dubio.

18. Paullò inferiùs habet Baſileenſis: *futuras anguſtias, quales ante non fuerant, Dominus —— prædixit.* MS. Codex, *quales non ante fuerint*; & Ed. Mog. *ante non fuerint*. Credidit Criticus verbum ſubſtantivum poſſe tantùm referri ad tempora, quæ anteceſſerant prædictionem Chriſti, cùm omnia tempora, ad implementum uſque prædictionis, effluxura etiam complectatur. Cùm verò Caput I. incipiat in Ed. Moguntina ab hiſce: *& quoniam omnes*, &c. in Baſileenſi, initium ducit

ab

ab hiſce, quæ paullò pòſt ſequuntur: *Ego initium*, &c. cum hac inſcriptione: *De miſeria hominum per peccatum ab initio.* Nec inſcriptiones Capitum, in ſequentibus, nec diviſiones ſunt ſimiles.

19. Cap. I. Pro *delibatis*, quæ lectio eſt MS. Codicis & Mog. Editionis, & manifeſtò genuina eſt, habet Baſileenſis abſurdè, *deliberatis. Initium miſeriæ hominis ab initio peccantis hominis ducere inſtitui, paucis duntaxat, iisdémque breviter deliberatis.* Neſcivit quid eſſet *delibare* qui huic editioni præfuit, cujus nomen poſtea dicam.

20. Editio Baſileenſis: *Quapropter res ipſa exigit ex his libris, quàm breviſſimè vel pauca adtingere, qui originem mundi loquentes, præteritorum fidem adnunciatione futurorum, & poſt ſubſequâ probatione, fecerunt.* Editio verò Mog. & MS. Codex: *contingere eorum qui*, &c.

21. Editiones habent: *Si divinâ providentiâ, quæ ſicut bona: ita pia & juſta eſt, agitur homo.* At MS. *quæ ſicut pia: ita & juſta eſt.* Quæ lectio magis arridet, quia *pia* opponitur *juſtæ* non *bonæ*, ſignificátque beneficam ac miſericordem. Sequentia manifeſtò hanc confirmant, ubi MS. Genevenſis & Editio Moguntina habent: *Sicut piè gubernari egenum opis oportet: ita juſtè corripi immoderatum libertatis neceſſe eſt.* At Baſileenſis perperam *gubernare*, & *immoderatæ* habet, quod Criticus neſciret Latinam eſſe conſtructionem *immoderatum libertatis.*

22. Pro

22. Pro *numeroſiora monſtrabimus*, quod eſt in Editionibus, habet MS. Codex *monſtravimus*, meliùs, quia reſpicit *Oroſius* ad id quod, hoc ipſo Capite, dixit. Antea jam vidimus permutationem litterarum B & V. §. 16. In eodem Codice, poſt *pertuliſſe*, minio ſcriptum eſt: *Explicit Prologus, incipit Liber primus Pauli Oroſii Presbyteri.* Unde colligere eſt diviſiones Editionum recentiores eſſe; ac ſanè rectius fit initium Libri ipſius, à vocibus: *Dicturus igitur*, &c.

23. In ſequentibus: *In quantum ad cognitionem vacare ſuffecero, conflictationésque generis humani, & veluti per diverſas partes, ardentem malis mundum, face cupiditatis incenſum à ſpecula oſtentaturus, neceſſarium reor.* Ita legimus in MS. Codice, & Editione Baſileenſi; cùm *Lud. Lautius* obſervet MSS. omnes & editiones fueri *vocare*, acceptámque fert *Palmerio* emendationem *vacare*, quam poſtulat ſenſus.

24. Hinc adparet eſſe in editione Baſileenſi bona miſta malis, ex cujus & MS. Genevenſis, ad quem acceſſit Cod Medicæus, aliorumque collatione, *Oroſium* meliorem multò aliquando dabimus. Nihil præterea addam, præter Græcæ vocis corruptionem, quales frequentiſſimè * in Codicibus Latinis occurrunt. Capite igitur II. in deſcriptione Aſiæ: *Ad meridiem ſuccedit Babylonia, deinde Chaldæa, noviſſimè Arabia Eudæmon, quæ inter Sinum Perſicum & Sinum Arabicum*, &c. Sic habent Codex MS. & editio Moguntina, at Baſileen-

fis

* *Vide exemplum ſupra Cap. IX. §. 8.*

ſis editor, cùm neſciret quid ſignificaret *Eudæmon* edidit: *noviſſimè Aravia*, ea demum *inter ſinum Perſicum.* Quod, niſi exſtarent alii Codices, mendoſum eſſe non illico intelligeremus.

25. Critici nomen, ex verſibus fini additis, cognoſcere licet; ſed quo cognito, non multò ipſe notior erit:

Ut ipſe titulus margine in primo docet,
Oroſio mihi nomen eſt.
Librariorum quidquid erroris fuit
Exemit ÆNEAS *mihi;*
Méque imprimendum tradidit non alteri,
Leonarde, quàm ſoli tibi;
Leonarde nomen hujus artis & decus,
Tuæque laus Baſileæ.
Quod ſi ſitum orbis, ſique noſtra ad tempora,
Ab orbis ipſa origine,
Quiſquam tumultus, belláque & cædes velit,
Cladéſque noſſe, me legat.

Ad me quidem quod adtinet, tam ſcio quis fuerit ille *Æneas*, quàm ſi ſibi οὔτινι nomen à parentibus impoſitum dixiſſet.

26. Quandoquidem verò modò dicebamus vocem Græcam in Latinam perperam ab homine ignaro mutatam fuiſſe; non erit extra rem, ſi majoris etiam flagitii Librariorum meminerimus, qui voces Græcas quas legere non poterant planè omittere ſolebant, aliquando relicto ſpatio, aliquando nullo. In omnibus pænè libris Latinis, quibus Græca admiſta ſunt, talia cernere licet. Unum exemplum ad-

addam ex *Hieronymo*, ut uno verbo interpreter * quod Pariſienſes *Benedictini* adſequi non potuerunt. Sic adloquitur *Hieronymus* Sophronium, in Præfatione Pſalterii, juxta Hebraïcam veritatem: *Quod opuſculum meum, ſi in Græcum, ut polliceris, tranſtuleris, & doctiſſimos quoque viros teſtes imperitiæ meæ facere volueris, dicam tibi illud Horatianum* : in ſilvam ne ligna feras. Teſtantur *Benedictini*, in antiquioribus Codicibus nonnullis, poſt *tranſtuleris* eſſe tria verba Græca, in aliis nullum ſpatium, nec litteram ullam Græcam. Verba autem Græca ita habent: ΑΝΤΙΦΑΟΝΙΚΩΝ ΤΟΒΑΙΑ CΥΡΟΥCΙΝ, quæ viderunt quidem *Benedictini* ita legenda: ἀντὶ φοινίκων τὰ βαΐα σύρουσιν, sed abſurdè verterunt: *coram palmis ramos palmæ trahunt.* Vertendum, *pro dactylis*, *ramos trahentibus*, quod egregium hoc in loco ſenſum habet; obſcure enim & eleganter *Hieronymus* illudit Græcis, qui verſionem tantùm LXX. Interpretum hujus libri legebant, quam tacitè confert *ramis* fructu deſtitutis, quales ſunt rami palmarum, Hebraïcam vero veritatem *fructui*; quem dum Græci ſe decerpere putabant, fruſtra erant, & ſteriles dumtaxat ramos vellebant. Non mirum eſt in regione palmifera fuiſſe proverbium ex palmæ natura deductum, quod non intellexere Librarii Latini; aut quod Græcè neſcirent, aut quòd naturam palmæ ignorarent, quam *Plinius* ita deſcribit Lib. XII.

* *Aut certè* Joannes Martianæus, *homo imperitus, ut in* Quæſtionibus Hieronymianis *oſtendimus.*

XII. c. 4. *Coma omnis in cacumine, & pomum eſt; non inter folia hoc, ut in ceteris; ſed ſuis inter ramos palmitibus racemoſum, utraque naturâ uvæ atque pomi.* Hinc intelligere licet quare is, quem ſpes fruſtratur hiantem, dicatur pro dactylis, trahere ramos palmæ. Non opus eſt probemus φοίνικας dici non modò arbores, ſed & earum fructus, cùm quævis Lexica hoc doceant. Igitur rectiùs feciſſent editores *Hieronymi*, ſi verba Græca in contextum orationis recepiſſent; quæ, quòd non intelligerent, temerè repudiarunt. At ſunt MSS, inquiunt, ex quibus abſunt. Verùm cùm omiſſionis cauſa ea ſit quam diximus, nulla addendi ratio erat aliis Librariis, adeóque temerè detracta multò veriſimilius eſt, quàm perperam addita. Objiciunt iterum illi, ſententiam perfectam eſſe, ſine verbis illis Græcis. At hac ipſa de cauſa reſecari potuerunt, addi vix potuerunt.

27. Poſſemus permulta exempla erratorum, à Criticis recentioribus commiſſorum, huc congerere; ſed nimis quàm frequentia ſunt, & poſtea nonnulla adferentur. Itaque huic Capiti finem imponemus.

CAPUT XV.

De Mendis, quæ Impoſtoribus tribuenda.

PRÆTER menda, quæ

—— aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura ——

ſunt multa quæ Librariorum, vel potiùs Falſariorum nequitiæ debentur; qui homines cùm vellent ea eſſe in Veteribus, quæ non erant, mutarunt, addiderunt, detraxerunt, prout viſum eſt; quibus fraudibus, imperitis Lectoribus fucum fecerunt. Facillimum fuit malæ fidei Librariis, aut aliis hominibus exemplaria quæ deſcribebant vitiare, eáque quaſi emendatiora, & quaſi ex antiquioribus Codicibus deſcripta venditare. Eæ fraudes, ſi non illico multùm nocerent, at ſequentibus ſæculis exitiales eſſe poterant; cùm à quibus Codices deſcripti eſſent ignoraretur, & crederentur emendatiores. Non ſemper facile erat eos conferre cum vetuſtioribus Codicibus, qui perpaucorum manibus verſabantur; aut quos emendatiores eſſe certò conſtaret. Non ſemper facile erat fraudem dignoſcere, nec ſi res eruditioribus, & Critices peritioribus ſubolebat; ideò ab aliis indoctis, & à Critica alienis, intelligi poterat. Hîc non loquimur de inte-

integro opere cuipiam Scriptori falſo adſcripto, aut planè interpolato, vel prolixiore quopiam loco aucto, minuto, aut depravato; qua de re agemus, in ſequente Sectione; ſermo nobis eſt de mutatione, additione aut detractione paucularum vocum; quæ Codicum corruptelæ, nonniſi à peritioribus, deprehendi poſſunt; & aciem Criticorum, quamvis perſpicacium, ſæpe fortaſſe fugiunt.

2. Licèt Veteres non monerent diſertè, à fraudibus ejuſcemodi cavendum eſſe; attamen fallendi facilitas, & hominum nequitia nos ſatis monerent, non facilè Codicibus quibusvis eſſe fidem habendam. Sed antequàm ad rem ipſam veniamus, teſtimonium unum atque alterum ex Veteribus citabimus, & primum quidem Ethnicos, deinde etiam Chriſtianos audiemus; ex quibus liquebit imprudenter eos facere, quicumque inexploratò iter faciunt per Antiquitatis, ut ita loquar, regiones; cùm perſæpe, dum putant ſe in amicorum Veri agris verſari, ubi nihil eſt quod timeant, in latentes nequiſſimorum Falſariorum inſidias delabantur.

3. Cùm maxima eſſet *Homeri* apud Græcos, ab antiquiſſimis temporibus, auctoritas; ſi quid ex illo probari poſſe videbatur, id ſatis luculentè demonſtratum habebatur. Ideóque fertur *Solon* verſum ei addidiſſe, ut oſtenderet Salaminem inſulam eſſe ditionis Athenienſium: *οἱ μὲν ὖν πολλοὶ*, inquit *Plutarchus*, * *τῷ Σόλωνι συναγωνίσασθαι λέγυσι τὴν Ὁμήρυ δόξαν.*

* *In Solone p. 83.*

δόξαν. ἐμβαλόντα γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κατάλογον, ἐπὶ τῆς δίκης ἀναγνῶναι,

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα
νῆας,
Στῆσε δ' ἄγων, ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγ-
γες.

Plerique aiunt faviſſe Soloni opinionem Homeri; illum enim inſeruiſſe verſum in Catalogum navium, & legiſſe in judicio:

Bis ſex adductas Ajax Salamine carinas
Vinxit, Athenarum quà caſtra habuere pha-
langes.

Paria feciſſe Piſiſtratum, idem *Plutarchus* * ex *Herea* Megarenſi, narrat. Poſtquàm enim dixit deſertam à Theſeo Ariadnam, quòd aliam amaret, ſubjeciſſétque verſum hunc Heſiodi:

Δεινὸς γάρ μιν ἔτειρεν ἔρως Πανοπηΐδος Αἴ-
γλης,

Dirus eum vexabat amor Panopeïdos Ægles.

Τοῦτο γὰρ τὸ ἔπος, inquit, ἐκ τῶν Ἡσιόδου Πεισίστρατον ἐξελεῖν φησιν Ἡρέας ὁ Μεγαρεύς. ὥσπερ αὖ πάλιν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου νεκυίαν, τὸ,

Θη-

* In Theſeo. p. 8. & 9.

Θήσεα, Πειρίθοόν τε Θεῶν ἀριδείκετα τέκνα,

χαριζόμενον Ἀθηναίοις: *nam hunc verſum è ſcriptis Heſiodi Piſiſtratum abſtuliſſe ait Hereas Megarenſis, ut & injeciſſe in Homeri deſcriptionem Mortuorum* (Odyſſ. Λ, 630.) *hunc* Theſea, Pirithoúmque illuſtria pignora Divûm, *gratificantem Athenienſibus.*

4. *Athenodorus* Stoïcus, Pergamenæ Bibliothecæ præfectus, è libris Stoïcorum, qui in ea erant Bibliotheca, quæ pravè dicta erant reſecuiſſe dicitur. Auctor eſt *Diogenes* Laërtius, *in Zenone; ubi poſtquàm dixit ab hoc Philoſopho artem amatoriam conſcriptam, ſubjicit: ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς διατριβαῖς παραπλήσια γράφει. τοιουτότροπα τινά ἐϛι παρὰ τῷ Κασσίῳ, ἀλλὰ καὶ Ἰσιδώρῳ τῷ Περγαμηνῷ ῥήτορι. ὃς καὶ ἐκτμηθῆναί φησιν ἐκ τῶν βιβλίων τὰ κακῶς λεγόμενα παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς, ὑπ' Ἀθηνοδώρου τοῦ Στωϊκοῦ, πιϛευθέντος τὴν ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκην. εἶτα ἀντιτεθῆναι αὐτὰ, φωραθέντος τοῦ Ἀθηνοδώρου, καὶ κινδυνεύσαντος: *ſimilia item ſcribit in diatribis. Hujuſmodi quædam ſunt apud Caſſium, itémque apud Iſidorum Rhetorem Pergamenum, qui etiam reſecta ait ex libris quæ malè dicerent Stoïci, ab Athenodoro Stoïco, cui commiſſa erat bibliotheca Pergamena; deinde rurſus inſerta eadem eſſe, deprehenſo ac periclitante Athenodoro.* Digni certè erant, qui id flagitium admittebant, qui Falſariorum pœnas luerent.

 5. Hæc

* *Lib. VII. §. 34.*

5. Hæc oſtendunt, apud Ethnicos, non infrequentes fuiſſe ejuſcemodi fraudes; & utinam idem flagitium objici non poſſet Chriſtianis! Sed veri amantibus fatendum, nihil eſſe quod, hac in re, exprobremus Ethnicis, quod de nobis acriùs dicere nequeant. Non modò inventi ſunt Falſarii, qui ſceleratas manus Scriptis piorum virorum, qui dudum mortui erant, inferre ſuſtinuerint; ſed, ne quid impudentiæ deeſſet, viventium etiam Scripta adulterare auſi ſint. De ſe ipſo teſtis fide dignus eſt *Dionyſius* Corinthiorum Epiſcopus, qui vixit ſub finem ſecundi ſæculi, & ita apud * *Euſebium* loquitur: *ἐπιστολὰς γὰρ ἀδελφῶν ἀξιωσάντων με γράψαι ἔγραψα. καὶ ταύτας οἱ τοῦ διαβόλου ἀπόστολοι ζιζανίων γεγέμικαν, ἃ μὲν ἐξαιροῦντες, ἃ δὲ προστιθέντες. οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται. οὐ θαυμαστὸν ἄρα εἰ καὶ τῶν κυριακῶν ῥᾳδιουργῆσαί τινες ἐπιβεβλήνται γραφῶν, ὁπότε καὶ ταῖς οὐ τοιαύταις ἐπιβεβολήκασι*: *Epiſtolas ſcripſi rogatus à fratribus. Sed illas miniſtri quidam Diaboli zizaniis impleverunt, quædam ex illis expungentes, quædam adjicientes. Quos certe manet feralis illa ſententia, væ vobis. Non mirum igitur videri debet, ſi Domini Scripta quidam adulterare adgreſſi ſunt, quandoquidem adulterarunt quæ talia non ſunt.* Idem factum in Operibus *Athanaſii*, ſi credimus *Cyrillo* Alexandrino, in Epiſt. ad Joannem Antiochenum, quæ exſtat in 2. P. Act. Concilii Epheſini I. pag. 311. T. VI. Ed. Reg.

* *Hiſt. Eccleſ. Lib. IV. c. 23.*

Reg. Sic autem habet *Cyrillus* ad Ep. calcem: ἐπειδὴ δὲ μεμαθήκαμεν ὅτι καὶ τὴν πρὸς τὸν μακάριον Ἐπίκτητον ἐπιστολὴν τοῦ πανευφήμου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, ὀρθοδόξως ἔχουσαν παραφθείραντές τινες ἐκδεδώκασιν ὡς ἐντεῦθεν ἀδικεῖσθαι πολλοὺς, διὰ τοῦτο χρήσιμόν τι καὶ ἀναγκαῖον ἐπινοοῦντες τοῖς ἀδελφοῖς, ἐξ ἀντιγράφων ἀρχαίων τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἁπλῶς ἐχόντων ἀπεστείλαμεν τὰ ἴσα τῇ σῇ ὁσιότητι: *Quia verò accepimus quoſdam orthodoxam laudatiſſimi Patris noſtri Athanaſii Epiſtolam, quam ad beatum Epictetum ſcripſit, corruptam edidiſſe, ita ut multi hinc lædantur; propterea utile & neceſſarium rati fratribus, ex vetuſtis exemplaribus quæ ſunt apud nos, fideliter deſcripta, ad ſanctitatem tuam exempla transmiſimus.*

5. Nunc inventâ typographicâ arte, cùm Scriptor quiſpiam ſua ipſe opera edit, centena aliquot ſimul emittuntur exemplaria; quæ, ipſo invito, corrumpi nequeunt, & ad quæ Lectores provocare poſſunt; ſed cùm ſcriberentur Libri, pauciores primùm edebantur, quos pauci videbant, & qui intercidere facilè poterant; ita ut ingens ſemper eſſet feneſtra depravationi aperta. Præterea ea ſunt hodie editionum, & temporum indicia, vix ut viri litterati falli in editionibus poſſint; illo verò tempore, unde prodiiſſent libri, & à quibus Librariis, paucis poſt annis, vix reſciri poterat. Itaque conferentibus Libros inter ſe non ſemper facile erat dijudicatu, utri majore fide deſcripti deberent judicari. Opus erat interdum magnâ diligentiâ & magno acumi-

ne, ut ſpuria à genuinis ſecernerentur; qua in re, nobiliſſimus Critices uſus, ſummáque ejus præſtantia elucent.

6. Exemplum proferam, ex Epiſtola *S. Barnabæ*, à viris doctis nondum antehac, quod ſciam, animadverſum. Exſtat Cap. XII. ejus Epiſtolæ, ex diviſione *J. B. Cotelerii*. Ἐπεὶ οὖν, inquit, μέλλουσι λέγειν, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι Δαβίδ, φοβούμενος καὶ συνιὼν τὴν πλάνην τῶν ἁμαρτωλῶν, λέγει. εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ πάλιν λέγει αὐτῷ Ἡσαΐας. εἶπε Κύριος τῷ Χριστῷ μου Κυρίῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ἐπακοῦσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαῤῥήξω. Ἴδε πῶς λέγει Δαβὶδ αὐτὸν Κύριον καὶ υἱὸν Θεοῦ: *quoniam ergo dicturi erant Chriſtum eſſe filium Davidis, veritus & intelligens errorem peccatorum dicit*: dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. *Iſaias verò ita loquitur*: dixit Dominus Chriſto meo Domino, cujus adprehendi dexteram, ut obediant coram eo gentes, & fortitudinem regum diſrumpam *Vide quomodo David eum Dominum vocet & Dei filium.*

7. Integrum hoc teſtimonium Iſaïæ inſertum eſſe huic Epiſtolæ, ab alio, hæc oſtendunt. Primum eſt, quod legendum in ea ſit Κύρῳ *Cyro*, non Κυρίῳ *Domino*; cùm in Hebraïcis ſit לכורש *lchoreſch* C. XLV, 1. & alia exemplaria LXX. Intt. habeant Κύρῳ. Græci & Latini Patres, Hebraïcæ Linguæ ignari, po-

potuerunt hac in re falli, atque ex mendo Librarii mirifica argumenta ducere; ſed *Barnabæ* Cyprio, & Linguæ Hebraïcæ perito tale quid excidiſſe, ſine maxima ejus contumelia, credere non poſſumus. Alterum eſt, quòd inſertionis alienæ indicium ſit in ſequentibus verbis: Ἴδε πῶς λέγει Δαβὶδ. ex quibus liquet à *Barnaba* ſolum Davidem laudatum in ſuperioribus fuiſſe. Alioqui dixiſſet πῶς λέγουσι Δαβὶδ καὶ Ἠσαΐας. Senſit hoc auctor priſcæ verſionis, qui ut malè cohærentia *Barnabæ* verba meliùs fluerent, novâ interpolatione priorem fraudem occultare conatus eſt, hoc modo verbis poſtremis immutatis: *Videte quomodo illum PROPHETÆ dominum, non tantùm filium dicunt.*

8. Poſſemus exempla ex aliis Scriptoribus Eccleſiaſticis addere, verùm de iis agemus in ſequente Sectione, ubi de inſignioribus interpolationibus. Hoc loco, de tribus celeberrimis locis *Joſephi*, nonnulla monebimus. *Origenes* Lib. I. & II. * contra *Celſum* & in † Matth. XIII. hæc verba tribuit *Joſepho*: Ταῦτα δὲ συμβέβηκεν Ἰουδαίοις κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβου τοῦ δικαίου, ὃς ἦν ἀδελφὸς Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ. ἐπειδήπερ δικαιότατον αὐτὸν ὄντα οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέκτειναν: *Hæc autem contigerunt Judæis, in ultionem Jacobi juſti, qui erat frater Jeſu dicti Chriſti; quoniam eum, cùm juſtiſſimus eſſet, Judæi interfecerant.* At in exemplaribus

* *Pag.* 35. *Ed. Cantab.* & *p.* 69. † *Pag.* 223. *Ed. Huetiana.*

bus noſtris *Joſephi*, nuſquam exſtant; unde * viri docti colligunt hunc locum è *Joſephi* libris eſſe eraſum à Judæis, cùm præſertim *Euſebius* Hiſt. Eccleſ. Lib. II. c. 23. eadem illa verba proferat. Si vera hæc eſt conjectura, inſignis hæc erit fraus Judæorum, qui locum abraſerint. At ſi contrarium ſtatueretur, nempe, locum hunc additum à malè ſano Chriſtiano fuiſſe, & fefelliſſe *Origenem* ac *Euſebium*; doli mali reus eſſet Librarius Chriſtianus. Alterutrum eligatur, nobis hîc perinde eſt; qui fraudes, à quocumque ortæ fuerint, æquè exſecramur, ac retegendas putamus.

9. Attamen, ne quid diſſimulemus, credibilius nobis videtur *Origenem* incidiſſe in Exemplar *Joſephi*, à Chriſtiano quopiam adlatâ periodo auctum; quàm eam à Judæis poſtea fuiſſe, in omnibus exemplaribus, expunctam. Ita ſentiendi has potiſſimùm rationes habemus. Primùm veriſimile non eſt *Joſephum* hominem Judæum tanti feciſſe mortem hominis Chriſtiani, ut, inter potiſſimas Jeroſolimitani exſcidii cauſas, ejus cædem recenſuerit. Quòd ſi nec malè ſenſiſſet de Chriſtianis, & ejuſmodi ſceleris eam calamitatem ultionem eſſe crediditſſet, potiùs Chriſti ipſius cædem memoraſſet, quæ haud paullò majoris erat impietatis facinus. Senſit hoc partim *Origenes*, debuiſſétque propterea ſuſpectum habere locum. * Καὶ τοίγε ἀπιςῶν Ἰησοῦ,

* *P. D. Huetius Dem. Evang. Prop. III. §. 10.*
* *Pag. 35.*

Ἰησοῦ, ὡς Χριστῷ, ζητῶν τὴν αἰτίαν τῆς τῶν Ἱεροσολύμων πλώσεως καὶ τῆς τοῦ ναοῦ καθαιρέσεως. δέον αὐτὸν εἰπεῖν ὅτι ἡ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐπιβουλὴ τούτων αἰτία γέγονε τῷ λαῷ, ἐπεὶ ἀπέκτειναν τὸν προφητευόμενον Χριστόν. ὁ δὲ καὶ ὥσπερ ἄκων οὐ μακρὰν τῆς ἀληθείας γενόμενός, φησι, ταῦτα συμβεβηκέναι τοῖς Ἰουδαίοις κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβου, καὶ τὰ ἑξῆς: *Quamvis fidem Jeſu, ut Chriſto, non habens, dum quærit cauſam Jeroſolymitani exſcidii, Templique demolitionis (cùm debuiſſet dicere inſidias Jeſu ſtructas cauſam fuiſſe horum populo Judæorum, quoniam Chriſtum à Prophetis prædictum interemerant) quaſi invitus, haud procul à veritate diſcedens ait hæc contigiſſe Judæis, in ultionem Jacobi.* At *Joſephus*, cùm non crederet Chriſtum eſſe Meſſiam, adeóque Pſeudoprophetam eum haberet, non potuit dicere, propter Pſeudoprophetæ diſcipulum occiſum, deletam fuiſſe Jeroſolymam. Qui nihil dixerat de ipſo Jeſu, ut exiſtimabat *Origenes*, is multò minùs de ejus diſcipulo loquutus eſſet. Certè nullum eſt, apud *Joſephum*, vel minimum hujus lacunæ veſtigium, quo credibile fiat, hoc eraſo, quidquam deeſſe orationi *Joſephi.* Denique quis credat Judæos à temporibus *Origenis*, quibus Chriſtianum nomen ubique ſparſum erat, & quibus jam Bibliothecas adornare ſibi Chriſtiani cœperant, ut docet * *Euſebius*, ex omnibus Codicibus potuiſſe ea verba ita expungere, ut nullus eorum qui ad nos per-

* *Lib. VI. c. 20. Hiſt. Eccl.*

pervenerunt integer ſit? Certè credibile eſt Librarios Chriſtianos, non Judæos qui librorum Græcorum numquam ſtudioſi fuerunt, nec Ethnicos à quibus ſpernebantur Judæi, exſcripſiſſe *Joſephum*; illi autem numquam hunc locum omiſiſſent, ſi in ſuis Exemplaribus eum reperiſſent. Imò verò, ex auctoritate *Origenis*, ſuo loco potiùs repoſuiſſent; ſi aptum ullum, apud *Joſephum*, inveniſſent.

10. At eum locum, inquit vir doctiſſimus, „ * quoniam tam apertè & fidenter uſurpant „ *Origenes* & *Euſebius*, cùm ille diſputaret „ adverſus Ethnicos, uterque verò in media „ Judæorum colluvie ſcriberet, & eum præ„ terea deſignat † *Hieronymus*; minimè cre„ di poteſt vel confictum ab iis fuiſſe, vel ab „ aliis, vel omnino ſuſpectum fuiſſe & du„ bium. At *Origenem* ſequutus eſt *Euſebius*, ut ſolet priores, *Euſebium Hieronymus*, ne inſpecto forte quidem *Joſepho*. Ideóque hi tres teſtes ad unum redeunt. Non equidem puto *Origenem* finxiſſe, ſed vitiato codice uſum nihil vetat nos fateri. Numquam fuit tam diligens, ut nihil proferret niſi exploratum. Fortè etiam memoriæ plus æquo confidit, & quod nuſquam legerat citavit. At facere non debuit. Fateor, ſed an homines etiam eruditi ſemper abſtinent ab iis, à quibus eos abſtinere ſatius erat? Annon Veteres

paſ-

* *P. D. Huetius, Lib. VI. c. 20. Hiſt. Eccl.*
† *Catal. Script. Eccle, in Joſepho & Jacobo.*

paſſim infirma argumenta, ex ſuppoſititiis libris petita, proferunt fidentiſſimè, quaſi res clara eſſet? Teſtes ſunt commenticiæ *Sibyllæ*; & tot alii libri paſſim à *Clemente Alexandrino*, aliiſque laudati. Igitur non eſt ex ἀκριβείᾳ, quâ Veteres plerique caruerunt, ratiocinandum. Hæc ſi expendantur, per ſe concident quæcumque ſimilia, hanc in rem, habet vir eruditiſſimus.

11. Alter locus legitur etiamnum apud * *Joſephum*, cujus hæc ſunt verba, poſtquàm dixit Ananum juniorem Sadducæum fuiſſe, & Synedrium, non exſpectato Albino, convocaſſe, ita pergit: καὶ παραγαγὼν εἰς αὐτὸ τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, Ἰάκωβος ὄνομα αὐτῷ, καί τινας ἑτέρους, ὡς παρανομησάντων κατηγορίαν ποιησάμενος, παρέδωκε λευσθησομένους; *ſtatutúmque coram eo fratrem Jeſu, dicti Chriſti, (nomen ei erat Jacobo) & quosdam alios, accuſatos perfractæ legis, tradidit lapidibus obruendos.*

12. Sunt quoque rationes ſat graves, quæ perſuadeant hæc fuiſſe interpolata, & ſcripſiſſe dumtaxat *Joſephum*, καὶ παραγαγὼν εἰς αὐτό τινας, καὶ ὡς παρανομησάντων, &c. *ſtatutóſque coram eo nonnullos, & accuſatos perfractæ legis, tradidit lapidibus obruendos.* Primò, hic locus non videtur, tempore *Hegeſippi*, fuiſſe in *Joſepho*; hinc enim potiùs narrationem mortis Jacobi deſumſiſſet,

* *Ant. Jud. Lib. XX. c. 8.*

ſumſiſſet, quàm ex ineptis narrationibus, quas ex eo habet *Euſebius* Lib. II. c. 23. Hiſt. Eccleſ. Similia dicenda de *Clemente*, qui Hypotypoſ. Lib. VII. dicebat ex *Hegeſippo* Jacobum κατὰ τῦ πτερυγίυ βληθέντα, καὶ ὑπὸ κναφέως ξύλῳ πληγέντα εἰς θάνατον: *ex templi lorica præcipitatum, & à fullone ligno ad mortem percuſſum.* Secundò, qui fidem habent narrationi *Hegeſippi*, eos oportet aut *Joſephum* falſi arguere, aut ſuſpectum habere hunc locum, quo res publicè Jeroſolymæ geſta, adeóque notiſſima aliter narratur; ut mirari ſubeat ab *Euſebio Joſephi* & *Hegeſippi* verba adlata, eodem Capite, nec eum tentaſſe ea in concordiam redigere, aut alterutrius narrationis fidem in dubium non revocaſſe. Tertiò, non eſt credibile *Joſephum* Judæum, ut jam diximus, tanti feciſſe mortem Epiſcopi Chriſtiani, ſine dubio, ex opinione Judæorum, παρανομήσαντος, ut eam, quaſi grave crimen Anani, memoraverit. Palam enim docebant Chriſtiani, illo tempore, liberè verſandum eſſe cum Ethnicis incircumciſis, &. cærimoniarum legalium nequaquam obſervantibus, eóſque non minùs mundos eſſe, ac Deo gratos, ſi ex norma Evangelii viverent, quàm ſi Moſaïcos omnes ritus obſervarent; quæ profectò erat παρανομία, ex ſententia Phariſæorum, ac *Joſephi.*

13. Tertius locus eſt Antiquitat. Jud. Lib. XVIII.

XVIII. c. 4. ubi *Joſephus*, ſi exemplaribus noſtris credimus, diſertè loquitur de Jeſu Chriſto. Non repetemus quæ de eo dixit vir acutiſſimus * *Tan. Faber*, qui integrâ Epiſtolâ à Chriſtiano confictum eſſe locum demonſtrare adgreſſus eſt. Si ille rem acu tetigit, habemus hîc inſigne exemplum interpolationis indignæ Chriſtianâ Religione; quæ firmioribus nititur fundamentis, quàm ut ejuſmodi fraudibus indigeat. Contrà ſi † celeberrimus ac doctiſſimus vir, qui locum *Joſephi* genuinum eſſe contendit, & contra aliter ſentientes probare conatus eſt, audiatur; ſingularis nequitiæ Judæorum hic locus nobis exemplum præbebit. Objicientibus enim, plurimos è priſcis Chriſtianæ Religionis propugnatoribus, tam valido teſtimonio cauſam ſuam numquam eſſe tutatos; non *Juſtinum*, non *Tertullianum*, non *Origenem*, non alios plerosque; quod feciſſent utique, ſi vel cognita ipſis fuiſſet iſta ῥῆσις, vel pro legitima eam habuiſſent; hæc, inquam, objicientibus „ reſpondet, cauſas, nempe, fuiſſe dolos „ Judæorum, qui ex pluribus eam libris ex„ triverant, jam inde à primis, poſt *Joſe*„ *phum*, temporibus.

14 Ad rem, quam hîc agimus, nihil intereſt utra harum ſententiarum verior habeatur; ſed ingenuè profitebimur nos *Tan. Fabro* adſentiri, etiam poſt lecta quæ contra eum dixit vir, cujus multijugem eruditionem ceteroqui ſuſpicimus. Nihil quidem eſt, quod ad-

* *Lib. I. Ep.* 44.

† *P. D. Huetius Demonſt. Evang. Prop. III.* §. 13.

addamus *Tan. Fabri* argumentis; ſed non difficulter nobis videmur confutare poſſe, quæ illi oppoſita ſunt, quod tamen non faciemus. Unum dumtaxat hîc animadvertendum eſſe cenſemus; nimirum, incredibile planè eſſe exemplaria *Origenis* habuiſſe locum priorem de Jacobo, antea adlatum, qui in nullis noſtrorum comparet; caruiſſe verò hoc, de Chriſto, teſtimonio. Qui enim unum abradere potuerant, alterum etiam abraſiſſent. Non minùs mirum, in iis exemplaribus, quæ habent locum de Chriſto, deeſſe verba ad Jacobum ſpectantia, quæ prima expendimus. Si dixeris relictum fuiſſe in exemplaribus *Origenis* locum de Jacobo, quippe minoris momenti; expunctum verò eum, in quo de Chriſto ſermo erat, quo Judæorum pertinacia jugulabatur; quæram quî factum ergo ſit, ut in ſequentium ſæculorum exemplaribus, in quibus verba de Chriſto leguntur, nuſquam inveniantur quæ primo loco protulimus de Jacobo? Si hæc deleta fuerant, multò potiore jure illa expuncta fuiſſent. Vix quoque crediderim ullos fuiſſe Librarios Judæos, qui Græcos libros Chriſtianis, aut Ethnicis venderent; certè non fuit eorum moris deſcribere Gentilium ſcripta, nec propter *Joſephum*, & perpaucos alios Judæos, qui Græcè ſcripſerant, videntur illi librarias officinas inſtituiſſe. Multa autem exemplaria corrumpere vix quiſquam poterat, niſi Librarius.

15. Nec eſt putandum defuiſſe inter Chriſtianos, ex quocumque grege fuerint, qui ejuſmodi fraudes admitterent. Certè *Ambro-*

ſius

ſius non ſemel Arianos ejus ſceleris inſimulat. *Ariani*, inquit de Fide Lib. II. c. XV. n. 335. *Scripturas falſavere divinas.* Nolim plane ei de adverſariis infenſiſſimis credere ; ſed hinc liquet rem non incredibilem viſam eo ævo, cùm præſertim non ſemel eam exprobret Arianis. Similia fortè & ipſi de Conſubſtantialiſtis dictitabant. Ne utroſque mentitos putes, exempla aliquot ex Novo Teſtamento proferemus locorum manifeſtò interpolatorum, in aliquot ſaltem Codicibus; ex quibus judicare licebit, non unum fuiſſe Falſarium, inter eos qui Codices Sacros olim deſcribebant ; quamvis nequaquam paſſa fuerit divina Providentia, eorum depravationes Religioni nocere.

Matthæi C. III, 11. Joannes Baptiſta ait ſe baptizare aquâ, in pœnitentiam; ſed eum, qui poſt ipſum venturus erat, baptizaturum ἐν πνεύματι ἁγίῳ ϗ πυρὶ, *ſpiritu ſancto & igne.* Veteres omnes Tranſlationes & optimi Codices ita legunt; attamen laudantur multi MSS. Codd. in Oxonienſi anni 1676. & Milliana Editione, à quibus voces ἐν πυρὶ abſunt. Cùm non intelligerent quid hæ voces vellent, nec eas viderent expreſſas Marc. I, 8. & Joan. I, 35. delendas temerè homines non bonæ fidei judicarunt. Fortè &, ut ſuſpicatur *Hug. Grotius*, Hæretici nonnulli, qui igne baptizabant, occaſionem huic depravationi præbuerunt.

Matthæi C. XXIV, 36. ita loquitur Chriſtus de die Judicii, ex Cod. Cantabrig. Græ-

co Latino : *οὐδεὶς οἶδεν οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου μόνος* : *nemo ſcit, neque Angeli Cœlorum, neque Filius, niſi Pater meus ſolus.* Sic quoque legit *Chryſoſtomus* ad hunc locum. Similia habet Marcus, Cap. XIII, 32. Pleraque tamen exemplaria, apud Matthæum, omittunt verba *οὐδὲ ὁ Υἱὸς*, quamquam habent apud Marcum. *Hieronymus* in Matthæum XXIV. *In quibuſdam*, inquit, *Latinis Codicibus additum eſt*, neque filius, *cùm in Græcis & maximè Adamantii & Pierii exemplaribus, hoc non habeatur adſcriptum.* At cùm Ariani hoc loco uterentur, ad oſtendendum Filium eſſe minorem Patre, ſic inter alia reſpondebat *Ambroſius* de Fide Lib. V. C. XVI. n. 193. *Veteres non habent Codices Græci*, quia nec Filius ſcit. *Sed non mirum, ſi & hoc FALSARUNT, qui Scripturas interpolavere divinas, Quâ ratione autem videatur adjectum proditur, dum ad interpretationem tanti Sacrilegii derivatur.* Fallebatur *Ambroſius*, ſed hinc liquet quid de audacia falſariorum ejus temporibus crederetur.

Marci Cap. XVI. Quamvis veteres Translationes antiquiſſimſque Codices & Patres hoc Caput integrum habeant, ac laudent; ſunt nonnulli Codices, in quibus totum deeſt, aut ſaltem à verſ. 9. quod ſe animadvertiſſe ait *Gregorius* Nyſſenus, ut obſervavit *Hug. Grotius*; qui rectè judicat hanc omiſſionem tribuendam exſcriptoribus, qui in hac parte Marcum cum Matthæo in concordiam non poſ-

poſſe revocari exiſtimarunt. *Hieronymus*, in Ep. ad Hedybiam, ſimiliter animadvertit à plerisque hoc Caput non admitti, & adjectitium haberi, quòd diverſa narret à reliquis Evangeliſtis. *Aut enim non recipimus, Marci teſtimonium, quod in RARIS fertur Evangeliis, omnibus Græciæ libris penè hoc capitulum in fine non habentibus; præſertim cùm diverſa atque contraria Evangeliſtis ceteris narrare videatur* &c. Col. 172. P. I. Tom. IV. Ed. Bened. Hoc verò falſum eſſe oſtenderunt viri doctiſſimi, ut nulla ſit ratio de Evangeliſtarum conſenſu dubitandi.

Ibidem verſ. 2. pro ἀνατείλαντος ἡλίου, *orto ſole*, MS. Codex *R. Stephani*: aliique *Millio* laudati habent ἔτι ἀνατείλαντος. *Gregorius Nyſſenus*, in Serm. de Reſurrectione, ἔτι τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἀντιγράφων ἐμφέρεται: adhuc *in aacuratioribus exemplaribus exſtat.* Sic legit etiam *Euſebius*, in Demonſt. Evang. Lib. X. c. 8. Alii verò Codices, & veteres Tranſlationes omittunt eam particulam; unde colligere eſt, interpretationis gratiâ, additam.

Ibidem Verſ. 8. In Codice, qui laudatur in Edit. Wecheliana, adduntur hæc verſui octavo, atque ita deſinit hoc Evangelium: Πάντα δὲ τὰ παρηγγελμένα τοῖς περὶ τὸν Πέτρον συντόμως ἐξήγγειλαν. μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ ἀνατολῆς καὶ ἄχρι δύσεως ἐξαπέστειλε δι᾽ αὐτῶν τὸ ἱερὸν καὶ ἄφθαρτον κήρυγμα τῆς αἰωνίου σωτηρίας: *omnia mandata Petro paucis nuntiarunt. Poſt hæc verò & ipſe Jeſus, ab*

oriente uſque ad occaſum, nunciavit per eos ſacrum & incorruptum præconium æternæ ſalutis.

Ibidem Verſ. 14. *Hieronymus* Lib. II. adverſus Pelagianos, P. 2. Tom. IV. col. 520. Ed. Benedict. *In quibuſdam exemplaribus & maximè in Græcis Codicibus, juxta Marcum, in fine ejus Evangelii ſcribitur.* Poſtea cùm accubuiſſent, &c. *Et illi ſatisfaciebant dicentes; ſæculum iſtud iniquitatis & incredulitatis ſubſtantia eſt, quæ non finit per immundos Spiritus veram Dei adprehendi virtutem. Idcirco jam nunc revela juſtitiam tuam.* At neque Verſiones, neque Codices ulli ſuperſtites huic additamento favent.

Lucæ Cap. II, 33. Καὶ ἦν Ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, *& erant Joſeph & mater ejus.* Sic Alexandrinus & plerique Græci Codices, ſic Syrus & Arabs. Nonnulli pro Ἰωσὴφ habent ὁ πατὴρ, aut ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ut docet *Millius.* Vulgatus: *& pater ejus & mater*, *Hieronymus*, contra Helvidium, col. 134. Tom. IV. P. 2. Ed. Benedict. de poſtrema lectione: *Tu licèt, mirâ impudentiâ, hæc in Græcis Codicibus falſata contendas, quæ non ſolùm omnes penè Græciæ tractatores in ſuis voluminibus reliquerunt; ſed nonnulli quoque è Latinis, ita ut in Græcis habentur, adſumſerunt.* Non immeritò conjecit *Eraſmus*, *mutatum id à quopiam, qui vereretur Joſephum vocare patrem Jeſu.*

Ibi-

Ibidem Cap. XIX, 41. Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ: *& cùm adpropinquaſſet, conſpectâ urbe, illam deflevit.* Cùm nonnulli lacrimas Chriſto indignas judicarent, reſecuerunt hunc verſum. *Epiphanius* in Anchorato num. 31. Ἀλλὰ καὶ ἔκλαυσε κεῖται ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ, ἐν τοῖς ἀδιορθώτοις ἀντιγράφοις, καὶ κέχρηται τῇ μαρτυρίᾳ ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ἐν τῷ κατὰ αἱρέσεων, πρὸς δοκήσει τὸν Χριςὸν πεφυκέναι λέγοντας. ὀρθόδοξοι δὲ ΑΦΕΙΛΟΝΤΟ τὸ ῥητὸν, φοβηθέντες καὶ μὴ νοήσαντες αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ τὸ ἰσχυρότατον. *Sed* & ploravit *exſtat in Evangelio ſecundùm Lucam, in exemplaribus non emendatis,* (imò non corruptis) *& uſus eſt hoc teſtimonio Sanctus Irenæus, in opere contra Hæreſes, ad eos refellendos, qui Chriſtum ſpecie tenus fuiſſe dicebant. Orthodoxi verò SUSTULERUNT vocem, veriti, nec intelligentes ejus finem & ſummam vim.* Habent tamen omnes noſtri Codices, & antiquiſſimæ Tranſlationes. Vide *Irenæum* Lib. I. c 17. & *Hug. Grotium*, ad hunc Lucæ locum.

Ibidem Cap. XXII, 43. 44. Ὤφθη δὲ αὐτῷ Ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ, ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν: *Adparuit autem ei Angelus de cœlo confortans eum, & cùm eſſet in agonia, intentius orabat; erat autem ſudor ejus, quaſi grumi ſanguinis deſcendentes in terram.* Hæc, quæ ſunt in omnibus fermè noſtris Codicibus, priſcíſque Tranſlationibus, ait *Hieronymus*

 Lib.

Lib. II. contra Pelagianos P. 2. T. IV. col. 521. Ed Ben. *in quibuſdam exemplaribus, tam Græcis, quàm Latinis, inveniri*; ex quibus verbis liquet, ſi modò adcuratè loquutus eſt *Hieronymus*, ex pleriſque abfuiſſe. Similia habet *Hilarius* Lib. X. de Trinitate, num. 41 in Ed Ben. Pariſienſi. Solus Codex Alexandrinus, cum duobus Bodleïanis, proferuntur à *Millio*, quaſi iis verſibus deſtituti. Falſarii, qui, pro ſua imperitia, hiſtoriam Chriſti emendabant, hæc ſuſtulerant. quaſi indigna Chriſto, quæ tamen ceteri Chriſtiani genuina eſſe agnoverunt. Quæ narrabantur de nonnullis Martyribus, qui, quaſi alienatâ mente, nec cruciatus ullos patiente, illudebant carnificibus, effecerant ut extremum illud Chriſti certamen imperiti homines non ſatis concoquerent. At multò major eſt conſtantia ejus qui ſui compos, & acerrimis doloris ac ignominiæ ſtimulis confoſſus, Virtutem ac Veritatem tuetur; quàm ejus, qui inſtar furentis clamitat ſe nihil ſentire doloris, & ridet, ſi vera quidem ſunt quæ narrantur, in mediis flammis, aut in candente crate. Verùm hæc non ſunt hujus loci.

Joannis Cap VII, 8. ita loquitur Chriſtus: *Ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην. ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω: vos adſcendite ad hoc feſtum, ego nondum adſcendo.* Codex Cantabrigienſis habet οὐκ, pro οὔπω, ut & aliquot Patres & Interpretes, quos enumerat *Millius*; ſed plerique omnes Codices οὔπω. Tempore *Porphyrii*, in ple-

plerisque videtur lectum οὐκ. *Hieronymus*, Lib. II. contra Pelagianos, ibidem: *Iterum ſe negavit, & fecit quod priùs negaverat. Latrat* Porphyrius, *inconſtantiæ ac mutationis accuſat, neſciens omnia ſcandala ad carnem eſſe referenda.* Vide, ad hunc locum, *Theod. Bezam.*

Ibidem Cap. VIII, 3. & ſeqq. ad 11. habetur hiſtoria adulteræ, de qua vide quæ adjecimus *H. Hammondi* adnotationibus.

Actorum Cap. XX, 28. eſt inſignis lectionis varietas, de qua jam diximus Cap. VIII.

Epiſtolæ ad Romanos C. V, 14. ait Paulus mortem regnaſſe ab Adamo uſque ad Moſem, καὶ ἐπὶ ΜΗ ἁμαρτάνοντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ: *etiam in eos qui* NON *peccaverunt ad ſimilitudinem transgreſſionis Adam. Origenes* obſervarat, in multis Codicibus non eſſe negativam; atque ita legendum contendit *Hilarius Diaconus*, cujus Commentarii perperam *Ambroſio* olim tribuebantur. Recténe an ſecus, nunc non quæram; ſed digna notatu verba ejus adſcribam, ubi ita loquitur contra eos, qui Græcos Codices, in quorum plerisque erat negatio, quaſi emendatiores Latinis, ei objiciebant: *Sic præſcribitur nobis de Græcis Codicibus, quaſi non ipſi ad invicem diſcrepent.* QUOD *facit ſtudium contentionis. Quia enim propriâ quis auctoritate uti non poteſt, ad victoriam, verba Legis adulterat, ut ſenſum ſuum quaſi verba Legis adſerat; ut non ratio, ſed auctoritas præſcribe-*

re videatur. Conſtat autem porrò olim quoſdam Latinos, de veteribus Græcis tranſlatos olim Codices, quos incorruptos ſimplicitas temporum ſervavit & probat. Poſtquàm autem à concordia animis diſcedentibus & hæreticis perturbantibus, torqueri quæſtionibus cœperunt, MULTA IMMUTATA *ſunt ad ſenſum humanum, ut hoc contineretur in* * *Litteris quod homini videretur, unde & ipſi Græci diverſos Codices habent. Hoc autem verum arbitror, quando & hiſtoria & ratio & auctoritas obſervantur. Nam hodie, quæ in Latinis reprehenduntur codicibus, ſic inveniuntur à Veteribus poſita, Tertulliano, Victorino & Cypriano.* De varietate lectionis, in Pauli loco, adeantur *Deſ. Eraſmus*, *Theod. Beza*, qui acerrimè in virum ſe doctiorem invehitur, & *Joan. Millius.*

Ibidem Cap. IX, 5. Chriſtus dicitur ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, *qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.* Obſervavit dudum *Eraſmus Cyprianum*, adverſus Judæos Lib. II. c. 6. & † *Hilarium* in Pſalmum CXXII. omittere vocem *Deus*, nec *Chryſoſtomum* videri eam legiſſe. *H. Grotius* iis addit Syrum Interpretem, qua in re fallitur. Sive autem deleta, ſive addita fuerit datâ operâ hæc vocula, Falſariorum hoc fuit facinus;

* *Videtur deeſſe* ſacris, *aut* ſanctis.

† *Video tamen in adcuratioribus Editionibus* Hilarii *legi* Deus, *ut in Pariſina anni 1693. Sic quoque legitur in* Cypriani *Ed. Oxonienſi. Deſtitutum tamen Codd.* Eraſmum *non fuiſſe oſtendit* Joan. Fellus.

facinus; qui aut noluerunt ſibi Paulum adverſari, aut ſententiam pro ſe ferre voluerunt. Exiſtimavit *Eraſmus* interpunctionem hîc eſſe mutandam, at temerè, qua de re poſtea aliquid dicemus.

Ep. ad Philippenſes C. III, 3. legimus in Editionibus noſtris πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες, *Spiritu Deo ſervientes.* At MS. Alexandrinus aliíque multi habent Θεοῦ, *Spiritui Dei.* Quam *Ambroſius* veram lectionem eſſe vult Lib. II. de Spiritu Sancto Cap. V. § 46. alteram verò Hæreticorum, qui Spiritum Sanctum Deum eſſe negabant, corruptelam. *Simul*, inquit, *Creatori admonet ſerviendum, damnando eos qui ſerviunt creaturæ, cùm Creatori ſervitium debeamus; & quoniam Spiritum Creatorem noverat, docet* (Paulus) *eidem ſerviendum, dicens* —— nos enim ſumus circumciſio qui Spiritui Dei ſervimus. *Quod ſi quis de Latinorum Codicum varietate contendit, quorum aliquos* PERFIDI FALSAVERUNT, *Græcos inſpiciat Codices & advertat, quia ibi ſcriptum eſt*, οἱ πνεύματι Θεοῦ λατρεύοντες, *quod interpretatur Latinus, qui Spiritui Dei ſervimus.* At *Th. Bezæ* & multis aliis altera lectio germaua videtur, unde ſequitur Falſarios eos eſſe, qui ſcripſerunt Θεοῦ.

1. Epiſtolæ ad Timotheum Cap. III, 16. in pleriſque noſtris exemplaribus Græcis, legimus hodie Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, *Deus adparuit in carne.* Sed pro voce Θεὸς, Latinus Int. & Syrus legerunt ὃ, confirmántque eam

eam lectionem Claromontanus Codex, & alius in Oxonienſi Editione memoratus. Sed & nos antiquum Codicem vidimus, ut diximus in Epiſtola Millianæ Editioni Roterodamenſi præfixa, ubi eſt O, & recentiore manu additum Σ. *Eraſmo* videtur additum Deum *adverſùs Hæreticos Arianos*; *Bezæ* verò *ſublatum fuiſſe ab iis qui vel Deitatem Chriſti*, *vel utriusque naturæ unionem*, *jam inde ab ipſo conceptionis momento*, *negabant*. Non inquiram uter meliùs conjeciſſe videatur; ſed ſi quis addiderit quod in Codicibus ſuis non inveniebat, aut detraxerit quod in iis legebat, confirmandæ opinionis ſuæ cauſâ, eum Falſarium fuiſſe, ex omnium ſuffragio, pronuncio. Putat *Joan. Millius* primùm lectum, ΘΣ, hoc eſt Θεὸς, unde factum eſt ΟΣ deletâ lineâ tranſverſâ litteræ Θ, deinde, deleto Σ, Ο, *quod*, ut conſtrueretur cum voce μυστήριον. Sic *Heraclides* apud *Hippocratem* mutabat ΟΥΡΑΣ in ΘΥΡΑΣ, ut docet *Galenus*, jam antea à nobis prolatus, in Procemio Com. I. ad Lib. VI. Epidemiorum. Verùm eodem modo fieri poteſt ut O mutaretur in Θ, deinde adderetur Σ, ut fieret ΘΣ, ſeu Θεὸς, quod, inchoatum vidimus in antiquo exemplari, quod, & in Alexandrino factum, ad Theta quod adtinet, à manu recentiore, ut teſtatur *Millius*, qui tamen putat ſe vidiſſe veſtigium antiquioris lineæ tranſverſæ in littera Theta, quæ fuerit tantùm craſſior facta. Rem in medio relinquimus, ſed veriſimilius videtur mutationem factam in

hoc

hoc loco, quæcumque ſit, eò factam eſſe, ut alterutri parti favere, aut minùs adverſari videretur Paulus. Audacioris etiam corruptionis meminit *Joan. Morinus* Exercit. Bibl. Lib. I. Exerc. III. C. IV. p. 59. quem vide.

1. Epiſtolæ Joannis Cap. IV, 3. legimus in exemplaribus Græcis, conſentientibus Syro & Arabe Interpretibus: πᾶν πνεῦμα, ὃ μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ Θεοῦ οὐκ ἐστί: *omnis Spiritus qui non fatetur Chriſtum, qui in carne venit, ex Deo non eſt.* At Vulgatus habet: *Omnis Spiritus, qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt*, itemque *Irenæus*, Lib. III. c. 18. *Tertullianus* Lib. V. contra Marcionem Cap. 16. & alii. *Socrates* verò Hiſt. Eccleſ. Lib. VII. c. 32. ſic de Neſtorio, déque hoc loco ſcribit: ἠγνόησεν ὅτι ἐν τῇ καθολικῇ Ἰωάννου ἐγέγραπτο ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀντιγράφοις, ὅτι πᾶν πνεῦμα Ο ΛΥΕΙ τὸν Ἰησοῦν, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστί. Ταύτην γὰρ τὴν διάνοιαν ἐκ τῶν παλαιῶν αντιγράφων περιεῖλον οἱ χωρίζειν ἀπὸ τοῦ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου βουλόμενοι τὴν θεότητα. διὸ καὶ οἱ παλαιοὶ ἑρμηνεῖς αὐτὸ τοῦτο ἐπεσημήναντο, ὥς τινες εἶεν ΡΑΔΙΟΥΡΓΗΣΑΝΤΕΣ τὴν ἐπιστολὴν, λύειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον θέλοντες: *ignoravit in catholica Joannis Epiſtola, ita ſcriptum eſſe, in antiquis exemplaribus*: Omnis ſpiritus, qui Jeſum ſolvit, non eſt ex Deo. *Hanc enim ſententiam è vetuſtis exemplaribus ſuſtulerunt ii, qui ab hominis diſpenſatione divinitatem ſeparare ſtudebant. Quamobrem & priſci Interpretes id ipſum obſervarunt, fuiſſe, nimirum, quoſdam, qui hanc Epi-*

Epiſtolam DEPRAVARINT, *hominem à Deo ſejungere cupientes.* Eſt & alia lectio hujus loci, ex Codice Alexandrino: πᾶν πνεῦμα, ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν, ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν: *omnis ſpiritus, qui non fatetur Jeſum, ex Deo non eſt.* In partes eunt Interpretes, de vera hujus loci lectione; & contendunt eam lectionem, quam non probant, eſſe depravationem.

Ibidem Cap. V, 7, 8. ita legimus in Codicibus noſtris, ex recentioribus MSS. Ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ πατὴρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἕν εἰσι. καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα. καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι: *nam tres ſunt, qui teſtificantur in cœlo; Pater, Ratio, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt. Et tres ſunt qui teſtificantur in terra, ſpiritus & aqua & ſanguis, & hi tres in unum conſentiunt.* At MS. Alexandrinus habet tantùm: ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. Ita etiam vetuſtiores alii omnes Codices Græci, ita Syrus, Arabs, Æthiops, & ipſe Latinus Interpres, in antiquiſſimis Codicibus. Priſcis Libris ſi inſint verba, quæ in Editionibus noſtris leguntur, ſunt addita margini, non in ipſa orationis ſerie, & quidem recentiore plerumque manu. * Ita multi Patres legerunt,

* *Omitto minores varietates, quas vide in Oxon. &* Milliana *Ed. & apud* Ric. Simonium *in H. C. N. T. de Textu Cap. XVIII. & Diſſ. de MSS. N. T. ſub finem.*

runt, ut monuerunt viri doctiſſimi ad hunc locum, quod pluribus probare non opus eſt. *H. Grotius* conjicit ex additamento Ariani cujuſpiam eſſe, quod præterea legitur in noſtris Codicibus; alii volunt in iis caſu eſſe omiſſa, quæ ſunt inter voces οἱ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, propter eorum verborum repetitionem, quod ſæpe factum antea oſtendimus; ſed obſtant voces ἐν τῇ γῇ, quæ ſunt poſt hæc verba verſ 8. Volunt quidem viri eruditi eas primùm ſcriptas fuiſſe, ſed poſtea deletas, cùm ſenſu carerent. At primùm, eſt conjectura, quæ nullis nititur Codicibus; nulli enim laudantur ubi ſint voces ἐν τῇ γῇ, omiſſis teſtibus cœleſtibus. Deinde, poterat dicere Joannes tria Chriſto teſtimonium exhibere *in terra*, tacitè hoc opponens variis cœleſtibus teſtimoniis, quæ Pater ei præbuerat, nec cauſa ulla erat eorum verborum delendorum. Tertiò, nullo modo credibile eſt hæc verba delituiſſe in pervetuſtis quibuſdam Codicibus, per aliquot ſæcula, dum Arianorum controverſiæ vigerent, & agitarentur à viris doctiſſimis, qui omnia vetera monumenta curioſiſſimis oculis luſtrabant, ſi quid in iis occurreret, quo cauſam ſuam tueri poſſent; donec exſtinctâ propemodum Arianorum ſectâ, in lucem proferrentur. Scio adferri hanc in rem locum unius *Cypriani*, ſed ex eo nihil poſſe colligi oſtendit *Ric. Simonius*; quod non illibenter agnoſco, qui gratias habeo verum docentibus, quicumque ſint, quamvis etiam de me malè meritis. Vide C. XVII, 39.

Quæ

Quæ cùm ita ſint, fateor me non videre quâ fide, aut quo jure poſſint vetuſtiores Codices ex recentioribus emendari. An ita poſtulat orationis ſeries? Nequaquam. Non pluribus rem perſequemur, quia à viris doctiſſimis copioſiſſimè pertractata eſt.

Unum dumtaxat addemus exemplum inſignis fraudis, hanc in rem. Cùm, nimirum, deeſſent, in antiquioribus Latinis exemplaribus, verba quæ antea adtulimus, non modò à Theologis illata ſunt recentioribus MSS. ſed & antiquiores Interpretes malæ fidei ſunt incuſati. Quod ut aliqua cum veri ſpecie, quæ nulla erat, fieri poſſet; fictus eſt à pio, ſcilicet, impoſtore Prologus in ſeptem Epiſtolas Canonicas, in quo ita *Hieronymus* loquens inducitur: *Quæ ſi ut ab eis digeſtæ ſunt, ita quoque ab Interpretibus fideliter in Latinum eloquium verterentur, nec ambiguitatem legentibus facerent, nec ſermonum ſeſe varietas impugnaret; illo præcipuè loco de unitate Trinitatis, in prima Joannis Epiſtola, poſitum legimus. In qua etiam ab infidelibus Tranſlatoribus multùm erratum eſſe fidei veritate comperimus; trium tantùm vocabula, hoc eſt, aquæ, ſanguinis & ſpiritûs in ſua editione ponentes; & Patris, Verbique ac Spiritûs teſtimonium omittentes; in quo maximè & fides Catholica roboratur, & Patris & Filii ac Spiritûs Sancti una divinitatis ſubſtantia comprobatur.* Ne quiſquam ſuſpicaretur Prologum non eſſe *Hieronymi*, additum eſt in ultima Periodo nomen *Euſtochii: Sed, tu virgo Chriſti Euſtochium,* &c.

&c. Hunc autem Prologum eſſe confictum probavit *Ric. Simonius* in Hiſt. Critica Textûs N. T. Cap. XVIII. quamvis in nonnullis erraverit, ſi ſtemus fide *Monachorum Benedictinorum*, qui nuper *Hieronymum* edidere. Ipſa tamen in re ei adſentiuntur, quamvis ubicumque poſſunt hominem admordeant, & γνησιότητα loci ſuſpectiſſimi acriter defendant. Vide quæ habent in Adnotationibus ad eum Prologum, & adi etiam *Simonium*, qui conjicit ſcholion è margine in textum irrepſiſſe.

Epiſtolæ Judæ verſ. 4. in Editionibus, ità deſcribuntur Hæretici quidam Apoſtolicorum temporum: τὸν μόνον δεσπότην Θεὸν, καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι: *ſolum herum Deum, ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negantes.* Sed in Alexandrino Codice non eſt vox Θεὸς, uti nec in duobus *T. Bezæ*, nec in aliis, in Oxonienſi & Milliana Editione memoratis. Non legit eam Latinus Interpres. Sive datâ operâ detracta fuerit hæc vocula, ſive addita à Theologis; quicumque ſint, & quacumque de cauſa: illa quidem fraus eſt, indigna bonis viris, & veri amantibus.

Hebr. II, 9. legimus in noſtris Codicibus ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου. Sed *Origenes*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, alii recentiores, teſtantur, ut docet *Millius*, lectum hîc fuiſſe χωρὶς Θεοῦ, quod putat eſſe gloſſema cujuſpiam, qui hæc addiderat margini *ne paſſio fuiſſe Deitatis putaretur*, ut loquitur

Vigilius Tapſenſis, unde quaſi vera lectio in textum tranſlatum fuerat. Vix tamen putarim, quòd controverſiæ Neſtorianorum & Eutychianorum nondum eſſent natæ. Mendum potiùs fuerit incuriæ Librariorum. Omnes Codd. Græci, qui ſuperſunt, habent χάριν, Latini *gratia*.

Ultimo loco memorabimus novam interpunctionem, quam in MS. Codice invenit olim *Claud. Sarravius*, Senator Pariſienſis, & quam his verbis profert, in Epiſt. CLXXVI.
„ Codex eſt, inquit, venerandæ antiquitatis,
„ qui Scripturæ ſpeciem præfert ultra octin-
„ gentos, vel etiam mille annos exaratæ.
„ Locus autem habetur Apocalypſ. Cap.
„ XIX, 10. & vulgò ita legitur: σύνδουλός
„ σου εἰμὶ καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μαρ-
„ τυρίαν τοῦ Ἰησοῦ. τῷ Θεῷ προσκύνησον. Codex
„ verò, quem jam verſo, legit in hunc
„ modum: σύνδουλός σου εἰμὶ καὶ τῶν ἀδελφῶν σου
„ τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν. Ἰησοῦ τῷ Θεῷ προσ-
„ κύνησον. Quæ lectionis varietas non eſt ni-
„ hili. „ Nempe, vertendum eſſet, ex hac interpunctione: *conſervus tuus ſum & fratrum tuorum habentium teſtimonium. Jeſum Deum adora*; non, ut omnes Interpretes, *teſtimonium Jeſu. Deum adora.* Sed hanc eſſe veram interpunctionem oſtendunt ſequentia, & perpetuus Apoſtolorum ſtylus. Quo factum ut nemo alius tale quidquam ſomniarit Nec ſanè à *Millio* ulla ſimilis lectio memoratur. Hoc in memoriam mihi revocavit duas interpunctiones ab *Eraſmo* excogitatas,

ad

ad Rom. IX, 5. *Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem*, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας; *qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.* Vellet aut τελείαν στιγμὴν ante ὁ poni, *ſecundùm carnem· Deus, qui eſt ſuper omnia, benedictus in ſæcula*; nempe, ſit; aut poſt πάντων, hoc modo, *qui eſt ſuper omnia. Deus benedictus ſit in ſæcula.* Sed ut Græculus, à quo deſcriptus erat liber *Sarravii*; invito Joanne, voluit nomen *Dei* Domino Jeſu tribuere: ita &, invito Paulo, cum titulum Chriſto detrahere conatus eſt *Eraſmus.* Utriusque conatus, inter depravationes, ex æquo haberi poſſunt: niſi quòd veniâ dignior eſt *Eraſmus*, quia conjecturam tantùm in Adnotationibus propoſuit; locum verò, in Tranſlatione ſua, non ſecus ac alii, interpretatus eſt.

16. Hæc ſunt depravationum manifeſtâ, niſi fallor, exempla; quæ tamen, ita rem adminiſtrante Divinâ Providentiâ, neminem fallere poſſunt, niſi qui ſponte falli velit; cùm antiquiſſimi Codices, & priſcæ Tranſlationes, & Scripta veterum Patrum ſatis oſtendant quæ ſit vera locorum, in nonnullis Codicibus depravatorum, lectio; ne jam doctrinam ac ſtylum Apoſtolorum memoremus. Non eſt Religio Chriſtiana res obſcura, & cujus neceſſaria capita obiter tantùm adtingantur in Apoſtolorum ſcriptis, aut difficulter ex aliis colligantur; ex quo intelligere licet, malâ manu, difficillimè eorum ullum ex hominum memoria deleri potuiſſe. Non moror hîc craſſas

Marcionitarum & aliorum depravationes, quæ ſtatim retectæ ſunt, & unà cum illis meritò irriſæ atque exploſæ interierunt.

CAPUT XVI.

De Mendis à Vetuſtate ortis.

1. CUM Vetuſtas inſcripta marmori atque æri monumenta innumera, aut prorſus abſumſerit, aut partim deleverit; nemo mirari poſſit, cur in libris, in membrana aut charta deſcriptis, ſint hodie vel plurium vocum, vel aliquot litterarum lacunæ. Negligentiâ Librariorum atramento non bene temperato utentium, aut etiam eorum qui libros, magno licèt ære emtos, interdum non ſatis diligenter adſervarunt, aliſque ejuſmodi caſibus, factum eſt ut in antiquiſſimis MSS. multa loca deſint, ac plurimæ voces mutilæ cernantur, & quæ cupidiſſimè legeremus ea avidos oculos noſtros fugiant. Quicumque Bibliothecas MSS. Codicibus inſtructas luſtrarunt, facilè innumeros in iis vetuſtatis, omnia abſumentis, morſus animadverterunt; & frequentes ſunt virorum doctorum acerbiſſimæ, eædémque inaniſſimæ querelæ, cùm à MSS ſuis deſtituuntur, in iis locis, in quibus maximè eorum operâ indigebant.

2. Exſtat hanc in rem hiſtoria, apud *Strabonem*,

bonem , * digna quæ huc transferatur, quàmvis paullò prolixior ſit locus. Poſtquàm ergo dixit ab *Ariſtotele* Bibliothecam traditam eſſe *Theophraſto* , à *Theophraſto* verò relictam *Neleo* , ita pergit : ὁ δ' εἰς Σκῆψιν κομίσας τοῖς μετ' αὐτὸν παρέδωκεν ἰδιώταις ἀνθρώποις, οἳ κατάκλειστα εἶχον τὰ βιβλία, οὐδ' ἐπιμελῶς κείμενα. ἐπειδὴ δὲ ἤσθοντο τὴν σπουδὴν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων, ὑφ' οἷς ἦν ἡ πόλις, ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, κατὰ γῆς ἔκρυψαν ἐν διώρυγί τινι. ὑπὲρ δὲ νοτίας καὶ σητῶν κακωθέντα ὀψέ ποτε ἀπέδοντο οἱ ἀπὸ τοῦ γένους Ἀπελλίκοντι τῷ Τηΐῳ πολλῶν ἀργυρίων τά τε Ἀριστοτέλους καὶ τὰ Θεοφράστου βιβλία : *Hic libros Scepſin tranſlatos poſteris ſuis reliquit, indoctis hominibus, qui incuriè poſitos, ſub clavibus habuerunt. Cùm verò intellexiſſent ſtudium Attalicorum Regum, quibus Scepſis parebat, conquirentium libros ad inſtituendam Pergami Bibliothecam; ſub terra ſuos, in foſſa quadam, occultaverunt. Humore verò & blattis vitiatos, ſerò tandem qui ex ea erant ſtirpe, Ariſtotelis, Theophraſtique libros Apelliconti Teio, magnâ pecuniâ, vendiderunt.* Videntur timuiſſe Nelei heredes, ne Reges Pergameni ſibi theſaurum illum, nullo perſoluto pretio eriperent; quo metu factum eſt, ut eum terræ crediderint, ſicut aurum ſolent avari; donec emtorem invenirent, qui ſibi certam pecuniæ ſummam numeraret. At illâ cautione factum eſt, ut libri utriusque Philoſophi vitiati fuerint; fieri

 enim

* *Lib. XIII. 419. Ed. Caſaubonianna Genevenſis.*

enim non potuit ut blattæ pergamenas non perfoderent; útque humor, atramento diluto, litteras & voces multas non deleret. Perpaucos quidem fuiſſe crediderim, qui ejusmodi theſauros in Græcia, aut in Italia, defodere cogerentur; ſed in Bibliothecarum forulis jacentia volumina non minùs cœli humor, ac blattæ, tineæve corrumpere potuerunt; ſi fortè, ut fit, ædes non ſatis diligenter tectæ eſſent, aut ſi libri raro inſpicerentur. Sæpe natæ ex ejusmodi caſibus lacunæ, nullo modo expleri potuerunt; aut ſi expletæ ſunt, errante explentium acumine, vetuſto Scriptori voces tributæ ſunt, quibus uſus non fuerat.

3. Factum id in *Ariſtotelis*, *Theophraſtíque* operibus, docet in ſequentibus *Strabo*, hiſce verbis: ἦν δὲ ὁ Ἀπελλίκων φιλόβιβλος μᾶλλον ἢ φιλόσοφος. διὸ καὶ ζητῶν ἐπανόρθωσιν τῶν διαβρωμάτων, εἰς ἀντίγραφα καινὰ μετήνεγκε τὴν γραφὴν ἀναπληρῶν ἐκ εὖ, καὶ ἐξέδωκεν ἁμαρτάδων πλήρη τὰ βιβλία: *Erat autem Apellicon potiùs librorum ſtudioſus, quàm Philoſophiæ; itaque eroſarum particularum quærens inſtaurationem, in nova libros tranſlulit exemplaria, lacunas non rectè implens, edíditque libros mendorum plenos*. Paullò pòſt, poſtquàm dixiſſet veteres Peripateticos difficulter philoſophatos, quòd carerent libris *Ariſtotelis* & *Theophraſti*, ſubdit: τοῖς δὲ ὕστερον ἀφ' οὗ τὰ βιβλία ταῦτα προῆλθεν, ἄμεινον μὲν ἐκείνων φιλοσοφεῖν καὶ ἀριστοτελίζειν, ἀναγκάζεσθαι μέντοι τὰ πολλὰ εἰκότως λέγειν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν: *Poſterioribus, ex quo hi libri*

libri fuerunt editi, facilius fuit philoſophari & Ariſtotelem auctorem ſequi; quamquam, ob mendorum multitudinem, cogebantur multa conjiciendo dicere.

4. Ejuſmodi ad nos pervenit, in Codice Alexandrino, Epiſtola *Clementis* Romani, in qua *Patricius Junius voces deperditas*, ut loquitur, & *litteras vetuſtate exeſas, interſtitiis adcuratiſſimè dimenſis, ſupplevit*, ſupplementáque minio exprimi curavit; ut facile ab iis, quæ in MS. Codice comparent, ſecernerentur. Eadem poſtea uncinulis clauſerunt *J. B. Cotelerius* & *Paul. Colomeſius*, in hujus Epiſtolæ editionibus, quas diu poſt Junianam emiſerunt. Nemo negarit quin ut plurimùm non malè ſuppleverit vir eruditus, cùm paucæ deſint litteræ, & loca multa ex LXX. Interpretibus proferantur.

5. Attamen in prima periodo graviſſimè offendit, habet enim: [Χάρις ὑ] μῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ παντο [κράτο] ρος Θεῦ, διὰ Ἰησῦ Χριςῦ, πληθυνθείη, [ἐφ᾽ ὑ] μῶν ἰδίως καὶ ἐπ᾽ ἀλλήλυς: hoc eſt, illo interprete: *gratia vobis & pax ab omnipotente Deo, per Jeſum Chriſtum, in vobis ſingulis, ET mutuò erga vos invicem multiplicetur.* Quæ poſtrema verba ſolœca ſunt, in Græcis & Latinis, ſenſúque carent. Conjicit in notis ἐφ᾽ ὑμᾶς ἰδίως, abſurdè. At qui adcuratiùs inſpexerunt Codicem Alexandrinum viderunt in eo legendum eſſe potiùs: [Διὰ] ἐφνιδίυς καὶ ἐπ᾽ ἀλλήλυς γινομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ [περιπτ] ώσεις: *Propter ſubitas & alias ſuper aliis,*

quæ nobis contigerunt, calamitates & caſus adverſos, &c. ita ut hæc ſint initium periodi.

6. Sed miror ſubjecta verba non fuiſſe emendata, cùm ſententia ipſa ſat manifeſta ad veram lectionem deduceret; ἀδελφοὶ βραδιον [δυσο] ιζομεν ἐπιστροφὴν πεποιη [κέν] αι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων [πα] ρ' ὑμῖν πραγμάτων: vertit Junius: *fratres dilecti poſtulatis veſtris tardiùs nos animum adjeciſſe veremur*; legítque βράδιον. At ſupplementum vocis δυσοίζομεν durum eſt & coactum, nec ſenſum expeditiorem facit, præterquàm quòd vox rarior eſt. Sed *Junius* ait ſe *veſtigium minutiſſimum* τοῦ O ante I vidiſſe. *Cotelerius* verò vertit: *fratres, tardiùs videmur convertiſſe animum ad eas res, quæ à vobis quæſitæ ſunt*. In margine ſuſpicatur prò δυσοίζομεν, legendum νομίζομεν, *judicamus*. quod non debuit vertere *videmur*. Legendum erat, βραδεῖαν [δοκή] σομεν, hoc eſt, *ſerò videbimur ad animum revocaſſe*, ut βραδεῖα ἐπιστροφὴ, ſit *ſera conſideratio*. Veſtigium τοῦ O & I ſequens ſunt ſine dubio crura vicina τοῦ K & H. Senſus eſt perſpicuus, & ſeries orationis clara: *Propter ſubitas, & quæ aliæ ſuper aliis nobis contigerunt calamitates, & caſus adverſos, fratres, ſeriùs videbimur ad animum revocaſſe quæ rogaveratis.*

7. Permulti alii exſtant veteres Scriptores, in quibus lacunæ ſunt; quæ nonniſi ope meliorum MSS. Codicum ſarciri queant; nec opus eſt nos exemplis adferendis immorari. Hoc potiùs monebimus, cùm à Librariis ſpa-

ſpatium ſemper relinqui oportuiſſet vacuum, pro numero litterarum, aut vocum, quas in MSS. deeſſe, ex litterarum forma, intelligere poterant, ſæpe eos nullum reliquiſſe, ne mutila exemplaria ſpernerentur, & minoris emerentur; aut ſummùm exiguum admodum, qualia videmus Aſteriſco in editionibus impleri. Sæpe etiam fugientes litterarum ductus, & partim deletos legere ac ſupplere infeliciter tentarunt. Viciſſim, aut Librarii aut Critici, ubi nulla erat, lacunam eſſe perperam ſuſpicati ſunt, & locis integris Aſteriſcum, ſeu omiſſionis notam, adpoſuerunt. Tria *Ciceronis* loca, hanc in rem, proferemus.

8. Primus eſt in V. Verrina, * ubi de ſupplicio capitis, quod à civibus Romanis ſumſerat Verres: *Paullò ante, Judices*, inquit, *in morte miſera atque indigniſſima navarchorum, lacrimas non tenebamus, & rectè ac meritò miſeriâ ſociorum commovebamur; quid nunc in noſtro ſanguine tandem facere debemus? Nam civium Romanorum ſanguis conjunctus exiſtimandus eſt; quoniam id & ſalutis omnium ratio* & VERITAS *omnium poſtulat.* Omnino videntur hîc tres primæ litteræ vocis deletæ, adeò ut maneret VRITAS; ex quo, omiſſâ lacunâ, factum eſt VERITAS, ſed legendum erat SECURITAS. Nempe, ut *ſecuri* omnes eſſent cives Romani, & negotia ſua tutò per univerſum Imperium gererent, nulli Magiſtratui Populi Romani licitum eſſe de-

* *Cap.* LXVII.

debuit eos in Provinciis agentes ſecuri percutere. Híſce primùm editis, animadverti ita conjeciſſe *Franc. Hotomannum* & *Dionyſ. Lambinum*. Quorum conjectura haud paullò melior eſt, quàm eorum qui delent, contra fidem plerorumque Codicum, vocem *omnium*, & legunt *veritas*, quod interpretantur *juſtitia*.

9. Alter eſt in ſomnio Scipionis, * ubi poſtquàm hæc verba Africani ad ſe protulit: *Dictator Rempublicam conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hîc*, ait Cicero, *cùm exclamaſſet Lælius, ingemuiſſéntque ceteri vehementiùs; quæſo, inquit, ne me è ſomno excitetis*, & PARUM REBUS, *audite cetera*. Hæc carent ſenſu, licèt ſint in omnibus MSS. exceptis duobus, in quibus, ſi *Ald. Manutio* credimus, legebatur *pax ſit rebus*, quod melius non eſt. Veſtigia veterum litterarum legerunt Librarii, ut potuerunt. Crediderim, donec melius quid edocear, lectum olim fuiſſe HIS PAVORIBUS: *ne me*, inquit, *è ſomno excitetis his pavoribus*, quia amici Scipionis pavidis animis exceperant quod de propinquorum inſidiis ſibi metuendis dixerat, atque exclamaverant. Poppæa in Octavia *Senecæ* verſ. 733.

Tandem quietem magnus excuſſit pavor.

Deianira in Hercule OEtæo verſ. 395.

—— *Hic*

* *Cap. II.*

——— *Hic meum pectus timor,*
Altrix, laceſſit; hic rapit ſomnum pavor.

Apuleius Lib. II. p. 37. Ed. *Priçæi*: *Expergitus & pavore nimio perterritus*, & Lib. XI. initio: *experrectus* pavore *ſubito*. Unde liquet *pavorem* propriam eſſe, hanc in rem, vocem.

10. Tertius locus eſt mutilus, ſi ſtemus Criticorum judicio; quem propterea neceſſe eſt totum proferri, ut intelligere queamus an in eorum ſententia ſit nobis adquieſcendum. Sic ergo *Cicero*, Lib. I. De finibus Bon. & Malorum, c. 16. *Juſtitia reſtat, ut de omni virtute ſit dictum, ſed ſimilia ferè dici poſſunt. Ut enim ſapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas eſſe docui cum voluptate, ut ab ea nullo modo nec divelli, nec diſtrahi poſſint: ſic de juſtitia judicandum eſt, quæ non modò numquam nocet cuiquam, ſed contrà ſemper alit aliquid tum vi ſuâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum ſpe nihil earum rerum defuturum, quas natura non depravata deſideret. Quemadmodum temeritas & libido & ignavia ſemper animum excruciant, & ſemper ſollicitant, turbulentæque ſunt: ſic ** cujus in mente conſedit, hoc ipſo quod adeſt, turbulenta non poteſt fieri*, &c. Alii ediderunt hunc locum cum Aſteriſcis, alii neſcio quæ ſuppleverunt. Sed delendi ſunt Aſteriſci, & intelligenda *juſtitia*, de qua in ſuperioribus. Fefellit Criticos, quòd non animadverterint *ſic*, quando

quando res contrariæ comparantur, & anteceſſit *quemadmodum*, ſignificare idem ac *contrà*. Perinde eſt ergo, ac ſi *Cicero* dixiſſet: *CUM temeritas & libido & ignavia ſemper animum excrucient, & ſemper ſollicitent, turbulentæque ſint: CONTRA* juſtitia, *cujus in mente conſedit, eo ipſo quod adeſt, turbulenta* ea mens *non poteſt fieri, & ſi verò molita quidpiam eſt, quamvis occultè fecerit, numquam tamen confidet id fore ſemper occultum.* Vir, nimirum, juſtus poteſt, perturbatione quapiam animi, tranſverſus agi, ita ut ad occultum facinus adduci ſe patiatur. Sed poſtea, ſedato adfectu, redux juſtitia eum docet quid timendum ſit ejuſmodi facinore inquinatis.

11. Verùm ut ad vetuſtatis menda redeamus, ſacri ipſi Hebræorum libri vim ejus ſenſerunt; nec interceſſit Divina Providentia, quominùs nonnulla minùs neceſſaria, longinquitate temporis, vitiarentur. In ipſis Novi Fœderis Tabulis, ſimile quid contigit. Ut ὕϛερον πρότερον, Homerico more, progrediamur, dubium eſſe nequit, quin in Teſſaradecadibus progenitorum Chriſti, Matth I, 12. & ſeqq. deſit aliquid. Cùm enim Evangeliſta moneat verſ. 17. tres eſſe eorum Teſſaradecadas, quarum primæ ultimus eſt David, ſecundæ Jechonias, ſuperſunt tantùm in ultima tredecim nomina, etiam comprehenſo Chriſto. Si locus ullus integer ad nos, Librariorum diligentiâ, pervenire debuit, is certè erat; quia Evangeliſta numerum progenitorum

torum Chriſti, in tres claſſes tributorum, indicarat. Attamen ea Evangeliſtæ cura non obſtitit quominùs, ab antiquiſſimis temporibus, hîc omitterentur nomina nonnulla; quod videtur ortum ex lacuna exemplaris venerandæ antiquitatis, quam ſequentium ætatum Librarii explere non potuerunt. De re ipſa vide dicta à nobis in additamentis ad *Henr. Hammondi* Adnotationes.

12. Lacunam eſſe liquet Gen. IV, 8. ex Samaritico Codice, Verſione LXX. Intt. & nota Maſſorethica, qua de re vide notata à nobis ad eum locum. Lacunæ etiam plures in Genealogicis Paralipoménon deprehenduntur, quarum præcipuas vide in Indice noſtro ad Libros Hiſtoricos V. T. Sed proferemus hîc aliud exemplum Pſalmi, dentibus ævi multò magis vitiati. Conferantur Pſalmi XIV, & LIII manifeſtum erit unum eumdémque eſſe Pſalmum, ſi comparentur quinque primi verſus & ultimus Pſalmi LIII. cùm quatuor primis Pſalmi XIV. qui, non niſi perpaucis & exigui momenti varietatibus differunt. At magnum eſt diſcrimen inter verſus 4. & 5. Pſalmi XIV. & 6. Pſalmi LIII. Quæ verò ejus rei cauſa eſt? Nimirum, vetuſtas, quæ tria verba delevit ex Pſalm. XIV. & ſex alia vitiavit; quo factum, ut verba ejus Pſalmi careant ſenſu, & hiulca ſint, cùm Pſalmi LIII. verba ſint integra & pulcherrimam fundant ſententiam. Hæc primùm adponam diſtincta in verſiculos, qualibus olim conſtabant Cantica Hebræorum, ut aliquando

do copioſiùs probabimus. Sic ergo habet Pſalmus LIII. verſ. 6.

שם פחדו פחד
לא היה פחד
כי אלהים פזר עצמות
חנך הבישתה
כי אלהים מאסם
מי יתן מציון ישועות :

Ibi pavore trepidabunt ;
ubi non erat timor ,
quia Deus diſſipabit oſſa
obſeſſoris tui ; pudore eos adficies ,
quia Deus eos repudiavit.
Quis dabit è Sione ſalutem ?

Pſalmus eſt in Babylonica captivitate ſcriptus, ut ex ultimo verſu liquet , in quo Pſaltes Babyloniorum cladem vaticinatur & liberationem Hebræorum, quam propiorem eſſe optat. Quarto verſu, legendum הבישתם *bebiſchotham* , hoc eſt , *pudore eos adficies* , ob rationes grammaticas & metricas , quas hoc loco non dicam. At Pſalmo XIV. ita hic locus exprimitur :

שם פחדו פחד
כי אלהים בדור צדיק
עצת עני תבישו
כי יהוה מחסהו
מי יתן מציון ישועת :

Ibi

Ibi pavore tripidabunt ,
quia Deus in generatione juſta.
Conſilium pauperis pudefacietis ,
quia Jehova fiducia ejus.
Quis dabit è Sione ſalutem ?

1. Hic omiſſus ſecundus verſiculus , qui legitur in verſione LXX. Intt. 2. ſequentia verba mirè corrupta ſunt , nam pro פזר עצמות *diſſipabit oſſa*, eſt בדור צדיק עצת *in generatione juſta conſilium* ; pro חנך הכישתם *obſeſſoris tui , pudore eos adficies* , עני תבישו *pauperis pudefacietis* ; denique pro אלהים מאסם *Deus repudiavit eos* , יהוה מחסהו *Jehova fiducia ejus*. Hebraïcè ſcientes facilè in hiſce verbis animadvertent litteras ejuſdem organi eſſe miſtas ; atque hinc fortè depravatio loci cœpit, dein non ſatis integris ceterarum litterarum veſtigiis, Librarii ſenſum quem non inveniebant fecerunt. Quæ niſi ita ſe habere viderentur , facilè crederem ſecundum verſiculum omiſſum fuiſſe , ob repetitionem vocis פחד *phahhad* , cujus modi omiſſionum exempla adtulimus Cap. V.

13. Non opus eſt plura idgenus depravationum exempla proferre , cùm res ſit manifeſta ; ſed Criticos meminiſſe oportet , ut diximus , ſæpe eſſe lacunas , ubi nulla ſunt in Codicibus earum veſtigia , & viciſſim. Res eſt in periculoſiſſimo emendandi ſtudio , niſi dextrè eo utamur , maximi momenti.

14. Cùm nemo Librariorum ab oſcitantia & lapſu fuerit immunis , dormitare & labi potue-

tuerunt etiam qui primi exſcripſerunt libros, ex quorum exemplaribus cetera omnia derivata iisdem vitiis laborarint neceſſe eſt. Locus eſt, hanc in rem, inſignis apud *Galenum* Comment. II. ad Lib. I. Epidemiorum, text. 83. p. 77. Tom. IX. Ed. Charterianæ, ubi poſtquàm è re ipſa probavit mendum eſſe in numero dierum Criticorum ab *Hippocrate* memoratorum, ſic porrò loquitur: ἐγχωρεῖ δὲ κατ' ἀρχὴν εὐθὺς ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου τὴν λέξιν ἁμαρτηθεῖσαν φυλαχθῆναι, καθάπερ αἱ ἄλλαι πολλαὶ τοῦτο πεπόνθασι παρά τε τῷ Ἱπποκράτει καὶ ἄλλοις οὐκ ὀλίγοις: *fieri quoque poteſt ab initio ſtatim à Librario vocem vitioſè ſcriptam ſervatam eſſe, ut alias quibus idem contigit, cùm apud Hippocratem, tum alios non paucos.* De omni mendorum genere veriſſima hæc eſſe conſtat, ſed præſertim de lacunis, quæ non facilè ſuppleri poterant, ideóque omittebantur à Librariis, ne apographorum pretium, ut diximus, minueretur.

CAPUT XVII.

Leges emendandi.

1. MEMORATIS potiſſimis generibus mendorum, quibus ſententia veterum Scriptorum corrumpitur, & demonſtratis præcipuis rationibus, quibus ea menda irre-

pe-

pere potuerunt; nihil nobis agendum ſupereſt, niſi ut moneamus Criticum omnium eorum, quæ memoravimus, quàm peritiſſimum eſſe oportere, eáque animo obverſantia perpetuò habere; ut, quotiescumque poſtulabit uſus, viis indicatis, ad mendorum originem pervenire queat, eáque feliciter corrigere. Nos digitum dumtaxat ad fontes intendimus, ceteráque judicio ac diligentiæ Studioſorum permittenda duximus. Præterea noſtra hæc Ars ſtatuit variarum rerum cognitionem aliunde eſſe petendam; eam ipſa non tradit, quippe finibus quibus circumſcribitur excluſam. Exempli cauſâ, ars eſt ſingularis dignoſcendæ ætatis MSS. Codicum, déque eorum characteribus judicandi; quæ, ſi pro dignitate tractetur, juſto volumini argumentum præbeat; qua de re, ut antea dixi, paucis, ad Latinos Codices quod adtinet, *Joan. Mabillonius*, in Diplomatica; ſed pluribus de Græcis *Bernard. de Montfaucon*, in Palæographiæ Græcæ egregio opere egit. Ut res ad perfectionem deduceretur, quibus ad manum ſunt Bibliothecæ MSS. Codicibus refertæ, eos id laboris ſuſcipere oporteret; nam ſine ingenti Codicum copia, & diuturna eorum tractatione, nihil, quod ſit operæ pretium, hac in re præſtari poteſt. Igitur hoc onere in otioſos Bibliothecarum cuſtodes rejecto, ſummatim tantùm rem adtigimus, & potiſſima characterum diſcrimina breviter perſtrinximus; ſatis eſſe rati, ſi litterarum ſtudioſis in animum revocaremus, quod à multis planè negligitur.

2 Hoc verò in loco, rectæ emendationis Leges feremus, quas ita æquas viſum iri confidimus, & uſque adeò rectæ Rationi, rerúmque naturæ conſentaneas; ut, ſine interceſſione, apud Populum Eruditorum, perferri eas poſſe ſperemus. Quod tamen ut faciliùs fieri queat, ſingulis breves interpretationes atque exempla cùm malè tentatarum emendationum, tum etiam neceſſariarum, ut videtur, ſubjiciemus; neque tamen invito cuiquam eas obtrudere cupimus.

3. Prima ergo, quod felix fauſtúmque ſit Reipublicæ Litterariæ, hæc erit: SI QUID MUTETUR, MUTATIONEM RES IPSA, ORATIONISVE SERIES, STYLUSVE SCRIPTORIS NECESSARIO POSTULATO. Hæc Lex tam pertinet ad emendationes ex MSS Codicibus hauſtas, quàm à conjicientibus inventas; ſunt enim paſſim in MSS. Codicibus, ſive à Criticis, ſive à Librariis, aut cuicumque tandem caſui debeantur, graviſſima menda; quæ pro vera lectione, manifeſtò repugnante ſententiâ, aut Linguæ ingenio, aut Scriptoris ſtylo, ſtultum eſſet obtrudere; & quæ, in re clara, ne memorari quidem neceſſe eſt.

4 Igitur ſi quid occurrat, quod à Linguæ ingenio, ſtylóve Scriptoris prorſus non abhorreat, nec à ſententia, ſeriéve orationis ſit alienum; nulla eſt cauſa cur, conſentientibus Manuſcriptis omnibus Codicibus, veteribus Editionibus, Tranſlationibúsve, quidquam mutetur; præſertim ſi mutatio paullò major ſit. Alioqui latiſſima corruptionibus ape-

aperiretur feneſtra, ſi ut Scriptor paullò elegantiùs, ex Critici judicio, aut adcuratiùs loqueretur, liceret, omnibus reclamantibus Codicibus, quibuſvis quidlibet mutare. Quam legem, cùm in eam permulti Critici paſſim peccent, vix ullus, ex Criticorum acutiorum numero, frequentiùs perrupit, doctiſſimo viro *Tan. Fabro*. Quem præ ceteris adpellamus, non quòd ejus laudibus quidquam detractum cupiamus, qui permagni eum ſemper fecimus; ſed quia utilius eſt ejuſmodi peccata ex viro doctiore petere, & quem imitari poſſint Studioſi, quàm ex infimi ſubſellii Critico, qui cùm acutioribus deridiculo ſit, nemini exemplo eſſe poteſt. Alioqui nobis non deeſſent alii Critici, quos non neceſſariarum correctionum reos ageremus, idque eò potiore jure, quò confidentiùs ſomnia ſua nobis obtrudunt.

5. *Ovidius Triſtium* Lib. II. aliorum exemplis Scripta ſua amatoria excuſans hæc habet, inter alia multa idgenus, de Mimis, verſ. 499. & ſeqq.

In quibus adſiduè cultus procedit adulter;
Verbáque dat ſtulto callida nupta viro.
Nubilis hæc virgo, matronáque, vírque, puérque
Spectat & ex magna parte Senatus adeſt.
Nec ſatis inceſtis temerari vocibus aures,
Adſueſcunt oculis multa pudenda pati.
Cúmque fefellit amans aliquâ novitate maritum,
Plauditur; & magno palma favore datur.

Tum verò ſequitur :

> *Quóque minùs prodeſt, POENA eſt lucroſa Poëtæ,*
> *Tantáque non parvo crimina Prætor emit.*

Tan. Faber Lib. I. Ep. 37. contendit neminem, qui ultimi Diſtichi verſum priorem intelligat, reperiri poſſe; neminem, qui vitium lectionis vel fuerit ſubodoratus, umquam inventum fuiſſe ; & poſtquàm alia ejuſcemodi præfatus eſt, ut finem faciat, ut ipſe loquitur, *κομπασμάτων*, audaci conjecturâ legit ;

> *Quæque mihi pœnæ eſt, fraus eſt lucroſa Poëtæ,*

ut dicat *Ovidius*, quæ res Mimographis lucroſa ſolet eſſe, eam ſibi pœnæ fuiſſe. Non diffitemur ſenſum hunc ineptum non eſſe, & *Ovidio* dignum ; ſed eſt & alius non minùs commodus, atque ex quo licet verba, quemadmodum leguntur in omnibus MSS. Codd. & Editionibus, interpretari. Nimirum, ut Gallica vox *peine*, quæ eſt ex Latina *pœna* derivata, ſignificat & *laborem* & *ſupplicium* : ſic etiam Latina, non ſupplicii modò ſignificatu, qui proprius & frequentiſſimus eſt, ſed & laboris apud Veteres occurrit. Hoc vult ergo Ovidius, *que la peine la moins utile., eſt celle qui rapporte le plus de profit au Poëte.* Intelligit, nempe, Mimos, qui jocoſas & ſæpe amatorias hiſtoriolas complectebantur,

& qui

& qui tamen carò à Prætoribus interdum eme-bantur, ut ludis ſcenicis populi gratiam am-birent. Videbimur fortè, primâ fronte, te-merè ex Gallica Lingua Latinam interpreta-ti; ſed audiatur ipſe *Ovidius*, ſui optimus interpres, in Epigrammate præfixo Libris A-morum:

Qui modò Naſonis fueramus quinque libelli,
Tres ſumus, hoc illi prætulit auctor opus.
Ut jam nulla tibi nos ſit legiſſe voluptas,
At levior demtis P O E N A *duobus erit.*

Manifeſtum eſt poſtremum verſum verti Gal-licè oportere: *mais vous aurez moins de pei-ne, le nombre de mes livres étant diminué de deux.* Igitur erravit vir doctiſſimus, qui exi-ſtimavit rem ipſam poſtulare locum *Ovidii* mutari; cùm ſenſus ejus ſit commodiſſimus, qualis à nobis antea expoſitus eſt. Scio à *Nic. Heinſio* emendatum priorem locum, hoc mo-do: *Quóque minus prodeſt; ſcena eſt lucroſa Poëtæ*; vel; *Nec minùs & prodeſt ſcena, & lu-croſa Poëtæ eſt.* Sed eum confutat poſterior locus. Novi etiam eſſe, qui poſteriore loco *pœnam* interpretentur *ſupplicium*; at ei ſigni-ficationi locus hîc non erat. *Supplicium* dici poſſit lectio Poëtæ, quem invitus legas, ſed *Ovidius* ab invitis, credo, legi noluiſſet; & Vates, ſi qui alii, de ſuis operibus non ita malè ſentiunt, ut *ſupplicium* ſe ſumere putent de iis quibus ea legenda, ſi ita videatur, præ-bent. Itaque præſtat agnoſcere jam, tempo-re *Ovidii*, vocem *pœna* in tralatitiam illam

ſignificationem, quâ nunc uſurpatur in Linguis è Latina prognatis, deflectere ſenſim cœpiſſe.

6. Tentemus verò nos emendationem proferre, quam res ita poſtulet, ut nullâ ratione aliter conſtet ſententia. Eſt locus non modò obſcuriſſimus, apud *Virgilium*, ſed etiam abſurdus; prout nunc legitur, qui propterea à nemine, quod ſciam, intellectus eſt. Exſtat IV. Georgicorum, incipítque à verſ. 286. ubi ita Poëta Ægyptum deſcribit:

Nam quà Pellæi gens fortunata Canopi
Adcolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et vehitur pictis circum ſua rura phaſelis.

Quibus in verſibus omnia clara ſunt, ſed ſequuntur hæc verba:

Quáque pharetratæ vicinia PERSIDIS *urget*,
Et viridem Ægyptum nigrâ fœcundat arenâ,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Uſque coloratis amnis devexus ab Indis.

An ergo *Perſidem* vicinam *Ægypto* credidit *Virgilius*? Quamvis alibi in Geographicis peccarit, non credo tamen, in tam inſignium regnorum & uſque adeò remotorum ſitu, peccare non indoctum ſanè Poëtam potuiſſe. Deinde quænam hæc eſt ſtructura, *quà vicinia Perſidis urget & fœcundat viridem Ægyptum nigrâ arenâ*, &c? Manifeſtum hæc poſterio-

riora verba referenda eſſe ad Nilum, ideóque repetendum fuiſſet *& quà*. Sed nomine uſus erat *Virgilius*, quò ſuperiorem Ægyptum ſignificabat, vero quidem illo, at quod, cùm vulgò ignotum eſſet, à Librariis in notius mutatum eſt. Legendum omnino, ut quidem videtur :

Quáque pharetratæ vicina PATHYRIDIS urget
Et viridem Ægyptum, &c.

Pathyris eſt Thebaïs, quæ Hebræis dicebatur *Pathros*, quod efferunt LXX. Intt. Παθούρης & Φαθώρης. Hinc in ea *Plinius* memorat *Phaturitem* Nomum, & *Ptolemæus* urbem *Pathyrin*; ut copioſè docet *Sam. Bochartus*, in Phalego Lib. IV. c. 27. Hanc oram vocat Virgilius *pharetratam*, quia horum tractuum incolæ multùm utebantur arcu; quod multis teſtimoniis demonſtravit idem vir ſummus, Capite antecedente.

7. Hæc poſitâ lectione, omnia plana ſunt. Nilus non modò inferiorem Ægyptum rigat, ſed etiam *vicina Pathyridis* loca *urget*, hoc eſt, exundantibus aquis premit, & arctiora facit. Sic *Lucanus*, de portu Herculeo, Lib. I. verſ. 406

Quáque ſub Herculeo ſacratus nomine portus
Urget rupe cavâ pelagus.

Idem *viridem Ægyptum nigrâ arenâ fœcundat*, hoc eſt, virentem paſcuis & arboribus

 Ægyp-

Ægyptum limo nigro fertiliorem reddit. Idem *diſcurrit in ſeptem ora*, ſive oſtia. Idem *devexus* fluit *uſque coloratis Indis*, hoc eſt, uſque ab Æthiopum ſole aduſtorum agris; nam conſtat Veteres *Indiam* vocaſſe interiorem Æthiopiam. Vide *Socratem* Hiſtoriæ Eccleſ. Lib. I. c. 19.

8. *Tan. Faber* Epiſt. Critic. Parte II. Ep. ultimâ, eſſe luxationem exiſtimat in Cap. X. Epiſtolæ ad Romanos, rem edoctus à *Stephano Gauſſeno*, qui poſtea S. Theologiæ Profeſſor in Academia Salmurienſi fuit, vúltque verſum 17. transferri poſt 21. quòd ſit hæc totius orationis concluſio: Ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, &c. *Ergo fides ex auditu eſt.* At orationis ſeries non eò ſpectat, quò putat vir doctus, neque enim Paulus hoc probare nititur, quod nemo negabat, nemo negare poterat, *fidem*, nempe, eſſe *ex auditu*; ſed hoc ſe concedere ait, ideóque ἄρα vertendum eſt hoc in loco *certè*, ut jam dudum obſervavit *Hugo Grotius*; cujus adnotationes conſultas eſſe oportuit, ſi non à *Fabro*, qui fortè rariùs hujuſmodi libros inſpiciebat, ſaltem à *Gauſſeno*, qui Theologiæ operam eo tempore dabat.

9. Ex additamentis noſtris ad *H. Hammondi* Adnotationes in Novum Teſtamentum, huc transferemus conjecturam de loco obſcuro 1. Cor. V, 12. ubi poſtquàm Paulus dixit ſe non vetuiſſe quòminùs Corinthii verſarentur familiariter cum Ethnicis, ſed tantùm cum iis qui Chriſto nomen cùm dediſſent, mo-

moribus eum abnegabant, ait: Τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρίνει. καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. *Quid enim mihi & eos qui foris ſunt judicare? nonne eos qui intus ſunt vos judicatis? qui verò ſunt foris Deus judicat; & tolletis malum ex vobis ipſis* Veterum Codicum, Tranſlationum, & Interpretum auctoritas, quæ varia nobis proponit, ipſáque adeò orationis ſeries ſatis oſtendunt eſſe aliquid hîc corruptum; quod facillimè intelligent quicumque *Grotium* & *Hammondum*, ad hunc locum, conſulent.. Nemo intellexerit hanc conſtructionem, τί μοι κρίνειν; nam quod dicunt eſſe, *quid ad me attinet exteros judicare*? id ſine exemplo ſimilis loquutionis adfirmant. Præterea conjunctio καὶ, quæ intercedit, duriſſimam facit orationem; qua de cauſa deeſt in Codice Alexandrino, & omiſſa eſt à Syro & Latino Interpretibus. Attamen eſt temerè reſecta, potéſtque ad veſtigia veteris lectionis nos deducere, quæ hæc fuiſſe videtur: τί γάρ μοι καὶ ΤΟΙΣ ἔξω; ΚΑΙ ΜΕΝΟΥΝΓΕ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε. τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρίνει. καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρόν: *Quid enim mihi & iis qui foris ſunt? At vos quidem judicate eos, qui ſunt intus; eos verò, qui ſunt extra, Deus judicat; & tolletis malum è vobis.* Primò, loquendi genus eſt Scriptoribus Sacris frequentiſſimum: *quid mihi & tibi*; quod perinde eſt ac ſi dixeris: ſatage rerum tuarum, meas ipſe curabo, ut liquet ex Matth. VIII, 29. Joan. II, 4. Senſum hunc hîc eſſe oportet: meum non eſt

curare Ethnicorum mores, qui nondum Evangelio crediderunt. Deinde ex καὶ μενοῦν γε non difficulter factum κρίνειν οὐχὶ, quia in ſequentibus verbis bis occurrit verbum κρίνειν. Particula μενοῦν γε eſt particula adverſativa, quâ non infrequenter utitur Paulus. Vide Rom. IV, 20. X, 18. Phil. III, 8. Planiſſimus autem eſt ſenſus, cùm vulgatæ lectionis interrogatio duriſſima ſit, & ab hoc loco aliena: *annon vos judicatis de iis, qui intus ſunt*? Si dixiſſet Paulus: non meum eſt de iis, qui apud vos ſunt, judicium ferre, *annon vos de iis judicatis*? eſſet ſenſus aliquis, quamquam alienus ab hoc loco, & leniùs flueret oratio; ſed, prout jacet, ſeries verborum impeditiſſima eſt. Tertiò, quod ſequitur, τοὺς δὲ ἔξω, *de extraneis verò*, oſtendit antecedere debuiſſe, cùm hîc ſit manifeſta τῶν ἔξω καὶ τῶν ἔσω oppoſitio, ΜΕΝ, ſeu QUIDEM; quod continetur in καὶ μενοῦν γε, nam μενοῦν idem eſt ac μὲν οὖν; imò verò ita ſcribendum eſſet, judice *H. Stephano*. Quartò, καὶ ἐξαρεῖτε conjungitur manifeſtò cum κρίνετε, *judicate & tolletis*. Verba interpoſita non ſunt, ut nonnulli volunt, parentheſi claudenda; quia membrum hoc: *de extraneis verò Deus judicat*, opponitur, ut dixi, antecedenti, non per parentheſin inſeritur.

10. *Tan. Faber* Ep. XXI. Secundæ Partis, exiſtimat in mendo cubare locum 1. Cor. C. VIII, 10. ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε, τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτῷ

αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος ΟΙΚΟΔΟΜΗΘΗΣΕΤΑΙ εἰς τὸ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν; *ſi quis enim viderit te, cognitione præditum, in Idoleo adcumbere, nónne conſcientia ejus, qui infirmus eſt, ædificabitur ad edendum ea quæ ſunt Idolis mactata.* Scilicet, ut putat, *ædificare* alibi nuſquam legitur, niſi ubi de virtute ſermo eſt, ita ut *ædificare* quempiam ubique ſit eum in ſtudio virtutis confirmare. Hinc colligit à Paulo eam vocem hîc uſurpari non potuiſſe, ubi de vitio ſermo eſt; ideóque legit ὁδοποιηθήσεται, *in viam inducetur*, nam ὁδὸς quidem tam in deteriorem partem trahitur, quàm in meliorem.

II. Ingenioſam hanc eſſe conjecturam, ut ſunt pleræque omnes viri doctiſſimi, nemo negaverit; at priuſquàm locus mutandus cenſeatur, videndum quæ ſit propria, quæ tralatitia ſignificatio vocis οἰκοδομεῖν, tum quæ huic loco conveniat, ánve uſpiam ſimili ſenſu occurrat. Quod ubi fecero, liquebit locum hunc perperam ſuſpectum haberi. Primùm οἰκοδομεῖν, *ædificare*, propriè eſt jactis fundamentis ſtructuram imponere; unde factum ut tralaticio ſignificatu dicatur de animi profectu ad virtutem quod adtinet, poſſítque perinde dici de animi depravatione; adeò ut *ædificare aliquem*, ſignificet virtutes ejus, aut vitia augere. In propria vocis ſignificatione, aut in ejus ad alium ſignificatum tranſlatione, nihil eſt quod poſteriori uſui repugnet. Secundò, vocis hæc media ſignificatio, quâ tam de vitiorum, quàm de virtutum

tutum augmento, intelligitur, huic loco optimè convenit. Aliud enim non vult Paulus, niſi hominem infirmum & imperitum, auctoritate & exemplo doctioris, audaciam ſumturum, & frequentiùs ac liberiùs ſacris illis conviviis, quæ in Idoleis celebrabantur, interfuturum. Tertiò, verbum Hebraïcum בנה *banah*, hoc eſt, οἰκοδομεῖν, in conjugatione paſſiva de malis æquè ac de bonis occurrit, eo quem diximus ſenſu. Sic Malach. III, 14, 15 inducit Deus Iſraëlitas dicentes: *inane eſt Deum colere; quid emolumenti nobis fuit, quòd obſervaverimus id quod obſervari vult, & quòd coram Jehova Deo exercituum triſtes inceſſerimus? Nunc verò beatos prædicamus ſuperbos; imò facientes iniquitatem* נבנו nibnou, *ædificati ſunt; imò tentaverunt Deum, & incolumes evaſerunt.* LXX. Intt. ἀνοικοδομοῦνται ποιοῦντες ἄνομα, hoc eſt, improbitas eorum aucta eſt rebus ſecundis, eò quòd, neglectis Dei præceptis, feliciores ipſis bonis fuerunt. Simili planè metaphora, & quidem in ſequiorem partem, uſus eſt *Plautus* in Trinummo Act. I. S. 2 verſ. 95.

> ——— *dare te in manus*
> *Argentum amanti homini adoleſcenti, animi impoti,*
> *Quî EXÆDIFICARET ſuam inchoatam ignaviam?*

& *Xenophon* Educ. Cyri Lib. VIII. c. VII, 3. de fratrum conjunctione loquuus: καὶ

τοῦ-

ταῦτα ἰυθὺς οἰκοδομεῖτε τὰ φιλικὰ ἔργα; *hiſce inædificate fraternas actiones.* Hæc, niſi fallor, ſatis oſtendunt ſtylum Pauli non poſtulare ut quidquam hîc mutetur.

12. Inter minùs neceſſarias emendationes eas etiam habemus, quæ inventæ ſunt ut Scriptor, qui alioqui malè mentem non expreſſerat, elegantiùs tantùm, aut argutiùs loquatur; quis enim unquam Scriptor ſingulas periodos ita expolivit, meliùs ut numquam res exprimi poſſet? Quis etiam hodie tantùm ſibi tribuat, ut judex priſcæ elegantiæ haberi velit, ad cujus palatum omnia ſint exigenda, &, ſi quæ diſpliceant, refingenda? Si quis uſque adeò fatuus ſit, ut reverâ ſunt nonnulli, prudentioribus omnibus ludibrium debet. Exemplum inſigne adferam è *Galeno*, unde conſtet ſanioribus palatis intempeſtivas argutias ſemper diſplicuiſſe. Eſt locus Libri VI. Epidemiorum *Hippocratis*, text. II. ubi ſic loquitur: ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποισι: *animæ ambulatio cogitatio*, aut *meditatio hominibus*; hoc eſt, ut putabant plerique ejus Interpretes, quod ambulatio eſt corpori, id eſt, animo meditatio; ſeu mens exercetur meditatione, ut corpus ambulatione. Arguta ſanè & elegans ſententia, nec ſpernenda, ſi in *Sexti* Philoſophi ſententiis legeretur. At eam, poſt *Dioſcoridem* repudiavit *Galenus*, cujus hæc ſunt verba è Comment. V. in eum librum p. 523. Tomi IX. Ed. Charterianæ: κακοζήλου δὲ τῆς ἑρμηνείας οὔσης, εἰκότως αὐτὴν ὁ Διοσκορίδης φυλαττόμενος, οὐ περίπατον ἔγραψεν, ἀλλὰ προσ-

προσθεὶς τὸν γράμμα περὶ παντὸς, ὥστε γενέσθαι τὴν λέξιν τοιάνδε· ψυχῆς περὶ παντὸς φροντὶς ἀνθρώποις, ἵν' ᾖ δηλούμενον ἐξ αὐτῆς, περὶ παντὸς τοῖς ἀνθρώποις ἀσκητέον ἐστὶ τὸν λογισμόν. αἱ γάρ τοι διανοήσεις ὀνομάζονται φροντίδες: *cùm autem adfectata ea enarratio ſit, meritò ab ea Dioſcorides ſibi cavens ſcripſit non* περίπαντον, *ſed additâ* ν *litterâ*, περὶ πάντων, *de omnibus, ut ſit ejus ſenſus, hominibus exercendam ratiocinationem; nam mentis ratiocinationes* φροντίδες *adpellantur*: Quod probat exemplis ex *Ariſtophane* depromtis.

13 Igitur fixum & ratum nobis ſit oportet, nullam admittere emendationem; quaſi certam; quæ non ſit prorſus neceſſaria, hoc eſt, quam non res, non orationis ſeries, non ſtylus Scriptoris, qui emendatur, poſcat; ita ut tria illa ſimul mutationem efflagitent, aut certè duo, vel unum. Quæ ſi diligenter obſerventur, non facilè, niſi imperiti, aut legum ſpretores, qui imperitis deteriores ſunt, manum medicam ſanis locis admovebunt. Sarta tecta antiquiorum lectionum auctoritas, nemine eam temerè violante, ſic manebit.

14. Secunda Lex hæc erit: OMNIS EMENDATIO LINGUÆ INGENIO AUT SCRIPTORIS STYLO CONSENTANEA ESTO. Ad ſuperiorem Legem, diximus Scriptoris ſtylo efflagitari oportere emendationem; quam neque res ipſa, neque orationis ſeries commendant. Quæ Lex ſi æquiſſima eſt, quod in dubium revocari poſſe non

non videtur, ſequetur nihil reponi oportere, in oratione veterum Scriptorum, quod conſentaneum non ſit ingenio Linguæ, quâ uſi ſunt, aut ſingulari illorum ſtylo. Unde intelligere licet à nemine periculoſam hanc emendandi artem exerceri oportere, qui longam & diligentem operam non poſuerit, & in addiſcendis Linguis, & in cognoſcendis ſingulorum Scriptorum ſtylis; quod tamen non obſtitit quominùs multa temerè ſint mutata, aut mutatione dignâ judicata à viris doctiſſimis; at nimiâ ingenii ſui fiduciâ fretis.

15. Sic *Joſ. Scaliger* fruſtra voluit emendare Marc. IX, 49. πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, *omnis igne ſalietur*, quaſi legendum eſſet πᾶσα πυρία, quod reſpondeat voci Hebraïcæ אשה *iſſcheh*, quæ ſignificat *oblationem igne abſumendam*. Vox ea Græca non eſt, quod ei meritò viri doctiſſimi objecere. At fingi, inquit, potuit, ut exprimeretur Hebraïca. Atqui fingi neceſſe non erat, cùm uſitatiſſima vox, quâ Hebraïcæ tota vis adcuratè exprimeretur, non deeſſet; quam miror *Scaligero* memoriam, quâ pollebat tenaciſſimâ, illico non ſuppeditaſſe. Ἔμπυρον Græci, quaſi *ignitam*, ejuſmodi oblationem vocabant. Nihil dicemus de ſenſu loci, quem explicare conati ſumus in additamentis *H. Hammondi* adnotationum.

16. Ante aliquot annos lis nobis interceſſit cum viro docto *Joan. Harduino*, cui elegantem *Plinii* editionem debemus, de ejuſmodi emendatione. *Plinius* Hiſt. Nat. Lib. XXXV.

XXXV. c. 11. inter nobiles pictores, ita de Alcimacho loquitur: *Alcimachus Dioxippum* (pinxit) *qui pancratio Olympia, citra pulveris tactum (quod vocant aconiti) vicit. Cœnus Stemmata.* Verùm *Claud. Salmaſius*, in Solinianis Exercitationibus, conjecit *Cœnus ſcammata*, ſed emendationis ſuæ nullam rationem reddidit. *Joannes* verò *Harduinus* utramque lectionem repudiat, quòd neque pictoris nomen ſit *Cœnus*, nec ſatis idoneum picturæ, quale hîc requiritur, argumentum *ſtemmata*, & multò minùs *ſcammata*. Legit ergo *coniti Nemeæa*, & bellè ludum ludo, victoriæ victoriam opponi cenſet. *Cum Olympiis*, inquit, *Nemeæa confert, & facili ac ſine pulvere victoriæ alteram laborioſiùs comparatam.* Non dicam hanc emendationem nimiùm recedere à veſtigiis veteris ſcripturæ; nec *coronas* quidem, ſeu *ſtemmata* eſſe aptum picturæ argumentum; *Cœnum* verò eſſe nomen Græcum, quo vocari potuerit pictor minùs celebris, qui corollarum tantùm pingendarum arte excelluerit, ac proinde ab aliis non ſit memoratus. Quâ arte excelluit etiam Pauſias, de quo *Plinius* Lib. XXXV. c. 11. *Amavit in juventa Glyceram municipem ſuam, inventricem coronarum, certandóque imitatione ejus, ad numeroſiſſimam florum varietatem perduxit artem illam. Poſtremò pinxit illam ſedentem cum corona, quæ è nobiliſſimis ejus tabula adpellata eſt.* Stephanoplocos, *ab aliis* Stephanopolis &c. Non dicam, tam audacem conjecturam in contextum orationis recipi

cipi non debuiſſe. De ſola voce *coniti* loquar, quam Græcam eſſe negavi; quod & etiamnum pernego, nec *Harduinus* potuit probare.

17. Dixeramus rectè facturum fuiſſe virum doctum, ſi protuliſſet Scriptorem Græcum, qui dixiſſet κονιτὶ, nam quamvis utantur Græci voce ἀκονιτὶ, *ſine pulvere*, ideò non ſequi uſitatam fuiſſe ſimplicem κονιτί. Eodem ſenſu, dicunt Græci ἀνιδρωτὶ, *ſine ſudore*, ἀμαχητὶ, *ſine pugna*; ἀναιμακτι, *ſine ſanguine*; ſed nemo dixit, ἱδρωτὶ, μαχητὶ & αἱμακτὶ. Repoſuit ille exſtare hanc vocem in *Etymologico Magno*, ubi ratio originis vocis ἀκονιτὶ ita redditur: ἀπὸ τοῦ κόνις κονιτὶ, καὶ ἀκονιτὶ, ἄνευ ἀγῶνος καὶ μάχης. Reſpondimus, ex eo loco *Etymologici*, colligere non poſſe virum eruditum κονιτὶ umquam in uſu fuiſſe. Solere, nimirum, Etymologos, ut rationem derivationis clariorem reddant, fingere alia vocabula, quæ numquam uſitata fuere. Satis habere eos, ſi modò ea vocabula, quæ ſunt veluti derivationis gradus, ſint analogica; quamvis non rarò etiam analogiæ parum conſentanea ſint. Rem eſſe notiſſimam omnibus, qui Etymologica tractarint. Protulimus etiam multa exempla vocum compoſitarum ex A privativo; quæ cùm ſint uſitatiſſimæ, nullas tamen habent Græci ſimplices uſitatas. Vide in *Etymologico* voces ἀάσχετος, ἀνάρσιος, ἀνίδριν, ἀνούτατος, ἄνοια, ἄπαστος, ἄσπιτος, ἄσωτος, ἀτρεκὴς, ἀχύνιτος, &c. quorum ſimplicia numquam uſitata fuerunt.

Tom. II. S 18. Satius

18. Satius multò fuiſſet, in Pliniano contextu, veterem lectionem retinere, cùm MSS. nulli proferantur, qui eam repudient; conjecturam verò in emendationibus modeſtè proponere. *Cœnus* potuit, ut dixi, eſſe Pictor, qui pingendis *ſtemmatibus*, ſeu coronis floreis, famam ſibi compararit; aut, ſi non fuit, feratur potiùs commenticius *Cœnus*, quàm novâ corruptione adulteretur Pliniana oratio.

19. Ut ad Criticum, à quo jam aliquot exempla παραδιορθώσεων ſumſi, redeam; locum ille *Lucretii*, jam corruptum, denuo corrumpere conatus eſt; non inſcitiâ quidem, aut quòd eum Poëtam non legiſſet ſtudioſè, quem notis egregiis illuſtravit; ſed feſtinatione fortaſſe aliquâ, aut nimiâ emendandi cupiditate. Quærit *Lucretius* Lib. VI. quare autumno frequentiora ſint tonitrua, & ita orditur, in vulgatis Codicibus:

Autumnóque magis ſtellis fulgentibus alta
Concutitur cœli domus undique, totáque tellus.

In animadverſionibus ad *Phædri* Lib. III. primùm emendare conatus eſt *Faber* hunc verſum, deinde etiam in Lucretianis; nam emendationes, quas eximias putabat, non uno in loco ſolebat proferre vir doctiſſimus. Quærit meritò à Lectore quid hoc ſit, *domus cœli & tellus concutitur ſtellis fulgentibus*? Nec minùs rectè reſpondet, præter ſonum

& ſublimitatem verborum, nihil quidquam frugis eſſe. Tum pro *ſtellis* legit *telis*, & *tela fulgentia* interpretatur fulmina. At in ea voce non eſt mendum, ſed in voce *alta*; pro qua, auctore ipſo *Lucretio*, legendum *apta*. Eſt à veteri verbo *apo*, vel *apio*, hoc eſt, adligo, vinculis comprehendo; de quo vide quæ collegit *Ger. Joan. Voſſius*, in Etymologico. *Lucretii* tantùm, & *Virgilii* loca proferemus. *Lucretius* ergo ita Lib. II.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducat.

Quem verſum paullò poſt repetit. Sic & Lib. V.

——— Nil lædit veſte carere
Purpurea, atque auro ſignísque ingentibus apta.

Hoc eſt, cui adnexa ſunt, vel intexta ingentia ſigna. Alia loca vide in Indice Giſaniano. Sed de cœlo, hoc ipſum verbum adhibuerat *Ennius*, * qui id vocaverat *ſtellis ardentibus aptum*, quod tribus in locis imitatus eſt *Virgilius*:

Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

* *Macrob. Lib. VI. c. I.*

Verſus eſt 482. Libri IV. Æneidos, qui & VI. & XI. repetitur. Dubium jam nullum eſſe poteſt, quin ita ſit legendum apud *Lucretium*, qui non dicit quidem quâ re concutiatur *domus cœli*; ſed tonitrua facilè omnes intelligi ſentiunt.

20. Emendabimus hîc locum *Lactantii* Inſt. Div. Lib. III. c. 17. depravatum ab imperitis, quòd Lactantiano ſtylo parum eſſent adſueti. Quiſquis eum Scriptorem edere cum aliqua laude volet, non minùs *Ciceronem* legat oportebit, & melioris ævi Scriptores, quàm ipſum *Lactantium*; eos enim perpetuò imitatur. Exemplum manifeſtum hîc dabimus, in vocula depravata à Theologis, qui *Lactantium* ediderunt, quòd boni viri parum eſſent purioris Latinitatis periti. Confutat *Lactantius* hanc ratiocinationem Epicuri: *Quando nos ſumus, mors non eſt; quando mors eſt, nos non ſumus. Mors ergo nihil ad nos.* Poſtquàm oſtendit *Lactantius* mortem non eſſe miſeram, ſed aditum ad mortem, qui propterea timetur, ita pergit: *Quid, quòd totum illud argumentum falſum eſt, quia non intereunt animæ? VERE, inquit, nam quod cum corpore naſcitur, cum corpore intereat neceſſe eſt.* Verba hæc poſtrema Epicuri, quomodo voce *verè* cum ſuperioribus connectantur, nemo intelligat. Itaque *Sixt. Betuleius* legit, *intereunt vero, inquit*; quod admittendum cenſet Oxonienſis editor. Addit Bodleïanum & Cottonianum Codices habere *verum*; quæ etiam lectio, eo judice, ſtare poteſt,

teſt, ſi intelligatur *Lactantius* reſponſionem hanc, ſub Epicuri perſona adornare, qui *verum* putavit animas interire. At hæc lectio Codicum, & conjectura *Betuleji* inanes ſunt. Legendum *verò*, quod Monachi, exſcriptores *Lactantii*, neſciverunt initio orationis poni, æquè ac poſt aliam vocem; quod exemplis *Ciceronis* & *Terentii* comprobari poteſt. Illud *verò* perinde eſt ac adfirmatio, ſeu *imò verò*, quod optimè convenit huic loco, ubi loquitur Epicurus. *Terentius* in Adelphis, Act. III. S. 4. verſ. 23.

—— *DE. An quidquam eſt ampliùs?*
HE. Verò *ampliùs.*

Cicero Tuſcul. Quæſt. Lib. II. cap. 11. M. *Fuiſti ſæpe credo, cùm Athenis eſſes, in Scholis Philoſophorum.* A. Verò *ac libenter quidem.* Idem de Divinat. Lib. I. c. 46. *L. Flaccum flaminem Martialem ego audivi, cùm diceret Cæciliam Metelli, cùm vellet ſororis ſuæ filiam in matrimonium collocare, exiſſe in quoddam ſacellum, ominis capiendi cauſâ, quod fieri more Veterum ſolebat. Cùm virgo ſtaret, & Cæcilia in ſella ſederet, neque diu ulla vox exſtitiſſet, puellam defatigatam petiiſſe à matertera, ut ſibi concederet paullisper in ejus ſella requieſcere; illam autem dixiſſe :* verò, *mea puella, tibi concedo meas ſedes.*

21. Tertia Lex hæc eſt: RATIO DEPRAVATIONIS, SI FIERI POTEST, REDDITOR. Cùm, nimirum, vide-

videmus quî fieri potuerit ut locus depravaretur, aut quid Librarios aut Falſarios eò adducere potuerit, ut locum depravarent; faciliùs corruptum eſſe, & quæ emendatio adhiberi poſſit intelligimus. Contrà ſi intelligere nequeamus, quare in certum modum deformatus fuiſſet locus quiſpiam; niſi depravatio manifeſta ſit, vix eam cernimus, & de emendatione multò magis laboramus. Attamen eæ occurrunt interdum depravationes, quarum vix ulla ratio reddi poteſt. Harum exempla adtulimus Cap. XIII. corruptionum verò, quarum aliqua ſequi, ut ita dicam, poſſumus veſtigia, reliquis Capitibus, ſi à tertio numeres. Itaque vix opus eſt ut alia, ad ſuadendam hanc Legem, proferamus. Attamen duo quàm breviſſimè proponemus.

22 Capite XII. §. 2. adduximus locum Ciceronis de Hiſtoria, in quo pro voce *veterum*, legendum eſſe *noſtrarum* contendimus, nec mutamus ſententiam; ſed rationem, ſeu occaſionem depravationis, cujus in animum non venerat, cùm illa ederentur, hîc trademus. Videtur primùm oſcitans Librarius, pro *noſtrarum* ſcripſiſſe *veſtrarum*, ob ſoni & ſignificationis adfinitatem, aut etiam ob ſimilitudinem ductuum. Sic obſervavit *G. Scioppius*, in MSS. Codicibus Plauti, *nos*, *vos*, *voſtrum* & *noſtrum* ſæpiſſimè miſceri. Cùm verò vocis *veſtrarum* nullus eſſet ſenſus, hoc in loco, Grammatici ex ea feciſſe videntur *veterum*, quod tam manifeſtò ineptum non eſt.

23. Egre-

23. Egregiè, ſi quid judico, probarunt doctiſſimi Critici *Joan. Frid. Gronovius* & *Joan. Georgius Grævius*, mendoſum eſſe locum *Ciceronis* Officiorum Lib. I. c. 1. ubi filium à Cratippo Peripatetico Philoſophiam diſcentem ita adloquitur: *Sed tamen noſtra leges, non multùm à Peripateticis diſſidentia; quoniam utrique & Socratici & Platonici eſſe volumus.* Legit *Gronovius*, *utrumque*; & *Grævius* præterea cenſet pro *Socratici*, ſcribendum *Stoïci*. Sed quomodo hæc irrepere potuerint menda non docent; quod hoc modo factum crediderim. Librarius primùm ſcripſerat: *utrumque* & STCI & PTCI * *eſſe volumus*, quæ compendia perperam alii intellexerunt; dein *utrumque* mutatum in *utrique*, quia mentem *Ciceronis* ita ceperunt, quaſi hoc vellet; & Peripateticos, quorum doctrinâ imbuebatur ejus filius à Cratippo; & Academicos, quos ipſe ſequi ſolebat, velle eſſe & Socratis & Platonis diſcipulos. Quod alienum tamen eſt ab hoc loco, ubi de ſe tantùm loquitur *Cicero*, ut rectè animadverterunt viri docti. Verùm ut pro *Socratici*, legendum eſſe *Stoïci*, meritò cenſet *Grævius*: ita & alterum compendium explicaverim *Peripatetici*. In hiſce enim libris, Cicero ubique eſt aut *Stoïcus*, aut *Peripateticus*; nuſquam Academicus, aut *Platonicus*, quod perinde habetur. Fatetur ipſe non multò pòſt, † *ſequi ſe, hoc quidem tempore, & in hac quæ-*

S 4 *ſtione,*

* *Exempla compendiariæ ſcripturæ vide Cap. XII.*

† *Ibid. Cap. II. Vide & Lib. III. c. 4.*

ſtione, *potiſſimùm Stoïcos*, & *Panætium* Stoïcum paſſim laudat. Ideóque Stoïcos primos adpellavit. Tantùm abeſt ut præcepta ulla à ſuis Academicis deſumat, ut vereatur ne cui inconſtans videatur, quòd Dogmaticorum placita in hoc libro ſequeretur. * *Occurritur*, inquit, *nobis*, *& quidem à doctis & eruditis*, *quærentibus*, *ſatiſne conſtanter facere videamur*, *qui*, *cùm percipi nihil poſſe dicamus*, *tamen & de aliis rebus diſſerere ſoleamus & hôc ipſo tempore præcepta officii perſequamur*. Nec aliter ei objectioni reſpondet *Cicero*, niſi ſe *quæ ſibi probabilia videantur*, *ſequi*; *quæ contrà*, *improbare*; hoc eſt, ſe hîc ſequi Stoïca dogmata, quod in rebus Ethicis probabiliora viderentur. Planiùs ipſe mentem ſuam interpretatur † alibi, ubi hæc verba leguntur: *Erit autem hæc formula Stoicorum rationi*, *diſciplinæque maximè conſentanea*; *quam quidem his libris propterea ſequimur*, *quod*, *quamquam à veteribus* Academicis, *& à* Peripateticis *veſtris*, *qui quondam iidem erant*, *quæ honeſta ſunt anteponuntur iis*, *quæ videntur utilia*; *tamen ſplendidiùs hæc ab iis diſſeruntur*, *à quibus quidquid honeſtum eſt*, *idem utile videtur*: *nec utile quidquam*, *quod non honeſtum*; *quàm ab iis quibus honeſtum aliquid non utile*, *aut utile non honeſtum*. *NOBIS autem noſtra Academia magnam licentiam dat*, *ut*, *quodcumque maximè probabile occurrat*, *id noſtro jure liceat defendere*. Itaque in hiſce li-

* *Lib. II. c. 2.*
† *Lib. III. c. 4.*

libris, *Cicero* non vult eſſe Academicus, quaſi Academicorum ſingularem doctrinam tueatur; ſed Stoïcus, nam Stoïca dogmata, cum bona Academiæ pace, hîc tradit.

24. Igitur cùm *Cicero* ait, *noſtra leges*, non intelligenda ſunt Academica, quæ nuſquam in præceptis ejus comparent, & quæ dicere non potuiſſet *non multùm à Peripateticis diſſidentia*, aut * *iis finitima*; ſed *Stoica*, quæ in hoc libro ſequitur, pro ſuo, ut putat, jure, proptereáque ſua ea vocat. *Antiocho* olim † *Ciceronis* familiari non immeritò Stoïci viſi ſunt cum Peripateticis re concinere, verbis diſceptare; ſed toto cœlo diverſi erant ab Academicis. Cùm & Stoïci & Peripatetici certas atque æternas leges eſſe putarent, quibus Virtutis natura continetur; quod ubique in libris de Officiis ponit *Cicero*, quia nulla eſſe poteſt præceptio, niſi hoc ſtatuatur; Academici contendebant hæc omnia pendere ex hominum inſtitutis, quæ varia ſunt. ‡ *Carneadis* notiſſima eſt diſputatio de Juſtitia, quam Romæ habuit, cùm Legatus ad Senatum ab Athenienſibus miſſus eſſet. Ejus diſputationis, ut docet *Lactantius*, hæc ſumma fuit: „ Jura ſibi homines, pro utilitate, ſanxiſſe; „ ſcilicet, varia, pro moribus, & apud eosdem, pro temporibus, ſæpe mutata; jus „ autem naturale eſſe nullum; omnes & homines & alias animantes ad utilitates ſuas, „ naturâ ducente, ferri; proinde aut nullam „ eſſe Juſtitiam; aut, ſi ſit aliqua, ſummam

S 5 „ eſſe

* *Lib. II. c.* 2. † *Vid. Lib. I. De Nat. Deorum. C.* 7.
‡ *Inſtitut. Divin. Lib. V. c.* 16.

„ eſſe ſtultitiam, quoniam ſibi noceret, alie-
„ nis commodis conſulens. His certè nulla eſt cum Ciceronianis adfinitas. Quæ paullò pluribus oſtendenda fuerunt, ut adpareret neceſſitas emendationis noſtræ, in loco Ciceroniano, neu quis exiſtimaret Academicorum doctrinam Peripateticæ finitimam eſſe.

25. Quartam hanc Legem, ut audaciæ Criticorum frænum injiciatur, ſanciendam eſſe cenſeo: NE ULLA EMENDATIO A LECTIONE VETERUM CODICUM NIMIUM RECEDITO. Quam legem niſi ſibi latam eſſe intelligant Critici, nihil non audebunt; nullus enim modus erit conjecturis, ſi voces vocibus ſubſtituantur diſſimillimæ. Loca multa varias voces, ac ſententias æquè admittunt; quæ erunt planè alienæ à mente Scriptorum, ſi nulla ratio habeatur veteris ſcripturæ. Huic Legi ſuffragatur *Galenus* procemio Comment. I. ad Lib. VI. Epidemiorum, ubi, poſtquàm dixit *Hippocratis* Interpretes ejus verba interdum mutaſſe, ideóque plures, quos nominibus adpellat, ſe coactum fuiſſe legere, ita porrò infit, pag. 354 Tom. IX. Ed. Chart. *εἰ μὲν οὖν μετὰ τὸ δηλῶσαι τὴν παλαιὰν γραφὴν ἔλεγον ἡμαρτῆσθαι τὴν λέξιν, εἰκὸς εἴη ἂν καὶ διὰ τοῦτο ἐπινοεῖν αὐτοὺς τὴν Ἱπποκράτους γραφὴν εἶναι τὴν δέ τινα, ἂν ἀπεδεξάμην αὐτοὺς, εἴ γε μετὰ τὴν ἐπανόρθωσιν, ἑώρων διδάσκοντάς τε χρήσιμόν τι ἅμα καὶ τῆς γνώμης ἐχόμενον τοῦ παλαιοῦ*: *Si illi quidem, indicatâ vetere ſcripturâ dicerent vitioſè ſcrip-*

tam

tam eſſe vocem, par eſſet propterea excogitare quænam eſſet Hippocratis ſcriptura; eóſque probarem, ſi poſt emendationem aliquid utile docerent & ſententiæ veteris magiſtri conſentaneum. Tum addit: ἐπεὶ δὲ ἐνίοτε καὶ κατ' ἄμφω σφάλλονται, πολὺ βέλτιον ἔδοξέ μοι φυλάττοντι τὴν ἀρχαίαν γραφὴν, ἀεὶ μὲν σπουδάζειν ἐκείνην ἐξηγεῖσθαι, μὴ δυνηθέντι δὲ ποτε τοῦτο πρᾶξαι, πιθανὴν τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῆς ποιεῖσθαι: *quoniam verò aliquando in utroque labuntur, ſatius multò mihi viſum eſt ſervantem antiquam Lectionem, ſemper conari eam interpretari, ſi vero non poſſem hoc facere, probabili aliquâ eam caſtigatione emendare.* Idem vehementer reprehendit *Dioſcoridem* & *Capitonem* Editores *Hippocratis*, quod veteres lectiones nimis facilè mutarent, Comment. III. in eumdem Librum, ad text. 33. Vide etiam Comment. IV. ad text. 21.

26. Exemplum inſigne violatæ hujus Legis à viro docto protulimus §. 15. & ſequentibus. En alterum * *Tan. Fabri*, qui corruptum cenſet locum *Ovidii*, verſ. 25. & ſeqq. Eleg. IV. Lib. III. Triſtium, ubi agit de præcepto Sapientum, quod ita exprimit:

Crede mihi, bene qui latuit bene vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.

Tum hæc ſubjicit exempla:

Non foret Eumedes orbus, ſi filius ejus
Stultus

* *Lib. I. Ep. 37.*

Stultus Achilleos non adamaſſet equos;
Nec natum in flamma vidiſſet, in arbore natas,
CEPISSET genitor ſi Phaëthonta Merops.

Exiſtimat pro *cepiſſet*, legendum *flexiſſet*, id eſt, à ſententia deduxiſſet, à propoſito avertiſſet, detorſiſſet. Verùm ductus litterarum CEP & FLEX nimiùm differunt, & conſtat ex editione Heinſiana in MSS. legi *cepiſſet*. Ac ſanè ita poſtulat ſententia, hoc enim vult *Ovidius*, Meropem non ſatis amplâ dignitate ornatum viſum fuiſſe filio Phaëthonti, ſuperbiâ & ambitione perdito. Sic Alexandrum *non capiebat Macedonia*, imò ne *terrarum* quidem *orbis*. Cùm domuiſſet Bucephalum, ita eum adloquutus dicitur Philippus: * Ὦ παῖ, ζήτει σεαυτῷ βασιλείαν ἴσην. Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ: *O fili, quære par tibi regnum, Macedonia enim te non capit.* Simili ſenſu de Clodio *Cicero*, in † Miloniana: *capere ejus amentiam civitas, Italia, provinciæ, regna non poterant.* Metaphora eſt à nimis anguſto vaſe deducta, fateórque eam aptiùs de locis uſurpari, quàm de hominibus; attamen *Ovidius* ea, paullò fortaſſe duriùs, uſus eſt; cùm loqueretur de patre, quo major ſibi videbatur filius. Sed non ſunt omnes paullò duriores Metaphoræ, etiam in aureæ ætatis Scriptoribus, pro mendis habendæ.

27. Idem

* *Plutarchus in Alexandro.* † *Cap. XXXII.*

27. Idem * Lib I. de Arte Amatoria verſum, contra Codicum omnium conſenſum, mutare adgreſſus eſt, exiguâ ſimilitudinis litterarum ratione habitâ; at, niſi fallor, infeliciter. Docet *Ovidius* potiùs eſſe promittendum, quàm dandum, his verbis, verſ. 447.

Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui;
Præteritum tulerit, perdideritque nihil.

Poſteriore verſu quidquam ſignificari negat, & ita emendari jubet:

Nam pretium tulerit, reddideritque nihil.

Verùm fallitur, hoc enim vult Poëta: cùm acceperit quidquid potes dare, te non ſine ratione relinquet, quia præteriti temporis dona acceperit, nec in futurum quidquam perdiderit; quando nihil erit quod des ampliùs, ut facilè intelliget.

At quod non dederis ſemper videare daturus,
Sic dominum ſterilis ſæpe fefellit ager.

Sequentia idem comprobant, quæ, ſi de re honeſta ſermo eſſet, pluribus perſequeremur.

28. Lib. II. ejuſdem Operis, ita legimus in editione Heinſiana, verſ. 109.

Sic licèt antiquo Nireus adamatus Homero,
Naïadúmque tener crimine raptus Hylas.

At

* *Lib. I. Ep. 52.*

At Criticus noſter * ſcribit *laudatus Homero*, quòd *Homerus* Nirea *laudare* quidem, ſed multò antiquiorem *amare* non potuerit. Verùm impropriè loqui potuit *Ovidius*, nec, ut tollatur ἀκυρολογία, à lectione Codicum uſque adeò abeundum eſt. Si omnes loquutiones minùs propriæ, aut minùs commodæ eſſent ex optimorum Scriptorum monumentis exterminandæ; innumeris propemodum locis, contra omnium Codicum fidem, vis eſſet adferenda. Nullus enim eſt Scriptor, qui non ſæpe potuerit aptiùs loqui, quàm loquutus eſt; ſeu incuriâ ita mentem expreſſerit, ſeu animo laboranti commodior alia, ut fit, loquutio non occurrerit.

29. Antea ſat multa exempla congeſſimus conjecturarum, quibus quàm minimâ mutatione locis obſcuris, aut manifeſtò depravatis medicina facta eſt. Eas autem omnium optimas & certiſſimas eſſe judicamus, ex quibus omnium minima mutatio facta eſt. Unum atque alterum exemplum hîc addemus. *Plauti* Caſinâ, Act. III. S. I, 1. nequiſſimus ſenex ita ſodalem non meliorem adloquitur:

Nunc amici, ánne inimici ſis imago, Alceſime,
Mihi ſciam; nunc ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur.

Manifeſtum eſt Stalinonis hanc eſſe mentem: tempus adveniſſe, rémque incidiſſe, ex quibus intellecturus erat an Alceſimus amicus ſibi reverâ eſſet, an verò fictus tantùm amicus.

* *Lib.* 2. *Ep.* 14.

cus. Sed *inimici imago* non eſt amicus fictus; nam ut diceretur *imago amici* qui ſe amicum fingeret, quamvis eſſet inimico animo: ita *imago inimici* vocaretur, qui ſimularet ſe inimicitias cum aliquo exercere, licèt ei amicitiâ conjunctus eſſet. *Imago inimici* opponitur vero inimico: ut *imago amici* vero amico. Legendum igitur puto:

Nunc amicúsne, ánve amici ſis imago, &c.

Hoc eſt, utrum verus ſis amicus, an fictus & externâ tantum ſpecie amicus. Homo ineptus, qui non intelligebat quid ſit *amici imago*, & credebat inimicum tantum opponi amico, mutavit *amici* in *inimici*.

30. Alterum exemplum dabimus ex Comico Græco. *Ariſtophanes* in Concionatricibus, ita inducit Praxagoram deſcribentem lucernam, in loco obſcuro lucentem. Sunt primi Comœdiæ verſus, in quibus duo ſunt menda; quæ tamen nullo negotio tolli poſſunt, & miror à *Tan. Fabro* non fuiſſe ſublata.

Ὦ λαμπρὸν ὄμμα τοῦ τροχηλάτου λύχνου,
Κάλλιστ' ἐν εὐσκόποισιν ἐξητημένον.

Vertit vir doctiſſimus: *O lucidum jubar lychni rotâ figulinâ elaborati, tenebroſis in locis adprimè expetitum.* Legit, nempe, εὐσκόποισι, ſed nullum exemplum profert ullius Scriptoris, qui uſus ſit ea voce, quam fruſtra in Lexi-

Lexicis quæras. Deinde κάλλιςα ἐξητημένον Græcum non eſt, hoc ſenſu; quis enim umquam dixit κάλλιςα pro *adprimè*, aut σφόδρα? Retinenda eſt vox εὐσκόποισι, & vertendum, *in locis conſpicuis*; quia lucernæ ſuſpenduntur in edito quopiam loco, qui ex toto conclavi cerni queat, ut earum lux ubique ſpargatur. Tum ἀντὶ τῦ ἐξητημένον legendum, ut viri docti viderunt, ξηρτημένον, *ſuſpenſum*. Sic ergo emendato, ut dicat Praxagora: *ô jubar pulcrè ſuſpenſum in editis locis.*

31. Pergit verò, his verbis:

Γονάς τε γὰρ σὰς ϗ τύχας δηλώσομεν.
Τρόχῳ γὰρ ἐλαθεὶς κεραμικῆς ῥύμης ἄπο,
Μυκτῆρσι λαμπρὰς ἡλίϐ τιμὰς ἔχεις.

Originem enim tuam, fortunáſque exponemus, nam rotâ ductus, ô lychne, figuli labore, unoquoque in naſo ſplendidos ſolis honores habes. At quodnam hoc monſtrum eſt? Lucerna quæ *habet honores ſolis*; vel, ut vir doctiſſimus, ſolem imitatur *uno quoque in naſo*! An ergo *naſo* videbant olim Athenienſes? Lege μυχοῖσι, hoc eſt, *in abditis penetralibus*, in quibus lux ſolis non cernitur; qua voce utitur poſtea Comicus, ſed obſcœniore ſenſu. In ejuſmodi locis, quales erant fornices meretricum, lucerna *obtinet honores ſolis*, quia ejus vice fungitur. *Heſychius*, atque ex eo *Phavorinus*: Μυχοὶ, αἱ καταδύσεις, οἱ ἐνδότατοι

τῃ ϗ ἀπόκρυφοι τόποι. Ejuſmodi erant κοιτῶνες, ſeu penetralia, in quibus cubabant Patres & Matres familias. *Homerus* Odyſſ. Γ. verſ. 402. de Neſtore:

> Αὐτὸς δ' αὖ τε κάθευδε μυχῷ δόμȣ ὑψηλοῖο,
> Τὸ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε ϗ εὐνήν:

Ipſe vero dormivit in receſſu domûs altæ, eique uxor hera lectum præparaveat & cubile. Ad quæ verba, obſervat *Euſtathius Homerum* vocare τὴν ἐνδοτάτω θάλαμον ϗ μυχὸν δόμȣ, *interiorem partem thalamum & receſſum domûs. Odoardus* quidem *Biſetus*, μυκτῆρα interpretatur prominentiam lucernæ, cui imponitur ellychnium; ſed ſine exemplo. Præterea non ſatis adtendit hanc loquutionem τιμὰς ἔχειν ἡλίȣ, quæ perinde eſt ac *æquiparari ſoli*, vel eoſdem honores obtinere; quod non poteſt conjungi cum μυκτῆρσι, ſed optimè μυχοῖς convenit. Dura eſt & inamœna loquutio: *habeas in prominentiis ſplendidos honores ſolis*, an ergo ellychnia ardentia ſunt *honores ſolis*? Non puto. Nec dixeris lampadem διὰ τῶν μυκτήρων, hoc eſt, ellychniorum in prominentiis ardentium ope, ſolis honorem obtinere, & hoc eſſe quod ſignificatur voce μυκτῆρσι. Durum & obſcurum eſſet loquendi genus. Si Codices, ex quibus primum editus eſt *Ariſtophanes*, habuiſſent μυχοῖσι, nemo

de mutando cogitaſſet, omnes illico rem intellexiſſent; ſed nemo non offendatur lectione receptâ, ſi paullò adtentiùs eam penſitet. Itaque lego μυχοῖτι, quidquid aliis videatur, nec tamen in ipſo contextu quidquam mutatum velim.

32. Hiſce ad illuſtrationem quartæ Legis congeſtis, ad quintam deveniendum eſt, quæ ita habet: MSS. CODD. NON SUSPECTI ALIIS PRÆFERUNTOR. Duo ſunt quæ MS. Codicem commendant, antiquitas & Librarii, à quo fuit deſcriptus, Criticeſve, à quo emendatus, fides & peritia. Antiquiſſimi Codices ceteris meritò (niſi quid obſtet, de quo poſtea dicemus) præferuntur, cùm quòd ſcripti ſint temporibus, quibus plures erant Linguæ peritiores; tum etiam quòd minùs, imperitiâ vel malâ fide Librariorum, aut Criticorum, inquinati ſint. Ea enim proximè præteritis ſæculis, utrorúmque fuit inſcitia; ut ii ferè ſint corruptiſſimi Libri, qui per plurium manus ad nos pervenerunt: haud aliter ac aqua, per plures rivos derivata, fonte ipſo impurior eſt. Librarii verò & Critici fides & eruditio facilè adparent ex ipſis Manuſcriptis, ſi à viris non prorſus imperitis tractentur. Sunt enim multò emendatiores libri, qui eorum curâ deſcripti, atque emendati ſunt.

33. Igitur malè de re litteraria merentur, déque Lectoribus ſuis, qui antiquiſſimos Codices non ſequuntur, potiùs quàm recentiores. Cujus rei inſigne exemplum adtulimus

ex

ex Cap. V, 1. Epiſt. Joannis, antea Cap. XV. 1. ubi verba de Teſtibus Cœleſtibus, quæ abſunt ex vetuſtiſſimis Codicibus, in plerisque editionibus leguntur, & propugnantur à Theologis Criticæ imperitis, aut qui quærunt quod optant, in Libris, non quod iis ineſt.

34. Suſpectos tamen eſſe oportet Codices, qui nimiùm à ceteris omnibus recedunt, præſertim in locis, in quibus eſt aliqua difficultas; cùm mutandi rationes fuerunt, nullæ verò ſcribendi ea quæ in aliis MSS. Libris comparent. Exempli cauſâ, Codex ille Græco-Latinus * Novi Teſtamenti, qui *Th. Bezæ* fuit, aliíque ſimiles qui in Bibliothecis viſuntur, licèt antiquiſſimi, ſuſpecti ſint neceſſe eſt; quia ſunt in illis clara audaciorum mutationum veſtigia. Genealogiam Chriſti, ut unum hoc exemplum adferam, quæ eſt Matthæi Capite I. totam refinxerunt ii, à quibus primùm ſcripti ſunt, ex Luca, contra reliquos omnes Codices & Interpretes, qui eam apud Matthæum habent, qualem nos hodie. Nemo dubitare queat, quin imperiti & audaces homines Matthæum corruperint, ut eum in concordiam cum Luca redigerent; cùm nulla fuerit aliis ratio aliam fingendi genealogiam, apud Matthæum, ab ea quæ erat apud Lucam. Præterea paſſim illi Codices abeunt à ceteris, ut loquutiones ſint puriori Helleniſmo magis conſentaneæ, quod ſexcentis locis probare poſſemus. At nemo dixerit Græcos Libra-

* *Pag. 307. & ſeqq.*

rios ſtylum Apoſtolorum, nimis ἑλληνίζοντα, ſtudio compleſſe Hebraïſmis, quos ignorabant; ſed malè ſani Græculi potuerunt, ut auribus ſuorum conſulerent, Hebraïſmis Helleniſmos ſubſtituiſſe. Igitur hi aliſque Codices, in quibus frequentes ſunt ejuſmodi loquutiones, malas manus experti judicari à nobis debent.

35. Suſpecti quoque debent eſſe ii Codices, ſi qui ſint, qui certum in finem laudantur à viris de quorum fide non ſatis conſtat, præſertim ſi ſint manifeſta depravationis indicia. Dicitur * *Petrus Fagiardus Veleſius*, Marchio Hiſpanus, contuliſſe ſexdecim Codd. Græcos, quorum octo aiunt fuiſſe in Bibliotheca S. Laurentii, in Hiſpania. Illi autem ita conſentiunt cum Vulgata verſione Latina, ut in omnibus locis, in quibus à ceteris Codicibus recedit, ei adſtipulentur: imò verò habeant additamenta quædam, quæ videntur ex Latinis verſa. Sic Apoc. IX, 11. habet Vulgata: *habebant ſupra ſe Regem, Angelum Abyſſi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon*; quæ leguntur in omnibus Græcis Codicibus, ſed, in Latinorum gratiam, addidit: *Latinè habens nomen exterminans.* Quæ verſa ſunt Græcè, ῥωμαϊστὶ ἔχων ὄνομα ἐξτέρμινανς. Si fuerint umquam in rerum natura ejuſmodi MSS. fuerunt ad Vulgatam Verſionem refecti; ſed veriſimillimum eſt hominem Hiſpanum, Latinæ Verſionis cauſâ, finxiſſe eas va-

* Joan. Mariana, *pro Ed. Vulgata C. XVII. Varias illas lectiones habet etiam* Lud. de la Cerda *Adverſ. Cap. XCI.*

varias lectiones, quæ nuſquam erant; cùm nemo, præter illum, eos Codices videre potuerit.

36. Huc pertinet quod quæri ſolet, de delectu variarum lectionum quæ in MSS. paris vetuſtatis & æquè emendatis, animadvertuntur. Sæpe enim variæ lectiones occurrunt, quæ omnes cum re ipſa, ſerie orationis, & ſtylo Scriptoris conſentiunt, ex quibus tamen una eligenda eſt. Si omnia ſint paria, non multùm quidem intereſt quæ eligatur; ſed ſi una ex iis obſcurior ſit, ceteræ clariores, tum verò credibile eſt obſcuriorem eſſe veram, alias gloſſemata, ut Cap. VII. oſtendimus. Similiter ſi quæ ſit lectio, quæ in uno Codice occurrat, difficultatémque tollat, quæ inſit loco, prout in ceteris omnibus Codicibus legitur, non illico eſt admittenda. Verendum enim eſt, ne emendatio ſit Librarii aut Critici, qui ex conjectura quod non adſequebatur mutaverit, aut quod mendum opinabatur ſuſtulerit Hujuſmodi eſt lectio MS. Codicis, cujus meminit *T. Beza* ad Matth. C. I, 11. nam cùm omnes Libri & Interpretes habeant: Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, habet ille Codex: Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακὶμ, Ἰακὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν, καὶ τοὺς, &c. Quam lectionem veram & genuinam putabat *Theod. Beza*, ſi modò legamus: Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακὶμ, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, Ἰακὶμ δὲ ἐγέννησε Ἰεχονίαν ἐπὶ τῆς, &c. quomodo ipſa hiſtoria poſtulat, & trium Teſſaradecadum numerus

expletur. Sed cùm nullus alius Codex, nullus vetus Interpres cum eo conſentiat, multò veriſimilius eſt hanc eſſe Critici conjecturam; quod & poſtea ſenſit ipſe *Beza*, qui quod in prioribus editionibus in contextum admiſerat, in poſterioribus induxit.

37. Sexta lex erit: LOCO MSS. CODD. VETERUM CITATIONES, AC VETERES TRANSLATIONES, ADHIBITIS CERTIS CAUTIONIBUS, SUNTO. Si ex citationibus Veterum & priſcis Interpretibus conſtet locum quempiam aliter lectum fuiſſe, quàm hodie legitur; dubium eſſe nequit, quin ea ſit varia lectio ceteris æquiparanda, aut etiam anteferenda, ſi meliùs rei, & ſtylo Scriptoris conveniat. Verùm ad teſtimoniorum citationes quod adtinet, duo ſunt animadvertenda, nimirum, ſæpe Veteres ex memoria loca recitare; quo fit ut ſynonyma ſynonymis facilè ſubſtituant, & in ordine verborum nonnihil mutent. Deinde eos ſæpe ſenſum, potiùs quàm verba ipſa, proferre. Qua de re egimus in Diſſertatione de Editione Novi Teſtamenti Milliana, quæ ei quæ in Hollandia prodiit præfixa eſt. Itaque varietas citationum non poteſt ſemper urgeri, quaſi varietas lectionis, quæ eſſet in Codicibus, quibus Veteres utebantur. Ad Tranſlationes verò quod ſpectat, cavendum ne conjecturas Interpretum, de ſenſu aut lectione locorum, varietate lectionis niti putemus. Paſſim ſenſum exprimunt conjiciendo, exiguámque verbo-

borum rationem habent; nec proinde ſemper colligere poſſumus eos aliter legiſſe quàm nos, quia aliter vertunt.

38. At quando ergo, inquies, licebit ex citationibus aut interpretibus variam lectionem certò colligere? Ex citatione liquebit aliter lectum fuiſſe, cùm is qui ea utitur ex verbis quæ protulit ita ratiocinatur, ut ex verbis aliter prolatis eadem conſectaria deduci non poſſint; aut cùm verba quàm maximè ad rem ſuam facientia prætermittit, ut alia ex eodem loco minùs firma producat. Exempli gratiâ, conſtat plurimos Patres, ut obſervarunt doctiſſimi quique Interpretes, non legiſſe quod in pleriſque Editionibus habetur de Teſtibus Cœleſtibus 1. Ep. Joan. Cap. V. quòd iis verbis, in diſceptationibus contra Arianos, numquam utantur, quamvis proferant quod de Teſtibus Terreſtribus habetur. Exempli cauſâ, *Gregorius Nazianzenus* Orat. XXXVI. reſpondens Arianis, qui negabant tres æquales Deos unum dici poſſe, non parum ſudat ut oſtendat quî ita loqui licuerit. * Tum profert locum de terreſtribus teſtibus, altero de cœleſtibus numquam utitur, quo tamen potuiſſet os Arianis obturare.

39. Idem de aliis Patribus obſervare licet. At *Cyprianum* objiciunt, qui in Libro, de Unitate Eccleſiæ, ita loquitur: *De Patre & Filio & Spiritu Sancto ſcriptum eſt, & hi tres unum ſunt.* In Epiſtola verò LXXIII. ad Jubajanum: *Si —— templum Dei factus eſt,*

* *Pag.* 603. *T.* 1.

quæro cujus Dei? Si Creatoris, non potuit qui in eum non credidit; ſi Chriſti, nec hujus poteſt fieri templum qui negat Deum Chriſtum; ſi Spiritûs Sancti, cum tres unum ſint, *quomodo Spiritus Sanctus placatus ei eſſe poteſt, qui aut Patris, aut Filii inimicus eſt?* Hinc nonnulli putant liquere *Cyprianum* legiſſe in exemplari ſuo, quemadmodum in editionibus hodiernis legimus. At * alii rectè animadvertere, credibile non eſſe lecta ea verba eſſe à *Cypriano*, nec tamen ab *Auguſtino* Arianis ævi ſui objecta. Certè nemo crediderit unum *Cyprianum* ea verba habuiſſe in ſuo exemplari; aut etiam alios, licèt ea legerint, numquam iis, in graviſſima controverſia, cui dirimendæ ſummopere inſervire poterant, uſos eſſe. Quid ergo de verbis *Cypriani* ſtatuemus? Nimirum, quod iidem viderunt, Carthaginienſem Epiſcopum aptaſſe Patri, Filio, & Spiritui Sancto verba verſûs octavi, *& hi tres unum ſunt*, † ſic enim in Vulgata Latina legimus. Certè ſolet *Cyprianus* ſententiam, quam putat ineſſe verbis Scripturæ, ſæpe proferre, eadem fiduciâ ac ſi verba ipſa recitaret. Alia legantur apud eos, qui tamen ut redimerent quod verè dixere hac de re, videntur ubique datâ operâ debacchari in eos, in quos ſolet hic locus Joannis fruſtra torqueri.

40. Hiſce exemplis, è ſacris petitis, poſſemus adjicere alia è profanis Scriptoribus; quos

* Ric. Simonius *Cap. XVIII. Hiſt. Crit. N. T. de Textu.*

† *Non in Græcis Exemplaribus*, ut perperam Simonius; *eſt enim in illis εἰς τὸ ἕν εἰσιν.*

quos ſæpe licet ex veterum Grammaticorum citationibus emendare, quamquam non quibuſvis citationibus credendum eſt. Sed ſuperiora exempla rem, niſi fallor in aperta luce collocant. Si quis tamen aveat pluribus comprobatam videre, adeat oportet *Paſcaſii Groſippi*, ſeu *Gaſparis Scioppii* paradoxa Litteraria Epiſt. VII, VIII, & IX. quæ digniſſimæ ſunt lectu. Ea tantùm hîc proferimus, quæ neceſſaria ſunt ſuadendis Legibus Criticis; quas promulgamus.

41. Ut ad Tranſlationes veniam, certum eſt eas ſæpe loco MSS. Codicum eſſe poſſe, ut probavit *Lud. Cappellus* in Critica Sacra, útque omnes conſentiunt, qui veteres Verſiones Novi Teſtamenti cum editionibus Græcis contulerunt. Verùm cavendum ne varias lectiones hauriamus ex locis, in quibus potiùs ſenſum, quàm verba exprimere voluerunt; hoc eſt, ex locis potiſſimùm difficilioribus. At ubi verba totidem verbis reddita ſunt, & aliquid ampliùs aut minùs fuiſſe in interpretum Codicibus; cujus rei nos * antea jam exempla adtulimus, & plura congeſſimus in Indice in Pentateuchum, ad voces *Septuaginta Interpretes.*

42. Vix etiam dubitare licet an aliter legerit Interpres, cùm videmus eum diſſentire à lectione noſtra, ſed mutatâ litterulâ conſentire. Exemplum rem clariorem reddet. In Hebraïco exemplari Eſdræ Cap. X. 6. ſic legimus: *Et ſurrexit Eſdras ex anteriore parte Domûs Dei & abiit* (וילך vajjelech) *in concla-*

* *Cap. VIII. & XV.*

ve Jochananis, *filii Eljaſibi*, *&* *abiit* (וילך) *illuc*, *panem non comedit.* Notum autem eſt eum, qui tertium Eſdræ librum edidit Græcè, pleraque quæ habet ex Hebraïcis Eſdræ & Nehemiæ Codicibus ſumſiſſe. Habet verò ille, in hac hiſtoria, pro altero illo וילך & *ivit*, καὶ αὐλισθεὶς ἐκεῖ, *&* *commoratus illic*; unde perſpicuum eſt eum legiſſe וילון *vajjalon* quod verbum ſæpe LXX. Intt vertunt αὐλίζεσθαι. Dubium mihi non videtur, quin hæc lectio Hebraïcâ commodior ſit.

43 Habemus etiam antiquiſſimas Epiſtolarum *Barnabæ* & *Ignatii* verſiones Latinas, quæ Græcis illuſtrandis non parum inſerviunt, ut liquidiùs conſtat ex editione Amſtelodamenſi anni 1698. Idem dicere poſſimus de verſione *Irenæi*, quam non ſine fructu cum Græcis conferunt paſſim viri docti.

44. Septima Lex, quam, quo eſt majoris momenti, eo frequentiùs perrupiſſe videntur Critici, hæc eſt: DE OMNIBUS IN NOTIS MONERE LICETO, AT NULLA, NISI MANIFESTA, AUT EX MSS. CODD HAUSTA LECTIO, IN CONTEXTUM ORATIONIS INFERTOR. Nulla de re graviores leguntur querelæ, quàm de audacia Criticorum, qui conjecturas ſuas, pro Veterum Scriptorum verbis, contra fidem Codicum MSS. Lectoribus incautis obtrudunt. Ea ratione, fœdum in modum, *Sigiſm. Gelenius* tres egregios Scriptores *Plinium*, *Arnobium*, & *Ammianum Marcellinum* corrupit; quibus niſi opem
tu-

tuliſſent viri doctiſſimi, & omnibus Reipublicæ Criticæ copiis inſtructi, Geleniana pro verbis eorum Scriptorum etiamnum legeremus. Si nemo ***Plautum*** curaſſet, præter ***Davidem Pareum***, actum erat de facetiarum elegantiarumque patre; nam ille conjecturas alienas ac ſuas audacter ubique intruſit, pro iis quæ in veteribus Libris legebantur. Quam ob cauſam, meritò paſſim vapulat, in *Frid. Taubmanni* notis. Non deſunt qui queſti ſint à viro maximo *Joſ. Scaligero Manilium* malè habitum fuiſſe, quòd ubivis pro Manilianis verbis ſuas edi curaverit conjecturas. Nimiæ fortè quidem eæ ſunt querelæ, at ſine dubio præſtitiſſet virum ſummum parciùs ſuas emendationes in contextum intuliſſe. Rectiùs etiam feciſſet *Frid. Taubmannus*, qui Culicem & Cirim *Virgilii* edidit, cum ampliſſimis commentariis, ſi vetuſtiſſimam editionem, aut membranas potiùs ſequutus eſſet, quàm ejuſdem *Scaligeri* conjecturas. Plures Criticos concuulatæ hujus æquiſſimæ Legis accuſare poſſemus; ſed eos Studioſi, qui doctorum virorum labores evolvent, ſat citò cognoſcent.

45 Lex ipſa quàm neceſſaria ſit, ad impediendum ne Veterum Scripta contaminentur, nemo non videt. Si enim liceret in contextu quod diſplicet illico mutare, inſcitiâ, audaciâ, ac feſtinatione Criticorum, doctorum & indoctorum, vulnera paſſim graviſſima Veteribus inferrentur; & paullatim eò deveniremus, ut quid ab optimorum Scriptorum manu

nu eſſet, quid ab interpolatorum audacia, neſciremus Attamen quia nulla major eſt tyrannis, quàm quæ non modò non patitur id fieri quod æquum cenſeas, ſed nequidem modeſte dici; liceat Criticis in Notis ac Commentariis, quibus Veterum Scripta eunt illuſtratum, proponere quidquid libuerit; eâ tamen lege, ut Lectores peritiores fiſtulâ paſtoritiâ excipiant quæ, invitâ Criticâ, protulerint.

46. Ultima Lex, ad coërcendam Criticorum ſuperbiam & fiduciam nimiam, hæc ſancitor: CONJECTURÆ OMNES MODESTE PROPONUNTOR, SIN MINUS, DOCTIS LUDIBRIUM DEBENTO. Nihil frequentiùs occurrit in Scriptis Criticorum audaciorum, quàm ſuperba imperia, quibus emendare jubemur, ut iis videtur; aut quibus quaſi certa, explorata, indubitata, manifeſta, ſola vera obtruduntur, quæ poſtquàm probè expenſa ſunt, falſa, aut minimum incerta ac dubia eſſe deprehenduntur. Quod tam ſæpe contingit, ut prudentiores ac modeſtiores Criticos factos eſſe oporteret, poſtquàm tam frequenter alios lapſos eſſe vident, cùm crederent ſe oracula propemodum proferre. Poſſemus nonnullos Recentiores hîc reos agere violatæ hujuſce Legis; & faceremus, ſi qua ſpes emendationis eſſet. Sed homines, qui nullo jure in alios invehuntur, in rabiem planè aguntur, cùm ſunt in errore deprehenſi. At numquam obſtare poterunt, quominùs certè rideantur à prudentioribus, quos eas pœnas de eorum jactantia & conviciis

ciis ſumere jus fáſque ſemper fuit, eritque. Nos etiam, per totum hoc Opus, ſat multa ſuperciliosè prolata confutavimus.

47. Hæc ad ſuadendas Leges æquiſſimas dicenda habuimus, quibus innumera alia adjici potuiſſe nos non fugit; verùm quæ à nobis dicta ſunt vel imperitiſſimos in adſenſum trahere poſſunt, nedum ut paullò peritiores pluribus indigeant. Itaque ne mihi & aliis tædio ſim, manum de tabula tollo, exſpectaturus an Reipublicæ Litterariæ Populus Leges haſce juſſurus ſit, aut, ſeditioſo quopiam Tribuno intercedente, rejecturus; quod tamen vix opinor futurum. Ut enim nonnulla exempla à me adlata in dubium revocari queant; attamen Leges ipſæ ſupra invidiam poſitæ ſunt, cùm ex doctiſſimorum virorum ſententia ſcriptæ ſint, atque ex ipſa rerum natura manifeſtò petitæ.

III. Partis I. Sectionis Finis.

A R-

ARTIS CRITICÆ

PARS III.

SECTIO II.

De Locis & Scriptis ſpuriis à genuinis dignoſcendis.

CAPUT I.

De fraudibus, quibus inſerta Veteribus Scriptoribus loca, ſuppoſitique iis integri Libri, Veterum teſtimonia.

1 OSTENDIMUS ſuperioris Sectionis Cap. XV. homines Veri parum ſtudioſos in Veterum monumentis eas voces mutaſſe, aut deleviſſe, quæ ſibi diſplicerent, aut addidiſſe quæ viſa ſunt, ut Veteres illorum dogmatibus favere, aut certè ne adverſari viderentur In hac verò Sectione, agemus de integris Periochis inſertis aut reſectis, datâ operâ, ab iiſdem impoſtoribus, aut à Criticis malè feriatis; tum etiam de Libris, quibus illuſtria nomina præfixerunt, ut falle-

Digitized by Google

fallerent ementes, aut ut ſua dogmata ſtatuminarent; trademusque regulas ex quibus ſuppoſitæ Periochæ, ac Libri alieno nomine inſcripti agnoſci queant; quæ omnia exemplis aliquot firmabimus.

2. Verùm antequàm ad rem ipſam veniamus, Veterum loca proferemus, ex quibus intelligere licebit non recentiores demum Criticos in ejuſmodi corruptelas ac ſuppoſitiones eſſe invectos. Exſtant hac de re ſat graves, cùm apud veteres Ethnicos, tum apud Chriſtianos querelæ.

3. Cùm antiquiorum Scriptorum admiratio hominum animos ſubiiſſet, eorum libri cœperunt ab omnibus Antiquitatis ſtudioſis avidiùs emi & verſari; cúmque horum auctoritas, ad dirimendas controverſias, adhiberetur, magno ſtudio contendentes eam ad partes ſuas trahere conati ſunt. Hi fuere potiſſimi fontes, è quibus fluxere innumeræ corruptelæ, & ſuppoſitiones; quibus avaritia Librariorum & nequitia Falſariorum fucum minùs callidis fecerunt. Quod paullò pluribus perſequemur.

4. Cùm ergo Librarii animadverterent, nonnullorum Scriptorum libros frequenter in officinis ſuis quæri, atque emi; duplici fraudis genere, lucri cauſâ, graſſabantur. Alterum erat, quo Scripta jam edita & nota, quaſi ex vetuſtioribus Codicibus, iisdémque amplioribus deſcripta, multò auctiora depromebant, & venum exponebant; poſtquàm in ea varia infarciri à nebulone curaverant. Tum verò & qui habebant Libros, ſuis Codici-

cibus quaſi mutilis ſpretis, eos iterum eme-bant; qui verò nondum emerant, ex editione locupletiore ſibi comparabant. Hinc autem non parvum lucrum redibat ad Librarios, qui primi ejuſmodi fraudem adhibebant; præſertim ſi celebrior eſſet Scriptor, quem ita interpolari curaverant, nec fraus illico pateret. Quod *Clementi* Romano, & *Ignatio* Antiocheno contigiſſe poſtea oſtendemus. Alterum fraudis genus erat, cùm Viro aut Scriptori celebri integrum opus tribuebant, ut cùm *Dionyſio* Areopagitæ tributi ſunt libri, qui ſub ejus nomine circumferuntur; quod & multis aliis à Chriſtianis præſertim factum eſſe, in ſequentibus, pluribus demonſtrabimus. Populi, nempe, cupidi ſciendi quid ſenſiſſent primi illi Chriſtiani, quidve iis contigiſſet, omnes Bibliothecarum angulos perſcrutabantur, omnes Librariorum officinas excutiebant; ut viderent an quidpiam eorum ſupereſſet; quod cùm animadverterent homines lucri cupidi, hiantes & credulos facilè deluſerunt, & incredibilem copiam librorum recens conſcriptorum antiquis Scriptoribus, fallente titulo, tribuerunt. Quod cùm dico factum à Chriſtianis, Judæos tamen, aut Ethnicos, quaſi culpæ hujus minimè adfines, abſolutos nolo; ſed de Chriſtianis potiſſimùm loquor, quia pluris intereſt ſcire quos finxerint, quàm quos alii adulterinos in lucem protulerint, & plures etiam à Chriſtianis falſis nominibus inſigniti ad nos pervenerunt. *Caſſiodorus*, qui ſæculi VI. initio vixit, Cap. VIII. Inſtit. Divin. Litter. non procul à prin-

principio nos docet adnotationes ſubtiliſſimas quidem ac breviſſimas in Epiſtolas Pauli, *ſed erroris tamen Pelagiani venenis infectas*, ſuo tempore, *in cunctorum manibus ita celebres habitas fuiſſe, ut eas à S. Gelaſio Papæ urbis Romæ doctiſſimi viri ſtudio diceret fuiſſe conſcriptas*; QUOD SOLENT, inquit, *facere, qui res vitioſas cupiunt glorioſi nominis auctoritate defendere.*

5. Poſteaquàm verò acres concertationes, inter Chriſtianos, oriri cœperunt, præſertim à Nicænæ Synodi temporibus; cùm diſſentientes Chriſtiani omni ope Antiquitatem in ſuas partes trahere niterentur, ut adverſarios quaſi novas res molitos infamarent; tum demum ſceleratis manibus adulterata ſunt priſcorum monumenta, & eorum nomina præfixa libris ea de cauſa fictis, ut partibus laborantibus ſubſidio eſſent. Sic additæ ſunt ingentes laciniæ Epiſtolis *Ignatii*, & fictæ *Conſtitutiones Apoſtolicæ*, quaſi ab Apoſtolis conditæ, & à *Clemente* Romano digeſtæ; de quibus poſtea dicemus. Eodem conſilio fictus ille *Prologus*, qui Epiſtolis Canonicis, *Hieronymi* nomine inſignitus, præfigitur, ut antea obſervavimus.

6. Fortè & errore factum, ut Libri quorum Scriptores ignorabantur, quòd nullius nomen eis eſſet additum, nonnullis tribuerentur, quorum nequaquam erant; ob ſimilitudinem ſtyli, vel ob imperitiam Librariorum, qui ſic numerum Operum virorum eruditorum auctum ibant. Hoc potiſſimùm factum in Scriptis Patrum iis ſæculis, quibus

Antiquitatis ſtudioſi, graſſante per omnia barbarie, pauciores erant, neque ullus Criticæ, ut decuit, operam dederat. Hinc videmus Scriptis Patrum, præſertim πολυγράφων, multa aliena adſuta. *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Auguſtinus*, *Athanaſius*, *Chryſoſtomus*, aliſque jam dudum, ſine adpendicibus alienis, non prodeunt.

8. Re ipſâ breviter expoſitâ, jam ſunt Teſtimonia Veterum proferenda. *Galenus* Comment. I. in *Hippocratem* de Natura Hominis, ad text. 42. p. 127. T. III. *Ed. Charterianæ*: Πρὶν γὰρ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ Περγάμῳ γενέσθαι βασιλεῖς ἐπὶ κτήσει παλαιῶν βιβλίων φιλοτιμηθέντας, οὐδέπω ψευδῶς ἐπιγέγραπτο σύγγραμμα· λαμβάνειν δ' ἀρξαμένων μισθὸν τῶν κομιζόντων αὐτοῖς συγγράμματα παλαιοῦ τινος ἀνδρὸς, οὕτως ἤδη πολλὰ ψευδῶς ἐπιγράφοντες ἐκόμιζον: *antequàm enim Reges, qui erant Alexandriæ & Pergami, de poſſeſſione veterum librorum ſtudioſè contenderent, nondum ullum falſò inſcribebatur opus; ſed poſtquàm præmium accipere cœpiſſent, qui antiqui alicujus hominis ſcripta iis adferebant, ſic demum multa falſò inſcribentes adportabant.* Idem Præfat. Comment. II. p. 128. Ἐν τῷ κατὰ τοὺς Ἀτταλικούς τε καὶ Πτολεμαϊκοὺς βασιλέας χρόνῳ, πρὸς ἀλλήλους ἀντιφιλοτιμουμένους περὶ κτήσεως βιβλίων, ἡ περὶ τὰς ἐπιγραφάς τε καὶ διασκευὰς αὐτῶν ἤρξατο γίγνεσθαι ῥᾳδιουργία, τοῖς ἕνεκα τοῦ λαβεῖν ἀργύριον ἀναφέρουσιν ὡς τοὺς βασιλεῖς ἀνδρῶν ἐνδόξων συγγράμματα:

Tem-

Temporibus Attalicorum Regum, qui de adquiſitione librorum inter ſe contendebant, cœpit fraus circa inſcriptiones, & diſpoſitiones librorum fieri ab iis, qui, pecuniæ cauſâ; ferebant ad Reges virorum illuſtrium Scripta. Si prorſus falſa non erat inſcriptio ad partem tantùm voluminis pertinebat, quod eò cariùs vendebatur quò majus & auctius videbatur, ut teſtatur ibidem *Galenus*, ubi ait libro *Hippocratis* de natura hominis, additum eſſe alterum *Polybi* ejus diſcipuli, & quædam etiam interpoſita, quæ neutrius erant. poſt verba poſteriùs adlata, addit: μικρῶν γὰρ ὄντων ἀμφοτέρων τῶν βιβλίων, τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου καὶ τοῦ περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, εὐκαταφρόνητον ἑκάτερον τοῦτο εἶναί τις δόξας, διὰ τὴν σμικρότητα, συνέθηκεν ἐς ταὐτὸ ἄμφω καί τις ἴσως ἄλλος, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος αὐτὰ συνθεὶς, παρενέθηκέ τινα μεταξὺ τῶν δυοῖν: *cùm uterque liber parvus eſſet; & is qui eſt* de ſalubri victu, *quiſpiam vilem utrumque fore ratus, propter parvitatem; utrumque in unum conjunxit, & alius fortè quiſpiam, aut idem ille primus, qui eos conjunxerat, nonnulla duobus interpoſuit.* Quod habet de tempore ſuppoſitionis librorum non ita tamen intellexerim; quaſi crediderit *Galenus* numquam antea Libros; lucri cauſâ, nominibus alienis inſcriptos; ſed quia eo potiſſimùm tempore ingens copia ſuppoſititiorum librorum erupit, & fraudes poſteà frequentiores fuerunt. Nam ſæpe antea libri fuerant ſuppoſiti. ut multis exemplis conſtat. Vide hac de re *Joan. Wowerium* Polymathiæ

c. XVI, 6, & ſeqq. *Ammonius* in Categorias *Ariſtotelis*, Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον πάνυ ἐσπουδακέναι φασὶ περὶ τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ περὶ τὰ λοιπὰ, καὶ χρήματα διδόναι τοῖς προσφέρουσιν αὐτῷ βίβλους τοῦ Φιλοσόφου. ὅθεν τινὲς χρηματίσασθαι βουλόμενοι ἐπιγράφοντες συγγράμματα τῷ τοῦ Φιλοσόφου ὀνόματι προσῆγον: *Aiunt Ptolemæum Philadelphum magno ſtudio flagraſſe habendi Scripta Ariſtotelis, ut & cetera, & pecunias dediſſe adferentibus ad ſe libros Philoſophi. Unde quidam, diteſcere cupientes, inſcriptos libros Philoſophi nomine adtulerunt. Diogenes Laërtius* de Æſchine, Lib. II. §. 60. διεβάλλετο δὲ Αἰσχίνης καὶ μάλισθ' ὑπὸ Μενεδήμου τοῦ Ἐρετριέως, ὡς τοὺς πλείστους διαλόγους, ὄντας Σωκράτους ὑποβάλλοιτο, λαμβάνων παρὰ Ξανθίππης: *calumniis differebatur Æſchines, potiſſimùm à Menedemo Eretrienſi, quaſi complures dialogos, qui Socratis eſſent, à Xanthippa acceptos pro ſuis ſuppoſuiſſet.* Subjicit verò *Diogenes*: ὧν οἱ μὲν καλούμενοι ἀκέφαλοι σφόδρ' εἰσὶν ἐκλελυμένοι, καὶ οὐκ ἐπιφαίνοντες τὴν Σωκρατικὴν εὐτονίαν, οὓς καὶ Πεισίστρατος ὁ Ἐφέσιος ἔλεγε μὴ εἶναι Αἰσχίνου. καὶ τῶν ἑπτὰ δὲ τοὺς πλείστους Περσαῖος φησὶ Πασιφῶντος εἶναι τοῦ Ἐρετρικοῦ, εἰς τοὺς Αἰσχίνου δὲ κατατάξαι. ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀντισθένους, τόν τε μικρὸν Κῦρον, καὶ τὸν Ἡρακλέα τὸν ἐλάσσω, καὶ Ἀλκιβιάδην, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων δὲ ἐσκευωρῆσθαι: *ex quibus qui dicuntur principio carentes ſunt remiſſi, nec Socraticam vehementiam præferentes; quos & Æſchinis eſſe Piſiſtratus Epheſius negabat. Sed & pleroſque ſeptem illorum Perſæus ait Paſiphontis eſſe Eretrienſis, atque ab*

eo Æſchinis inſertos libris; eumdémque Antiſthenis parvum Cyrum, & Herculem minorem, Alcibiadem aliorúmque libros ſuppoſuiſſe. Tres, qui ſuperſunt, & fragmentum quarti nuper edidimus.

9. Sic viri ingenio & eruditione ſua abuſi nervos omnes intendebant, ut ita ſtylum & doctrinam exprimerent eorum, quibus libros ſupponebant, vix ut ſuppoſititii fœtus à veris ſecerni poſſent. *Livius*, Lib. XXVIII. c. 56. ubi de die dicta P. Scipioni: *Nec inter Scriptores*, inquit, *diſcrepat ſolùm, ſed orationes quoque, ſi modò ipſorum ſunt quæ feruntur, P. Scipionis & T. Gracchi abhorrent inter ſe. Suetonius* in Cæſare Cap. LV. *Orationes aliquas reliquit, inter quas temerè quædam feruntur, ut pro Q. Metello, quam non immeritò Auguſtus exiſtimabat magis ab actuariis exceptam, malè ſubſequentibus verba dicentis, quàm ab ipſo editam. Nam in quibusdam exemplaribus invenio, ne inſcriptam quidem* pro Metello, *ſed*, quam ſcripſit Metello; *cùm ex perſona Cæſaris ſermo ſit, Metellum, ſéque adverſùs communium obtrectatorum criminationes purgantis Apud Milites quoque, in Hiſpania, idem Auguſtus orationem eſſe vix ipſius putat; quæ tamen duplex fertur; una, quaſi priore habita prælio: altera, poſteriore, quo Aſinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuiſſe eum dicit, ſubitâ hoſtium incurſione.* Scilicet, homines malè diſerti, ut eloquentiam ſuam venditarent, ſcripſerant orationes, quibus expreſſerant

V 3 quod

quod dicere debuiſſe videbantur ſummi illi viri; quod perſæpe factum, ut poſtea videbimus.

10. Scio poſſe dici plurima exercendi ſtyli gratiâ eſſe conficta, & veluti ludente ingenio elaborata; at quod illi ludentes fecerunt, id ſerium poſteros in errorem conjecit. Præfixum nomen *Salomonis* Libro *Sapientiæ* plurimos fefellit & etiamnum fallit, quamvis ab *Hieronymo* monitos. Hæc ſunt hujus verba, ex præfatione in Libros Salomonis: *Fertur &* πανάρετος *Jeſu filii Sirach liber, & alius* ψευδεπίγραφος, *qui* Sapientia Salomonis *inſcribitur. Quorum priorem Hebraicum reperi, non* Eccleſiaſticum, *ut apud Latinos, ſed* Parabolas (משלים mſchalim) *prænotatum, cui juncti erant Eccleſiaſtes & Canticum Canticorum; ut ſimilitudinem Salomonis non ſolùm librorum numero, ſed etiam materiarum genere, coæquaret. Secundus apud Hebræos, nuſquam eſt, quia* (lego *quin*) *& ipſe ſtylus Græcam eloquentiam redolet, & nonnulli Scriptorum veterum hunc eſſe Judæi Philonis adfirmant.* Verum de hoc Libro poſtea pluribus agemus.

11. Idem à Pſeudo-Chriſtianis, ad quamcumque familiam pertinuerint, ſæpe factum teſtantur Patres. *Auguſtinus* in Ep. XLVIII. ex vetere diſtinctione, XCIII. ex nova, ad Vincentium, ait quoſdam crediſſe, quamvis falsò, at ex more ſæculi ſui, fictas Epiſtolas *Cypriani* de iteratione Baptiſmi. * *Non de-*

* *Num.* 38. *in Ed. Pariſ. Benedict.*

deſunt, inquit, *qui hoc Cyprianum prorſus non ſenſiſſe contendant, ſed ſub ejus nomine à præſumtoribus, atque mendacibus fuiſſe confictum. Neque enim*, ſubjicit Auguſtinus, *ſic potuit integritas, atque notitia litterarum unius quamlibet illuſtris Epiſcopi cuſtodiri, quemadmodum Scriptura Canonica, tot Linguarum litteris, & ordine & ſucceſſione celebrationis Eccleſiaſticæ cuſtoditur; contra quam tamen non defuerunt, qui, ſub nominibus Apoſtolorum, multa confingerent.*

12. Fatetur quidem *Auguſtinus* illam ſuſpicionem infirmam eſſe; at nitebatur conſuetudine illorum ſæculorum, quibus innumera ficta fuerant. *Nos tamen*, inquit, *duas ob res non negamus illud ſenſiſſe Cyprianum, quòd & ſtylus ejus quamdam propriam faciem, quâ poſſit agnoſci; & quòd ibi magis contra vos* (Donatiſtas) *noſtra cauſa monſtratur invictior*, &c. Altera harum rationum petita eſt ex utilitate, quam *Auguſtinus* putabat capere ſe poſſe ex Epiſtolis illis *Cypriani*, in diſceptatione cum Donatiſtis; altera verò Critica, quæ ſola firma eſt. Nec dubito quin, ſi hæc poſterior ratio defuiſſet, *Auguſtinus* planè negaturus fuiſſet haſce Epiſtolas eſſe *Cypriani*, plauſibili illa ratione, è Falſariis ſumtâ, fretus; nam quamvis diſſimulet, vehementer ejus cauſæ, ad iterationem baptiſmi quod adtinet, adverſabantur. Subdit verbis adlatis: *Fruſtra quidem, quia illa ſic commendata, ſic celebrata, ſic nota eſt; verùm quid poſſit adverſùs litteras, non canoni-*

câ auctoritate fundatas, etiam hinc demonſtravit impiæ conatus audaciæ, quòd & adverſùs eas, quæ tantâ notitiæ mole firmatæ ſunt, ſe ſe erigere non prætermiſit. Ex hiſce colligere licet vulgò perſuaſum fuiſſe, non ſine diligenti examine, Veterum Scripta, aut potiùs quæ eorum nomine venditantur admittenda eſſe; quod tamen plerique, aut adfectibus, aut ἀκρισία præpediti, non faciebant. Similem alterum locum *Auguſtini* addemus, ex Lib. XXXIII. contra Fauſtum Cap. 6 ubi poſtquàm dixit conſtare ex perpetuo conſenſu Chriſtianorum libros Apoſtolicos eorum eſſe, quorum nomina præferunt: *Quaſi verò*, inquit, *& in litteris ſæcularibus non fuerint certiſſimi auctores, ſub quorum nominibus poſtea multa prolata ſunt & ideò repudiata, quia vel ab his, quæ ipſorum eſſe conſtaret, minimè congruerent; vel eo tempore, quo illi ſcripſerunt, nequaquam innoteſcere, & per ipſos vel familiariſſimos eorum in poſteros prodi commendaríque meruerunt.* Alia habet egregia, eodem ſpectantia, quæ deinde à nobis adferentur.

13. *Origenes* in * Ep. ad Alexandrinos amicos, ita queritur, de Scriptorum ſuorum, vivente ſe, adulteratione: *Quidam auctor hæreſeos, cùm ſub præſentia multorum habita inter nos fuiſſet diſputatio, deſcriptum accipiens, ab his qui deſcripſerant, codicem, quæ voluit addi-*

* *Apud Rufinum de Adult. Script. Origenis.*

didit, & quæ voluit abſtulit, & quod ei viſum eſt permutavit. Cùm convenisſem illum ipſum, qui adulteraverat librum, quare hoc feciſſet, velut ſatisfaciens mihi reſpondit: quoniam magis ornare volui diſputationem ipſam, atque purgare (id eſt, errata emendare.) *Videte quali purgatione diſputationem noſtram purgavit Tali, nempe, quali purgatione Marcion purgavit Evangelia, vel Apoſtolum; vel quali ſucceſſor ejus, poſt ipſum, Apelles. Nam ſicut illi ſubverterunt Scripturarum veritatem: ſic & iſte, ſublatis quæ verè dicta ſunt, ob noſtri criminationem, inſeruit quæ falſa ſunt.* Quin & integros libros ſuo nomine fictos queritur, in eadem Epiſtola. *In Epheſo cùm me vidiſſet quidam Hæreticus, & congredi noluiſſet, neque omnino os ſuum aperuiſſet apud me —— poſtea nomine meo & ſuo, conſcripſit qualem voluit diſputationem, & miſit ad diſcipulos ſuos, ut ego quidem cognovi, ad eos qui Romæ erant; ſed non dubito quin & ad alios, qui per diverſa ſunt.*

14. *Rufinus* ipſe latiùs hoc perſequitur, in Ep. ad Macarium de adulteratione Librorum *Origenis*; atque hinc probat adulteratos fuiſſe illos, quòd paſſim, etiam in eodem opere, ſibi contradiceret; quod homini non ſtulto, adeóque erudito contingere potuiſſe negabat. *Quæcumque*, inquit, *nobilium tractatorum veterum invenerunt de his, quæ ad gloriam Dei pertinent, plenè & fideliter diſputaſſe; ita ut ex lectione eorum unuſquiſque fidelium proficere poſſit & inſtrui, non pepercerunt Scriptis eo-*

 rum

rum venenatum virus infundere, ſive interpolando quæ dixerant, ſive quæ non dixerant inſerendo; quò faciliùs, videlicet, ſub nomine doctiſſimi cujuſque & nobilis inter Scriptores Eccleſiaſticos viri, hæreſis ſuæ adſtrueretur adſertio; ex eo quòd ita ſenſiſſe etiam aliqui de claris viris & Catholicis viderentur. Horum manifeſtiſſimas, inter Græcos Scriptores Eccleſiaſticos, probationes texemus; & quamvis quamplurimi ſint ex Veteribus, in quorum Libris hujuſmodi deprehenditur adulterium, tamen paucorum ſufficit adhibere teſtimonia, ex quibus faciliùs quid etiam Origenis Libris acciderit agnoſcatur. Clemens Romanus *Apoſtolorum diſcipulus, qui Romanæ Eccleſiæ, poſt Apoſtolos, & Epiſcopus & Martyr præfuit, Libros edidit, qui adpellantur* ἀναγνωρισμὸς, *id eſt, recognitio; in quibus cùm ex perſona Petri doctrina quaſi verè Apoſtolica in quamplurimis exponatur, in aliquibus ita Eunomii dogma ſcribitur, ut nihil aliud, quàm ipſe Eunomius, diſputare credatur, filium Dei creatum, ex nullis exſtantibus adſeverans,* &c. Clemens *quoque alius,* Alexandrinus *Presbyter & Magiſter Eccleſiæ illius, in omnibus penè Libris ſuis, Trinitatis gloriam, atque æternitatem unam eamdémque deſignat; & interdum invenimus aliqua, in libris ejus, Capitula, in quibus filium Dei creaturam dicit. Numquid credibile eſt de tanto viro, tam in omnibus Catholico, tam erudito, ut vel ſibi contraria ſenſerit, vel ea quæ de Deo, non dicam credere, ſed vel audire quidem impium eſt, ſcrip-*

ta

ta reliquerit? Poſſet ſanè fieri ut Ariani, nonnullis in locis, *Clementem* interpolaſſent; ſed omnia loca, quæ diſplicebant *Rufino*, delere propterea noluerim; cùm certum ſit Patres, qui ante Nicænam Synodum vixerunt, multis loquutionibus uſos, à quibus ii, quibus controverſiæ erant cum Arianis, abſtinebant. Præterea non mirum eſſet ſi Patres, in re ardua, ſibi non ſemper conſtitiſſent, aut ſibi conſtare viſi non eſſent *Rufino* Critico minimè perſpicaci. Hoc liquet ex ejus judicio de libro recognitionum, quas fatuè *Clementi* Romano tribuit, & interpolavit ac mutilavit, ut hominis rectè ſentientis eſſe viderentur, cùm eſſent opus Impoſtoris. Alius Epiſcopus Romanus queſtus eſt id vivo ſibi à quodam Monacho Græco, cui *Andreæ* nomen fuit, factum eſſe. Is eſt *Gregorius* Magnus, qui Lib. IX. Epiſt. LXIX ad Euſebium Epiſcopum Theſſalonicenſem: *inter diverſa*, inquit, *mala aliquos etiam ſermones ſcripſit, atque eos ex noſtro nomine titulavit, & ſuſpecti ſumus ne eos alicubi transmiſerit. Ideò fraternitas veſtra ſollicitudinem gerat, & ſi quid tale repererit, eos & exſcindi, & omnino faciat aboleri, ut quod imperitus litterarum, & Scripturæ divinæ neſcius noſtro, ſicut diximus, nomine prænotavit, quorumdam animos non poſſit inficere.*

16. Tum verò, de tertio, ita pergit *Rufinus*: Dionyſius *quoque* Alexandrinus *Epiſcopus eruditiſſimus, adſertor Eccleſiaſticæ fidei, cùm in quamplurimis in tantum unitatem, atque*

que æqualitatem Trinitatis defendat, ut imperitioribus quibuſque etiam ſecundum Sabellium ſenſiſſe videatur; in his tamen Libris ſuis, quos adverſùs Sabellii Hæreſin ſcribit, talia inveniuntur inſerta, ut frequenter Ariani ipſius auctoritate ſe defendere conentur. Propter quod & Sanctus Epiſcopus Athanaſius compulſus eſt Apologeticum pro libris ipſis ſcribere; pro eo quòd certus erat non illum diverſè potuiſſe ſentire, ſibique ipſi contraria ſcribere, ſed quòd inſerta hæc à malevolis noſſet. Idem dixerim de *Dionyſio*, quod de *Clemente* modò dicebam; nec certè *Athanaſius* Scripta ejus adulterata ait, ſed perperam intellecta.

17. Nunc ut ad *Origenem* redeam, nolim negare umquam ejus Scripta ab Hæreticis fuiſſe adulterata, cùm præſertim id nos ipſe doceat. De eo dixerim, quod *Vincentius Lirinenſis*, * cujus hæc ſunt verba: *Sed dicat aliquis corruptos eſſe Origenis libros. Non reſiſto; quin potius & malo: nam id à quibuſdam & traditum & ſcriptum eſt, non Catholicis tantum, ſed etiam Hæreticis.* Verùm nequaquam conceſſerim *Rufino Origenem* de re, quam non ſatis intelligebat, loquentem, ſemper conſentanea eſſe loquutum. Quis enim hominem, qui tot volumina dictavit, titubaſſe aliquando miretur? Poſſemus certè non unum exemplum ejus rei proferre, non ex *Origene* modò, ſed ex *Rufino* ejus emendatore. Præterea à *Rufino* non intellectum fuiſſe *Origenem* ſi dixero, nihil dixero quod Eruditi facilè

* *Adverſus Hæreſ. Cap. XXIII.*

lè non conceſſerint ; cùm in iis, quæ ex * *Euſebio* vertit, tot imperitiæ ſpecimina ediderit.

18. Similia habet, in Præfatione in libros περὶ Ἀρχῶν, iis, quæ antea de eo dicentem audivimus, quibus poſitis ita pergit : *Sicubi nos in libris ejus aliquid contra id invenimus, quod ab ipſo in ceteris locis piè de Trinitate fuerat definitum, velut adulteratum hoc & alienum, aut prætermiſimus, aut ſecundum eam regulam protulimus, quam ab ipſo frequenter invenimus adfirmatam.* Ut dolendum eſt eos libros ad nos Græcè non perveniſſe : ita eſt quod gaudeamus *Clementem Alexandrinum* à *Rufino* verſum non fuiſſe ; nam fortè deſidiâ Monachorum haberemus verſionem dumtaxat, pro Archetypo, in qua *Clemens* id diceret quod *Rufino* viſum eſſet ab eo dici oportuiſſe, non quod nunc dicit. Meritò certe † viri doctiſſimi queſti ſunt „ non alium quem„ quam *Origeni* tantùm perfidiâ ſuâ, & te„ meritate nocuiſſe, quàm *Rufinum* ipſum ; „ quippe qui ejus Scripta interpretans, ita „ additamentis & detractionibus vexavit & „ corrupit, ut *Origenem* in *Origene* deſi„ deres. „

19. Ideò *Hieronymus*, in Epiſtola ad Pammachium & Oceanum de erroribus *Origenis*, depravatum negat *Origenem* ; ſed cùm ille nimius ſit & laudator, & caſtigator, per omnia illi

* *Vide Præfationem* Henr. Valeſii *in Euſebium, ad Clerum Gallicanum, &* P. Dan. Huetium *in Origenianis paſſim.*
† P. Dan. Huetius *in Origenianis Lib. I. C. 1. §. 3.*

illi credere ſatis tutò non poſſumus. Solebat homo vehemens dicere non quod, poſt adcuratum examen, verum compererat, & quod ſine adfectu dicere licebat; ſed quod cauſa poſtulabat, ac vincendi ſtudium dictabat. Sed neſcio an tolerabilior ſit *Rufinus*, qui præfationi in libros *Origenis* de Principiis à ſe verſos eâ, quam diximus; fide hanc horrendi carminis adjurationem ſubjicit: *Omnem qui hos libros vel deſcripturus eſt, vel lecturus, in conſpectu Dei Patris, & Filii & Spiritûs Sancti, conteſtor, atque convenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis Sacramentum, per illum qui præparatus eſt Diabolo & Angelis ſuis æternum ignem, ſi non illum locum æternâ hereditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorum non exſtinguetur, & vermis eorum non morietur; ne quis addat aliquid huic ſcripturæ, ne auferat, ne inſerat, ne immutet; ſed conferat cum exemplaribus unde ſcripſerit; & emendet ad litteram & diſtinguat, & inemendatum, vel non diſtinctum codicem non habeat; ne ſenſuum difficultas, ſi diſtinctus Codex non ſit, majores obſcuritates legentibus generet.* Si æquum cenſebat hoc ſibi concedi, nec judicio Lectoris ſua emendanda permittebat; oportuiſſet ipſum eadem æquitate uſum fuiſſe; erga eum quem interpretabatur. Sed; ſi *Hieronymo* credimus, ſolitus erat nefariis hujuſmodi artibus uti *Rufinus*, qui librum *Sexti* Pythagorei *Xyſto* Epiſcopo Romano Latinè converſum tribuit. Sic Hieronymus Lib IV. in Jeremiam ſeu ad Cap. XXI: *Miſerabilis Grunnius, qui ad calum-*

lumniandos Sanctos viros aperuit os ſuum, linguámque ſuam docuit mendacium, Sexti Pythagorei hominis gentiliſſimi unum librum interpretatus eſt in Latinum, diviſitque eum in duo volumina, & ſub nomine Martyris Xyſti, urbis Romanæ Epiſcopi, auſus eſt edere; in quibus nulla Chriſti, nulla Spiritûs Sancti, nulla Dei Patris, nulla Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum ſit mentio, & hunc libellum, ſolitâ temeritate & inſaniâ, Annulum nominavit; qui per multas provincias legitur, & maximè ab his, qui ἀπάθειαν *& impeccantiam prædicant.*

20. Hiſce Veteribus nihil vetat nos addere verba hominis, cui recentiora nimiùm præ veteribus ſordebant. Is eſt *Joannes Fellus*, Epiſcopus Oxonienſis, qui, in Præfatione in ſuam Editionem *Cypriani*, rectè animadvertit „ noſſe Eruditos in quantum rei litterariæ „ damnum ceſſerint ſuppoſititia ſcripta, magnis inſignita nominibus, fraude ad Librariorum compendium inſtitutâ. Hinc comparatum eſſe, ut ſtatuæ aureæ non modò „ pedes lutei, ſed & vivo corpori putridum „ cadaver ſubinde jungatur. In Ethnicis litteris hoc quidem faciliùs ferendum, non „ magni enim referre, ſi oratio una aut altera ſemibarbara *Ciceroni* aut *Salluſtio*, vel „ futile carmen *Virgilio* & *Ovidio* tribuantur. „ Sed cùm in pietatis negotio & SS. Patrum „ Scriptis, hoc intervenerit, dici vix poſſe „ quanti malum iſtud ſteterit. Ex noxa hac „ non modò hæretica dogmata, decus ſibi & „ ho-

„ honeſtamentum quærere; ſed fidem & au-
„ ctoritatem, quibus ſacra illa monumenta uni-
„ cè pollent, languere inde & evaneſcere; &
„ poſtquàm fucum in aliquibus detexit Le-
„ ctor, de aliis eum dubitare, & demum om-
„ nia deſpicere. Nec ex nupero maleficio
„ hæc paſſum eſſe *Cyprianum*, cui ſæculo
„ quarto imputabantur Novatiani hæreti-
„ ci Scripta. *Cypriani* ψευδεπίγραφον hære-
„ ſeos librum vocare *Hieronymum*, ejús-
„ que etiam meminiſſe illi ſupparem *Rufi-*
„ *num.* „

21. Quæ cùm ita ſint, ipſi impoſtores invehebantur in eos, qui libros alienos Scriptoribus ſupponebant, cujus rei duo inſignia habemus exempla. Collector Canonum Apoſtolicorum, qui eos ab Apoſtolis ipſis conſcriptos credulis perſuadere voluit, & reverâ perſuaſit, Canonem profert dignum profectò Apoſtolis, qui eſt LX. numero, ſed indignum qui à Falſario ederetur: Εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας δημοσιεύει, ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω: *ſi quis falſò inſcriptos impiorum libros, tamquam ſanctos, in Eccleſia edit, ad populi & Cleri perniciem, exauctoretur.* Ad quem Canonem vide, ſi lubet, *Balſamonem* & *Zonaram*, qui oſtendunt non infrequens fuiſſe hoc Falſariorum peccatum.

22 Alterum exemplum ſuppeditat Scriptor Conſtitutionum Apoſtolicarum, Lib. VI. cap. 16. apud quem ſic loquuntur perſonati Apo-

Apoſtoli, de libris falſò inſcriptis: Ταῦτα πάντα ἐπεστείλαμεν ὑμῖν, ἵνα εἰδέναι ἔχοιτε τὴν ἡμετέραν γνώμην, οἵα τίς ἐστι, καὶ τὰ ἐπ' ὀνόματι ἡμῶν παρὰ τῶν ἀσεβῶν κρατυνθέντα βιβλία μὴ παραδέχεσθαι: *hæc omnia ſcripſimus vobis, ut poſſetis ſcire noſtram ſententiam, neve nomine noſtro confirmatos ab impiis libros admitteretis.* Quæ verba cùm non malè convenirent Apoſtolis, intoleranda ſunt, in ore impoſtoris; ſed oſtendunt quanta eſſet, illo ævo, Græculorum nequitia. Pergunt commenticii Apoſtoli: οὐ γὰρ ὀνόμασι χρὴ ὑμᾶς προσέχειν τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ γνώμῃ τῇ ἀδιαστρόφῳ, οἴδαμεν γὰρ ὅτι οἱ περὶ Σίμωνα καὶ Κλεόβιον ἰώδη συντάξαντες βιβλία ἐπ' ὀνόματι Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, περιφέρουσιν εἰς ἀπάτην ὑμῶν τῶν πεφιληκότων Χριστὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς αὐτοῦ δούλους: *neque enim nomina vos oportet adtendere Apoſtolorum, ſed naturam rerum & immutabilem ſententiam. Scimus enim Simonem & Cleobium venenatos libros, conſcriptos nomine Chriſti & diſcipulorum ejus, circumferre, ut vos decipiant qui amatis Chriſtum & nos ejus diſcipulos.* Deinde monent Chriſtianos, de libris ante ſua tempora fictis; à Judæis, nimirum, qui nominibus Patriarcharum, imò & Angelorum, fucum facere imperitis nitebantur. Καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς δέ τινες συνέγραψαν βιβλία ἀπόκρυφα Μωσέως, καὶ Ἐνὼχ, καὶ Ἀδὰμ, Ἡσαΐου τε καὶ Δαβὶδ, καὶ Ἠλίου, καὶ τῶν τριῶν πατριαρχῶν, φθοροποιὰ, καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρά. τοιαῦτα καὶ νῦν ἐποίησαν οἱ δυσώνυμοι, διαβάλλοντες δημιουργίαν, γάμον, πρόνοιαν,

τεκνογονίαν, νόμον, προφήτας. Βάρβαρά τινα ὀνόματα ἐγγράφοντες, καὶ, ὡς αὐτοί φασιν, Ἀγγέλων, τὸ δὲ ἀληθὲς εἰπεῖν Δαιμόνων τῶν αὐτοῖς ὑπηχούντων: *Nonnullli inter Veteres ſcripſerunt libros apocryphos Moſis, Enochi, Adami, Eſaiæ, Davidis, Eliæ, & trium Patriarcharum peſtiferos, & repugnantes veritati. Conſimiles libros nunc quoque ediderunt inauſpicati homines, calumniantes creationem, nuptias, providentiam; procreationem liberorum, legem, prophetas; adſcribentes barbara quædam nomina, &, ut ipſi dicunt, Angelorum, ut verum autem aperiamus, Dæmonum, illos adflantium.* Nihil potuit gravius dici ab homine veri amantiſſimo, & ſuppoſitionis omnis inimiciſſimo Scriptore. De libris, quos memorat, conſulendus *Joan. Bapt. Cotelerius*, ad eum locum.

23 Cùm in Conſtitutionibus Apoſtolicis varia ſint, quæ manifeſtò Arianiſmum ſapiunt, exiſtimarunt Patres Sextæ Synodi, in Trullo habitæ, adulteratas fuiſſe; ſic enim in ſecundo Canone de illis habent: αἷς τισι πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων, ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας, νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν: *quibus olim ab Heterodoxis, in perniciem Eccleſiæ, ſpuria quædam & aliena à pietate inſerta ſunt.* Videntur potiſſimùm ea ſpectare, quæ favent Arianorum ſententiæ; ſed profectò ea à nemine inſerta ſunt, niſi ab ipſo auctore, qui in illis partibus fuit. Miranda eſt aut ἀβλεψία, aut mala fides Patrum illorum, qui Canones LXXXV quaſi Apoſtolicos admittunt,

tunt, & ita loquuntur de hiſce Conſtitutionibus, quaſi revera eſſent *Clementis.* Ideò *Photius*, * inſuper habitâ auctoritate Synodi, eas & κακοπλαςίας: & Ἀρειανισμοῦ incuſat.

24. Ex hiſce intelligere eſt quæ ſit Criticæ utilitas, ſine qua innumera ficta monumenta, eáque erroribus referta, quaſi Apoſtolica, etiamnum amplecteremur; & quam cum neglexiſſent multi Patres, ſine diſcrimine, vera falſis miſcuerunt; recentiáque, pro veteribus, imperitis venditarunt. Quo factum denique ut mirum in modum deformaretur Religio Chriſtiana, fraudibus nequiſſimorum hominum; quas vix tandem, præterito ſæculo, & hoc noſtro, Critica retexit. Plura ejusmodi fraudum exempla cùm vetera, tum recentiora qui avebit, adeat *Joann. Dallæum*, de Vero Uſu Patrum Lib. I. cap. 3. & 4. Sed & viri docti *Erneſt. Grabius* in Spicilegio Patrum trium primorum ſæculorum, & *Joan. Albertus Fabricius*, in Codice Apocrypho Novi Teſtamenti, multa ſuppoſiticia Scripta collegerunt.

* *In Bibl. Cod. CXII.*

CAPUT II.

De indiciis, ex quibus colligere licet Librum eſſe ſuppoſiticium, aut interpolatum. I. & II. Indicium.

1. SI vellem dumtaxat catalogum contexere Librorum ſuppoſiticiorum, præſertim à Pſeudo-Chriſtianis, obiterque addere quid viri docti, olim & nuper, de iis judicarint, ingens à me conflaretur volumen. Sed * actum agerem, nec Lectores Artis Criticæ ſtudioſos multò doctiores, de ratione dignoſcendarum fraudium, dimitterem; quod unum tamen, hoc in loco, à me poſtulari jure poteſt. Igitur inſtituti mei memor hîc potiùs tradam quibus indiciis falſa à veris, mutila ab integris, interpolata à ſinceris ſecerni queant. Quidquid hac de re ſummatim ſtatui poteſt ad decem Aphoriſmos referam, quibus ſingulis interpretationem, & exempla ferè ex Veteribus hauſta ſubjiciam; quorum tamen judicia, per omnia, præſtare nolim. Sed cùm pleraque recta ſint, hinc intelligent Lectores quodnam fuerit Veterum acumen Criticum; quando liberè, ac ſine adfectu judicio ſuo uſi ſunt; tum etiam, ſi qua in re lapſi ſint, à ſimilibus peccatis ſibi poterunt cavere. Nam neſcio quomodo magis adficimur, & rectè fa-

* *Rob. Cocus, And. Rivetus, Guil. Caveus, &c. hoc præſtiterunt.*

factis & delictis magnorum virorum ; Veteres autem pleroſque, quaſi aurei generis neſcio quas reliquias, veneramur.

2. Primus Aphoriſmus hic erit: *Suppoſiticii quidem Libri indicium eſt, ſi in veteribus Codicibus alii tribuatur, cùm nulla ratio eſt cur ejus habeatur, cujus nomen in editionibus præfert; interpolati verò, ſi ſit in veteribus Codicibus, ſine additamento quod in recentioribus invenietur.* Cùm plerique tituli petiti ſint ex MSS. Codicibus, non mirum eſt antiquiores præferri recentioribus, ſi modò nihil ſit quod obſtet. At ſi Codices ſint paris antiquitatis & fidei, tum verò legitima de inſcriptione dubitatio oritur.

3. *Photius*, in Bibliotheca, Cod. XLVIII. poſtquam dixit librum περὶ τοῦ παντὸς *de universo*, tribui *Joſepho* Judæo, addit: εὗρον δὲ ἐν παραγραφαῖς ὅτι οὐκ ἐστὶν ὁ λόγος Ἰωσήπου, ἀλλὰ Γαΐου τινὸς πρεσβυτέρου, ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντος, ὅν φασι συντάξαι καὶ τὸν Λαβύρινθον. οὗ καὶ διάλογος φέρεται πρὸς Πρόκλον τινὰ ὑπέρμαχον τῆς τῶν Μοντανιστῶν αἱρέσεως: *inveni verò in* * *adnotatis librum non eſſe Joſephi, ſed Caji cujuſdam, Presbyteri qui Romæ agebat, & quem aiunt conſcripſiſſe Labyrinthum; cujus etiam exſtat dialogus adverſus Proclum quemdam, hæreſis Montaniſtarum defenſorem.* Quâ ratione autem factum hoc fuerit, docet in ſequentibus verbis, quæ eò digniora notatu ſunt, quò plura ψευδεπίγραφα ex eodem fonte ma-

* *Ad initium, aut ad calcem, aut alicubi ad oram libri.*

narunt. Ἀνεπιγράφου δὲ καταλειφθέντος τοῦ λόγου, φασὶ τοὺς μὲν Ἰωσήπου ἐπιγράψαι, τοὺς δὲ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος, ἄλλους δὲ Εἰρηναίου. ὥσπερ καὶ τὸν Λαβύρινθόν τινες ἐπέγραψαν Ὠριγένους. ἐπεὶ Γαΐου ἐστὶ πόνημα, τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ συντεταχότος τὸν Λαβύρινθον. ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τέλει τοῦ Λαβυρίνθου διεμαρτύρατο ἑαυτοῦ εἶναι τὸν περὶ τοῦ παντὸς οὐσίας λόγον. εἰ δ' ἕτερος καὶ οὐχ οὗτός ἐστιν, οὔπω μοὶ γέγονεν εὔδηλον: *Cùm enim ſine titulo liber relictus eſſet, aiunt alios Joſephi nomen inſcripſiſſe, alios Juſtini martyris, alios Irenæi, quemadmodum & Labyrintho nomen Origenis præſcripſerunt; quoniam Caji eſt opus, qui reverà Labyrinthum conſcripſit; quomodo etiam ille in fine Labyrinthi teſtatus eſt, ſuum eſſe Librum de natura Univerſi. Verùm hicne liber ſit, an alius, nondum mihi liquet.* At liquet ſaltem non eſſe *Joſephi*, quandoquidem Chriſtianus fuit ejus libelli Scriptor, ut conſtat ex iis quæ de eo habet *Photius*. *Cajum* quidem, inter Scriptores Eccleſiaſticos, memorant * *Euſebius* & † *Hieronymus*; ſed nullius ejus Operis meminerunt, niſi diſceptationis cum Proclo.

4. Varia inſcriptio, quæ erat præfixa *Recognitionibus Clementis*, ut de re ipſâ nihil dicam, clarè oſtendebat impoſtores ſatis ſibi non conſtitiſſe. Ita ea de re idem *Photius*, Cod. CXIII. τὴν προσφώνησιν ὡς ἐν ἐπιστολῆς εἴδει, πρὸς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον ποιεῖται. ἐν ᾧ αἵ τε λεγόμεναι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου πράξεις, καὶ αἱ πρὸς

* *Hiſt. Eccleſ. Lib. VI. c. 20.* † *In Catalogo.*

πρὸς Σιμῶνα τὸν Μάγον διαλέξεις, καὶ ἔτι ὁ ἀναγνωρισμὸς Κλήμεντος καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν. διὸ καὶ ἔν τισι τῶν βιβλίων ἡ ἐπιγραφὴ, Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου ἀναγνωρισμὸς, ἐπιγράφεται. ἐν τισι δὲ, ὡς ἔφημεν, ἐπιστολὴ προτάττεται, ὡς πρὸς τὸν ἀδελφόθεον Ἰάκωβον : *dedicatio fit veluti in Epiſtolæ formam, ad Jacobum fratrem Dei. In hoc ſunt quæ dicuntur* Acta Petri & cum Simone Mago colloquia, *prætereáque* Recognitio Clementis, ejúſque patris & aliorum fratrum. *Quamobrem, in quibuſdam libris hæc inſcriptio eſt :* Clementis Romani recognitio. *In aliis tamen, uti diximus, Epiſtola præfigitur, quaſi ad Jacobum Dei fratrem.* Sed præterea, in ipſa illa conficta Epiſtola, magna fuit varietas. Καὶ αὕτη δὲ, ait *Photius*, οὐχ ἡ αὐτὴ, οὐδὲ ὡς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου προσηνηνεγμένη. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τινων βιβλίων ὡς ἀπὸ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου πρὸς Ἰάκωβον ἀπεσταλμένη, ἐφ' ἑτέρων δὲ ὡς ἀπὸ Κλήμεντος πρὸς Ἰάκωβον, ἄλλη καὶ ἄλλη καθὼς προείπομεν. καὶ ἡ μὲν δηλοῖ Πέτρον τὰς οἰκείας συγγράψαι πράξεις, καὶ πρὸς Ἰάκωβον αἰτησάμενα ταύτας ἀποστεῖλαι. ἡ δὲ διαλαμβάνει ὡς Κλήμης ταύτας κατὰ πρόσταγμα Πέτρου συγγράψειε, κἀκείνου πρὸς τὴν ἀγήρω μεταστάντος, ἀποστείλοι Κλήμης πρὸς Ἰάκωβον : *& hæc* (Epiſtola) *neque eadem, neque ab eodem profecta, ſed in libris nonnullis, veluti à Petro Apoſtolo ad Jacobum miſſa; in aliis rurſus tamquam à Clemente ad Jacobum, alia atque alia, ut modò diximus. Harum prior oſtendit ipſum Petrum res à ſe geſtas conſcripſiſſe & ad Jacobum eas petentem miſiſſe. Altera ve[illegible]fert Clemen-*

mentem, *Petri juſſu*, *easdem res geſtas litteris proditas*, *poſtquàm ille jam ad immortalem migraſſet vitam*, *Jacobo transmiſiſſe*. Non mirum eſt mendaces Librarios, aut alios, quicumque fuerint, non unam fallendi viam iniviſſe.

5. Non modò ex * *Euſebio* & † *Hieronymo* diſcere licet à *Clemente* Alexandrino ſcriptum librum, cui titulus erat: *quis dives ſervetur*, ſed etiam à *Photio*, qui Cod. CXI. teſtatur ſe vidiſſe veteres Codices, in quibus ſeptem primis Libris Stromateon ſubjicitur is libellus: μέχρι τοῦ ἑβδόμου, inquit, τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἐπιγραφὴν καὶ ἑνιαῖοι τυγχάνουσιν ἐν ἅπασι τοῖς βιβλίοις. ὁ μέντοι ὄγδοος διάφορός τέ ἐστι καὶ τῇ ἐπιγραφῇ καὶ τῷ ἐδάφει, ἐν τισι γὰρ, τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, ἐπιγράφεται, καὶ ἄρχεται οὕτως, οἱ μὲν τοὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους, καὶ τὰ ἑξῆς: *uſque ad ſeptimum eamdem habent inſcriptionem*, *iidémque prorſus ſunt in omnibus Codicibus*. *Verùm octavus cùm inſcriptione*, *tum rei ſubjectæ materiâ*, *variat*. *In quibuſdam enim inſcribitur*: Quis dives ſervetur, & *incipit*: *qui laudatorias orationes*, &c. Addit in aliis exemplaribus, Librum VIII eſſe qualem eum in noſtris legimus. Itaque malè memoratus libellus editus fuerat à *Mich. Geiſlero*, ſub *Origenis* nomine, cum ejus Commentario in Jeremiam, atque à *Franc. Combefiſio* in Au-

ctario

* *Hiſtor. Eccleſ. Lib. VI. c. 13.*

† *In Catalogo.*

ctario Patrum, inter recentiores Scriptores. Rectè verò ſeorſim emiſſus, & auctori ſuo reſtitutus eſt, à viris doctis, in § Editione Oxonienſi. At Librarii Germani, qui ante aliquot annos Patres Græcos ex Pariſienſibus Editionibus, mendis dumtaxat auctiores, turpiter recudere adgreſſi, *Clementem* Alexandrinum, ſine illo augmento, negligentiſſimè excuderunt.

6. Ex ineptis verſibus, præfixis aliquot MSS. Codicibus vitarum excellentium virorum *Corn. Nepotis*, nata erat abſurda opinio, quæ XVI ſæculo nonnullos eruditos viros fefellit. Exiſtimabant, ſcilicet, eas vitas ſcriptas fuiſſe tempore Theodoſii, à neſcio quo *Æmilio Probo*, homine Librario, qui, intolerandâ κατακχρήσει, ſe vocat *auctorem* libri, quem tantùm exſcripſerat, in hiſce verſibus:

Vade liber noſter, fato meliore, memento,
Cum leget hæc Dominus, te ſciat eſſe meum.
Ne timeas fulvo ſtrictos diademate crines,
Ridentes blandùm vel pietate oculos.
† *Communis cunctis, hominem ſe regna tenere,*
Sed meminit, vincit hinc magis ille homines.
Ornentur ſteriles, facilis tectura libelli
Theudoſio, & doctis carmina nuda placent.

X 5 — *Si ro-*

§ *Anno* 1682. *in* 12. † *Imitatur locum* Corn. Nepotis, *de quo diximus Sect. I. Cap. VII.* §. 7.

Si rogat auctorem, *paullatim detege noſtrum,*
Tunc Domino nomen; me ſciat eſſe Probum.
Corpore in hoc manus eſt genetricis, avíque, meáque,
Felices Domini quæ meruere manus!

Atqui non modò ex re conſtat, ſed † etiam ex aliis Codicibus, hoc Opus eſſe *Corn. Nepotis*.

7. Variè interpolatum fuiſſe unum eumdémque Scriptorem nos docet *Ignatii* Antiocheni exemplum. Oſtendit vir doctiſſimus § *Joan. Pearſonius*, Epiſcopus Ceſtrienſis, quatuor fuiſſe diverſas ejus Epiſtolarum editiones. Prima fuit germana, qualis edita eſt ex Codice Medicæo ab *Iſaaco Voſſio*. In ea fuère dumtaxat Epiſtolæ ſeptem, quas ediderat *Polycarpus*, & Epiſtolæ ſuæ ad Philippenſes ſubjecerat. Hanc antiquiſſimi quique Patres verſaverant, ut ex eorum citationibus, & encomiis liquet. Haſce ſeptem Epiſtolas, nondum interpolatas, Latinè vertit Interpres vetus à *Jac. Uſſerio* editus. Secunda editio fuit earumdem ſeptem Epiſtolarum, ſed à quopiam interpolatarum, ut multis oſtendit *Uſſerius*, ex citationibus Veterum, qui earum meminerunt, & collatione veteris Interpretis Latini, Capp. III. & IV. Prolegoménon in *Ignatium*. Tertia verò in Editione, præter

† *Vide* G. J. Voſſium *de Hiſt. Latinis.*

§ *Capite VI. Proleg. Vindiciarum S. Ignatii.*

ter ſeptem memoratas Epiſtolas nequaquam interpolatas, & *Euſebio*, *Hieronymóque* notas, additæ ſunt quatuor aliæ Epiſtolæ antiquioribus ignotæ, ſed à recentioribus nonnullis laudatæ. Ejuſmodi eſt editio in Codice Græco Medicæo, & in Interpretatione Latina vetere, quam primus edidit *Uſſerius*, iterúmque cum Græcis excudi curavit *Voſſius*. Quarta denique editio conſtat ſeptem veteribus Epiſtolis interpolatis, & quinque fictis; additâ, nimirum, Epiſtolâ ſuppoſiticiâ ad Philippenſes.

8. Scio à viris doctiſſimis motam eſſe controverſiam, περὶ τῆς γνησιότητος, etiam illis ſeptem Epiſtolis, quas genuinas diximus; ſed, noſtro judicio, eos ita confutavit *Pearſonius*, ut non pertinaces ad ſilentium adegerit. Verùm homines, ceteroquin acutiſſimi, ideò errarant, quòd Apoſtolorum ſucceſſores animo priùs ſibi effinxiſſent, quales eos oportuiſſe eſſe exiſtimabant; deinde, cùm eorum Scripta legerent, nec animo conceptam imaginem in iis viderent, ſpémque ſuam deluſam animadverterent, non potuerint à ſe impetrare, ut illa Apoſtolicorum virorum monumenta eſſe crederent. At eâ viâ non pervenitur ad hominum cognitionem, quæ eſt ex ipſis haurienda, non ex legibus, ad quas dicta & facta ſua exigere debuiſſent; quas perpauci olim & hodie, Scriptis & moribus ſuis, expreſſerunt. Verùm hac de re, iterum aliquid dicemus.

9. Secundus noſter Aphoriſmus hic eſt: *Si quæ à Veteribus ex Libro quopiam olim prola-*

ta

ta ſunt, ea nunc in Libro, eadem inſcriptione inſignito, deſiderantur; aut alius eſt, aut mutilus. Si aliter legantur, ſuſpectus ſit oportet. Si omnia inveniantur, ſine mutatione, genuinus eſt; niſi aliæ ſint ſuſpicandi rationes. Hic Aphoriſmus tria complectitur, quorum primum eſt manifeſtum. Veteres enim, qui ætati Scriptoris propiores erant, meritò ſtatuuntur uſi eſſe optimis Codicibus; nam qui cenſeri poſſunt emendatiſſimi Codices, niſi qui vivo Scriptore, aut minimùm paullò poſt ejus tempora exarati? Igitur ſi quid deſit Libris, qui veteri Scriptori tribuuntur, quod à Scriptoribus ætate ei proximis laudatum ſit; Libri jure mutili videntur, aut ficti. Sic meritò viri docti exiſtimant *Donati* commentarium in *Terentium*, non eſſe integrum; cùm ob alias rationes, tum quia inſignis locus, ab *Hieronymo* laudatus, in eo nuſquam comparet. Sic ille in Eccleſ. Cap. I. *Comicus ait:* nihil eſt dictum, quod non ſit dictum priùs; *unde & præceptor meus Donatus, cùm ipſum verſiculum exponeret*, pereant, *inquit*, qui ante nos noſtra dixerunt. Cenſent iidem * *Servii* commentarios in Virgilium, non ampliùs exſtare, ſed quos habemus eſſe excerpta fraterculorum, qui innumera eis inepta & indocta admiſcuerunt, quod res ipſa docet. Tempore *Lupi* Abbatis Ferrerienſis, ampliores eos fuiſſe conſtat, ex ejus Epiſtolis; in quibus Serviana nonnulla proferuntur, quæ nunc ampliùs non comparent.

10. Si

* *Tan. Faber Epiſt. Lib. I. Ep.* 50.

10. Si aliunde non conſtaret Conſolationem *Ciceronis* ejus non eſſe, hoc unum fictam argueret, quòd inſignia aliquot legantur ex ea fragmenta, apud * *Lactantium*; quorum nec vola, quod aiunt, nec veſtigium in hodierna Conſolatione. Miror *Car. Sigonium*, virum doctiſſimum, è cujus officina prodiiſſe is liber dicitur, ignoraſſe tanta ejus operis fragmenta exſtare; nam procul dubio inſeruiſſet, ſi ſciviſſet. At bene eſt; quòd vel hinc fraus ejus, minimè certè condonanda, adpareat; neque enim fortè deeſſet alioqui febriculoſus Criticus, qui ejus γνησιότητα defendere ſuſtineret.

11. Sæculo XVI & XVII. initio, cùm interpolatæ dumtaxat exſtarent *Ignatii* Epiſtolæ, meritò ſuſpectæ haberi poterant; quòd loca ex iis ab *Athanaſio*, *Gelaſio* Cyziceno, & *Theodoreto* prolata aliter planè legerentur in Editionibus, cùm Græcis, tum Latinis. Quod res ipſa confirmavit, poſtquàm Epiſtolæ non interpolatæ in lucem prodierunt, ut pluribus oſtendit *Jac. Uſſerius* Capp. III. & IV. Deerat etiam in illis Editionibus locus, ex Epiſtola ad *Smyrnæos*, à *Theodorito* productus, qui mutilas eas eſſe oſtendebat.

12. At qui ediderunt *Barnabæ* Epiſtolam Catholicam, & *Clementis* Epiſtolam I. ad Corinthios, meritò collegerunt ex Veterum citationibus, quæ in utraque integræ exſtant: has

* *Vide quæ de ea habeat* J. Lipſius *Oper. T. I. Ed. Moreti p.* 411.

has ipſas eſſe Epiſtolas quas viderant Veteres. Adeat qui hoc neſciet judicia virorum doctorum, & teſtimonia Veterum de duabus illis Epiſtolis, in Editione Amſtelodamenſi. Verùm, hoc non obſtat quominùs auctæ eſſe potuerint, cùm augmenta nihil ex iis, quæ olim iis inerant, detrahant, ſed aliena tantùm addant. Interpolationis Epiſtolæ *Barnabæ* exemplum protuli antea, & de *Clemente* infrà Cap. V. agemus.

§ 3. Similiter *Galenus* olim oſtendit librum *de Natura hominis*, *Hippocratis* eſſe, eò quòd nomine *Hippocratis*, *Plato*, qui non multò poſt *Hippocratem* vixerat, in *Phædro*, dogma ex eo libro quaſi *Hippocratis*, protuliſſet. Hoc habet in Proœmio Comment. I. in Librum memoratum p. 95. Tom. IX. Edit. Charterianæ. Similia repetit eodem libro ad text. 42. p. 126. & ſeqq. prolatiſque Socratis, *Hippocratis* ſententiam laudantis, verbis: ταῦτα, inquit, Πλάτων⟨ος⟩ ἔτωσὶ γράψαντ⟨ος⟩, ἐπιδειξάτω τις ἡμῖν ἐν τίνι βιβλίῳ τῦ Ἱπποκράτυς ἑτέρῳ παρὰ τὸ περὶ φύσι⟨ος⟩ ἀνθρώπυ τὴν μέθοδον ταύτην ἐςὶν εὑρεῖν. ἢ εἴπερ ὐκ ἔχει, μηδένα ζητείτω Πλάτων⟨ος⟩ ἀξιοπιςότερον μάρτυρα τῦ γνήσιον εἶναι τὸ βιβλίον τῦτο· τὰ τι γὰρ ἄλλα καὶ τοῖς χρόνοις ἐγγυτάτω γέγονεν τοῖς Ἱπποκράτυς μαθηταῖς, ὧν εἴ τιν⟨ος⟩ ἦν τὸ βιβλίον ἐπιγέγραπτο ἂν τῦ γράψαντ⟨ος⟩ ἀπὸ τὔνομα: *Cùm hæc Plato ſic ſcripſerit, oſtendat aliquis nobis, in quo Hippocratis libro alio, quàm qui* de natura hominis *inſcribitur, methodum hanc ſit invenire; aut ſi non poſſit,* nul-

nullum quærat fide digniorem Platone teſtem, quò conſtet hunc librum eſſe germanum. Nam, præter alia, Plato fuit temporibus, quæ proxima fuere Hippocratis diſcipulis; quorum ſi cujus liber eſſet, ipſum Scriptoris nomen fuiſſet inſcriptum. Nam putabat *Galenus*, à *Ptolemæorum* potiſſimùm temporibus, aliena nomina fuiſſe alienis fœtibus præfixa, diu poſt *Platonis* ætatem. Potuiſſet etiam dicere eum Philoſophum planè æqualem fuiſſe primis *Hippocratis* Diſcipulis; unde majus pondus teſtimonio ejus acceſſiſſet.

14 Nullum certius indicium eſſe poteſt γνησιότητος, quando in ipſa re nihil repugnat, quàm judicium Antiquitatis ab ipſo Scriptoris ævo, per aliquot ſæcula, ſibi conſtans. Rectè *Auguſtinus* Lib. XXXIII. contra Fauſtum, Cap. VI. de genuinis libris *Hippocratis*, ex quibus falſos dignoſci dixerat: *Hos autem libros quibus illi, qui de transverſo proferuntur, comparati reſpuuntur, unde conſtat eſſe Hippocratis, unde, ſi quis hoc neget, nec ſaltem refellitur, ſed ridetur; niſi quia ſic eos ab ipſo Hippocratis tempore, uſque ad hoc tempus, & deinceps ſucceſſionis ſeries commendavit, ut hinc dubitare dementis ſit?* Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, Varronis, *aliorúmque ejuſmodi auctorum libros, unde noverunt homines quòd ipſorum ſint, niſi eadem temporum ſibimet ſuccedentium conteſtatione continuâ? Multi multa de litteris Eccleſiaſticis conſcripſerunt, non quidem auctoritate Canonica, ſed aliquo adjuvandi ſtudio, ſive diſcendi.*

di. Unde conſtat quid cujus ſit, niſi quia his temporibus, quibus ea quiſque ſcripſit, quibus potuit inſinuavit, atque edidit, & inde in alios atque alios continuatâ notitiâ latiúsque firmata ad poſteros, etiam uſque ad noſtra tempora pervenerunt? &c. quæ apud ipſum legas.

CAPUT III.

Indicia III. & IV. Suppoſitionis, vel Interpolationis.

1. OSTENDIMUS, ex antiquis Libris, Veterúmque citationibus, ſæpe nos intelligere poſſe, utrùm monumenta quæ ad nos pervenerunt genuina ſint, an ſpuria, ſinceráne an interpolata; exemplíſque duos, hac de re, Aphoriſmos à nobis prolatos confirmavimus. At duo alia nobis Veteres ſuppeditant indicia, ex quibus Libros ſuppoſititios agnoſcere poſſimus; quæ ſi ubique non obtineant, at ut plurimùm certa ſunt. Prius ita tertio noſtro Aphoriſmo expreſſimus: *Scripta quorum nulla mentio in priſcis Catalogis, quæ nec memorata ſunt ab ullo Scriptore ſequentium proximè ſæculorum, ut plurimùm aut ficta judicanda ſunt, aut minimùm ſuſpecta habenda.*

2. Habemus, exempli gratiâ, apud *Diogenem Laërtium*, ad calcem vitarum ſingulorum

tum Philoſophorum, Catalogos Librorum, qui illi ex multijuge lectione innotuerant. Alii etiam Scriptores eorum libros, prout res poſtulat, laudant; horúmque citationibus ſupplerunt viri docti, & præſertim quidem *Æg. Menagius*, *Diogenis* Catalogos. Cùm igitur nuſquam occurrit mentio Libri, nomine Philoſophi inſigniti, falſa ſit inſcriptio, aut minimùm ſuſpecta fiat neceſſe eſt; quia credibile non eſt Librum, inſignis præſertim Philoſophi, potuiſſe non modò fugere diligentiam *Diogenis*; ſed etiam ita ſperni, ut nuſquam citaretur ab iis, qui frequenter de eo Philoſopho verba fecerunt, nec raro aliorum ejus operum meminerunt. Cùm multæ Comœdiæ olim ferrentur, ſub nomine *Plauti*, ne minùs periti fallerentur indicibus, viri docti Catalogos genuinarum ſcripſerant. Erant, ut docet *A. Gellius* Lib. III. c. 3. Catalogi *Ælii*, *Sedigiti*, *Claudii*, *Aurelii*, *Accii*, *Manilii* & *Varronis*, ſuper hiſce fabulis.

3. *Diogenes* * duo tantùm ſcripta à *Socrate* Sophroniſci filio, melioris Philoſophiæ parente, memorat, *Pæana*, & *fabulam Æſopicam*, quorum initia refert. Ac ſanè horum meminit etiam *Plato*, in Phædone. Hæc autem brevia, nec elegantia admodum carmina tanti non erant, ut propterea inter Scriptores memoraretur *Socrates*. Quo factum ut eum *Cicero* † quidquam ſcripſiſſe negarit: *Ejus ingenium*, inquit, *varioſque ſermones immortalitati Scriptis ſuis Plato* tra-

* *Lib. II.* §. 42. † *Lib. III. de Oratore.*

tradidit, *cùm ipſe litteram* Socrates *nullam reliquiſſet*. Similia habet *Plutarchus*, de Fortuna Alexandri. Igitur, quamvis ipſe ſtylus non oſtenderet * Epiſtolas, Socratis nomine præſcriptas, Rhetoris eſſe recentioris, ſilentium Veterum eas fictas eſſe clamaret; cùm dubium non ſit quin, ſi quid exſtitiſſet Philoſophorum nobiliſſimi, id diligenter ab ejus diſcipulis ſervatum eſſet, & ſtudioſè poſteritati commendatum. Horum Scripta, cùm ſummam ejus admirationem ubique ſpirent, numquam commiſiſſent ut viri reliquias indictas dimitterent. Quin ejus ſermones poſteris transdere *Plato*, *Xenophon*, & *Æſchines*, viri ſummi, certatim conati ſunt, nedum ut Scripta ejus negligerent. Sunt & aliæ, aliorum Philoſophorum, Epiſtolæ ſuſpectæ; ſed non teximus Catalogum ſuſpectorum, aut falſorum. Pauca dumtaxat exempla, ad illuſtrationem axiomatis noſtri, congerimus.

10. Fuerunt etiam viri docti, qui ipſi tradiderint quæ ſcripſerant, ne ab impoſtoribus ſibi aliena tribuerentur, aut ſua aliis. Sic *Diodorus* Siculus, initio Hiſtoriæ, poſtquàm inſtituti ſui rationem expoſuit, dixítque ſe XL. libris hiſtoriam CIↃ CXXXVIII. annorum complexum, ſubjicit: Ταῦτα μὲν οὖν ἀκριβῶς προδιωρισάμεθα, βουλόμενοι τοὺς μὲν ἀναγινώσκοντας εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς ὅλης προθέσεως. τοὺς δὲ διασκευάζειν εἰωθότας τὰς βίβλους ἀποτρέψαι

* *In Collect. Epiſtolarum Græc. & ſeorſim edita ſunt.*

ποτρέψαι τοῦ λυμαίνεσθαι τὰς ἀλλοτρίας πραγματείας: *Hæc itaque initio adcuratè definimus: dum legentes in notitiam totius inſtituti deducere, eóſque qui libros interpolare ſolent, ne alienos labores corrumpant, dehortari cupimus.* At utinam aliquâ arte potuiſſet impedire, ne tot ejus libri integri intercidereut! Ideò etiam *Galenus* ſcripſit περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων, *de ſuis libris*, quòd pro ipſius libris venderentur, qui non erant, libróſque ejus alii ſibi vindicaſſent & pro arbitrio interpolaſſent, ut in Proœmio docet. Sed & aliorum Scriptorum Catalogos multi ſcripſerunt, quorum nomina collegit *Joan. Wowerius*, Tract. de Polymathia C. XVI.

11. Ad Scriptores Eccleſiaſticos quod adtinet, *Euſebius* eorum, qui ante ipſum floruerant, Scripta diligenter in Hiſtoria Eccleſiaſtica recenſet; *Hieronymúſque* eorum Catalogum, datâ operâ, ſcripſit, in quo Scripta *Euſebio* recentiora addidit. *Gennadius* verò Maſſilienſis, qui floruit circa finem ſæculi V, ſimiliter *Hieronymo* recentiora ad ſua uſque tempora deduxit. *Photius* etiam, in ſua Bibliotheca, multorum Opera recenſet, judicíúmque ſuum de iis interponit. De recentioribus nihil dicam, quia ſatis eſt, ad inſtitutum meum quod adtinet, antiquiores adpellaſſe. Cùm verò multos Scriptores Eccleſiaſticos præterea habeamus, qui ſubinde ſuperiorum ætatum Scripta laudant, vix inſignioris Scriptoris liber ullus diligentiam eorum, qui datâ operâ hanc rem egerunt, ut libros omnes Veterum recenſerent, fugere

potuit. Quo factum ut Veteres ſoleant negare genuinum eſſe Scriptum illuſtris auctoris, cujus apud antiquiores, atque ætati ſcribentis propiores, nullam factam eſſe mentionem videbant. *Auguſtinus* loco antea memorato, contra Fauſtum Lib. XXXIII. cap. 6. *Nonne*, inquit, *ut alios omittam, ſub Hippocratis Medici nobiliſſimi nomine quidam libri prolati, in auctoritatem à Medicis non recepti ſunt? Nec eos adjuvit nonnulla ſimilitudo rerum atque verborum; quando comparati eis, quos verè Hippocratis eſſe conſtaret, impares judicati ſunt; & quòd eo tempore, quo & cetera ſcripta ejus, non innotuerunt quòd verè ejus eſſent.*

12. Exempli gratiâ, *Euſebius* Hiſt. Lib. III. c. 3. rejicit aliquot Libros, qui ejus tempore à nonnullis Petro tribuebantur, quòd à Veteribus non eſſent laudati. Τὸ μὲν τῶν ἐπικεκλημένων αὐτοῦ πράξεων, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ὠνομασμένον Εὐαγγέλιον, τό, τε λεγόμενον αὐτοῦ κήρυγμα καὶ τὴν καλουμένην ἀποκάλυψιν, οὐδ' ὅλως ἐν καθολικοῖς ἴσμεν παραδιδομένα, ὅτι * μήτε ἀρχαίων, μήτε τῶν καθ' ἡμᾶς τὶς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ταῖς ἐξ αὐτῶν συνεχρήσατο μαρτυρίαις: *Librum verò qui* Actus Petri *dicitur*, & Evangelium ſecundum illum *dictum*, *qui* Prædicatio ejus *nuncupatur*, & *quæ fertur* Apocalypſis, *nullo modo pro Catholicis habitos ſcimus; quandoquidem nec vetuſtiorum quiſquam, nec noſtræ ætatis*

* *Ad prædicationem Petri quod adtinet, fallitur* Euſebius, *nam enim quaſi Petri laudat* Clemens *Alexandrinus. Vide Cap. ſequens, §. 7.*

ætatis Eccleſiaſticorum Scriptorum deſumto ex iis teſtimonio uſus eſt.

13. Idem Libro eodem, Cap. XXV. rejicit libros ſub Apoſtolorum nomine vulgatos, qui libri Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorumdam aliorum Evangelia, Andreæ quoque, Joannis, aliorúmque Apoſtolorum Scripta continebant; cùm aliis de rationibus, quas poſtea memorabimus, tum etiam de hac: Ὧν οὐδὲν οὐδαμῶς ἐν συγγράμματι τῶν κατὰ διαδοχὰς ἐκκλησιαστικῶν τις ἀνὴρ εἰς μνήμην ἀγαγεῖν ἠξίωσεν: *quorum nihil uſpiam, in ullo Scripto, Eccleſiaſticus vir, deductâ ab Apoſtolis ſucceſſione, memorare dignatus eſt.* Capite verò XXXVII. de ſecunda Epiſtola *Clementis*, ita loquitur: οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γνώριμον ἐπιστάμεθα, ὅτι μὴ καὶ τοὺς ἀρχαίους αὐτῇ κεχρημένους ἴσμεν: *verùm hanc non ſcimus eſſe genuinam, ut priorem, quoniam novimus Veteres ea non eſſe uſos.* Idem dicit de aliis ejus Scriptis, quibus videtur deſignare libros Recognitionum, ut docebit *Henr. Valeſius.*

14. *Photius* Cod. I. meminit cujuſdam *Theodori* Presbyteri, qui adgreſſus erat oſtendere genuinos eſſe libros, qui tribuuntur *Dionyſio* Areopagitæ; & profert Criticorum objectiones quatuor, quas confutandas ſuſceperat: μία μὲν ὅτι εἰ ἦν γνησία, πῶς οὐκ ἐμνήσθησαν τῶν ἐν αὐτῇ ῥητῶν καὶ χρήσεων τινες τῶν μεταγενεστέρων πατέρων; δευτέρα δὲ ὅτι Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἀναγραφὴν ποιησάμενος τῶν συγγεγραμμένων τοῖς μακαρίοις πατράσιν ἡμῶν βιβλίων, οὐδεμίαν ταύτης μνήμην ἐ-

ποιήσατο ; *prima quidem, ſi genuinus eſt, cur nemo Patrum, qui poſtea vixerunt, ex eo libro ſententias aut teſtimonia citarit? Altera verò, quòd Euſebius Pamphili recenſionem faciens librorum ſcriptorum à beatis patribus noſtris, nullam hujus mentionem fecerit.* * *Theodori* reſponſiones non addit *Photius*, fortè quòd ineptas duceret; certè parum firmas fuiſſe ſatis oſtenderunt † viri docti, qui *Dionyſii*, quæ circumferuntur, opera; poſt *Euſebii* demum tempora ſcripta fuiſſe oſtenderunt.

15. Quamvis Aphoriſmi noſtri auctoritas plerumque illibata maneat, non diffitebimur tamen egregios nobis aliquot ſupereſſe Scriptores; quorum ſuppares, qui quidem ſuperſint, nullam mentionem fecere. *Phædri*, Auguſti Cæſaris Liberti, meminit demum *Feſtus Avienus*, qui Theodoſii Magni temporibus floruit; ante eum nemo, qui ad manus noſtras pervenerit. Hiſtoriam Alexandri à *Q. Curtio* ſcriptam nemo Veterum memorat, locus ex ea nullus ab ullo antiquo Grammatico profertur. At hunc quidem recentiorem Veſpaſiano, illum verò Tiberio nemo exiſtimat; elegantia enim ſtyli in utroque Scriptore ea eſt, ut credamus ab iis minimè falſò ætates ſuas indicatas. *Athenagoræ* nomen, & opera *Euſebio Hieronymóque* ignota fuere; quamquam à *Methodio* Patarorum, deinde Tyri Epiſcopo, ſub finem ſæculi tertii, memorata. *Marii Mercatoris*, æqualis *Auguſtino*,

* *Duæ aliæ objectiones proferentur Cap. IV. §. 8.*

† *Vide* Joan. Pearſonii *Vindic. Ignatianas P. I. c. 10.* [illegible]

po, nemo mentionem fecit, quaſi Scriptoris, cujus tamen utiliſſima Opuſcula è tenebris eruit Jeſuita doctiſſimus *Joannes Garnerius*, & Lutetiæ anno M DC LXXIII. edidit, diſſertationibusque eruditis illuſtravit. Sed in hiſce Scriptoribus, ſtylus atque univerſa ſcribendi ratio oſtendunt minimè ſuppoſititios eſſe, ſed verè vixiſſe temporibus, quibus ſe vixiſſe ipſi teſtantur.

16. Quartus Aphoriſmus hic erit: *Quæ diſertè ſunt rejecta, aut in dubium revocata ab Antiquioribus, ea vix, propter Recentiorum auctoritatem, admitti queant.* Hujus Aphoriſmi veritas per ſe manifeſta eſt, propioribus enim ætati Scriptoris notiores eſſe ejus fœtus genuini debuerunt, quàm poſtea natis; quò enim ſeriùs naſcimur, eo tenuior rerum præteritarum notitia ad nos pervenit. Quis ergo credat, per aliquot ſæcula, negari Librum quempiam certi eſſe Scriptoris, aut an genuinus ſit vehementer dubitari; deinde à poſteris, ſine ullis novis argumentis, meritò verum ac legitimum illum fœtum haberi poſſe? Attamen hoc non ſemel factum eſt. Sic liber *Sapientiæ Salomonis*, cùm à Judæis rejiceretur, nec à primis Chriſtianis admitteretur quaſi genuinum illius opus, ſed dumtaxat quaſi liber utilis; qua ſola de cauſa publicè, in Eccleſiis, legebatur; attamen nunc à maxima Chriſtianorum parte Canonicus, hoc eſt, genuinus Salomonis fœtus, ſaltem ex ejus operibus excerptus, exiſtimatur. Nam niſi ita cenſerent, numquam manifeſtarium Impoſto-

rem, qui ſe pro Salomone gerit, numero Scriptorum ſacrorum haberent. Unde tamen reſciverunt, librum hunc ex Salomonis Scriptis collectum eſſe? Unde norunt Hebraïcè ſcriptum antea fuiſſe; magis enim Græcam dictionem redolet, quàm Hebraïcam, præſertim ubi ad nullum locum Hebraïcorum Librorum, quod paſſim fit, reſpicitur? Nempe, cùm legeretur in Eccleſiis, nec ſatis nota eſſet Veterum de eo ſententia, cœpit defendi, antequàm ejus γνησιότης ad examen eſſet revocata; æſtúque controverſiarum accedente, quod ſemel cœperat adfirmari, id numquam poſtea revocari, ſine dedecore, potuit.

17. Antea protulimus locum *Hieronymi*, ex Præfatione in libros Salomonis, cui jungemus alterum ex Prologo Galeato. *Hic prologus*, inquit, *Scripturarum, quaſi galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire poteſt; ut ſcire valeamus, quidquid extra hos eſt, inter* ἀπόκρυφα *eſſe ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgò Salomonis inſcribitur, & Jeſu filii Syrach liber, & Judith, & Tobias, & Paſtor non ſunt in Canone. Machabæorum primum librum Hebraïcum reperi. Secundus Græcus eſt, quod ex ipſa quoque* φράσει *probari poteſt.* Igitur de hiſce omnibus, idem ferendum judicium, quod diſertiùs etiam profert in præfatione in Libros Salomonis, ubi de Sapientia & Eccleſiaſtico loquutus: *Sicut ergo*, inquit, *Judith*

&

& Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed inter Canonicas Scripturas non recipit: ſic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Facile eſſet oſtendere conſentire cum *Hieronymo* antiquiſſimos quoſque Patres; ne rem ipſam illi manifeſtò faventem commemorem; ſed dudum hoc à viris doctis præſtitum. Vide Intt. ad Canon. Apoſtolicum LXXVI.

18. Unum tamen, ne quid diſſimulemus, objici poſſit huic noſtro Aphoriſmo; nempe, ab omnibus Chriſtianis nunc admitti ſeptem Novi Teſtamenti libros, quaſi Canonicos, de quibus olim diu dubitatum eſt; Epiſtolam ad Hebræos, Ep. Jacobi, Petri ſecundam, Joannis ſecundam & tertiam, Ep. Judæ, & Apocalypſin. Quærant ſtudioſi quid de his habeant *Euſebius* ac *Hieronymus*, & comperient verum eſſe quod dixi. Res ejus momenti digna quidem eſſet, quæ, prolatis locis, diligenter expenderetur; ſed ampliorem tractationem poſtularet, quàm ea eſſet, quam ad calcem hujus Capitis poſſemus adgredi. Itaque in aliud tempus rem rejiciemus.

19. Quamvis libros à Veteribus rejectos ægrè admittere poſſimus; non eſt putandum è contrario non licere nobis rejicere eos quos admiſerunt, ſi graves ſint nobis rationes. Sic *Sibyllina Oracula*, avide à veteribus Chriſtianis excepta, à Recentioribus meritò rejecta ſunt, ob clara fraudis indicia; quæ à Veteribus non ſentiebantur, aut fortè etiam diſſimu-

mulabantur; propter neſcio quam utilitatem, quam ex iis, ad probandam Religionem Chriſtianam, capere ſe poſſe putabant. Sic & varia Scripta *Clementis* nomen præferentia, ut antea oſtendimus, meritò repudiata ſunt à ſuperioris ætatis Criticis, quamvis Veteribus probata. Vide & alia exempla ſimilia apud *Joan. Dallæum* Lib. I. de Uſu Patrum Cap. 3.

CAPUT IV.

Indicium V. & VI. ex quibus Suppoſitio, aut Interpolatio agnoſci poſſunt.

1. QUATUOR adlata Indicia, ex quibus περὶ γνησιότητος καὶ νοθείας judicare licet, ex rebus externis petita ſunt; quæ ſequuntur ex rebus ipſis, quas Libri complectuntur, ſunt deducta. Quatuor enim proferemus, quæ pertinent ad res; duo verò, quæ ex ſtylo naſcuntur. Quintum ergo νοθείας indicium, hoc Aphoriſmo, complectimur: *Liber in quo dogmata leguntur, iis contraria quæ Scriptor, cujus nomen præfert, conſtanter defendit, non videtur ejus eſſe, ſi præſertim dogmata ſint alicujus momenti; aut interpolatus eſt.* Sic *Galenus*, Prooemio Comment. I. in Librum *de Natura hominis*, primum ejus λόγον *Hippocratis* eſſe cenſet, quippe παντοίως ἐχόμενον τῆς Ἱπποκράτους τέχνης, *planè conſentaneum Hippocratis arti*; quod judicium de ſecundo

cundo etiam fert; at judicat tertium *de venarum anatomia, manifeſtò additum, pravâ doctrinâ totum eſſe plenum:* τὸν δὲ περὶ τῆς τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς, ἐναργῶς παρεγκείμενον, ἔχειν μοχθηρὸν ὅλον. *Neque enim*, inquit, *conſentit cum iis quæ adparent, & cum iis pugnat, quæ ſecundo Epidemiorum libro dicta ſunt:* οὔτε γὰρ τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ, καὶ τοῖς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν εἰρημένοις μάχεται. pag. 94. Tom. III. Ed. Charterianæ. Similia etiam habet Comment. II. ad text. 22. p. 148. Unde intelligere licet interpolatum fuiſſe hoc Opus, cujus prima & ſecunda pars *Hippocratis* ſunt, aliæ verò ab alia manu.

2. Protulimus Cap. I. locum ex Conſtitutionibus Apoſtolicis, in quo non malè Impoſtor, quiſquis ille ſit, inducit Apoſtolos dicentes: * οὐ γὰρ τοῖς ὀνόμασι χρὴ ὑμᾶς προσέχειν τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ γνώμῃ τῇ ἀδιαστρόφῳ; *non enim nomina oportet vos adtendere Apoſtolorum, ſed naturam rerum, & ſententiam immutabilem.* Igitur ut poſſimus judicare an Liber ſit Scriptoris, cujus nomen præfert, oportet nos diligenter legere alia ejus opera, ſi quæ ſuperſint, ut quæ ejus fuerint opiniones quàm adcuratiſſimè cognoſcamus. Poſtquàm verò eas noverimus, ita ut nullum ſuperſit dubium, tum demum Librum, in quo contrariæ defenduntur, meritò rejicere poterimus quaſi ſuppoſititium; niſi conſtet Scriptorem mutaſſe

* *Lib. VI. c. 16.*

ſe ſententiam, quod de *Auguſtino*, exempli gratiâ, nos docent ejus retractationes. *Quintilianus* Inſt. Orat. Lib. III. c. 5. poſtquàm dixit perveniri ad ſpeciem non poſſe, niſi generali excuſſâ quæſtione, ita pergit: *Sunt tamen inſcripti nomine* Hermagoræ *libri*, *qui confirmant illam opinionem*, *ſive falſus eſt titulus*, *ſive alius hic* Hermagoras *fuit*. *Nam ejuſdem eſſe quomodo poſſunt*, *qui de hac arte mirabiliter multa compoſuit*, *cùm*, *ſicut ex* Ciceronis *primùm Rhetorico manifeſtum eſt*, *materiam Rhetorices in cauſas & theſes diviſerit*? At idem nos docet maximos Scriptores interdum prioribus Scriptis damnatis alia ſubſtituiſſe; quòd paullò poſt ſubjicit de eo opere Rhetorico *Ciceronis*. Idem ipſe de ſe fatetur, mutatam, nimirum, à ſe ſententiam, nec eadem ſemper inventum iri in libris, ex ipſius ore à diſcipulis exceptis, ac in Inſtitutione Oratoria; quod excuſat etiam exemplis *Hippocratis* & *Ciceronis*. Hippocrates, inquit Cap. VI. *clarus arte medicinæ videtur honeſtiſſimè feciſſe*, *quòd quosdam errores ſuos*, *ne poſteri errarent*, *confeſſus eſt*. *Et* Marcus Tullius *non dubitavit aliquos jam editos libros*, *aliis poſtea ſcriptis*, *damnare*; *ſicut Catulum atque Lucullum*, *& hos ipſos*, *de quibus modo ſum loquutus*, *artis Rhetoricæ*. *Etiam ſupervacuus foret in ſtudiis longior labor*, *ſi nihil liceret melius invenire præteritis*.

3. Verùm ut pernoſcamus ſententiam antiquiſſimorum Scriptorum, ſummopere cavendum ne illam ex præjudiciis noſtris interpretemur;

mur; hoc eſt, talem putemus, qualem oportuiſſe eſſe cenſemus, ut conſentiat cum dogmatibus, quæ nos ſola vera eſſe judicamus. Sic *Rufinus* ſe geſſit erga *Origenem*, cujus ſententiam eam non credidit fuiſſe, quam in ejus libris reperiebat; ſed qualem fuiſſe oportere judicabat, ut orthodoxus cenſeretur. Itaque delebat, aut immutabat quidquid videbatur favere dogmati Arianorum, aut aliis quæ falſa habebantur. Quare autem? Quia Hæreſeos, à Nicænis Patribus, inſimulatus non fuerat *Origenes*. Quaſi verò multæ rationes ejus rei eſſe non potuerint! Omnes norunt, antequàm controverſiæ magno æſtu agitentur, multa dici impunè; quæ hæretica tum habentur, cùm non minùs pugnatur adverſùs homines, quàm adverſùs dogmata. Tum demum multa, quæ condonata fuerant prioribus, acerrimè damnantur in poſterioribus. Imò verò, dum in partes ſuas quiſque antiquiores trahere nititur, ut ſeciùs ſentientes erroris ſui patronos nituntur habere ſuperiorum ætatum homines: ita & qui veriorem ſententiam tuentur omni ope conantur Majores ſuos malè ſentientibus eripere, atque errorum omnium immunes potiùs pronunciant, quàm ut fateantur novatoribus favere. Sic *Origenes* excuſatus, ſic *Clemens* Alexandrinus, ſic alii plures, à viris eruditis; qui eos quales cupiebant fuiſſe deſcripſerunt, potiùs quàm quales fuerunt.

4. Quia res eſt magni, ad rectè judicandum de eorum operibus, momenti, exemplúmque hoc ad alia trahi poteſt, ſubjiciemus nonnul-

la

la de eis judicia Veterum; qui ea legerant eorum opera, quæ non exſtant, & integra habebant ac ſincera, quæ ab *Rufino* interpolata, & malè verſa ad nos pervenerunt. *Euſebius*, Eccleſ. Hiſt. Lib VI. c. 14. inſtitutum *Clementis* in Hypotypoſeon opere deſcribit, nec eum ullius Hæreſeos incuſat. At *Photius* nos docet, Cod. CIX. plura fuiſſe, in eo opere, quæ nullo modo poſſent probari: ἐν τισι μὲν αὐτῶν ὀρθῶς δοκεῖ λέγειν. ἐν τισι δὲ, παντελῶς εἰς ἀσεβεῖς καὶ μυθώδεις λόγους ἐκφέρεται: *in quibuſdam, quidem rectè videtur dicere; in quibuſdam verò, ad impios & fabuloſos ſermones defertur.* Tum ſubjicit eum docere materiam eſſe æternam; Filium in rebus creatis numerare; animorum migrationes, multóſque ante Adamum mundos comminiſci; Evam ex Adamo, aliter ac Sacros Libros, educere; Angelis cum fœminis congreſſis liberos tribuere; Verbum carnem non eſſe factum dictitare, ſed tantùm videri, aliáque quæ, apud ipſum *Photium*, legantur. Tandem ſubjicit: καὶ ταῦτα πάντα ἀπὸ ῥητῶν τινῶν πειρᾶται κατασκευάζειν τῆς γραφῆς. καὶ ἄλλα δὲ μυρία βλασφημεῖ καὶ φλυαρεῖ, εἴτε αὐτὸς, εἴ τέ τις ἕτερος τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ὑποκριθείς: *quæ quidem omnia, Scripturæ quibuſdam teſtimoniis, nititur adſtruere. Alia etiam ſexcenta blaſphema effutit, ſive ipſe, ſive alius ſub ejus perſona latens.* Rectè & prudenter fecit *Photius*, qui *Clementem* non abſolvit, quia conſtabat hæc omnia eſſe Platonicorum dogmata; quos à *Clemente* Alexandrino nimio in

pre-

pretio habitos fuiſſe, nemo neſcit. Imò verò, ſi animo defæcatiore legiſſet *Stromateas* & *Pædagogum Clementis*, nonnulla eorum dogmatum apertè & copioſè ab eo defenſa fuiſſe comperiſſet, aliáque non meliora, ut alibi * oſtendimus. Talia etiam docebat *Origenes*, in Opere *de Principiis*, & alibi, ut oſtendunt *Hieronymus* & *Epiphanius*, ubi agunt de erroribus *Origenis*. Ubique autem & *Clementem* & *Origenem* fuiſſe depravatos, ubi *Platonem* ſequuntur, credat *Rufinus*, & qui numquam adtenderunt quæ fuerint Patrum illorum Philoſophica dogmata. At diſcrepantia, inquiunt, ſunt in aliis eorum Operibus. Quis verò eos docuit tam adcuratè illos ratiocinatos, ut ſibi numquam non conſtiterit? Deinde vehementer dubito, an tam ſæpe ſibi contradicerent, ac videbantur. Cùm liberè & Philoſophicè ratiocinabantur, multa dicebant quæ poterant videri contraria aliis eorum libris, ubi ſimpliciter tradunt quod inter Chriſtianos vulgò ſolebat doceri; cùm ex illorum ſenſu contraria non eſſent, quia ex Philoſophicis ſuis placitis loquutiones vulgò receptas intelligebant. Quæ omnia ſunt diligenter expendenda iis, qui ex dogmatibus, genuinúſne an ſpurius ſit liber, judicare adgrediuntur.

5. *Photius*, qui ſimilia legerat, iis quæ antea in *Clemente* caſtigavit, in Libris *Origenis* de Principiis, propterea tamen eos ſuſpectos non

* *Primùm in vita Gallica* Clementis *Alexand. quæ eſt in Tom. X. Bibliotheca Univerſalis ; deinde hujus Artis Critica* Tom. 3. Ep. 1.

non habuit. Sic * ille, de primo ejus operis libro: ὁ μὲν πρῶτος περὶ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, ἐν ᾧ πλεῖστα βλασφημεῖ. τὸν μὲν υἱὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς πεποιῆσθαι λέγων, τὸ δὲ πνεῦμα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ. καὶ διήκειν μὲν πατέρα διὰ πάντων τῶν ὄντων, τὸν δὲ υἱὸν μέχρι τῶν λογικῶν μόνον, τὸ δὲ πνεῦμα μέχρι μόνον τῶν σεσωσμένων. Λέγει δὲ καὶ ἄλλα παραλογώτατα, καὶ δυσσεβείας πλήρη. μετεμψυχώσεις γὰρ ληρῳδεῖ καὶ ἐμψύχους τοὺς ἀστέρας, καὶ ἕτερα τούτοις παραπλήσια: *Primus eſt de Patre, Filio, & Spiritu Sancto, in quo multas habet blaſphemias, dicens Filium à Patre factum eſſe, Spiritum à Filio; Patrem omnia quæ ſunt pervadere, Filium vero ratione tantùm prædita, Spiritum denique ea dumtaxat quæ ſervata ſunt. Dicit & alia nimiùm abſurda, impietatiſque plena. Animorum migrationes, & ſtellas animatas delirè narrat, aliaque his ſimilia.* Profectò ſi propter talia rejiciendus fuiſſet ille Liber *Origenis*, quaſi *ſpurias*, aut interpolationis arguendus; omnia pænè ejus opera, ab antiquiſſimis temporibus, fuiſſent ſuppoſita, aut corrupta, cùm paſſim talia habeat. Audiendus *Hieronymus*, hac de re, in Ep. ad Pammachium & Oceanum, quamvis fortè nimius; audiendus, inquam, quia ſatis eſt partim verum eſſe quod ait, ut intelligamus non eſſe facilè confugiendum ad corruptionem exemplarium; propter ejuſmodi errores, qui inveniuntur in operibus *Origenis*. Tomi

* *Cod.* VIII.

Tomi IV. P. 2. col. 347. Ed. Bened. *Illud verò quod adſerunt à quibuſdam Hereticis, & malevolis hominibus, libros ejus eſſe violatos, quàm ineptum ſit hinc probari poteſt. Quis prudentior, doctior, eloquentior* Euſebio, & Didymo, *adſertoribus* Origenis, *inveniri poteſt? Quorum alter ſex voluminibus* τῆ ἀπολογίας *ita eum, ut ſe, ſenſiſſe confirmat; alter ſic ejus errores nititur excuſare, ut tamen illius eſſe fateatur; non ſcriptum negans, ſed ſenſum ſcribentis edifferens. Aliud eſt, ſi quæ ab hæreticis addita ſunt* Didymus, *quaſi bene dicta, defendat.* Si exſtarent hæ Apologiæ, ex illis intelligere liceret, utrum *Origenes* fuiſſet depravatus; nam quod hominis diſcipuli defendebant, id ejus ſine dubio erat. Vidit etiam *Photius* recentiorem Apologiam, pro *Origene*, ubi non aliter defendebatur, quamvis ejus Scriptor diceret etiam corruptos fuiſſe Libros *Origenis.* Quo factum ut ita loquatur de ea *Photius*, ad Cod. CXVII. οὐκ ἔϛι λύσις τῶν ἐπικλημάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖϛον, ἀλλὰ συνηγορία τῆς κατηγορίας: *non eſt ut plurimùm ſolutio accuſationum, ſed criminationis adſtipulatio.* In hac defenſione, *Clemens* pro diſcipulo ſuffragium etiam ferebat.

6. Pergit verò *Hieronymus*, hiſce verbis: *Solus inventus eſt* Origenes, *cujus Scripta in toto orbe falſarentur, &, quaſi ad Mithridatis litteras, omnis veritas uno die de voluminibus illius raderetur. Si unus violatus eſt liber, num univerſa ejus opera, quæ diverſis & locis*

& temporibus, *edidit*, *ſimul corrumpi potuerunt*? *Ipſe* Origenes, *in Epiſtola*, *quam ſcribit ad* Fabianum *Romanæ urbis Epiſcopum*, *pœnitentiam agit*, *cur talia ſcripſerit*, *& cauſas temeritatis in Ambroſium refert*, *quòd ſecretò edita in publicum protulerit*; *& quid adhuc* εὑρεσιλογεῖν *aliena eſſe quæ diſplicent*? Certè erat diſcipulorum *Origenis* vetera exemplaria proferre, in quibus aliena dogmata non legerentur. Erat etiam propugnatorum fidei Nicænæ, eadem ratione, Arianis ex *Origene* argumentantibus, non interpolatis exemplaribus, os occludere. Præterea ea dogmata *Origenis* non erant in uno, aut altero verbo ſita, aut etiam in aliquot periodis, ſed in toto Orationis contextu. Idem *Hieronymus* Lib. III. contra *Rufinum*, non procul ab initio Tomi IV. P. 2. col. 439. Ed. Ben. ita eum adloquitur: *Quamvis mutes*, *quamvis corrigas*, *Catholica non probabis*. *Si enim error eſſet in verbis*, *aut in paucis ſenſibus*, *poſſent detruncari mala*, *& bona pro his reponi*. *Ubi autem tota diſputatio æqualis eſt*; *ut*, *univerſæ rationales creaturæ*, *quæ propriâ voluntate corruerant*, *in unum poſtea revertantur ſtatum*, *ut rurſum ex eodem principio aliæ ſint ruinæ*; *quid habes emendare*, *niſi cuncta mutaveris*? *Quod ſi facere volueris*, *jam non libros alienos interpretaberis*, *ſed condes tuos*.

7. Hæc ſatis ſuperque ſunt, ut adpareat non ex præconceptis opinionibus eſſe judicandum de ſententiis Veterum, τῷ περὶ γνησιό-

τητος

τητος ἢ νοθείας Librorum, qui illis adſcribuntur, uti frequenter fit. Nunc exemplum proferendum certiſſimi Scriptoris antiqui dogmatis, ex quo cognoſcere licuit, ſi nullum aliud fuiſſet indicium, Librum, qui illi tribuebatur, ſuppoſiticium fuiſſe. Certiſſimè conſtat Judæos omnes, adeóque Apoſtolos, credidiſſe falſum Numen ab Ethnicis coli, non idem quod à Judæis colebatur. Attamen Liber circumferebatur, quaſi Petri, qui Κήρυγμα Πέτρου dicebatur; in quo contraria habebantur, ut multis oſtendit *Clemens* Alexandrinus, Stromat. Lib. VI. p. 635. ubi eum Librum, mirâ confidentiâ, aut ἀδολεσχίᾳ potiùs, quaſi genuinum fœtum Petri, non ſemel laudat. Multò rectius * *Euſebius*, loco antea partim adlato, cùm memoraſſet Scripta falſò Apoſtolis adſcripta, eáque jam aliis de cauſis repudianda dixiſſet: ἥ τε γνώμη καὶ ἡ τῶν ἐν αὐτοῖς φερομένων προαίρεσις πλεῖστον τῆς ἀληθοῦς ὀρθοδοξίας ἀπᾴδουσα, ὅτι δὴ αἱρετικῶν ἀνδρῶν ἀναπλάσματα τυγχάνει σαφῶς παρίστησιν: *ſenſus ipſe & eorum quæ in illis dicuntur ſententia, immane quantùm à vera orthodoxia abludentia, clarè oſtendunt ea eſſe hæreticorum hominum figmenta.*

8. Cùm pleraque ſunt recta, nec eo, à quo ſcripta feruntur, indigna; & pauca dumtaxat deterioris notæ hîc, illic adſperſa; interpolationis potius Liber eſt ſuſpectus haben-

 dus,

* *Hiſt. Eccleſ. Lib. III. c. 25.*

dus, quàm ſuppoſitionis. Ejuſmodi erant interpolatæ *Ignatii* Epiſtolæ, ut ex vetere interprete Latino, & Codice Græco Medicæo, XVII. ſæculo, intelligere licuit. Qua de re nihil ampliùs dicam, cùm virorum doctorum libri, qui hac de re egerunt, ſint in omnium manibus, in hac urbe recuſi.

9. Sextus Aphoriſmus ita habet: *Liber in quo memorantur res, aut perſonæ Scriptore, cujus nomen præfert, recentiores, aut ejus non eſt, aut ab alio eſt auctus.* Hæc interpretatione nequaquam indigent, cùm ſint clara. Sunt tantùm exempla adjicienda. Objectum hoc eſt meritò Pſeudo-Dionyſio, ut docet *Photius*, Cod. I. ubi hæc verba ſequuntur ea quæ ad Aphoriſmum III. adtulimus: Τρίτη δὲ (ἔνστασις δηλονότι) ὅτι πῶς τῶν κατὰ προκοπὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου αὐξηθέντων παραδόσεων ἡ βίβλος αὕτη τὴν ἐξήγησιν ποιεῖται; ὁ μὲν γὰρ μέγας Διονύσιος σύγχρονος ἦν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πράξεων, τοῖς Ἀποστόλοις. ἃ δὲ ἡ βίβλος περιέχει τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ προκοπὴν καὶ ἐς ὕστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντων παραδόσεών ἐστιν ἀναγραφή. ἀπιθανὸν οὖν, μᾶλλον δὲ κακόπλαστον τὰ κατὰ πολὺν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ μεγάλου Διονυσίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντα Διονύσιον ὑπολαμβάνειν ἀναγράψαι: *Tertia objectio; quomodo traditionum earum, quæ paullatim & longo tempore auctæ ſunt in Eccleſia, liber hic adcuratam expoſitionem habet? Magnus enim Dionyſius æqualis erat, ut adparet ex Actibus Apoſtolorum. Quæ verò habet Liber ea pertinent*

ad

ad deſcriptionem potiſſimùm traditionum, quæ ſenſim & poſteà invaluerunt in Eccleſia. Non eſt ergo veriſimile, inquit, imo verò confictum, quæ longo tempore poſt mortem magni Dionyſii creverunt, ea Dionyſium deſcribenda ſuſcepiſſe. Hoc eodem indicio multos Libros, qui pro Veteribus venditabantur, recentiores eſſe agnoverunt viri doctiſſimi, XVII. præſertim ſæculo.

10. Sed & alterum indicium proferebatur contra Pſeudo-Dionyſium, ſic enim pergit *Phtius*: τετάρτη δὲ, πῶς μέμνηται τῆς τοῦ θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς ἡ βίβλος; ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος τοῖς τῶν Ἀποστόλων ἐνήκμασε χρόνοις. Ἰγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸν διὰ μαρτυρίου ἤθλησεν ἀγῶνα, ὃς καὶ βραχὺ πρὸ τῆς τελευτῆς ταύτην ἐπιστολὴν, ἧς ἡ βίβλος μνημονεύει, γράφει: *Quarta; cur Epiſtolæ divini Ignatii meminit hic liber? Dionyſius enim temporibus Apoſtolorum floruit, Ignatius verò, Trajano imperante, martyrii certamen decertavit, & paullò ante mortem Epiſtolam, cujus meminit hic liber, ſcripſit.* Talia multa animadverterunt viri eruditi, in Libris ſuppoſiticiis; quorum exempla ſuppeditabunt *Cocus*, *Rivetus*, *Caveus*, & alii.

11. Ex ejuſmodi indiciis, præſertim ſi totus contextus orationis iis ſit refertus, aut nulla firma ratio ſit, quæ ſuadeat Scriptorem, cui opus quodpiam tribuitur, reverâ id ſcripſiſſe; ex ejuſmodi, inquam, indiciis colligere licet librum eſſe ſuppoſiticium. Alio-

qui contingere poſſet, ut ſingulares quædam voces, aut etiam Periochæ, in margine primùm ſcriptæ à recentiore manu interpretationis gratià, in contextum irrepſiſſent; aut ut additamenta quædam eſſent adſuta, quæ non obſtarent, quominùs ceteroqui Liber eſſet ejus Scriptoris, cujus nomen præferret. Conſtat jam, in Libris Moſis, & Caput ultimum Deuteronomii & alia aliquot loca eſſe à recentiore manu; at non ideò minùs certum eſt Libros illos eſſe Moſis, ut multis in Diſſertatione de Scriptore Pentateuchi, noſtris in Moſem Commentariis præmiſſa, oſtendimus. Quod ideò pluribus non perſequemur.

CAPUT V.

De Suppoſitionibus & Interpolationibus VII. & VIII. Indicia.

I. LIBROS proximè præterita ſæcula aut indoctos, aut refertos fabulis, cùm exſtincta eſſent bonarum Litterarum ſtudia & antiquiorum Librorum lectio propemodum ſperneretur, doctiſſimis viris & Veritatis amantiſſimis tribuerunt quàm plurimos; quam fraudem aut inſcitiam elegantiorum Litterarum cultura, & præſertim Criticæ παλιγγενεσία, XVI & XVII ſæculo, feliciter retexerunt. Hinc conflatum ſeptimum ſuppoſitionis, vel interpolationis indicium, quod hoc Aphoriſmo expreſſimus: *Liber indoctus, aut imperitiâ*

tiâ refertus non poteſt ulla ex parte, aut ſaltem totus viro docto tribui; nec fabulis ſcatens, viro non inepto, quem conſtat veri amantem fuiſſe, adfingi; quamvis, in vetuſtis Codicibus, eorum nomina præferat. Sic cùm olim quædam circumferrentur inſignita nomine *Periclis* illius Olympii, qui non loqui ſed fulgurare ac tonare dicebatur; quod nihil iis ineſſet hominis eloquentia dignum. Qua de re audiendus *Quintilianus* Inſt. Orat. Lib. III. c. 1. *Cicero*, inquit, *in Bruto negat ante Periclem ſcriptum quidquam, quòd ornatum oratorium habeat, ejus aliqua ferri. Equidem non reperio quidquam tanta eloquentiæ fama dignum; ideóque minùs miror eſſe, qui nihil ab eo ſcriptum putent, hæc autem, quæ feruntur, ab aliis eſſe compoſita.*

2. Non diffitemur poſſe doctum & veri amantem virum interdùm ceſpitare, & indocta aut falſa, incuriâ aut credulitate, proferre; ſed hoc rarum ſit neceſſe eſt, nec in rebus nimis apertè indoctis, aut falſis ſitum. Nullus eſt vir doctus, præſertim ex iis qui πολυγράφοι fuere, cui non ſit aliquid aliquando objectum; ex quo liqueret non fuiſſe ei ſemper perſpecta omnia, de quibus loquutus eſſet, aut non ſatis diligenter penſitata. Verùm hîc de errore, qui quaſi nævus in pulcrà facie adparet, non agimus; ſed de frequentibus peccatis, iiſque craſſioribus, quàm ut in ea vir doctus delabi poſſit. Talia innumera ſunt in Commentariis, quæ *Donati* & *Servii* nomina præferunt, ex quibus

Digitized by Google

non immeritò viri eruditi eos interpolatos fuiſſe collegerunt. Ejuſmodi eſt peccatum in Geographiam, quod adtulimus ex Servianis Commentariis, hujus *Artis Criticæ* P. I. C. I. §. 3. ubi *Hyrcaniam* in illis dici *Silvam Arabiæ* oſtendimus. Ceteroquin innumera ſunt, quæ non vulgarem eruditionem ſapiunt, & quæ ſcribi non potuerunt, niſi à doctiſſimo viro, qui multos Scriptores legerat, quorum ab aliquot ſæculis monumenta periere. Quod quia nemo neſcit, pluribus non perſequar. Idem de *Donati* reliquiis dixerim, licèt non ſint, me quidem judice, reliquiis *Servii* æquiparandæ.

3. Vir acutiſſimi ingenii *Deſ. Eraſmus*, cùm libros *Hieronymo* falsò adſcriptos volutaſſet ſummâ diligentiâ, eos ad tres claſſes referendos judicavit. „ In prima, indicavit „ erudita, nec indigna lectu; in ſecunda, „ impudenter tributa *Hieronymo*, aut aliis „ auctoribus; in tertia, docta ſed ſuis titu- „ lis auctorem teſtantia, quæ tamen Hieronymianis lucubrationibus fuerant admiſta. Sed deprehendit & aliud genus eſſe Scriptorum ψευδεπιγράφων; quæ judicabat eſſe ex Hieronymianis & aliis commiſta, vel veriùs confuſa. Horum omnium Catalogus Editionibus Frobenianæ & Gryphianæ, ex Frobeniana expreſſæ, eſt præfixus. Indoctorum autem Catalogo præmittit judicium, quo ſignificat „ in eo nihil repertum iri, quod non „ ſit ex æquo indoctum, infans & impudens; „ proinde, ſuâ ſententiâ, nullum omnino „ eſſe lectionis operæ pretium. Sed invictam „ eſſe

„ eſſe imperitorum hominum pertinaciam,
„ cui plus ſatis datum ab ſe eſſe, in ejus ope-
„ ris editione, magnóque ſibi conſtare alie-
„ nam ſtultitiam. Subjicit verò huic Catalogo & aliam admonitionem, quam hîc etiam legi noſtrâ intereſt.. Ait ergo „ ſe reperiſſe,
„ & alia quædam inſcripta Hieronymo, pror-
„ ſus indigna quovis Hieronymi diſcipulo;
„ hoc autem ſollemne fuiſſe Librariis, ut
„ hujus unius titulo quemlibet librum emtori
„ commendarent; verùm quoniam antea
„ numquam fuerant excuſa formulis, adden-
„ da ſe non putaſſe.

4. Inter illa verò, quæ falſo titulo non unius ſunt Scriptoris, potiſſimùm recenſet Commentarios in omne Pſalterium, contendítque palam eos præ ſe ferre, quòd non ſint unius auctoris. Tum verò ita pergit: *ſi quis*, inquit, *meum requirat judicium, nihil illic eſſe arbitror* Hieronymi; *verùm una pars eſt hominis, quiſquis fuit, planè docti & ſermonis expoliti, longè tamen diſcrepantis ab Hieronymiano. Nam hic minùs habet nitoris ac lenitatis, plus nervorum; deinde ubique copioſior ac diligentior, & magis oſtentans ſuas opes. Altera pars eſt loquutulei cujuſpiam, ac, pœnè dixerim, rabulæ, &, niſi me fallit naſus, ejuſdem qui ſermones ſuos* Auguſtini *nomine nobis dedit, præter alia multa bella. Cujus rei ſi quis guſtum cupiat ſumere, in ipſa ſtatim Præfatione, conferat initia cum fine. Quamquam & ea conjectura arguebat non eſſe Hieronymianum opus, quòd nec titulus, nec Epiſtola cujuſquam habeat nomen. Unde ſuſ-*

picor illum ſua nullo edidiſſe titulo, & Librarios Hieronymi *nomen addidiſſe. Et fortaſſis hic ille eſt, cujus meminit* Gennadius; *quem ait nonnulla vertiſſe* Origenis, *ſed datâ operâ titulis ademtis; cujus eſſe ſuſpicor & adnotationes in Libros Regum, ac Paralipoménon. Sed ut quod cœperam abſolvam, qui voluerit impoſturam deprehendere, legat adtentè Commentarium in Pſalmum LXXVII. Rem quidem ille ſumſit ex Commentariis in Matthæum, ceterùm eam ſuis exornavit floſculis. Ineptit ſuis Dialogiſmis, delirat exclamationibus, balbutit acyrologiis, ſuperfluit periſſologiis. Legitur in Pſalmum LXXX, in Pſalmum XC. ubi doctè, ſcilicet, exponit quid ſit σύμπτωμα, cùm plures cadunt. Verùm, ut in genere dicam, ipſa battologia, & dictionis character hominem ubique arguit.* Integrum locum adtulimus, quamvis prolixiorem, quia Aphoriſmi noſtri priorem partem eximiè illuſtrat; & tanti facimus *Eraſmum*, ut perpaucos Veteres, non dicam anteferendos, ſed æquiparandos ei eſſe cenſeamus.

5. Non videtur tamen mihi dubium, quin varia ſint, in illis Commentariis, ex *Hieronymo* excerpta, non minùs quàm ex aliis Scriptoribus. Tale eſt quod *Eraſmus* indicat exſtare ad Pſalm. LXXVII. & quod antea protulimus. Sic & interpretationi Pſalmi XCIII. inſeritur locus ex *Hieronymo*, totidem verbis adlatus ab *Auguſtino*, in Epiſt. ad Fortunatianum. Leguntur etiam ad Pſalmi L verba *Hieronymi* citata à *Gregorio* Magno, in explicatione IV. Pſalmi pœnitentialis.

lis. At propter hæc & ſimilia loca, ex *Hieronymo* à conſarcinatore horum Comment. excerpta, credere omnia *Hieronymiana* eſſe, cum *Mariano Victorio*, hoc demum extremæ eſt ἀκρισίας. Dicitur latere in Bibliothecis, *Hieronymi* Commentarius verus in Pſalmos; & vidimus, in manibus viri eruditi, anonymum opus in Pſalmos; quod ex ſtylo ſe intelligere dicebat eſſe Hieronymianum, quamvis totum allegoricum eſſet, ideóque ab eo ſperneretur.

6. Cùm nemo in dubium revocare queat an Apoſtoli fuerint veri amantiſſimi, ánve ſimpliciſſima illa Evangelica Veritas ab iis fuerit prædicata; meritò quæcumque fabulam redolent, aut manifeſtò ficta ſunt, iis abjudicantur. Ejuſmodi autem ſunt pleraque omnia, quæ, præter Canonicos libros, in eorum nominibus adparuerunt. Cùm, nempe, mirum in modum auctus eſſet Chriſtianorum numerus, & vulgò, ut fit, audirentur querelæ curioſorum, de paucitate monumentorum Apoſtolicorum: ex quibus perpauca, de Apoſtolorum itineribus & prædicatione Evangelii, per totum terrarum orbem, ſcire licebat; exorti ſunt homines nequam, qui plerorumque itinera & res geſtas fingere adgreſſi ſunt; & quæ ex nulla vetere hiſtoria haurire poterant, ea ex cerebro ſuo fabularum feraciſſimo deſumſerunt. Talia erant ψευδεπίγραφα Apoſtolica, * quæ ab *Euſebio* meritò rejecta, in ſuperiore Capite, diximus. At-

* *Eccleſ. Hiſt. Lib. III. c. 25. ad quod vide* Henr. Valeſii *notata*.

Attamen multos olim videntur feſelliſſe, qui eorum auctoritate uſi ſunt: hoc enim malumus credere, quàm malam fidem ſuſpicari in bonis viris, qui eorum teſtimoniis veritatem comprobare conati ſunt; quamquam non poſſumus eos malæ fidei abſolvere, niſi eorum negligentiam, aut ignorantiam in rebus Criticis incuſemus.

7 *Rufinus*, exempli gratiâ, vertit Librum ſcatentem turpibus fabulis, *Recognitiones Clementis*, quaſi genuinum, & à *Clemente* Romano ex ore Petri Apoſtoli exceptum, qui tamen Liber putidiſſimis nugis refertus eſt. Meritò de eo *Photius*: μυρίων δὲ ἀτοπημάτων ἡ πραγματεία γέμει αὕτη, καὶ τῆς εἰς τὸν υἱὸν βλασφημίας κατὰ τὴν Ἀρείου δόξαν ἐστὶν ἀνάπλεως: *ſexcentis abſurditatibus opus hoc refertum eſt, & blaſphemiâ, ex Arii ſententia, in filium plenum*. Paullò pòſt, de parte ejuſdem operis: ἀποδοκιμάζεται ἐπιγραφόμενος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ Πέτρου καὶ Ἀππίωνος πολύστιχος διάλογος: *rejicitur nomine Petri & Appionis inſcriptus dialogus, multis verſibus conſtans.*

8. Simili de ratione, *Hieronymus* meritò repudiat Librum, cujus meminit in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, ubi de Luca. Poſtquàm dixit hiſtoriam Actuum Apoſtolicorum, uſque ad biennium Romæ commorantis Pauli pervenire, id eſt, uſque ad quartum Neronis annum, ſubjicit: *Ex quo intelligimus*, inquit, *in eadem urbe, Librum eſſe compoſitum. Igitur* περιόδους *Pauli & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apo-*

cryphas ſcripturas computamus. Quale eſt enim ut individuus comes Apoſtoli, inter ceteras ejus res hoc ſolum ignoraverit? Sed & Tertullianus, *vicinus eorum temporum, refert Presbyterum quemdam in Aſia* σπουδαστὴν *Apoſtoli Pauli, convictum apud Joannem, quòd auctor eſſet libri, & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe.*

9 Verum non ita ratiocinandum de ſequentium ſæculorum Scriptoribus, qui aut infirmitate judicii, aut quòd veri ſatis amantes non eſſent, fabulas fictas, inter ea quæ vera dicunt, miſcent. Sic *Papias*, qui initio ſecundi ſæculi floruit, figmenta pro rebus compertis ſcriptis mandavit, * σφόδρα μικρὸς ὢν τὸν νοῦν, *vir*, ut loquitur Euſebius, *parvo admodum ingenio Hegeſippus* † etiam, qui haud multò poſt vixit, vanas narrationes pro veris Lectoribus ſuis obtrudebat, ut ſatis adparet ex iis quæ habebat de martyrio Jacobi & quæ ex eo profert *Euſebius*. Sequentibus ætatibus, cùm jam eſſet aliquod mentientibus præmium, à plebeculæ ſtultitia exſpectandum; neque finem, neque modum ullum mentiendi libidini homines nequam impoſuerunt. Tunc nata vaniſſima illa Scripta, nequiter Apoſtolorum nomine confirmata, de quibus jam aliquoties diximus.

10. Ut à fabulis ad aliud νοθείας indicium veniamus, ita habet octavus noſter Aphoriſmus: *Liber in quo tractantur, vel reſpiciun-*

tur

* *Hiſt. Eccleſ. Lib. III. c. 39.* † *Vide Hiſt. Eccleſ. Lib. II. cap. 23.*

tur controverſiæ natæ poſt tempora Scriptoris, cui tribuitur ; aut in quo deprehenditur Scriptoris illo recentioris imitatio; ejus non eſt cujus nomen præſert , aut eſt interpolatus. Res eſt per ſe clara, nec, niſi pauculis exemplis, illuſtranda. Vir doctiſſimus cui *Origenis* Exegetica, quæ Græcè reperiri potuerunt, debemus, * veriſſimè obſervat „ propter illuſtre „ *Origenis* nomen , factum eſſe ut ab ignotis „ Scriptoribus profectæ lucubrationes , ſic „ tamquam projecticii infantes, clarum *Origenis* nomen ſibi libenter adſciverint ; imò „ nonnumquam etiam operibus ſuis metuentes Scriptores ſubdolos , ementitum hunc „ prætexentes titulum, *Adamantii* famam veluti furto ſubripuiſſe ; Bibliopolas etiam, „ mercibus ſuis venditandis emtorem hiantem, fucatâ hac inſcriptione, induxiſſe At „ frequentiùs idem eveniſſe putat, nec immeritò , vel ex Librariorum oſcitantia nomina nominibus commutantium; vel ex Criticorum audacia , quidvis ſibi licere in litteris putantium. Eò acceſſit quòd, plurimas *Origenis* ſcriptiones ſtudioſè abolentibus ejus adverſariis & defenſoribus ; his „ quidem ut illius errores , illis verò , ut „ præclara ejus opera invidioſè celarent; multas vice verſâ, paribus de cauſis , nomini „ ejus ſubdiderunt „ Inter libros ei ſuppoſitos, fuit Commentarius Latinus in Jobum in tres libros diviſus, ubi duo priora Jobi Capita & tertii pars enarrantur. Ut cetera omittam,

* *In Appendice Origenianorum.*

tam, Scriptorem eorum librorum colligere eſt vixiſſe poſt tempora Synodi Nicænæ, & Arianorum partibus fuiſſe addictum, ex hiſce verbis: *Tria cornua fecit Diabolus, in typum atque figuram trionymæ illius ſectæ, triumque Deorum hæreſis, quæ univerſum orbem terræ, in modum tenebrarum, replevit; quæ Patrem & Filium & Spiritum Sanctum aliquando tamquam tres colit, nonnumquam unum adorat, quemadmodum Græcorum Linguâ memoratur, Triada vel Homouſion. Iſtam ergo Trinitatis ſectam & hæreſin atque infidelitatem, jam olim de longè deſignans, verſatiſſimus ille Diabolus, tria cornua miſit, ad Job deprædandum. Sic namque etiam nunc memorata trionyma hæreſis præſertim prædatur, atque expugnat Eccleſiam.* Nemo non videt hæc eſſe diu, poſt *Origenis* ætatem, ſcripta, poſtquàm τὸ ὁμοούσιον eſſet conſecratum à Synodo Nicæna; cùm manifeſtò controverſiæ Arianæ ſpectentur.

11. Attamen in hoc negotio cavendum, ne poſteriora omnia putemus, quæ faveant cuipiam opinioni, de qua poſtea natæ ſunt controverſiæ. Nam anteriores potuere errare, non ſecus ac poſteriores. At aliud eſt clarè reſpicere, aut adludere ad controverſias jam ferventes; aliud docere obiter, & aliud agendo, id quod poſtea damnatum eſt. Hoc ipſum obſervavit, de *Theodoro* Antiocheno, ſeu Mopſueſteno, *Photius*, Cod. XXXVIII. τὸ Νεστορίου δόγμα, εἰ καὶ πρὸ Νεστορίου ὑπῆρχεν, ὑπερευγόμενος: *Neſtorii ſententiam*,

tiam, quamvis prior ille fuerit, tacitè vomit. In *Clemente* etiam Alexandrino & *Origene*, permulta leguntur, quæ erroribus poſtea damnatis ſat clarè patrocinantur.

12. Eſt ex antiquiſſimo Codice, ut alibi diximus, in lucem emiſſa à *Patr. Junio* Epiſtola *Clementis* Romani ad Corinthios; at in ea clara ſunt veſtigia imitationis locorum quorumdam *Clementis* Alexandrini, ex quibus collegerunt viri docti auctam eam fuiſſe Epiſtolam à Librariis, ut carius venderetur, útque priori Editioni, in qua brevior erat, præferretur, & avidiùs emeretur. Capite XLVI. ita *Clemens* Romanus: γέγραπται γάρ· κολλᾶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει. μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῷος ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις: *ſcriptum eſt enim*: ſanctis adhærete, quia qui illis adhærent ſanctificabuntur. *Rurſus in alio loco dicit:* cum viro innocente innocens eris, & cum perverſo perverteris. *Quare innocentibus & juſtis jungamus nos; ii quippe ſunt electi Dei.* Negat *J. Bapt. Cotelerius* ſe priorem locum in Scripturis inveniſſe; nec mirum, nuſquam enim in iis legitur. Et hîc, ſcilicet, ut rectè animadvertit vir eruditus, *Eduard Bernardus*, in Editione Amſtelodamenſi, prava imitatio *Clementis* Alexandrini, cujus verba Interpolator *Clementis* Romani credidit eſſe locum Scripturæ, quia proximè ſubjungebantur verbis ex Pſalm. XVII. adlatis. Hæc ſunt verba *Clementis* Alexandrini Strom. Lib. V. p. 572.

Γέ-

Γέγραπται δὲ μετὰ ἀνδρὸς ἀθῴου ἀθῷος ἔσῃ. καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ. καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. κολλᾶσθαι οὖν τοῖς ἁγίοις προσήκει, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται: *Scriptum eſt autem*; cum viro innocente innocens eris, cum electo electus eris, & cum perverſo perverteris. *Adhærere ergo par eſt ſanctis, quia qui adhærent eis ſanctificabuntur.* Poſtrema hæc laudavit Interpolator *Clementis* Romani, quaſi verba Scripturæ; ſed nonnihil immutata. Res mihi clara videtur.

13. *Clemens* Alexandrinus, ut ſolet, duo loca Novi Teſtamenti conjunctim profert; ſenſúmque potiùs adtendit quàm verba, Strom. Lib. III. p. 472. * Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, φησὶν ὁ Κύριος, καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη. † ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι. κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον καὶ καταποντισθῆναι εἰς θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου διαστρέψαι. *Væ homini illi*, inquit Dominus; *ſatius igitur illi ſi non natus eſſet; quàm unum electorum meorum ſcandalizaſſe. Melius eſſet illi circumpoſitam molam; & dejectum eum eſſe in mare, quàm unum electorum meorum pervertiſſe.* Eadem autem hæc verba habet *Clemens* Romanus, eodem Capite: Neminem verò eſſe puto; qui à ſe impetrare poſſit; ut credat utrumque caſu duo loca hæc conjunxiſſe & eodem modo immutaſſe; aut *Clementem* Alexandrinum ci-

* *Matth.* XXVI, 24. † *Matth.* XVIII, 6.

taſſe Evangelia, ex *Clemente* Romano. Sed nihil vetat nos cenſere hominem, qui Alexandrini *Clementis* verba alibi miſcuit cum verbis Scripturæ, ex eo temerè hæc ſumſiſſe.

14. Hinc factum ut quæcumque ſimilibus, non modò ſententiis, ſed etiam verbis, exſtant apud utrumque *Clementem*, ubi Alexandrinus Romanum diſertè non laudat, ea vir doctus omnia ex Alexandrino deſumta, aut efficta exiſtimet. Quod an verum ſit neſcio, ſed ſimile quiddam ſuſpicatus eſt, de alio loco *Clementis* Romani, primus ejus editor *Patric. Junius.* Is exſtat Cap. VI. & certè, ſi modò nullum ſit in eo mendum, Interpolatoris ineptiam uſque adeò redolet, ut auſim dicere eos naſo carere, qui fraudem non ſubolfaciant. Poſtquàm *Clemens* ex Vetere Teſtamento adtulit exempla eorum, qui ob invidiam aliorum, inſontes multa mala paſſi ſunt; ait ſe vetera relinquere, & venire ad recentiores Athletas. Tum Petrum, ac Paulum, & eos qui ad inſtar eorum conſtanter ſupplicia tulerant, Religionis cauſâ, commemorat. Dein, cùm alia omnia exſpectarentur; nempe, exempla Chriſtianorum, ſubdit; Διὰ ζῆλον διωχθεῖσαι γυναῖκες Δαναΐδες καὶ Δίρκη, αἰκίσματα δεινὰ καὶ ἀνόσια παθοῦσαι ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον κατήντησαν, καὶ ἔλαβον γέρας γενναῖον αἱ ἀσθενεῖς τῷ σώματι: *Propter zelotypiam vexatæ mulieres, Danaïdes & Dirce, cùm gravia & dira ſupplicia per-*

pertuliſſent, pervenerunt in curriculum firmum fidei ; & acceperunt corpore debiles generoſum præmium. Nemo non videt hæc eſſe verba hominis inſani, nec ſacram nec fabularem hiſtoriam tenentis, eáſque turpiſſimè miſcentis; & quidem eo in loco, ubi omnino alia dicenda erant. Nemo non animadvertit balbutire hunc impoſtorem ; quis enim dixerit mulieres, propter zelotypiam malè habitas, ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον καταντῆσαι, καὶ λαβεῖν γέρας γενναῖον ; Credebat *Junius* eum, qui hæc ſcripſit, ea partim hauſiſſe ex *Clemente* Alexandrino, qui Lib. IV. Stromateon ; ubi multa ex Epiſtola *Clementis* Romani habentur, poſt memoratas Juditham & Eſtheram, aliarum fœminarum ex Gentilibus meminit, quæ virilia facinora eſſent auſæ ; inter quas Danaï filias recenſet, de quibus ſcriptor Danaïdis dixerat :

> Καὶ τότ᾽ ἄρ᾽ ὡπλίζοντο θοῶς Δαναοῖο θυγατρες,
> Πρόσθεν ἐϋῤῥεῖος ποταμοῦ Νειλοῖο ἄνακτος.

Tum verò celeriter armatæ ſunt filiæ Danaï ; antea regis Nili pulcrè fluentis. Verùm quidquid ſtatuatur de hoc loco, niſi mendum in eum irrepſerit, dubium eſſe nequit, quin Semipagano Librario debeatur. Numquam *Clemens* fabulas conjunxiſſet cum veris hiſtoriis, & quidem fabulas, quæ ad rem nihil faciebant. Igitur ſunt graviſſimæ rationes, quæ perſuadeant Epiſtolam *Clementis*, licèt genui-

 nam ;

nam, à malis atque imperitis homi nibus auctam fuiſſe.

15. Attamen ut quod aliquando ſuſpicatus ſum, de ultimo loco *Clementis*, aperiam; poſſe hunc locum emendari credebam, hoc modo, ſi pro vocibus Δαναΐδες καὶ Δίρκη, legamus ἄνευ αἰδοῦς, καὶ δίκης *ſine reverentiâ & jure*, hoc eſt, irreverenter habito ſexu infirmiore, & contra jus & fas. Librarius ex ore dictantis ſcribens malè audire potuit, aut etiam ex ſcriptura non ſatis elegante, & partim deleta, hoc quod legimus extricaſſe. Verùm nihil mutare auſim, in *Clemente*. Has voces conjunxit Protagoras, apud *Platonem*, ubi Jupiter Mercurio: καὶ νόμον γε τίθει παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως: *& legem â me eum qui non poteſt particeps pudoris & pudorem occidendum, ut morbum urbis.*

CAPUT VI.

De Suppoſitione & Interpolatione IX & X Indicia.

1. Superſunt duo Suppoſitionis aut Interpolationis indicia, ex ſtylo & verbis petita; cùm ſuperiora aut res ipſæ, aut Veterum teſtimonia, aut vetuſtorum Librorum indices ſuppeditarint. Nonus ergo Aphoriſmus erit:

rit : *Si ſtylus ſit diverſus à noto aut ſæculi, aut Scriptoris ſtylo, ejus non eſt, quamvis nomen ejus præferat. Si ſit idem ac ſtylus alius Scriptoris, hujus liber cenſeri debet, ſi modò nihil obſtet.* Sic *Galenus* probavit partem quamdam Libri, *de Natura hominis*, non eſſe *Hippocratis*, non tantùm è re ipſa, ut antea diximus, ſed etiam è ſtylo, verbisque ejus ævo recentioribus. Ita claudit II. Commentarium: τοῦ δὲ νεώτερον εἶναι τὸν παραγράψαντα ταῦτα, καὶ ἡ τοῦ συνόχου προσηγορία τεκμήριόν ἐστιν· οὐδαμόθεν γὰρ οὐδ' Ἱπποκράτης. οὔτε τις τῶν παλαιῶν τὸν συνεχῆ πυρετὸν ὠνόμασε σύνοχον, ὥσπερ οὐδὲ οὐρήματα τὰ οὖρα, ἀλλὰ ταῦτα ὀνόματα νεωτέρων ἐστὶν ἰατρῶν, ὅσοι τὴν παλαιὰν λέξιν ἠγνόησαν: *Juniorem eum fuiſſe, qui hæc addidit, certò oſtendit adpellatio* συνόχου (pro febre continua) *neque enim umquam Hippocrates vel ex antiquis alius febrim continuam vocavit* σύνοχον, *ut nec* οὐρήματα *urinas ; ſed hæc ſunt nomina recentiorum Medicorum, qui antiquam linguam ignorarunt.* Cum quidam emiſſet librum, cujus inſcriptio erat Γαληνὸς ἰατρὸς, *Galenus medicus*, quaſi reverâ eſſet *Galeni*, *tituli novitate permotus vir quidam litterarum ſtudioſus, pollicitationem ejus* (hoc eſt, an præſtaret quod inſcriptio pollicebatur) *explorare voluit & duobus primis verſibus lectis, continuò ſcriptum abjecit, hoc tantùm addito, non eſſe hanc dictionem Galeni, & falsò hunc librum eſſe inſcriptum* : ὑπὸ τοῦ ξένου τῆς ἐπιγραφῆς κινηθείς τις ἀνὴρ, τῶν φιλολόγων ἐβούλετο γνῶναι τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ. καὶ δύο τοὺς πρώτους στίχους ἀνα-

γνοὺς εὐθέως ἀπέῤῥιψε τὸ γράμμα· τοῦτο μόνον ἐπιφθεγξάμενος ὡς οὐκ ἔστι λέξις αὕτη Γαληνοῦ, καὶ, ψευδῶς ἐπιγέγραπται οὗτι τὸ βιβλίον. Addit *Galenus*, in Procœmio Opuſculi de libris ſuis, unde hæc ſunt deſumta, eum hominem edoctum fuiſſe πρώτην παιδείαν, hoc eſt, humaniores litteras, ſine quibus, de ſtylo judicium ferri non potuiſſet.

2. Quantùm indicio ex ſtylo petito crediderint veteres Romanorum Critici colligere licet ex hiſce verbis A. Gellii, Lib. III. c. 3 *Verum eſſe comperior*, inquit, *quod quoſdam bene litteratos homines dicere audivi, qui pleraſque* Plauti *Comœdias curioſè atque contentè lectitaverunt, non indicibus* Ælii, *nec* Sedigiti, *nec* Claudii, *nec* Aurelii, *nec* Accii, *nec* Manilii, *ſuper hiſce fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros; ſed ipſi* Plauto, *moribúſque ingenii, ac linguæ ejus. Hac enim indicii norma* Varronem *quoque eſſe uſum videmus. Nam præter illas unam & viginti, quæ* Varronianæ *vocantur, quas idcirco à ceteris ſegregavit, quoniam dubioſæ non erant, ſed conſenſu omnium* Plauti *eſſe cenſebantur; quaſdam item alias probavit adductus ſtylo atque facetiâ ſermonis* Plauto *congruentis, eáſque nominibus aliorum occupatas* Plauto *vindicavit.* Lege, ſi vacat, reliquum Caput, dignum enim eſt, quod hanc in rem expendatur.

3. Vitas excellentium Imperatorum, quas meritò vero Scriptori adſertas diximus, Cap. II. §. 6. *Cornelio*, ſcilicet, *Nepoti*, *Ciceronis* fa-

familiari, nonnulli eruditi viri, XVII. ſæculo, ſuſtinuerant tribuere Scriptori ignoto Theodoſiani ævi; cùm manifeſtum eſſet elegantiâ ejus libelli multùm captum, atque ingenium eorum temporum ſuperari. Viciſſim ineptam atque inficetam hiſtoriam Theodoſiano ævo, ut videtur, recentiorem, audebant Librarii *Cornelio Nepoti* tribuere. Ea eſt *Daretis Phrygii*, de exſcidio Trojæ, hiſtoria, in qua *Joſias Mercerus*, qui eam emendatiorem primus edidit, meritò aut ullam eruditionem, aut judicium, aut eloquutionis elegantiam negat inveniri; „ ut nimis impudenter feciſſe videatur, qui *Corn. Nepotis* nomen ementitus eſt, quaſi inficetæ verſionis auctoris. In enarratione, inquit, totius Hiſtoriæ, ferè ubique diverſus abit ab omni antiquitate; pauca ſimilia vero de ſuo adſtruit, abſurda, inconſequentia plurima; ut vel id quod de variis plurium annorum ac menſium induciis adfingit, ut ad decennium perveniat. Nec quidquam in toto Libro ſingulare, præter Theſidarum mentionem, quos una cum Anio rem frumentariam curaſſe ſcribit; & inepti illi Trojanorum, Græcorúmque ducum, & mulierum formæ, ac morum characteres „ Præfixa eſt etiam Epiſtola, nomine *Corn. Nepotis*, ad *Salluſtium Criſpum* ſcripta, ſed quæ neminem fallere queat; præter eos qui omni Latinitatis cognitione deſtituti ſunt, aut planè aliud agunt, cùm ejuſmodi Monachorum fraudes legunt.

4. *Hieronymus* negat ſe poſiturum fuiſſe *Senecam* in Catalogo ſanctorum, *niſi ſe epiſtolæ provocaſſent*; *quæ*, inquit, *leguntur à plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. In quibus cùm eſſet Neronis magiſter & illius temporis potentiſſimus, optare ſe dicit ejus eſſe loci apud ſuos, cujus ſit Paulus, apud Chriſtianos.* Mirum eſt non monuiſſe *Hieronymum* ſimpliciores, ne fallaci titulo crederent; niſi fortè indignos qui à ſe monerentur judicavit, qui tam turpiter errabant. *J. Lipſius*, ad calcem vitæ *Senecæ*, hoc de iis fert judicium veriſſimum: „Quæ nunc ſunt, non ſunt tanti; imò „ certum eſt ejuſdem auctoris & Pauli & Se„ necæ illas eſſe, & compoſitas à ſemidocto, „ in ludibrium noſtrum.„ Cùm hæc dixiſſet veriſſima, & nonniſi ab imperitis in dubium umquam revocanda, ſubjicit: „Ergo inter ſe „ non ſcripſerunt? *Hieronymus*, *Auguſtinus*, „ atque etiam antiquior utroque *Linus* Pon„ tifex adſerunt, & paſſiva opinio olim fuit, „ atque adeò *Joannes Sariſberienſis* fortiter: „ *deſipere videntur qui non venerantur eum*, „ *quem Apoſtolicam familiaritatem meruiſſe* „ *conſtat.*„ Atqui non adfirmat, ut vidimus, *Hieronymus*; quem etiam judicavit *Eraſmus*, tacitè indicare erudito Lectori quid ſentiat; nempe, eas epiſtolas falſò inſcribi *Paulo & Senecæ*; cùm nihil illic ſit neque *Paulo* dignum, neque *Seneca*: * *Auguſtinus* verò ait dumtaxat *ſe nonnullis indiciis inveniſſe*, *eum*

Apo-

* *De Civitate Dei Lib. VI. c. 10.*

Apoſtolorum noſtrorum claruiſſe temporibus; quam in rem, nequaquam opus eſt fictis illis Epiſtolis; quin & mirum eſt, de re tam clarâ, ita dilutè loquutum *Auguſtinum*, quaſi non facilè intellectu eſſet claruiſſe eum temporibus Apoſtolorum, qui ſub Neronis principatu vixit & interfectus eſt. *Lini* liber de paſſione Pauli manifeſtò eſt ſuppoſiticius, ut omnes fatentur; ne exceptis quidem iis, qui ficta monumenta priſcis Eccleſiæ Romanæ Epiſcopis adſcripta acriter, quaſi genuina, defendere ſolent. *Joannes* verò Sariſberienſis ſententiam profert barbari ſæculi, quo mentiendi libido & ignorantia pari paſſu, atque erecto capite, ubique pænè incedebant. Igitur non ſatis κριτικῶς vir ceteroquin acutus vitam *Senecæ*, hiſce verbis, claudit: „ Itaque „ rejicere hoc totum, & calcare non auſim. „ Fuerint aliquæ, ſed aliæ; ſi iſtæ, requiro „ judicium optimorum Patrum. „ Atqui ullas alias fuiſſe non conſtat, & certiſſimum eſt *Senecam* nullâ cognitione Chriſtianiſmi fuiſſe imbutum, quod optimè omnium noverat *Lipſius*, qui videtur hîc neſcio cui gratificatus.

5. Ex diſſimilitudine ſtyli collegerunt omnes, qui omni Critico guſtu deſtituti non fuerunt, Apoſtolica non eſſe varia quæ illis olim tribuebantur. Πόῤῥω, inquit * *Euſebius*, ὁ τῆς φράσεως παρὰ τὸ ἦθος τὸ Ἀποστολικὸν ἐναλλάττει χαρακτὴρ: *longè dictionis forma abeſt ab*

* *Hiſt. Eccleſ. Lib. III. c. 25.*

Apoſtolica ſcribendi ratione. Attamen feſellerunt olim multos, iis ſæculis, quibus magis excolebatur ſtulta credulitas, quàm litterarum ſtudia. Exiſtimarunt etiam plerique olim, ſi *Hieronymo* credimus, alteram Petri ejus non eſſe, ob diverſitatem ſtyli; ſed res eſt multò obſcurior, nec eorum judicium præſtare velim. Hæc verba ſunt *Hieronymi*, in Catalogo: *Scripſit duas Epiſtolas, quæ Catholicæ nominantur; quarum ſecunda à pleriſque ejus eſſe negatur, propter ſtyli cum priore diſſonantiam.* At multò veriſimiliùs indicabat * *Origenes*, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῆς λέξεως τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιγεγραμμένης ἐπιστολῆς οὐκ ἔχει τὸ ἐν λόγοις ἰδιωτικὸν τοῦ Ἀποστόλου, ὁμολογήσαντος ἑαυτὸν ἰδιώτην εἶναι τῷ λόγῳ, τουτέστι τῇ φράσει: *ſtylum Epiſtolæ ad Hebræos inſcriptæ non habere in verbis illam ruditatem Apoſtoli, qui ſe fatetur eſſe idiotam ſermone, hoc eſt, eloquutione.* Subjicit: ἀλλά ἐστιν ἡ ἐπιστολὴ συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέρα. πᾶς ὁ ἐπιστάμενος κρίνειν φράσεων διαφορὰς ὁμολογήσαι ἄν: *ſed eſt Epiſtola hæc, verborum conſtructione, elegantiùs Græcè ſcripta; quod fatebitur quiſquis, de ſtylorum diverſitate, judicare norit.* Quibus *Hieronymus* in Catalogo ſimilia habet: *Epiſtola, quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter ſtyli ſermoniſque diſtantiam; ſed vel* Barnabæ, *juxta* Tertullianum; *vel* Lucæ *Evangeliſtæ, juxta quoſdam; vel* Clementis *Romanæ poſtea Eccleſiæ Epiſcopi, quem aiunt ſen-*

* *In Homiliis in Ep. ad Hebræos.*

ſententias Pauli proprio ordinaſſe & ornaſſe ſermone.

6. Ex diſſimilitudine ſtyli intellexit *Hieronymus*, Libros nonnullos, qui tribuebantur *Minutio Felici*, ejus non eſſe. Poſtquàm dixit ab eo ſcriptum eſſe Dialogum Chriſtiani & Ethnici diſceptantium; qui *Octavius* inſcribitur, ſubjicit: *Sed & alius ſub nomine ejus fertur*, de Fato, *vel* contra Mathematicos, *qui cùm ſit & ipſe diſerti hominis, non mihi videtur cum ſuperioris libri ſtylo convenire.*

7. *Dionyſius* Alexandrinus, ut docet * *Euſebius*, exiſtimabat, ſi conferretur Evangelium Joannis cum prima ejus Epiſtola, facilè intelligi, ex ſimilitudine ſtyli, utriusque eumdem Joannem auctorem fuiſſe; contrà, ſi cum illis contenderetur Apocalypſis, liquere hanc eſſe ab alia manu. Ut à poſteriore initium faciam, hæc ille Capita profert diſſimilitudinis I. Τεκμαίρομαι ἔκ τε τοῦ ἤθους ἑκατέρων, καὶ τοῦ τῶν λόγων εἴδους καὶ τοῦ βιβλίου διεξαγωγῆς λεγομένης, μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι. ὁ μὲν γὰρ Εὐαγγελιστὴς οὐδαμοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρεγγράφει, οὐδὲ κηρύσσει ἑαυτὸν, οὔτε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε διὰ τῆς Ἐπιστολῆς —— ὁ δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν γράψας εὐθύς τε ἑαυτὸν ἐν ἀρχῇ προτάσσει. καὶ τὰ ἑξῆς: *Colligo enim ex genio utriuſque, & forma loquendi, & ex libelli diſpoſitione, non eſſe eumdem. Quippe Evangeliſta quidem nullibi nomen ſuum adſcribit, nec ſemet ipſe, aut in Evangelio, aut in Epiſtola, prædicat —— At ille, qui Apocalypſin ſcripſit,*

* *Hiſt. Eccleſ. Lib. VII. c.* 25.

ſit, *in ipſo ſtatim exordio*, *nomen ſuum præfigit*, &c. Tum ejus rei exempla profert, quæ apud *Euſebium* poterunt legi. II. Ἀπὸ τῶν νοημάτων δὲ καὶ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῶν, εἰκότως ἕτερος οὗτος παρ' ἐκεῖνον ὑπονοηθήσεται. συνᾴδουσι μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ Ἐπιστολὴ, ὁμοίως τε ἄρχονται: *Ex ſententiis verò & verbis*, *eorúmque collocatione*, *facile conjicere eſt hunc ab illo diverſum fuiſſe. Nam Evangelium & Epiſtola ſibi mutuò conſonant*, *& eodem ordiuntur modo.* Deinde ex utroque ſubjecta verba comparat; iíſque collatis, ita pergit: ἔχεται αὐτοῦ, καὶ τῶν προθέσεων οὐκ ἀφίσταται. διὰ δὲ τῶν αὐτῶν κεφαλαίων καὶ ὀνομάτων πάντα διεξέρχεται: *Ex ſe ipſe pendet*, *nec à propoſitionibus ſuis abit*; *ſed iiſdem capitibus*, *ac verbis*, *cuncta perſequitur.* Quod reverâ, collectis pluribus loquutionibus & ſententiis, oſtendit; addítque: καὶ ὅλως διὰ πάντων χαρακτηρίζοντας ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν συνορᾷν τοῦ τε Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐπιστολῆς χρῶτα πρόκειται: *formam ſcriptionis expendentibus ubique & per omnia unum atque eumdem ſtyli colorem in Evangelio & in Epiſtola cernere licet.* Apocalypſin verò, alio planè modo, ſe habere contendit. Ἀλλοτριωτάτη δὲ καὶ ξένη, inquit, παρὰ ταῦτα ἡ Ἀποκάλυψις, μήτε ἐφαπτομένη, μήτε γειτνιῶσα τούτων μηδενὶ σχεδὸν εἰπεῖν, μηδὲ συλλαβὴν πρὸς αὐτὰ κοινὴν ἔχουσα: *Apocalypſis verò ab his prorſus aliena eſt*, *& extranea*, *nulli penè neceſſitudine*, *aut vicinitate contingens quidquam ex ſuprà dictis*, *ac ne ſyllabam quidem unam cum illis communem habens.* III.

Ad-

Addit etiam Apocalypſeos nullam eſſe mentionem in Epiſtola, ubi de ea aliquid dici debuiſſe ei videtur: Ἀλλ' οὐδὲ μνήμην τινὰ, οὐδὲ ἔννοιαν οὔτε ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Ἀποκαλύψεως ἔχει, ἐῶ γὰρ Εὐαγγέλιον, οὔτε τῆς Ἐπιστολῆς ἡ Ἀποκάλυψις: *ſed neque mentionem ullam, neque ſignificationem habet Epiſtola Apocalypſeos (Evangelium enim prætermitto) neque Epiſtolæ Apocalypſis.* IV. Denique, ſi *Dionyſio* credimus, τῆς φράσεως τὴν διαφορὰν ἔστι τεκμήρασθαι τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἀποκάλυψιν. τὰ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀπταίστως, κατὰ τὴν Ἑλλήνων φωνὴν, ἀλλὰ καὶ λογιώτατα ταῖς λέξεσι, τοῖς συλλογισμοῖς, ταῖς συντάξεσι τῆς ἑρμηνείας γέγραπται. πολλοῦ γε δεῖ βάρβαρόν τινα φθόγγον, ἢ σολοικισμὸν, ἢ ὅλως ἰδιωτισμὸν ἐν αὐτοῖς εὑρεθῆναι —— τούτῳ δὲ Ἀποκάλυψιν μὲν ἑωραθῆναι, καὶ γνῶσιν εἰληφέναι καὶ προφητείαν οὐκ ἀντερῶ. διάλεκτον μέν τοι καὶ γλῶτταν οὐκ ἀκριβῶς ἑλληνίζουσαν αὐτοῦ βλέπω, ἀλλ' ἰδιώμασι μὲν βαρβαρικοῖς χρώμενον καί που καὶ σολοικίζοντα: *Clarè intelligere eſt diſcrimen eloquutionis Evangelii & Epiſtolæ; ſi conferantur cum Apocalypſi. Illa enim ſcripta ſunt, non tantùm ſine peccato, ad Græcam linguam quod adtinet, ſed etiam elegantiſſimè, cùm vocibus, tum ratiocinationibus; & orationis compoſitione; nedum ut barbarum ullum vocabulum, aut ſolœciſmus, aut ullus omnino idiotiſmus in iis inveniatur —— Nolim quidem negare huic viſam eſſe revelationem, eùmque accepiſſe cognitionem à Deo & prophetiam; at dialectum & linguam non adcuratè Græcam in eo video, eumque idiomatibus barbaricis utentem, & aliquando*

do etiam ſolœciſmos committentem. Quæ omnia profero, non quaſi mihi videantur vera, nam hæc poſtrema præſertim planè falſa eſſe exiſtimo; ſed ut adpareat quâ ratione Veteres ſolerent γνωρίσματα cruere; ex quibus judicabant genuináne, an ſpuria eſſent opera, quibus illuſtria nomina erant præfixa. Ad methodum quidem quod adtinet, nihil eſt quod in *Dionyſio* carpamus; quærendum dumtaxat an ea, quæ ſtatuit quaſi certa, ſint reapſe vera, quod non credimus.

8. At non poſſum illi non adſentiri, in eo quod habet de ſimilitudine rerum & loquutionum, quæ in Evangelio & prima Joannis Epiſtola occurrunt. I. Συνᾴδουσι, inquit, μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ Ἐπιστολὴ, ὁμοίως τε ἄρχονται. τὸ μὲν φησὶν, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. ἡ δὲ, ὃ ἦν ἀπαρχῆς. τὸ μὲν φησὶ, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός. ἡ δὲ τὰ αὐτὰ σμικρῷ παρηλλαγμένα, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, καὶ, ἡ ζωὴ ἐφανερώθη. ταῦτα γὰρ προανακρούεται διατεινόμενος, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐδήλωσε, πρὸς τοὺς οὐκ ἐν σαρκὶ φάσκοντας ἐληλυθέναι τὸν Κύριον. διὸ καὶ συνῆψεν ἐπιμελῶς, καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν, ὃ ἑωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν ἀγγέλλομεν ὑμῖν: *Nam Evangelium & Epiſtola ſibi mutuo conſonant, & eodem ordiuntur*

diuntur modo. Sic enim illud dicit: in principio erat Ratio; *hæc verò:* quod fuit ab initio. *Illud ait:* & Ratio caro facta eſt, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre; *hæc verò eadem habet aliquantùm immutata:* quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ; *&:* vita manifeſta eſt. *Hæc enim ille veluti modulationis proludia præmittit, adverſùs eos qui dicebant Dominum non veniſſe in carne. Quapropter de induſtria ſubjunxit:* & quod vidimus teſtamur, & adnunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & adparuit nobis. Quod vidimus & audivimus adnunciamus vobis. II. Ἔχεται αὐτοῦ καὶ τῆς προθέσεως οὐκ ἀφίσταται. διὰ δὲ τῶν αὐτῶν κεφαλαίων καὶ ὀνομάτων πάντα διεξέρχεται. ὧν τινὰ μὲν ἡμεῖς συντόμως ὑπομνήσομεν, ὁ δὲ προσεχῶς ἐντυγχάνων εὑρήσει ἐν ἑκατέρῳ πολλὴν τὴν ζωὴν, πολὺ τὸ φῶς, ἀποτροπὴν τοῦ σκότους, συνεχῆ τὴν ἀλήθειαν, τὴν χάριν, τὴν χαρὰν, τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, τὴν κρίσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἀγάπης ἐντολήν. ὡς πάσας δεῖ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς. ὁ ἔλεγχος τοῦ κόσμου, τοῦ διαβόλου, τοῦ Ἀντιχρίστου; ἡ ἐπαγγελία τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἡ υἱοθεσία τοῦ Θεοῦ. ἡ διόλου τίσις ἡμῶν ἀπαιτουμένη. ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς πανταχοῦ. καὶ ὅλως διὰ πάντων χαρακτηρίζοντας ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν συνορᾷν τοῦ τε Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐπιστολῆς χρῶτα πρόκειται:

Totus

Totus ex ſe ipſe pendet, & à propoſitionibus ſuis non diſcedit; ſed iiſdem capitibus & verbis cuncta perſequitur; ex quibus nos nonnulla breviter commemorabimus. Qui verò adtentus erit, inveniet in utroque plurimam vitam, *frequentem* lucem, *fugam* tenebrarum, *perpetuam* veritatem, gratiam, lætitiam, carnem & ſanguinem Domini, judicium, remiſſionem peccatorum, Dei erga nos amorem, præceptum de mutua caritate, omnia mandata ſervari oportere. *Ad hæc occurrunt paſſim* convictio mundi, Diaboli & Antichriſti, promiſſio Spiritûs Sancti, adoptio Dei, fides *à nobis per omnia poſtulata*, Pater & Filius *ubique. Denique in omnibus formam ſcriptionis exquirentibus unus atque idem Evangelii & Epiſtolæ color proponitur.* Ex hiſce omnibus planè κριτικῶς & verè colligit unius, ejuſdémque Apoſtoli Joannis eſſe Evangelium & Epiſtolam.

9. Non opus eſt alia hanc in rem exempla adferri, verùm hîc ſe ſe nobis objiciunt ſponte ſuâ difficultates maximæ; animadverterunt enim viri eruditi, non tantùm moveri controverſias de Libris præferentibus nomina Scriptorum, quorum ſtylus ex aliis eorum operibus notus eſt; ſed etiam de Libris qui tribuuntur Scriptoribus, quorum aliud nihil exſtat, præter ea ipſa monumenta, quorum γνησιότης in dubium revocatur. Exempli cauſâ, cùm ad defenſionem *Origenis*, proferretur Apologia, *Pamphili* Martyris nomine præſcripta; *Hieronymus*, qui tunc temporis

poris erat Origeniſtis infenſus, negabat id conſtare, quòd nullus alius Liber à *Pamphilo* eſſet ſcriptus, ex quo de illa Apologia judicium ferri poſſet. * *Si ab inimicis* Origenis, inquit, *Libros ejus dicitis eſſe violatos, ut infamarentur; quare mihi non liceat dicere, ab amicis ejus & ſectatoribus, compoſitum eſſe ſub nomine* Pamphili *volumen, quod illum teſtimonio Martyris ab infamia vindicaret? Ecce vos emendatis, in* Origenis *Libris, quod ille non ſcripſit; &* *miramini, ſi edat aliquis Librum, quem ille non edidit? Vos in edito opere poteſtis coargui; ille, qui nihil aliud edidit, faciliùs patet calumniæ. Date quodlibet aliud opus* Pamphili; *nuſquam reperietis, hoc unum eſt. Unde igitur ſciam quòd* Pamphili *ſit? Videlicet* STYLUS & SALIVA *docere me poterit!* Col. 347. 2 P. T. IV. Ed. Ben.

10. Duæ, XVII. ſæculo, de ejuſmodi Libris agitatæ ſunt celeberrimæ controverſiæ, atque eruditorum judicio diremtæ. Altera eſt de Epiſtolis, quæ antiquiſſimis Romanæ urbis Epiſcopis tribui ſolebant. Eas Magdeburgenſes Theologi, in Centuriis, meritò quaſi ſuppoſitas criticâ cenſurâ infamaverant. Defendit verò *Franciſcus Turrianus* Jeſuïta; quem poſtea ita confutavit *David Blondellus*, ut ſuppoſitionem in meridiana luce poſuerit; quæ negari certè non poteſt, niſi ab iis, qui lucro ſibi eſſe putant ejuſmodi fraudes, & fron-

* *Ad Pammach. & Oceanum de Error. Origenis.*

frontem planè perfricuerunt. Altera vero controverſia fuit, de re ſine dubio obſcuriore; nimirum, de *Ignatianis Epiſtolis*, quas ſuppoſitas contendebant idem *Blondellus*, & *Joan. Dallæus*, defendit verò quaſi genuinas *Joan. Pearſonius*; eo, niſi fallor, ſucceſſu ut bellum illud, certâ ac perpetuâ victoriâ, confecerit. Attamen plerorumque omnium Epiſcoporum Romanorum, quibus tribuuntur *Epiſtolæ* illæ *Iſidorianæ*, ne littera quidem ulla exſtat. Epiſcopi etiam Antiocheni nihil ad poſteros pervenit, præter Epiſtolas in controverſiam vocatas.

11. Cùm ergo viri doctiſſimi non poſſent alia eorum Scripta proferre, qui Epiſtolas illas oppugnare adgreſſi ſunt, ex earum ſtylo varia protulerunt, aut proferre conati ſunt indigna primævâ illâ antiquitate, aut certè quæ indigna ipſis videbantur. Contrà qui eas defenderunt, probarunt non eſſe eo ævo indigna, aut pro virili probare adnixi ſunt. Ut alia omittam, *Blondellus* evidentiſſimè oſtendit nihil eſſe in Epiſtolis Pontificiis, quod vel minimùm primorum ſæculorum ſtylum redoleat; luculentis etiam argumentis demonſtravit *Pearſonius* quæ ab adverſariis carpebantur, in Ignatiano ſtylo, ea non diſſentire ab illius ætatis ingenio. Certè aliter oppugnare aut defendere non poſſumus Scripta, quæ fuerunt, aut fuiſſe dicuntur unici fœtus eorum, quorum nomina præferunt. Ingenii & ſtyli Scriptoris loco, nobis ſunt forma & character ejus ætatis.

12. Ubi

12. Ubi res eſt clara, propter nimium diſcrimen ſtyli Scriptoris ſuppoſiticii, & rationis ſcribendi eorum omnium, qui iiſdem temporibus vixerunt; non difficile eſt judicium rectum de eo ferre, imò difficile eſt errare; ut mirari ſubeat eorum ἀβλεψίαν, qui *Cornelii Nepotis* genuinum fœtum Theodoſiani ævi fuiſſe, & *Daretis Phrygii* hiſtoriam barbaram & inficetam, quámque adeò Theodoſiana ætas non laudaſſet; *Ciceronis* temporibus tribuere ſuſtinebant. Sed poteſt Liber tribui Scriptori cuipiam, & quidem falſò, qui ſtylo ſcriptus ſit ab ejus dictione non prorſus abhorrente; ab alio, nimirum, ejuſdem ævi aut proximi Scriptore. Tum demum perſpicaci ingenio opus eſt, atque arte magiſtrâ, quæ nonniſi longâ, adtentáque lectione adquiri poteſt. Nec mirum eſt *Ambroſio* & *Hieronymo*, exempli causâ, adſcriptos proximè præteritis ſæculis fuiſſe varios eruditos Libros, & quibus vix meliores ſcribere ipſi potuiſſent. Sola bonarum litterarum & Criticæ præſertim παλιγγενεσία ejuſmodi errores retegere poterat.

13. Decimus hic eſt atque ultimus noſter Aphoriſmus: *Vocabula ſequioris ævi indicant Scriptorem recentiorem; in translatione verò, ſi quid ſit quod non conveniat Linguæ, quâ ſcripſiſſe conſtat auctorem cui liber tribuitur, aut non eſt tranſlatio, aut eſt interpolata.* Priorem partem hujus Aphoriſmi illuſtrare poſſemus plurimis exemplis, petitis ex Scriptis falſò *Clementi* Romano tributis, éque Pon-

 tificiis

tificiis Epiſtolis, in quibus innumeræ ſunt voces Apoſtolico ævo recentiores. Sed cùm ea Scripta evolventi illico plurimæ ſe objiciant & §. I. è *Galeni* loco rem ſatis illuſtraverimus; exempla dumtaxat aliquot, quibus poſterior pars Aphoriſmi confirmetur, ſubjiciemus.

14. Qui *Sapientiam* Salomonis nomine inſcriptam, ex ejus Scriptis hauſtam eſſe volunt, & in Græcam Linguam tranſlatam; cùm conjecturam dumtaxat proferant, quam æquè facilè rejeceris, ac in medium adfertur; præterea ab ea opinione revocari poſſunt, exemplo vocis, quæ nonniſi ex Lingua Græca, & quidem è *Platone*, aut *Platonicis*, eo ſenſu peti potuit. Ea eſt vox Λόγος, quâ Angelum ſignificat Sapientia Cap. XVIII, 15, 16. ubi etiam Poëtæ Græci manifeſta eſt imitatio. Sic habet, ex verſione Vulgata: *Omnipotens ſermo tuus* (vel potiùs *Ratio tua*, nam eſt σοῦ λόγος) *de cœlo, à regalibus ſedibus, durus debellator in mediam exterminii terram proſilivit. Gladium acutum inſimulatum tuum imperium portans, & ſtans replevit omnia morte, & uſque ad cœlum adtingebat, ſtans in terra*, καὶ οὐρανοῦ μὲν ἥπτετο, βεβήκει δ' ἐπὶ γῆς. Vox Λόγος ad ſignificandum Angelum, ſeu *Naturam Rationalem* imperia ſummi Dei exſequentem, eſt Platonica, & frequens apud *Philonem*, ut obſervavit *Hug. Grotius*. Nam hîc ſermo eſt de Angelo illo, qui Ægyptiorum primogenitos omnes, unâ nocte, occidit. Eum vocat παιδύναμον om-

omnipotentem, quia Angelus, à Deo ad exſequenda ipſius imperia miſſus, potentiam accipit ad omnia quæ jubetur perficienda. Ejus deſcriptio ſtantis in terra, & cœlum vertice adtingentis, eſt imitatio *Homeri*, aut *Callimachi*; quorum prior quidem ita Eridem deſcribit, Iliad. Δ verſ. 443.

Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει,

Cœlo firmat caput, & in terra ingreditur; poſterior verò Hymno in Cererem, verſ. 58. Deam ſic pingit:

Ἴθματα μὲν χέρσῳ, κεφαλὰ δέ οἱ ἅψατ' ὀλύμπω.

Veſtigia quidem ejus terram, caput verò tetigit cœlum. Quos imitatus *Virgilius*, IV. Æneïdos, verſ. 177. in deſcriptione Famæ:

Ingreditûrque ſolo & caput inter nubila condit.

Nemo, ut opinor, non videt Judæum, Antiochenum fortè, aut Alexandrinum, imitatum hîc eſſe Poëtas Græcos, non Salomonem ſequutum. Sumſit etiam ex Platonicis opinionem, ad quam reſpicit Cap. VIII, 19, & 20. nempe, animorum προΰπαρξιν. Quæ, ut & cetera omnia, quiſquis diligenter expenderit, numquam ſibi Librum hunc He-

 braïcè

braïcè primùm à Salomone conſcriptum per-ſuaderi patietur.

15. Sic & olim *Julius Africanus* ſcripſerat, ut docet * *Hieronymus*, Epiſtolam ad Origenem *ſuper quæſtione Suſannæ, eo quòd diceret in Hebræo hanc fabulam non haberi, nec convenire cum Hebraica Etymologia*, ἀπὸ τῦ σχίνυ σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνυ πρίσαι. Quod invictum eſt argumentum, cùm ex re ipſa deductum ſit; nam quæ conjicit *Origenes*, hunc librum Hebraïcè olim ſcriptum, ſed ab Hebræis ſuppreſſum ac tandem è rerum natura ſublatum, in honorem Gentis ſuæ, id parum veriſimile eſt. Hoc enim duorum virorum facinus, præſertim cùm à Daniele acerrimè repreſſum narraretur, non poterat magis nocere famæ Judæorum; quàm integræ tot ſcelerum hiſtoriæ, & caſtigationes, quæ cùm in libris Hiſtoricis, tum in Propheticis leguntur. Sat multa ſunt quæ verè Judæis objici poſſint, ut minimè neceſſe ſit conjecturis inanibus eos infamatum ire; aut potiùs Religionem, quam profitemur, quæ calumniis nequaquam eget. Sed viri doctiſſimi multis oſtenderunt, fruſtrà à Patribus Judæos falſatæ Scripturæ Veteris Teſtamenti accuſari. Itaque, ea de re, nihil addemus. Locus autem, qui reſpicitur, exſtat Cap. XIII. verſ. 54. & ſeqq. *Nunc ergo ſi vidiſti eam, dic ſub qua arbore videris eos colloquentes ſibi? Qui ait, ſub ſchino* (ὑπὸ σχῖνον.) *Dixit autem*

* *In Catalogo*.

tem Daniel: rectè mentitus es in caput tuum. Ecce enim Angelus Dei, acceptâ ſententiâ ab eo, ſcindet (σχίσει) *te medium.* Similiter alteri ſeni dicit Daniel: verſ. 58. *Nunc ergo dic mihi, ſub qua arbore comprehenderis eos? Qui ait, ſub prino.* (ὑπὸ πρῖνον) *Dixit autem ei Daniel, rectè mentitus es & tu in caput tuum, manet enim Angelus Domini gladium habens, ut ſecet* (πρίσαι) *te medium.* Hæc oſtendunt à Judæo Græcè loquente primùm ſcripta, cùm in vocibus Hebraïcis nulla ſimilis agnominatio fieri queat; nam hoc tribuere Interpreti, cùm non conſtet ullum umquam fuiſſe Archetypum, hoc demum eſt hariolationes ſuas pro rebus compertis obtrudere. Scio Hebraïſmos dici eſſe, in hoc libro; ſed hinc colligere eſt ſcriptum à Judæo Hebraïcè, aut Syriacè meliùs quàm Græcè ſciente, non ipſum opus umquam Hebraïcè fuiſſe editum. Sic videmus Apoſtolorum Scripta ſcatere Hebraïſmis, cùm ab iis primùm Græcè edita ſint; quòd, nempe, eſſent Judaïcæ Linguæ peritiores, quàm Græcæ.

16. Ultimum exemplum addemus ex Libro, quem pro Origeniani operis Græcè ſcripti Latina tranſlatione haberi voluerunt Librarii, & de quo jam antea Cap. V. §. 10. diximus. Hominis Latini eſſe vidit *D. Eraſmus*, quod hoc, inter alia, argumento probat. „ Interpretatur interdum Græcas voces, ſed ita „ ut Latinum agnoſcas, veluti cùm docet „ nos quid & qualis ſit *Adamantus.* Sic ha-

bet locus: Adamantus *interpretatur*, *in Græca Lingua*, *indomabilis*, *inflexibilis*, *inalterabilis.* At, ut rectè animadvertit *P. Dan. Huëtius*, poſſent hæc ab interprete eſſe addita; verùm eſt alius locus ab eo prolatus, qui nonniſi Latinè ſcriptus fuit, ubi meminit *Luciani* Martyris *Origene* multò recentioris: *Ita conſummatus eſt*, inquit, *beatus atque glorioſus* LUCIANUS, LUCIDUS *vita*, LUCIDUS *& fide*, LUCIDUS *etiam tolerantiæ conſummatione*; *ob hoc enim* LUCIANUS *cognominatus eſt*, *tamquam* LUCIDUS, *aut proprio lumine ſibi fulgens*, *aut aliis* LUCENS. Hanc agnominationem, in ſola Latina Lingua eſſe, nemo non videt. Itaque ſi hoc opus verſum ſit è Græco, oportet hunc totum locum ab Interprete eſſe additum. Hoc malle videtur vir doctiſſimus, in *Origenianorum Appendice*, eò quòd Interpres dicat in Prologo, opus hoc ante ſe ab aliis Latinè fuiſſe verſum. At *Deſ. Eraſmus* ſuſpicatur eſſe ſuppoſitum Prologum, qua de cauſa ei indignatur vir erudititiſſimus; quòd ſtyli congruentia probet eſſe auctoris Libri. Hoc nos ei concedamus, quamvis non uſque adeò manifeſtum; ſed ſi dixerimus hominem eſſe fide indignum, judice vel ipſo *Huëtio*, qui eum interpoſitorum commentorum ſuorum orationi Græci Scriptoris, quem vertebat, incuſavit, nobis, ut opinor, iraſci non poterit; nam deterius non eſt mentiri in Præfatione, quàm opus alienum tam turpiter interpolare. Certè hoc quoque mentiri eſt, tacite

tacitè enim adfirmamus id eſſe Scriptoris, quod Lectori, nequaquam monito noſtrum eſſe, promiſcuè cum ejus verbis legendum præbemus.

17. Atque hæc hactenus, de Indiciis ex quibus interpolata, ac ſuppoſita à ſinceris & genuinis ſecernere licet; qua in tractatione, ita *Andream Rivetum*, & *Guil. Caveum* ſequuti ſumus, ut neque eorum methodum, neque exempla exſcripſerimus; ſicut facilè intelligent quicumque noſtra, cum illorum Scriptis, contendere non gravabuntur. Ceterùm non diffitemur, (quæcumque ſint poſterioris in nos merita) lectis eorum Canonibus, noſtros Aphoriſmos à nobis eſſe formatos.

18. Hos autem ejuſmodi viſum iri confidimus, ut quiſquis eos diligenter obſervabit, vix umquam ſit à vero aberraturus. Verùm ut horum Aphoriſmorum, quamvis per ſe clarorum, poſſit ubique auctoritas inviolata ſervari, fateor non mediocrem poſtulari eruditionem, nec exiguo tempore opus eſſe, ut dextrè ac feliciter iis uti addiſcamus. At hæc eſt natura præſtantiſſimarum quarumque Legum, ut quarum intra paucas horas juſtitia ac ſanctitas intelliguntur, iis obſervandis homines nondum adſueti, tempore, meditatione atque exercitatione egeant, ut earum jugum æquo animo ferre adſueſcant. Hoc tamen intereſt, quòd cùm neceſſe ſit omnes eſſe bonos viros, & legum obſervantes, nemo cogatur difficillimam Artem Criticam profiteri.

teri. Sed quiſquis hanc excolere tentabit; eum oportet intelligere quantum in ſe laborem ſuſcipiat, & quibus Legibus teneatur. Sin minùs, infeliciſſimus erit Criticus, & pro maxima laude, quam eruditi viri hinc retulerunt, ludibrium omnibus debebit. Hîc mihi audire videor Lectorem à me quærentem, an ipſe, qui hæc ſcribo, lauream hinc aliquam ſperem? Invidioſa hæc eſt interrogatio, cui quidquid repoſuero captum iri me ſentio. Itaque hîc me ſuſtinebo, ſi modò dixero me arduam ac periculoſam hanc Artem non profiteri; etſi profitentibus impenſè faveo & eorum Scripta libentiſſimè dudum lego; ex quo factum eſt, ut fortè color aliquis Criticus mihi hæſerit, útque hæc aliis, potiùs quàm mihi, ſcribere impetu quodam Critico adgreſſus fuerim.

P. III. Artis Criticæ Sect. II. Finis.

A R-

Digitized by Google

ARTIS CRITICÆ

PARS III.

SECTIO III.

De Judicio, de Stylo & Charactere Scriptoris ferendo.

CAPUT I.

De iis quæ ſunt in quovis Scriptore animadvertenda, ut de eo rectè judicāre poſſimus, déque forma ſcribendi Quinti Curtii.

1. CUM de dignoſcendis locis & libris ſpuriis ageremus, diximus de iis judicaturis perſpectum eſſe oportere ſtylum & characterem Scriptoris, cui tribuuntur. Nunc verò, ut qui Artem Criticam pernoſſe cupiunt intelligant, quæ potiſſimùm in quovis Scriptore ſint animadvertenda; ea paullò diſtinctiùs hîc perſequemur, exemplúmque dabimus Critici examinis ex *Q. Curtii* Hiſtoria, quam diligenter expendemus. Eadem operâ, illuſtrabitur id Cri-

Digitized by Google

Criticæ munus, quo ad Artium normam exiguntur quivis Auctores. Quia de re multis egit *Henr. Stephanus*, in Lib. de Criticis Veteribus * Græcis & Latinis, fermè ab initio Operis, quod adire poterunt Criticæ ſtudioſi. Omnium Scriptorum libri expendi poſſunt & debent ad regulas Artis, quam privatim profitentur, legéſque rectæ Rationis, quibus homines omnes, ſine ullo gentium ac ſæculorum, quibus vivimus, diſcrimine tenemur. Qui utraſque per omnia obſervarunt, ſunt per omnia laudandi, at perpauci ſunt; alii omnes, quatenus tantùm obſervarunt. Quæ recta ſunt laudari, ſine malignitate, debent: quæ minùs, ſine ſuperbia, reprehendenda. Nos ergo *Curtii* opus ad Leges Hiſtoriæ, quandoquidem ſe Hiſtoricum profeſſus eſt, & ad rectam Rationem, cujus ſcitis ac decretis æquè ac nos tenebatur, exigemus.

2. Tria in omnibus Scriptoribus, ut intelligatur penitus eorum indoles, ſunt diligentiſſimè adtendenda. Primum eſt delectus rerum quas habent; alterum rerum delectarum diſpoſitio; tertium ſtylus, ſive eloquutio. In primo & ſecundo, eruditio atque judicium Scriptoris; in tertio, ingenium & exercitatio in ſcribendo elucent. Aliud nihil in oratione ſcripta quæri poteſt, eáque ſi nobis ſint perſpecta, tum demum eruditionem, judicium atque ingenium Scriptoris nota nobis eſſe verè prædicare poſſumus; ſin minùs, neque hæc novimus, &, hiſce ignotis, nonniſi teme-

* *Pariſ.* 1587 *in* 4.

merè de ejus ratione, formáque ſcribendi judicare adgredimur. Ut autem hæc nobis innoteſcant, non ſatis eſt nos ſemel atque iterum Libros ejus legere, aliud agentes; aut etiam, eo dumtaxat animo, ut cognoſcamus qua de re agat, vel ut laudanda in ejus diſpoſitione ac ſtylo imitemur; ſed de induſtria, poſt unam aut alteram lectionem, diligentiſſimè verſandi ſunt, eúmque in finem ut quid rectè & ſuo loco dictum, quid ſeciùs animadvertamus, memoriæque, vel chartæ potiùs mandemus. Quin &, ſi adcurati eſſe velimus, relegenda nobis ſunt aliquoties noſtra veſtigia, ut, ſi quid temerè à nobis poſitum ſit, id deleamus; ſi quid omiſſum, quod ſit alicujus momenti, id ſcribamus. Alioqui quamvis adtentè Scriptorem legamus, numquam ſatis adcuratè de eo judicare poterimus. Certè, ut quod mihi contigit dicam, non ſemel legeram *Q. Curtii* hiſtoriam, antequàm in eo pleraque, quæ poſtea de eo dicam, animadvertiſſem. Rerum geſtarum, quas deſcribit, magnitudine animus perculſus, & ſtyli elegantiâ delinitus, aliud nihil, præter fortitudinem, audaciam & felicitatem Alexandri videbat; aliud nihil, præter ſublimia verba facundiſſimi Scriptoris, audiebat.

3. Sed cùm poſtea *Curtium* eo animo legerem, non ut ea cognoſcerem quæ jam mihi ſat nota erant, ſed ut quidquid habet exigerem ad ſeveras Hiſtoriæ leges & Veri immutabilem normam; tùm demum in eo animadverti, quæ in hac ultima *Artis Criticæ* Parte memorabo, & quibus mihi viſus ſum ita vir-

tu-

tutes ejus & vitia complecti; ut faciem ejus operis pingere ſi adgrediar, eam omnes facilè ſint agnituri, qui id norunt.

4. Ut ergo, veluti in minore tabella, id pingam; exiſtimo *Curtium*, quicumque fuerit, nam hoc me neſcire fateor, cùm diuturnam & diligentem operam arti oratoriæ dediſſet, imò fortè eam alios doceret, videretque neminem, apud Latinos, res geſtas Alexandri Macedonis, prout argumenti dignitas poſtulabat, ſcribere adgreſſum eſſe; hanc materiam elegiſſe, non tam ut Veritatis ſtudio adcuratiſſimè hiſtoriam Alexandri poſteris traderet, licèt hoc quoque tentarit, quàm ut eloquentiæ ſuæ ſpecimen ederet. Eam in rem, res geſtas à domitore Aſiæ, non, ut curioſus ſingularum circumſtantiarum Lector poſtularet, deſcripſit; ſed quemadmodum eas à Rhetore ſcribi poſſe, atque oportere credidit. Itaque ubicumque potuit orationum hiſtoriæ inſerendarum occaſionem captavit, eáſque eo ſtylo conſcripſit, non qui deceret Macedonas rudes pleroſque, & militaris artis multò quàm rhetoricæ ſcientiores; ſed qualis eſſet otioſi Rhetoris, qui in umbra atque in ſchola conſenuiſſet. Narrationem ipſam non ſentimus nativâ ſimplicitate, deſcriptionúmque ἀκριβείᾳ & fide placere; ſed nitore & elegantiâ vocum, & totius ſtyli ardore quodam, qui nuſquam languet, nuſquam eſt parum ornatus, aut ulla ex parte neglectus. Sicubi verò vel minima occurrit occaſio deſcriptionis, ibi hominem videas avidiſſimè artis ſuæ vela pandentem, etiam ubi omnes

ta-

tacerent; præſertim in tam copioſo argumento, & magnitudine ipſâ rerum, ſine ornatu ullo procul quæſito, placente. Exempli cauſâ, multa flumina copioſè deſcripſit, quaſi ad interioris Libyæ ſitientes incolas opus hoc ſuum mittere voluiſſet; qui numquam fluvium ullum viderunt, & qui vel ſolis illis deſcriptionibus æſtum, quo excoquuntur, recreare poſſent. Quia verò ubique res ipſæ tantæ non ſunt, ut in admirationem Lectorem ſemper rapere queant, ſubinde hyperbolico ſtylo augentur; quem in hiſtoria mirentur quidem pueri, at rideant ſubactioris judicii homines. Uno verbo, elegantiſſimum declamatorem ubique expreſſit, poteſtque, ad verba & loquutiones, gnomáſque, quod adtinet, materiam ſuppeditare Studioſis, quâ exornent orationem, & grandiorem faciant ſtylum; & fortaſſe id unum, in hoc opuſculo, ſpectavit.

5. At in eo deſideres ferè ubique Hiſtoricum, qui diligenter omnia perquirit, ſeligítque tantùm digna narratu, numquam ad inania digreditur, numquam in deſcriptionibus rerum omnibus notarum ingenium oſtentat; qui credibilia ab incredibilibus ſecernit, hiſque aut prorſus omiſſis, aut breviter rejectis, credenda tantùm ſeriò profert; qui non modò conſpicua illa vitia, qualia ebrietas, crudelitas, ſuperbia, vituperat, ſed & occultioribus illis, quæ nominibus virtutum velantur, larvam detrahit, eáque deridenda omnibus præbet; qualis erat ambitio illa, quæ Alexandrum uſque adeò vexavit, & belli geren-

rendi inexhauſta cupiditas; qui circumſtantias omnes, rerum, hominum & locorum, quatenus licet, memorat, adminiculorúmque omnium rei bene gerendæ meminit, ut intelligat Lector, quî facta ſint quæ narrat; qui omnia pro temporum ordine collocat, ut ſciant Lectores quo anno, quáve tempeſtate anni, ſingula geſta ſint; qui denique ſtylum rebus adcommodat, non res ipſas ſtylo; & ſimplicis Veri ſacerdos, ſimplici oratione Numini, cujus fert ſacra, litat.

6. Hæc & ſimilia deeſſe *Quinti Curtii* Hiſtoriæ præſtat eorum enumeratione particulatim oſtendere, quàm diutiùs, generali hac deſcriptione, ejus nimios admiratores in nos concitare. Itaque primùm oſtendemus quid in rerum delectu deſit, deinde quid in diſpoſitione meritò reprehendi poſſit, ac tandem eloquutionis ejus vitia deſcribemus; quibus omnibus ſubjiciemus aliquot locorum apud eum, Librariorum potiſſimùm negligentiâ, corruptorum emendationem. In hiſce recenſendis, eam rationem otii noſtri & Lectoris habebimus, ut neque maximi quidquam momenti omittamus, neque omnia, quæ dicere poſſemus, huc congeramus.

7. Sed paucis verbis hîc invidiam deprecari neceſſe habemus, ſi modò ſibi deprecatione ullâ ſatisfieri patietur. Ante omnia, ſanctè adfirmare poſſum, quidquid hîc à me ſcriptum eſt, non eo animo ſcriptum ac in lucem emiſſum, ut dotibus & veris *Curtii* laudibus quidquam detraherem, aut ut adoleſcentes ab ejus, ſimiliúmque Scriptorum lectione deter-

terrerem. Ejus facundiam ubique laudavi, & egregias ſententias, quas paſſim habet, vehementer probavi; propter quæ digniſſimus eſt, qui ſæpiùs ab adoleſcentibus legatur, & à majoribus etiam natu in deliciis habeatur. Quod judicium fero etiam de antiquis quibuſvis Scriptoribus, huic noſtro aliquatenus ſimilibus, quicumque ſint. Si quis eos ſpernat, ac faſtidiat, quaſi minùs ingenioſos ac eloquentes, quàm ut imitari eos, ad eloquutionem, inventionémque quod adtinet, debeamus; me numquam adſentientem habebit. Studioſè eos ſemper lectitavi, nec maturiore ætate minùs earum lectione delector. Quod bonâ fide atque ex animi ſententia dico & profiteor.

8. Sed nolim juventutem, aut alios quos ætas juvenibus ſapientiores non fecit, unà cum Veterum virtutibus eorum vitia imbibere & mirari quæ venia egent, nedum ut admiratione digna ſint. Talia ſunt in *Curtio*, quæ ſunt ſanctiſſimis & certiſſimis Hiſtoriæ, Rationiſque legibus contraria; quà condonari quidem ei æquum ſentio, ſed laudari non fero.

9. Nec ſanè aliter ac ego ſentiunt, qui contrà ſentire videntur; cùm in Recentioribus vituperaturi ſine dubio eſſent, quæ in Veteribus reprehendi non patiuntur; quæ iniquitas ſumma eſt, & quam nullo fuco umquam ita incruſtabunt, ut à prudentioribus animadverti nequeat. Verùm eò etiam major eſt, quòd Recentiorum laudibus malignè detrahere ſoleant, cùm ſciant eo modo iis no-

ceri; dum non ſinunt Veteres jure reprehendi, quibus tamen ea reprehenſio minimè nocet, cùm proſit iis qui eos legunt, ne imitentur, quod fugiendum eſt. Præſtaret ſanè Veteres non legi, quàm ita legi, ut iſti volunt, hoc eſt, ſine judicio; cùm eâ lectione ineptiores nos fieri neceſſe ſit. Legendi verò illi ſunt, & quidem ſtudioſè, ſi mihi creditur, ut laudanda imitemur, ignoſcenda verò fugiamus dum iis ignoſcimus; quo modo *Curtius*, aliique ſimiles, ut jam dixi, utiliſſimi legentibus erunt, nec ullo modo nocere poterunt. Hæc Invidiæ obiter reponenda cenſui, quam placare ſi nequeam, æquo animo feram; cum vitare ſeriò ſtudia Litterarum colenti non ſemper hodie liceat, uti nec olim licuit.

CAPUT II.

Quintum Curtium fuiſſe Aſtronomiæ & Geographiæ planè imperitum, ob quam imperitiam in multis peccavit.

1. UT initium faciam à rebus ipſis, quæ in *Curtii* hiſtoria meritò caſtigari poſſe videntur; quamvis cum illis non ſentiam, qui ab Hiſtorico adcuratam omnium pænè diſciplinarum, de quibus incidere poteſt ſermo, cognitionem exigunt; attamen optandum eſt ut liberaliorum plerarumque eatenus ſaltem ele-

elementa adtigerit, ut pudendam ruditatem depoſuerit, útque à gravibus peccatis, ſi fortè quidpiam ex iis delibandum ſit, cavere ſibi queat. Aut certè, ſi de iis loquendum, quæ neſcit, ab aliis, quæ dicenda ſunt, mutua ſumat oportet. Duæ autem ſunt diſciplinæ, germanæ veluti ſorores, quarum una Hiſtorico planè neceſſaria, altera ſæpe non prorſus inutilis eſt, & quas tamen vix à limine ſalutaſſe videtur *Curtius* Eæ ſunt Aſtronomia, & Geographia, quarum planè rudem ſe ſe prodit.

2. Exemplis utrumque breviter demonſtrabo; & ad Aſtronomiam quidem quod adtinet, eum planè ejus imperitum eſſe oportuit, qui credidit Lunam deficere, non modò cùm Terræ umbram ſubiret, ſed etiam cùm *Sole premeretur*. Sic autem loquitur *Curtius* * de Eclipſi Lunæ, quæ contigit cùm Alexander ad Darium, ſecundùm cum eo pugnaturus, contenderet: *Illi* (nempe Ægyptii) *qui ſatis ſcirent temporum orbes implère deſtinatas vices, Lunámque deficere, cùm aut Terram ſubiret, aut SOLE PREMERETUR, rationem quidem ipſis perceptam non edocent vulgus*, &c. Quam etiam ignorabat *Curtius*, qui ſe tamen noluiſſet, ſine dubio, cum imperito vulgo miſceri. Vult quidem *Matthæus Raderus*, *Solis preſſione* hîc intelligi ſilentia Lunæ, cum Luna Soli proxima faciem illuſtratam integram ei obvertit; ſed nemo *defectum Lunæ* hoc vocavit umquam, præter ipſum, nec, ut pu-

* *Lib. IV. C. X, 5.*

puto, *preſſionem Solis* ſitum Lunæ Soli proximum. Non eſt is ſermo Aſtronomi, ſed hominis, qui ne vocabula quidem artis norat. Silentia Lunæ nemo mirabatur, quæ ſingulis menſibus recurrunt; ſed *defectus* rariores vulgus horrebat.

3. Ex hac eadem Aſtronomiæ ignoratione, natæ ſunt deſcriptiones regionum planè falſæ; quòd neſciret ſub quo Climate ſitæ eſſent, ſeu quantùm à linea æquinoctiali diſtarent. Sic loquitur de Parapamiſadis *; *Gelidiſſimum ſeptemtrionis axem ex magna parte ſpectant. Bactrianis ad occidentem conjuncti ſunt; meridiana regio ad mare Indicum vergit.* Paullò pòſt: *vites*, inquit, *& arbores, ſi quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt; penitus hieme defoſſæ latent, cùm nive diſcuſſâ aperiri humus cœpit, cœlo ſolique redduntur. Ceterùm adeo altæ nives premunt terram, gelu & perpetuo penè rigore conſtrictæ, ut ne avium quidem feræve nullius veſtigium exſtet. Obſcura cœli veriùs umbra, quàm lux, nocti ſimilis premit terram, vix ut quæ propè ſunt conſpici poſſint.* Cetera non exſcribo, nam hæc omnem ineptiam ſuperant. Quis non dixerit à *Curtio* deſcribi *Thulen*, aut tractum ejuſmodi intra circulum arcticum ſitum, vel polo vicinum? At numquam Scythiæ ſeptemtrionales partes adiit Alexander, qui vix meridianam ejus oram adtigit; & Parapamiſadæ, Bactrianis vicini, ſunt ſub clementiſſimo Climate, quippe inter trigeſimum quartum & qua-

* *Lib. VII. c. 3.*

quadrageſimum gradum latitudinis ſeptemtrionalis ſiti, quemadmodum meridianæ partes Græciæ; in quibus ſanè multò magis timendus æſtus, quàm frigus hibernum, quod & exiguum & breve eſt. Eos tractus nunc vocant *Mawaralnahram*, quorum Metropolis eſt *Samarcanda*, atque omnium rerum copiâ abundare omnes qui adiere narrant. Aut ſi mavis magis ad ortum Paramiſadas quærere, populi erunt ad Septemtriones *Cabulis* & *Caſſemiræ*, qui ſunt montani tractus iique frigidi, & diuturnis nivibus tecti. At in montibus ipſis nemo habitat, ſed in montium convallibus, ubi tanta nix non eſt, nec diu durat; quod videmus, in noſtris oris, circa *Genevam*. Sunt illic montes ad ortum, quos *maledictos* vulgò vocant, perpetuâ nive tecti; ſed in quibus non ſunt incolæ, neque vites ullæ, ſed tantùm in vicinis campis. Prætерea ſatis liquet *Curtium* frigus intolerandum, in illis oris deſcribere, non tantùm hiemis, nivisque cauſâ; ſed quòd ita polo vicinæ ſint, ut potiùs crepuſculum illic quàm diem habeant. Qua in re planè hallucinatus eſt, cùm in illo climate noctes hibernæ non ſint longiores quàm in Italia. Quod probè obſervandum, neque enim frigus ſimpliciter, in iis locis, ſed frigus Arctoum, à longa nocte, qualis intra circulum Arcticum, ortum, reprehendimus. Verùm hac de re pluribus Gallico ſermone egimus, *Bibliothecæ Selectæ* Tom. III. p. 221. & ſeqq.. Si ſitum ſingulorum locorum adcuratiùs cognoſcere aveas, adeunda eorum Arabica de-

deſcriptio *Abulfedæ*, quæ eſt à *Joan. Gravio* edita.

4. Sed, quod omnia ἀτοπήματα multis paraſangis antecedit, idem ille *Curtius*, qui ſub benigniſſimo cœlo glacialem Zonam & tenebras Cimmerias invenit, in tractibus ad ſeptemtrionem Parapamiſadarum ſitis, torridam deprehendit Zonam. Sic enim iter Alexandri, per loca deſerta Sogdianorum, deſcribit, haud multò pòſt *: *Arenas vapor æſtivi Solis accendit, quæ ubi flagrare cœperunt, haud ſecus quàm continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde, immodico terræ fervore excitata, lucem tegit; camporúmque non alia, quàm vaſti & profundi æquoris, ſpecies eſt. Nocturnum iter tolerabile videbatur —— ceterùm cum ipſa luce æſtus oritur, omnémque naturalem abſorbet humorem ſiccitas*, &c. Non aliter potuiſſet loqui de itinere, per meridianos Perſidis tractus, aut ad Jovem Hammonem. Certè his ſimilia habet *Arrianus* Lib. VI. ubi de reditu Alexandri per ſolitudines *Gedroſorum*, qui populi meridianam Perſici Imperii oram, ad Oceanum Indicum, incolebant. Fortaſſe Gedroſos cum Sogdianis miſcuit *Curtius*, aut alium eos confundentem, nec ſatis tempora diſtinguentem ſequutus eſt.

5. Ex ignorantia Aſtronomiæ profluxerunt etiam τερατολογίαι, quas inducit dicentes Alexandri milites, ad Hypaſin fluvium: † *In alium orbem paras ire, & Indiam quæris In-*

* *Lib. VII. c.* 5. † *Lib. IX. c.* 3.

Indis quoque ignotam ; inter feras , ſerpentéſque degentes eruere ex latebris & cubilibus ſuis expetis , ut plura QUAM SOL VIDET victoriâ luſtres. Fuiſſet vix tolerabilis hyperbole , ſi dixiſſent : *quæcumque Sol videt victoriâ luſtres* at hîc Macedones timent ne abducantur in terras, quas numquam Sol vidit ; quaſi minùs , aut aliter Solem oriri vidiſſent , apud Indos, quàm apud Macedonas ! Tam abſurdè loquentes numquam induxiſſet Aſtronomiæ peritus. Nec pùtes noſtro hoc excidiſſe , placuit hæç illi ἔννοια ; iterum enim , in ſequentibus *, Macedones queruntur ſe *trahi extra ſidera & ſolem , cogíque adire quæ mortalium oculis natura ſubduxerit.* Nullum præmium ſe manere, victis tot gentibus, niſi *caliginem ac tenebras , & perpetuam noctem profundo incubantem ; repletum immanium belluarum gregibus fretum ; immobiles undas , in quibus emoriens natura defecerit.* Hæc poſſent ferri , ſi Macedones ita quererentur † poſtquàm à Caſpio Mari rectà ad Septemtriones ducti fuiſſent , per aliquot hebdomadas , & quidem circa brumam ; vidiſſent enim noctes præter modum augeri , & frigus intendi. Sed euntibus in Auſtrum , Solémque quotidie altiorem ſupra capita cernentibus , & calorem augeri ſentientibus ; ſuſpicio nulla æternæ noctis , immobilis freti , & emorientis naturæ , iis eſſe potuit. Verùm homo

* *Lib. IX. c. IV*, 18. † *Vide* Pedonis Albinovani *fragmentum , de navigatione Germanici per Germanicum Oceanum , apud* M. An. Senecam *Suaſor. I.* 2.

declamitando adſuetus tam pulcrum locum prætermittere non poterat. Conferantur hæc cum iis, quæ ex declamatoribus collegit *M. An. Seneca* Suaſoriâ primâ, & germana videbuntur, ac forſan inde expreſſa. Illic enim deliberanti Alexandro, an Oceanum navigaturus ſit, diſſuadet *Avitus* hiſce verbis: *Stat immotum mare, & quaſi, deficiente in ſuo fine naturâ, pigra moles; novæ ac terribiles figuræ, magna etiam Oceano portenta, quæ profunda iſta vaſtitas nutrit; confuſa lux altâ caligine, & interceptus tenebris dies; ipſum verò grave & defixum mare, & aut nulla, aut ignota ſidera. Oſcus* verò: *Tempus eſt*, inquit, *Alexandrum cum orbe & cum Sole deſinere*, &c. *Neſcio quid humanis natura ſubduxit oculis, extrema nox obruit. Muſa* denique: *Fœda belluarum magnitudo, & immobile profundum teſtantur, Alexander, nihil ultra eſſe quod vincas; revertere.* Quæ omnia portentoſa Aſtronomiæ non omnino imperitis, pulcra tamen ſine dubio videbantur *Curtio*; alioquin imitatus non eſſet.

6. Nec dixeris illo ævo, quo vixit *Curtius*, Aſtronomiam ſatis notam nondum fuiſſe, ut ejuſmodi errores caveri poſſent; quòd ſi ad Alexandri ætatem adſcenderimus, minorem etiam ejus fuiſſe diſciplinæ cognitionem, ideóque & *Curtium* & milites Alexandri potuiſſe, ſine dedecore, ejuſmodi ſermones habere. Fateor inter Rhetoras, Aſtronomiam vulgò notam non fuiſſe; ſed quæ ſcripſit *Ptolemæus*, non multò recentior *Curtio*, oſtendunt ſat notam fuiſſe, ut ejuſmodi ineptiæ vitari poſſent;

ſent ; neque enim *Ptolemæus* ejus ſcientiæ inventor fuit, ſed cultor dumtaxat & propagator. Nec talia dicere poterant milites Alexandri, inter quos erant Chaldæi, Ægyptiíque Aſtronomiæ periti, & vicini præterea locis, de quibus ea monſtra jactantur. Ac ſanè *Arrianus*, qui Cœnum etiam diſſuadentem Alexandro, ne ulteriùs pergeret, inducit Lib. V. ſub finem, nullas habet ejuſmodi τερατολογίας, ex ſolo cerebro otioſorum Rhetorum natas.

7. *Joſ Scaliger* de Emendat. Temporum Lib. II. p. 118. Edit. poſterioris, profert hæc verba *Curtii* Lib. VIII. c. 9. ad calcem Capitis, de menſibus Indorum : *Menſes in quinos denos deſcripſerunt dies. Anni plena ſpatia ſervantur. Lunæ curſu notant tempora, non ut plerique cùm orbem ſidus implevit, ſed cùm ſe curvare cœpit in cornua, & idcirco breviores habent menſes, qui ſpatium eorum ad hunc Lunæ motum dirigunt.* Tum ita loquitur : ſanè „ verum eſt breviores menſes eſſe, quàm a„ liorum, cùm *quinis denis* tantùm diebus „ conſtent. Sed quomodo à Luna cornicu„ lata, ſi non etiam à plenilunio alternatim ? „ & ſi à plenilunio, quomodo conſtant ea „ quæ dicit, non ab eo tempore putari, cùm „ *implevit orbem ſidus*? Quid enim aliud eſt, „ quàm à plenilunio ? Rurſus, ſi *quini deni* „ dies menſi adtribuuntur, quomodo conſtan„ ter ſervabitur ille numerus, ut tandem ra„ tiones Lunæ non labaſcant, ſi quidem Lu„ nares menſes alternis pleni & cavi? —— Si

 „ igi-

„ igitur ſemper à Luna corniculata; ergo
„ menſes non *quinis denis* diebus, ut perperam ſcribit auctor alioqui facundiſſimus; ſed
„ tricenis & undetricenis conſtabunt. *Matth. Raderus* conatus eſt *Curtii* verba ita exponere ut intelligatur hoc voluiſſe, menſem unum incipi & numerari paullò poſt Lunæ ſilentium ad plenilunium; deinde alterum à tempore, quo decreſcere Luna incipit, ad ſequens ejus ſilentium. Sanè hæc ejus debuit eſſe ſententia, ſed parum aptè eſt loquutus, cùm dixit lunam decimo ſexto die *ſe incipere curvare in cornua*; nulla enim *cornua* niſi ſeptem circiter poſt plenilunium diebus adparent. Sed & ante *Raderum Thomas Lidyatus* rem aliter interpretari conatus erat; at rectè oſtendit *Scaliger* in Prolegomenis ad *Canones Iſagogicos*, p. 11. nec à *Lidyato Curtium*, nec à *Curtio* fortè Scriptorem, quem exſcripſerat, intellectum fuiſſe. Veteres Perſæ utebantur etiam menſibus quinûm denûm dierum, & viginti quatuor habebant intra anni ſolaris circuitum, ante Mohammediſmi tempora, ut disertè teſtatur *Joannes Chardinus* Itinerar. Perſici Tom. II. p. 14. Ed. in 4.

8. Nunc ut ad Geographiam veniam, quæ, quatenus ſpectat deſcriptionem, ſitúmque regionum, notior multò erat, quàm Aſtronomia; immania etiam ſunt peccata, quæ in eam admiſit *Curtius*. Hanc verò Hiſtorico minùs utilem eſſe nemo dixerit, cùm ſine ejus cognitione, neceſſe ſit ut itinera, expeditionéſque exercituum perverſè deſcribat, & Lectorem locorum imperitum ſubinde fallat; quem-

quemadmodum facit *Curtius*, niſi Lectores à viro Geographiæ peritiore admoneantur. *Polybius* certè, antequàm manum hiſtoriæ ſuæ admoveret, luſtrare ipſe voluit loca potiſſima, de quibus erat loquuturus; ne in peccata incideret, in quæ delapſi fuerant veteres Hiſtorici, quibus minùs notus erat terrarum orbis. * Τὸ πλεῖον, inquit, τούτου χάριν ὑπεδεξάμεθα τοὺς κινδύνους καὶ τὰς κακοπαθείας, τὰς συμβάσας ἡμῖν ἐν πλάνῃ τῇ κατὰ Λιβύην καὶ κατ' Ἰβηρίαν, ἔτι δὲ Γαλατίαν καὶ τὴν ἔξωθεν ταύταις ταῖς χώραις συγκυροῦσαν θάλατταν. ἵνα διορθωσάμενοι τὴν τῶν προγεγονότων ἄγνοιαν ἐν τούτοις γνώριμα ποιήσομεν τοῖς Ἕλλησι καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης: interprete H. Caſaubono: *cùm tot pericula tantóſque ſuſcepimus labores, quantos in peregrinatione Africæ, Hiſpaniæ, item Galliæ, & maris externi, quà has regiones adluit, exantlavimus; id potiſſimùm ſpectavimus, ut Antiquorum ignorantiam harum partium corrigeremus, & illos quoque tractus noſtri orbis Græcis hominibus aperiremus.* Superiùs tranſitu Hannibalis per Alpes narrato, † ἡμεῖς. inquit, περὶ τούτων εὐθαρσῶς ἀποφαινόμεθα, διὰ τὸ περὶ τῶν πράξεων παρ' αὐτῶν ἱστορηκέναι τῶν παρατετευχότων τοῖς καιροῖς, τοὺς δὲ τόπους κατωπτευκέναι, καὶ τῇ διὰ τῶν Ἄλπεων αὐτὸς κεχρῆσθαι πορείᾳ, γνώσεως ἕνεκα καὶ θέας: *nos autem de hiſce rebus eo majore fiduciâ ſcribimus, quia ab illis hominibus eas didicimus, qui temporibus illis vivebant, & quòd loca ipſi luſtra-*

* *Lib. III. p.* 293. *Ed. Amſtel.* † *Eod. Lib. p.* 280.

luſtravimus, *qui viſendi ſtudio ac veritatis noſcendæ*, *Alpes adiimus.* Sic & *Diodorus* Siculus, initio Hiſtoriæ: μετὰ πολλῆς κακοπαθείας καὶ κινδύνων ἐπήλθομεν πολλὴν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἵνα τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ πλείστων μερῶν αὐτόπται γενηθῶμεν. πολλὰ γὰρ παρὰ τὰς ἀγνοίας τῶν τόπων διήμαρτον, οὐχ οἱ τυχόντες μόνον τῶν συγγραφέων, ἀλλά τινες καὶ τῶν τῇ δόξῃ πεπρωτευκότων: *cum multa moleſtia & periculis, peragravimus magnam Aſiæ & Europæ partem*, *ut maximè neceſſarios & pleroſque tractus ipſi videremus. Multùm enim locorum inſcitiâ peccatum eſt*, *non tantùm à vulgo Scriptorum*, *ſed à nonnullis etiam*, *qui primum gloriæ decus obtinent.* Hæc quidem non à quovis Hiſtorico exigi queant; at minimùm à *Curtio* lectam oportuit deſcriptionem Geographicam tractuum, quos ſubdidit Alexander; quales ſine dubio multæ eo ævo exſtabant, præter eas quas *Curtio* antiquiores etiamnum habemus. Nihil tamen minùs curaſſe videtur, quàm ut regionum, de quibus loquuturus erat, ſitus teneret, ſicut ex re ipſa liquebit.

9. *Claudius Salmaſius* Exercitationum Plinianarum Cap. XL. pag. 582. Ed. Ultrajectinæ, dudum obſervavit *Curtium nugari* (Lib. III. c. 1.) *qui Lycum & Marſyam confundit*, *cùm Marſyas Apameam adluat*, *vel interfluat*, *Lycus Laodiceam.* Sed in ſitu minorum fluviorum erranti venia debetur, quæ vix concedatur aliis erroribus, quibus ipſa Geographiæ elementa convelluntur. Audi hac de re *Lucianum*

cianum de conſcribenda Hiſtoria: τὸ καὶ περὶ τοὺς τόπους αὐτοὺς ψεύδεσθαι, οὐ παρασάγγας μόνον, ἀλλὰ καὶ σάθμους ὅλους, τίνι τῶν καλῶν ἔοικεν; *Etiam circa locos ipſos mentiri, non paraſangas tantùm, ſed & integras manſiones, cuinam egregiorum* (hiſtoricorum) *ſimile eſt*? Sic loquitur *Curtius* de ſitu celeberrimi Hammonis Oraculi, qui notiſſimus fuit, ut liqueat illi ignota fuiſſe & Clima cœli, & vicinorum ſedes: * *Cœli mira temperies, verno tempori maximè ſimilis, omnes anni partes pari ſalubritate percurrit.* Quis niſi planè ἀγεωγράφητος ignorat eam non eſſe temperiem interioris Libyæ, circa vigeſimum octavum gradum latitudinis ſeptemtrionalis? At præſentiæ Dei miraculum hoc tribuebatur à nonnullis Scriptoribus; quos ſequutus pueriliter *Curtius*, qui non veriſſima, ſed παραδοξότατα ſolet ſeligere. Similia etiam † *Diodorus* Siculus, ex iiſdem fortè Scriptoribus, hauſerat. Sed *Arrianus*, haud paullò acutiore judicio præditus, quàm uterque, ‡ ejuſmodi nugas omittit.

10. Sic verò deſcribit *Curtius* finitimarum gentium ſitum: Accolæ *ſedis ſunt ab oriente proximi Æthiopum; in meridiem verſus Arabes ſpectant, Troglodytis cognomen eſt, quorum regio uſque ad rubrum mare excurrit. At quà vergit ad occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Scenitas vocant; à Septemtrione Naſamones*

* *Lib. IV. C. VII*, 17. † *Lib. XVII. p.* 527.
‡ *Initio Lib. III.*

nes ſunt, *Gens Syrtica*, *navigiorum ſpoliis quæſtuoſa*; *quippe obſident littora*, *& æſtu deſtituta navigia*, *notis ſibi vadis*, *occupant.* Inſpiciantur *Ptolemæi* Alexandrini, ac proinde eorum locorum peritioris, tabulæ, & adparebit ad Orientem vicinos fuiſſe Nitriotas populos, & Oaſitas Nomos, deinde ſuperiorem Ægyptum, ac tandem Arabas, qui Troglodytæ dicebantur, quos malè ad meridiem collocat *Curtius*, & amplioris æquo tractûs incolas facit. Ad meridiem erant primùm Libyes, deinde remotiores Æthiopes. Ad occidentem incolebant Naſamones, qui an vagarentur ad Syrtes uſque neſcio. Ad ſeptemtrionem erant Libyes, Ægyptiis vicini, qui tractum maritimum inter Alexandriam & Cyrenas porrectum occupabant. Paullò aliter *Diodorus*, ſed tamen ad hæc magis accedit, quàm ad Curtianam Geographiam: περιοικοῦσι κατὰ τὴν μεσημβρίαν καὶ δύσιν Αἰθίοπες, κατὰ δὲ τὴν ἄρκτον Λιβύων νομαδικῶν ἔθνος, καὶ τὸ πρὸς τὴν μεσόγειον ἀνῆκον τὸ τῶν Νασαμώνων ὀνομαζόμενον ἔθνος: *circum habitant ad meridiem & occaſum Æthiopes*; *ad ſeptemtrionem Libyum gens erratica*, *ad mediterraneum verò tractum porrecta gens quæ dicitur Naſamonum.* Poſtrema verba minùs adcurata ſunt, nam mediterraneus tractus & meridianus idem ſunt, & Naſamones potiùs ad occaſum erant collocandi; ne jam dicam à *Diodoro* omiſſos orientales Hammonis adcolas.

11. Non peritiùs deſcribit *Curtius* iter Alexandri ex Aſſyria Babylonem verſùs, decurſum-

ſumque Tigris & Euphratis. Poſtquàm narravit Arbela ab Alexandro capta fuiſſe, docet hinc profectum exercitum rectà Babylonem duxiſſe, ejúſque itineris deſcriptionem ita orditur : * *Euntibus à parte læva, Arabia odorum fertilitate nobilis regio, campeſtre iter eſt.* Manifeſtum eſt *Curtium* deſignare Arabiam Euphrati proximam, quam perperam exiſtimat eſſe odoriferam illam, ſeu quæ *Felix* dici ſolet; cùm ſit *Arabia deſerta.* Deinde falsò *à læva euntibus*, ex Aſſyria, nempe, Babylonem, Arabiam collocat; cùm ſit Arabia deſerta ad dextram, procul verò ad meridiem aromatifera. Præterea cùm Alexander Darium viciſſet ad Arbela, trans Tigridem, ad ortum, ſi *rectà*, ut ait *Curtius*, illinc ivit Babylonem; potiùs per Aſſyriam ad Tigridem iter fecit, quem trajecit, deinde per Meſopotamiam Babylonem tetendit; unde ad meridiem progredienti procul abeſt ad dextram Arabia. Non diſſimulabo tamen, *Xenophontis* tempore, oram Meſopotamiæ ad Euphratem *Arabiam* etiam dictam fuiſſe & ut odoriferam deſcriptam, ut ex Lib. I. Exped Cyri c. V, 1. liquet. Sed idem *Xenophon* à ſeptemtrionibus ad Auſtrum per eam progredientibus Euphratem ait fuiſſe ἐν δεξιᾷ *ad dextram.* Scio eſſe qui *Aturiam* hîc ſcribi velint, ſed *Aturia*, ſeu *Aſſyria*, potiùs erat ad dextram quàm ad *lævam* Babylonem Arbelis euntibus, & mentio odorum de Arabiâ agi oſtendit.

12. De

* *Lib. V. C. I. 11.*

12. De Tigri & Euphrate, paullò pòſt ita loquitur: *Ipſi amnes ex Armeniæ montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt —— Iidem, cùm Mediæ & Gordianorum terras ſecare cœperunt, paullatim in arctius coëunt*, &c. Poteſt hoc dici de Gordiæorum ſolo, at de Media dici non poteſt; quam non modò Euphrates nequaquam adtingit, ſed ne Tigris quidem, qui magis ad Orientem fluit, quàm Euphrates. Adluit Tigris occidentales partes Aſſyriæ, ſed aliquot dierum itinere, à Medorum finibus, abeſt. Scio *Diodorum* Siculum, Lib. II. dicere hos fluvios * ἐνεχθέντας διὰ Μηδίας καὶ Παραιτακηνῆς ἐμβάλλειν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν: *delatos per Mediam & Parætacenen, incidere in Meſopotamiam.* Sed non minùs errat, omniúmque Geographorum veterum & recentiorum auctoritate facilè poteſt confutari. *Parætacenen* ſeptemtrionalem tractum Perſidis vocat *Ptolemæus*, quò uſque porrectum fuiſſe Tigrim nemo ſomniavit.

13. Ut decurſum duorum nobiliſſimorum fluviorum multò ampliorem facit *Curtius*, quàm eſt: ſic & tractus terrarum nimiùm interdum amplificat, ut cùm de Bactriana ita loquitur: † *Inflabat impios animos regio cui præerant, armis, viríſque & ſpatio locorum nulli earum gentium ſecunda, tertiam partem Aſiæ tenet.* Quod nemo Geographorum ſomniando cogitavit, nemo, præter noſtrum, ſcripſit.

14. Sed

* *Pag.* 99. *Ed. Rhodom.* † *Lib. V. C. X*, 3.

14. Sed longè maximus error *Curtii* in eo ſitus eſt; quòd *Pontum Euxinum* ſubinde miſcet cum mari *Caſpio*, & *Caucaſum* cum *Parapaniſo* vel *Parapamiſo*; ex quo errore factum eſt; ut ſitum vicinorum omnium locorum confuderit. Scio eum à Græcis nonnullis Scriptoribus, qui haud aliter errarant, deceptum fuiſſe; ſed niſi imperitus Geographiæ fuiſſet, numquam ſibi tam turpiter imponi paſſus eſſet. Certè *Eratoſthenes* Cyrenæus hunc eorum, qui res geſtas Alexandri ſcripſerant, errorem dudum rectè animadverterat; cui mirum eſt *Arrianum*, judicii ceteroqui ſubacti Hiſtoricum, cùm res eſſet manifeſta, veritum eſſe adſentiri. Dicebat *Eratoſthenes*, Macedonas, ut æquarent Alexandrum Baccho & Herculi, finxiſſe eum loca victoriis emenſum eſſe, quæ illi adierant; * τὸν δὲ Καύκασον τὸ ὄρος ἐκ τοῦ Πόντου εἰς τὰ πρὸς ἕω μέρη τῆς γῆς καὶ τὴν Παραπαμισαδῶν χώραν, ὡς ἐπὶ Ἴνδους, μετάγειν τῷ λόγῳ τοὺς Μακεδόνας, Παραπάμισον ὄντα τὸ ὄρος αὐτοὺς καλοῦντας Καίκασον, τῆς Ἀλεξάνδρου ἕνεκα δόξης, ὡς ὑπὲρ τὸν Καύκασον ἄρα ἐλθόντα Ἀλέξανδρον: *Caucaſum verò montem ex Ponto ad orientales terræ partes & Parapamiſadarum regionem, ad Indos, nimirum, Macedonas ſuis ſermonibus transferre, & Parapamiſum montem Caucaſum vocare, in Alexandri gloriam, ut pote qui Caucaſum ſuperarit.* Similia animadvertit *Strabo*, Geographiæ Lib. XI. p. 348. Ed. Genevenſis Caſaubonianæ.

15. Ex hoc uno errore multi, ut dixi, pro-

* *Apud* Arrianum *Lib. V. p.* 102. *Ed.* Hen. Stephani.

fluxerunt, quaſi ex illo fonte ſcaturientes, qui paſſim, apud *Curtium*, adtendentibus occurrent. Aliquot tantùm exempla proferemus, ex quibus facilè de ceteris judicium feretur. Ideò Darius, in alteris ad Alexandrum * litteris, rhetorico fumo, non regiâ gravitate, refertis, inducitur dicens *transeundum eſſe Alexandro Euphratem*, *Tigrim & Araxem*, quaſi *Araxes* eſſet remotior ad orientem, quàm Tigris; cùm ſit Armeniæ fluvius, in mare Caſpium ab occaſu influens, ad meridiem Caucaſi. Si Perſidis fluvius intelligeretur, nimis tenuis eſſet, quàm ut cum *Tigride* & *Euphrate* conjungeretur. Paullò pòſt, idem Darius, ex Perſarum Rege in declamatorem Aſiam ignorantem ſubitò mutatus, quærit ab Alexandro, quando aditurus ſit *Sogdianos & Arachoſios*, *nomine tantùm notos*, *ceterásque gentes ad Caucaſum & Tanaim pertinentes*; cùm Darius non multò minùs abeſſet à Caucaſo & Tanaï, quàm Alexander. Sed quia notum erat Tanaïm eſſe ultra Caucaſum ad Septemtriones, tranſlato hoc monte ad Bactrianæ fines, fuit etiam invitâ naturâ, derivandus illuc Tanaïs. Indidem † *Cercetæ*, *Moſyni & Chalybes*, populi ad ortum Ponti Euxini, meridiémque Caucaſi ſiti, à *læva ſunt* Hyrcanis; *ab altera parte Leucoſyri*, hoc eſt, Cappadoces. Hinc inter probabiles opiniones refertur eorum ſententia, qui in Caſpium mare ‡ *Mæotin paludem cadere putant.* Viciſſim fluvios

* *Lib. VI. c. IV*, 4. † *Lib. VI, C. IV*, 17.
‡ *Ibid.* 18.

fluvios & tractus Aſiæ minoris, ad meridiem Ponti Euxini ſitos, transfert in ſuperiorem Aſiam, meridianáſque Caſpio mari plagas. * *Hyrcaniæ*, inquit, *finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem, Themiſcyræ incolentium campos.* Quem fluvium, quámque urbem Cappadociæ eſſe nemo neſcit. Tum quaſi hæc regio & Colchis eadem eſſet, ſubdit: *Reginam habebant Thaleſtrim omnibus inter Caucaſum montem & Phaſim amnem imperitantem*; quo tamen in loco, verum Caucaſo ſitum ſervat. Alibi, ſimili errore, dicit † Arachoſiorum *regionem ad Ponticum mare pertinere.*

16 Non multò pòſt, poſtquàm deſcripſit Parapamiſadarum gentem, haud multò aliter ac Laponiam hodie deſcribunt, ut jam antea diximus, ait ‡ inde agmen proceſſiſſe ad *Caucaſum*; *cujus dorſum*, inquit, *Aſiam perpetuò jugo dividit. Hinc ſimul mare, quod Ciliciam ſubit, illinc Caſpium fretum, & amnem Araxem aliáque regionis Scythicæ deſerta ſpectat.* Manifeſtò miſcet *Caucaſum* cum monte *Tauro*, ut inſpectæ quævis tabulæ docebunt; ſed *Araxis* fluvii hîc ſuo loco meminit, cùm alibi de eo loquatur, quaſi ultra Tigrim eſſet. Poſtea tamen diſtinguit: *Taurus*, inquit, *ſecundæ magnitudinis mons committitur Caucaſo, à Cappadocia ſe adtollens Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungitur.* In ſequentibus miro errore, *Caſpium* mare ab *Hyrcano* diſtin-

* *Cap. V*, 24. † *Lib. VII. C. III*, 4. ‡ *Ibidem.* 19.

diſtinguit. * *Aſiæ*, inquit, *omnia ferè flumina, alia in Rubrum, alia in Caſpium mare, alia in Hyrcanum & Ponticum decidunt.* Mox † à Pontico mari, quaſi Bactrianæ vicino, ventos in eam regionem ſpirare ait, & quidquid ſabuli in campis jacet converrere.

17. Superato *Oxo*, quem ab ortu in Caſpium mare incidere notum eſt, Alexander procedit ad *Tanaïm* amnem, quaſi nullus eſſet propior fluvius. Néve dubitare poſſimus propriè dictum Tanaïm intelligi, narrat noſter ab Alexandro miſſum Penidam quemdam ex amicis, ad eos Scythas qui Europam incolunt, denunciaturum ne Tanaïm amnem regionis, injuſſu regis, tranſirent. ‡ Ex tota narratione liquet *Curtium* exiſtimaſſe Tanaï Bactrianam à Scythia ſeparari; adeóque ingens illud ſpatium, quod à palude Mæotide ad Iaxartum fluvium, Caſpio mari influentem ab ortu, porrigitur, pro nullo habuiſſe; quo errore, major admitti non poterat; nec plures quæremus. Excuſare fortè quis tentet *Curtium*, exemplo Græcorum, quos ſequutus erat; quod elevat quidem culpam, ſed non tollit; nam non eſt Hiſtorici exſcribere quæcumque ab aliis ante ſe ſcripta ſunt, ſine examine. *Arrianus* ſaltem ſub finem Lib. III. ſignificat poſtquàm nomen Tanaïs adhibuiſſet, alium eſſe Tanaïm ab eo, qui aquas in Mæotin paludem evolvit. Præterea ex adlatis,

* *Ibidem.* 21. † *Cap. IV.* 27. *ubi iter facientibus per Bactrianam aptat quæ de Libya dicuntur.*
‡ *Capp. V, VI, VII, & VIII.*

tis, manifeſtò liquet *Curtio* nullam planè fuiſſe cognitionem ſitûs horum locorum, atque ab illo vera falſis perpetuò ferè miſta fuiſſe. Fuerunt etiam qui emendationibus, aut potiùs violentis depravationibus, tentarint *Curtium* cum veriore Geographia in concordiam redigere; quaſi quiſpiam de ejus, hac in parte, imperitia dubitare poſſit, aut liceat tot loca, invitis omnibus Manuſcriptis, emendare! Certè ſi hoc liceret, paſſim legeremus apud Veteres, Criticorum operâ, non quæ illi ſcripſerant, ſed quæ ſcribere debuerant, aut quæ debuiſſe viderentur hodiernis Criticis.

CAPUT III.

A Q. Curtio malè eligi, quæ ſequatur, & fabulas ſubinde deſcribi.

I. CONQUERITUR alicubi *Arrianus*, οὐδὲ τοὺς πάνυ πιστοὺς εἰς ἀφήγησιν καὶ ξυγγενομένους ἐν τῷ τότε Ἀλεξάνδρῳ, ὑπὲρ τῶν γνωρίμων τι καὶ οὐ λαθόντων σφᾶς ὅπως διεπράχθη, ξύμφωνα ἀναγράψαι: *ne fide quidem digniſſimos, ad narrationem quod attinet, & qui tunc Alexandri comites fuerunt, de rebus notis, neque ipſis, quomodo ſint geſtæ, latentibus convenientia ſcripſiſſe.* Quod, ex *Ariſtobuli* & *Ptolemæi* hiſtoriis prolato exemplo, probat. Nec quiſquam eſt, qui tempus aliquod in legendis Hiſtoriis

riis poſuerit, cui plura ſimilia non occurrerint.

2. Sunt autem duo genera hominum, qui ex antiquis monumentis Hiſtorias contexere, ſeu, ut loquitur initio Hiſtoriæ *Herodianus*, πάλαι γεγονότων μνήμην ἀνανεώσασθαι, *olim geſtorum memoriam renovare* adgrediuntur. Alii, quantùm licet, veritatem expiſcari conantur, & diligenter omnia expendunt; ut veriſimillimam ſequantur narrationem, cùm non licet res exploratas proferre. Alii verò de veritate non multùm laborantes ea eligunt, quæ maximè mirabilia videntur; quia faciliùs exornari poſſunt, & grandiori orationi materiam ſuppeditant. Hi, ut egregiè idem Hiſtoricus, παιδείας κλέος ἀΐδιον μνώμενοι, ὅπως μὴ σιωπήσαντες λάθοιεν εἰς τὸν πολὺν ὅμιλον ἀριθμούμενοι, τῆς μὲν ἀληθείας ἐν ταῖς ἀφηγήσεσιν ὠλιγώρησαν, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐπιμελήθησαν φράσεώς τε καὶ εὐφωνίας. θαῤῥοῦντες ὡς εἴ τι καὶ μυθῶδες λέγοιεν, τὸ μὲν ἡδὺ τῆς ἀκροάσεως αὐτοὶ καρπώσονται, τὸ δὲ ἀκριβὲς τῆς ἐξετάσεως οὐκ ἐλεγχθήσεται: hoc eſt, interprete *Ang. Politiano*: *dum famam eruditionis adfectant, noménque ſuum conantur ab injuria oblivionis adſerere, minùs ſanè multam in veri perveſtigatione; quàm in exornanda componendaque oratione, induſtriam poſuerunt; rati, ſcilicet, neque ſi quid, in rebus à ſuo ſæculo remotiſſimis, falſi proderetur poſſe refelli, & ſe tamen ſuavitate narrationis, ampliſſimum laboris, ingeniíque ſui fructum percepturos.*

3 In poſteriorum numero fuiſſe *Q. Curtium* res ipſa oſtendit, etiam me tacente.

Pau-

Pauca dumtaxat exempla proferam, ceteris diligentiæ Lectoris, qui rem penitiùs cognoſcere avebit, relictis. In plerìſque præliis, in quibus victores fuere Macedones, numerum hoſtium occiſorum planè incredibilem profert, præſertim ſi cum paucitate Macedonum, quos in iis cecidiſſe narrat, comparetur. In prælio ad Iſſum commiſſo, * *cæſa ſunt Perſarum peditum centum millia, decem verò millia interfecta equitum.* Incredibilis per ſe eſt ille numerus, nam quamvis Perſæ nequaquam eſſent, fortitudine aut ſcientiâ militari, æquiparandi cum Macedonibus, attamen non erant planè pecudes. Incredibilior erit, ſi, ut dicit *Curtius*, *ex parte Alexandri quatuor & quingenti* dumtaxat *ſaucii fuere, triginta omnino & duo ex peditibus deſiderati, equitum centum quinquaginta interfecti.* Ut hoc eſſet, oportuiſſet gladios Perſarum fuiſſe ligneos, nec ulla tela cuſpidibus ferreis præfixa; aut Macedonas Vulcaniis armis fuiſſe tectos, ad quæ accidentia aut impacta mortalium fabrorum opera illico frangerentur; Macedonum verò gladios & tela non modò duriſſimo chalybe fabrefacta, ſed numquam fruſtra mota, aut conjecta. Nam ipſe *Curtius* docet circa Darium memorabilem editam fuiſſe pugnam, ſtrenuéque certaſſe cùm Oxathrem Darii fratrem, tum Satrapas plures; atque in dextro cornu, primùm Perſas equites ſuperiores fuiſſe. Erant præterea triginta millia

* *Lib. III. C. XI, 27.*

Græcorum, *qui haud ſanè fugientibus ſimiles evaſerunt.* Quis credat Perſis & Græcis non fictè, certè per breve tempus, pugnantibus, occiſos dumtaxat ducentos Macedonas? Fateor ab aliis Hiſtoricis non multò minorem numerum Perſarum cæſorum, nec majorem mortuorum Macedonum proditum eſſe; ſed erat adcuratioris Hiſtorici non facilè iis credere, aut ſi nihil veriſimilius occurreret, obiter ſignificare ſibi videri non ex vero numerum illum cæſorum ſcriptum eſſe. Certè * *Arrianus* ait quidem Perſarum cæſas fuiſſe decem myriadas, inter quas myriada equitum recenſet; ſed eorum qui perierunt è Macedonibus numerum non init, ſine dubio quia eum pudebat ſtultitiæ eórum, qui ducentos aut trecentos dumtaxat Macedonas cecidiſſe ſcripſerant.

4. In altero prælio, quo Alexander Darium prorſus debellavit, & in quo acriùs multò pugnaſſe dicuntur Perſæ, † *cecidere*, ut ait *Curtius*, *Perſarum*, *quorum numerum definire potuerunt victores*, *millia* XL *Macedonum minùs quàm trecenti deſiderati.* Hæc quoque ſunt incredibilia, quamvis non uſque adeò à veriſimilitudine abeant ac priora. At dignus eſt & ipſe ‡ *Arrianus*, qui irrideatur, cùm, nullâ additâ ſignificatione judicii ſui, dicat narrari triginta myriadas Perſarum interfiſſe, Macedonum verò ſummùm centum. Sed rariùs ita peccat, neque ex hoc pecca-

to,

* *Sub finem Lib. II.* † *Lib. IV. C. XVI. 26.*
‡ *Lib. III. p. 63.*

to, de reliqua ejus hiſtoria, judicium ferri debet.

5. Verùm *Curtius* non modò in prœliis Perſarum & Macedonum contra Lacedæmonios, quæ narratur initio Lib. VI. Quamvis pars deſcriptionis ejus prœlii interciderit, adparet tamen ex iis quæ ſuperſunt, Lacedæmonios diu victoriam dubiam feciſſe Macedonibus, ac proinde multos nequaquam cecidiſſe. Quinimò Laconum virtutem ut pingeret *Curtius*, rhetoricos omnes colores abſumſit; attamen poſt tam pertinax prœlium, *cecidere*, inquit, *Lacedæmoniorum V. millia & CCCLX, ex Macedonibus haud ampliùs* CCC. Nemo hæc tulerit, qui ſciverit quâ audaciâ, & pertinaciâ pugnare ſolerent Lacedæmonii; hoc eſt, qui non fuerit in Græcorum Hiſtoriis planè tiro. *Diodorus* certè Siculus, cùm de numero Lacedæmoniorum & ſociorum cæſorum conſentiat propemodum cum Scriptoribus, quos ſequutus eſt *Curtius*, nam ſexaginta duntaxat viros numero adlato detrahit, ait cecidiſſe * τῶν μετ' Ἀντιπάτρου τρισχιλίους καὶ πεντακοσίους, *ter mille quingentos.* Crederem emendandum hinc *Curtium*, niſi ex multis aliis locis conſtaret hominem παράδοξα ſtudiosè eſſe ſectatum, quæ certè loca emendari omnia nequeunt.

6. Visne ſcire, quâ lege hoc ſibi licere exiſtimarit *Curtius*? Audi *Ciceronem* ingenium & conſuetudinem Rhetorum, qui Hiſtorias ſcrip-

* *Lib. XVII. p. 357.*

titabant, pulcherrimè deſcribentem: * *Conceſſum eſt*, inquit, *Rhetoribus ementiri in Hiſtoriis, ut aliquid dicere poſſint argutius*; § *ut enim tu nunc de Coriolano, ſic Clitarchus, ſic Stratocles de Themiſtocle finxit. Nam quem Thucydides, qui Athenienſis erat & ſummo loco natus, ſummúsque vir & paullò ætate poſterior, tantùm mortuum ſcripſit, & in Attica clam humatum; addidit fuiſſe ſuſpicionem veneno ſibi conſciviſſe mortem; hunc iſti ajunt, cùm taurum immolaviſſet, excepiſſe ſanguinem paterâ, & eo poto mortuum concidiſſe. Hanc enim mortem Rhetoricè & Tragicè ornare potuerunt; illa mors vulgaris nullam materiem præbebat ad ornatum.*

7. Non alia de cauſa, *Curtius* fabulas, quas in antiquioribus Scriptoribus inveniebat, & quas Veri amans Hiſtoricus aut prætermiſiſſet, aut commemoratas arguiſſet mendacii, avidè adripuit, & pro veris magnificâ oratione deſcripſit. Ejuſmodi eſt fabula, quâ Thaleſtris Amazonum Regina dicitur ad Alexandrum iviſſe, prolis ſuſcipiendæ cauſâ, quam fabulam ſeriò narrat *Curtius* ‡: *Erat*, inquit, *Hyrcaniæ finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem, Themiſcyræ campos incolentium. Reginam habebant Thaleſtrim, omnibus inter Caucaſum montem, & Phaſin amnem imperitantem.* Peccata hîc ſunt, ut antea oſtendimus, immania in Geographiam, eóque abſurdiora, quòd ipſum iter Alexandri, ut à *Cur-*

* *In Bruto, num.* 42, 43. § *Loquitur Atticus, reſpiciúque ad id quod Cicero dixerat de morte Coriolani.* ‡ *Lib. VI. c.* 5.

Curtio narratur, eum in rectam viam revocare debuerat, adeóque docere inane eſſe quod de Amazonibus jactabatur; nam ſi Phaſis & Caucaſus ad ortum Hyrcaniæ fuiſſent, & interjectus tractus paruiſſet Thaleſtri; Alexandrum, in Bactrianos & Sogdianos euntem, neceſſe erat per ejus fines tranſire, & ab ea auxiliares copias expoſcere, ut vicinis ejus bellum inferret; quod tamen factum non eſſe liquet, ex ipſius *Curtii* narratione, in qua nulla Amazonum poſtea mentio.

8. Pergit tamen *Curtius*, his verbis: *Hæc, cupidine viſendi regis accenſa, finibus regni ſui exceſſit* (in Hyrcaniam iter, illic enim erat tunc Alexander) *& cùm haud procul abeſſet præmiſit indicantes veniſſe Reginam, adeundi ejus cognoſcendíque avidam. Protinus factâ poteſtate veniendi, ceteris juſſis ſubſiſtere,* CCC *feminis comitata proceſſit.* Cetera non deſcribam, legent ea qui volent in *Curtio.* Non oſtendam etiam eſſe fabulam; qui enim illico rem non olfacit naſo caret, nec dignus eſt quem ad rectiorem ſententiam revocemus. Fabulæ hujus originem oſtendit olim pater meus, *Quæſtionum Academicarum* II. quam, ſi videatur, adito.

9. Fabuloſa etiam ſunt, quæ de perturbatione & metu Macedonum tumidè narrantur, * cùm primùm æſtum Oceani vidiſſent; nam res erat Græcis jam dudum nota, ut ex *Herodoto* aliiſque Scriptoribus, qui ante Alexandrum vixerunt, liquet. Præterea à Perſis, qui

* *Lib. IX. c. 9.*

qui ad Oceanum uſque incolebant, erántque in exercitu Alexandri, poterant moneri Macedones. Huc etiam accedit quòd æſtus in mari Indico exiguus ſit, nec tantos tumultus creare poſſit. Facilè equidem crediderim reciprocum Oceani æſtum Macedonibus admirationi fuiſſe, ſed tantas turbas feciſſe, quantas deſcribit *Curtius*, quæ jam dixi me non patiuntur credere. At ſi rem ex vero narraſſet, inutilis fuiſſet omnis ille rhetoricus fucus, quo eam incruſtavit; & bella occaſio prætermiſſa oſtentandi, in deſcriptione inanis metûs, ingenii. Nemo etiam legiſſet piſces, mari deſtitutos, per ſiccum ſolum ambulantes. *Belluæ quoque*, inquit noſter, *fluctibus deſtitutæ terribiles vagabantur.*

10. Non verius eſt quod habet, ad calcem totius operis, de cadavere Alexandri: *Septimus*, inquit, *dies erat, ex quo corpus regis jacebat in ſolio* —— *Et non aliis, quàm Meſopotamiæ regione, fervidior æſtus exſiſtit, adeò ut pleraque animalia, quæ in nudo ſolo deprebendit, exſtinguat; tantus eſt vapor ſolis & cœli, quo cuncta velut igne torrentur.* —— *Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit; nullâ tabe, ne minimo quidem livore, corruptum videre qui intraverant. Vigor quoque, qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat vultum.* Mendacia hæc ſunt adulatorum Alexandri etiam mortui, aut declamatorum figmenta; ut omnia in Alexandro inuſitata viderentur, útque mors ejus Tragicè ac Rhetoricè ornari poſſet. Liquet hoc ex collatione aliorum Hiſtoricorum, quam ſuppeditabit

Joan.

Joan. Freinſhemius. Addendum his ſilentium *Arriani*, qui in hiſce adcuratiſſimus eſt.

11. At hoc *Curtius*, inquies, habuit ex aliis; quos etiam laudat *Plutarchus*. Non diffiteor, neque hoc etiam reprehendo, quòd ſcripſerit id quod ab aliis proditum reperiebat; verùm hîc additum oportuit quod alia de re dicit *Arrianus*: * ταῦτα ἐμοὶ, ὡς μὴ ἀγνοεῖν δόξαιμι μᾶλλον ὅτι λεγόμενά ἐστιν, ἢ ὡς πιστὰ ἐς ἀφήγησιν, ἀναγεγράφθω: *Quæ quidem à me, potiùs ne videar ignorare dicta eſſe, quàm ut fide & narratu digna, ſcripta ſunto.* Non diſſimulandum tamen *Curtium* alicubi ſignificaſſe ſe non omnia credidiſſe, quæ ſcriberet; verùm frequentiùs hoc dictum oportuit, quemadmodum ab *Arriano* prudenter factum eſt; iiſque potiſſimùm locis, quæ adtulimus, ſubjici debebat monitum illud, quod alibi legitur: § *PLURA tranſcribo quàm credo; nam nec adfirmare ſuſtineo de quibus dubito, nec ſubducere quæ accepi.* Quod ſi factum eſſet à noſtro, ejus diligentiam laudaremus; nec fidem ac judicium requireremus.

* *Lib. VII. ſub finem.* § *Lib. IV. c. 1, 34.*

C A-

CAPUT IV.

A Q. Curtio nonnulla malè deſcripta eſſe, alia repugnantia prodita.

1. IN deſcriptione falcatorum curruum, quibus utebantur Perſæ, hæc habentur: *Ex ſummo temone haſtæ præfixæ ferro eminebant; utrimque à jugo ternos direxerant gladios*; quæ facilè poſſunt intelligi, ſed ſequuntur verba difficillima, niſi à proprietate vocum multùm recedamus, intelligamúſque non tam quod dixit, quàm quod dicere voluit Curtius: *& inter radios rotarum plura ſpicula eminebant in adverſum; aliæ deinde falces ſummis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demiſſæ, quidquid obvium, concitatis equis, fuiſſent amputaturæ.*

2. *Inter radios*, ſi propriè loquamur, nihil poteſt *eminere*, quod motum currûs non ſufflaminet. Præterea quid ſibi vult, *in adverſum*? An poterant eminere *ſpicula*, nec tamen in *adverſum* eſſe directa? Deindè quid ſunt *ſummi rotarum orbes*? Eſtne ſumma pars *apſidis*, vel *canthi*? Sic videtur. Sed in rotæ cantho, neque ſumma pars eſt, neque infima, dum rota movetur; quia vicibus, omnes canthi partes ſunt ſummæ & infimæ. Sic tamen intellexit rem *Curtius*, ut ſequentia oſtendunt: *& aliæ in terram demiſſæ.* Sed quomodo ex cantho rotæ potuerunt *demitti* fal-

falces *in terram*, quæ ejus motum non impedirent? Igitur verè judicavit * *Joan. Scheſferus*, hanc deſcriptionem eſſe impeditiſſimam; qui rectè etiam neque *Godeſc. Stevechium*, neque *Matth Raderum* potuiſſe pingere currus, ex deſcriptione *Curtii*, oſtendit.

3. Sed omnino videtur deſcriptionem currûs falcati, ad poſteriorem partem quod adtinet, non ſatis intellexiſſe *Curtius*, undecumque eam ſumſerit. Oportuit dicere non *inter radios eminuiſſe ſpicula*, ſed ex cantho, ſeu apſide rotæ; deinde ex ſummo axe geminas emiſſas falces, unam directam juxta longitudinem axis, aliam ex axe tranſverſim ad terram demiſſam. Falces & ſpicula è rotis vel axe eminentia, & falx deorſum ex axe demiſſa, non modò erant ad ſecanda, lacerandáque obvia quæcumque ſtarent; ſed etiam ad eos, qui in tumultu, curruum impreſſione creato, hinc atque inde non procul cecidiſſe poterant, etiam jacentes abſcindendos.

4. Ut conſtet hanc fuiſſe falcatorum curruum formam, aut ſimilem, duorum Scriptorum, Latini alterius, alterius Græci verbis eos deſcribemus. Sic ergo de iis loquitur *Livius*, Lib. XXXVII. c. 41. *Falcatæ quadrigæ* ——— *armatæ in hunc maximè modum erant. Cuſpides circa temonem, ab jugo, decem cubita exſtantes velut cornua habebant, quibus quidquid obvium daretur transfigerent;* &

* *De re Vehiculari Lib. II. c. 15.*

& in extremis jugis binæ circa eminebant falces, altera æquata jugo, altera inferior in terram devexa; illa ut quidquid ab latere objiceretur abſcinderet, hæc ut prolapſos ſubeuntéſque contingeret. Pro hiſce quatuor falcibus, *Curtius* habet *ternos gladios*, minùs quàm falces timendos. Cetera ita deſcribit: *Item ab axibus rotarum utrimque binæ, eodem modo diverſæ, deligabantur falces.* Hoc voluit *Curtius*, his verbis: *aliæ deinde falces in ſummis*, &c. ſed quæ abſurda ſunt, niſi ex *Livio* intelligantur. *Diodorus* verò Siculus, de his ipſis curribus falcatis, ita loquitur * Lib. XVII. Τούτων ἑκάστου (ἅρματος δρεπανηφόρου) παρ' ἑκάτερον τῶν σειροφόρων ἵππων ἐξέκειτο προσηλωμένα τῷ ζυγῷ ξυστρα παραμήκη τρισπίθαμα, τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἀκμῆς πρὸς τὴν κατὰ πρόσωπον ἐπιφάνειαν: *ex ſingulis enim, juxta equum utrumque funalem; ſpicula jugo adfixa, trium ſpithamarum longitudine, prominebant; acie in adverſam (hoſtium) faciem converſâ.* Hæc reſpondent priori parti deſcriptionis Curtianæ, ſequentia verò poſteriori: πρὸς δὲ ταῖς κατακλισέσι τῶν ἀξόνων ἐπ' εὐθείας, ἄλλα δύο, τὴν μὲν τομὴν ὁμοίαν εἴχοντο πρὸς τὴν κατὰ πρόσωπον ἐπιφάνειαν τοῖς πρότερον, τὸ δὲ μῆκος μείζω καὶ πλατύτερα· συνήρμοστο δὲ ταῖς τούτων ἀρχαῖς δρέπανα: *in inflexionibus verò axium* (hoc eſt, ſub ipſo curru, quo loco axes currum ſuſtinent) *alia duo ſpicula hærebant in rectum; quæ eodem modo*

* Pag. 530.

do habebant aciem faciei hoſtium obverſam ac priora, ſed longiora & latiora erant. Aptatæ etiam erant horum initiis falces, hoc eſt, ſummis axibus. Crediderim hæc, aut ſimilia, à *Curtio* non ſatis intellecta, præbuiſſe ei deſcriptionis abſurdæ occaſionem; qua de re, videndus etiam *Joan Scheſſerus*, qui tamen fruſtra nititur emendare *Curtium*, mutato *orbibus* in *apſibus*. Mihi mirum non eſt hominem declamitandi dumtaxat arte inſtructum, peccaſſe in ejuſmodi deſcriptione; nec, reclamantibus Codicibus, peritiorem rei militaris facere voluerim. *Lucianus* ſimiliter irridet Corinthium neſcio quem Hiſtoricum, ὅτι μηδὲ κατὰ τοίχου γεγραμμένον πόλεμον ἑωράκει, ἀλλ' οὐδὲ ὅπλα ἐκεῖνός γε ᾔδει, οὐδὲ μηχανήματα οἷα ἐστίν: *quòd ne in pariete quidem pictum bellum viderat, neque arma norat, neque machinæ quales ſint.* Ideóque vult hiſtoricum ſuum hæc omnia vidiſſe.

5. Ignoſcendum Rhetori, ſi minùs rectè deſcripſerit falcatas quadrigas, quales numquam viderat; verùm vix venia dignus eſt, cùm in aliis rebus, per ſe perſpicuis, ceſpitat, ſecúmque non conſentit. Sic deſcribit locum, in quo alterum prælium cum Dario commiſit Alexander *: *Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis & vaſta planities; ne ſtirpes quidem & virgulta operiunt ſolum, libérque proſpectus oculorum, etiam quà procul receſſere, permittitur.* His præ-

* *Lib. IV. C. IX.* 10.

miſſis, quis crederet ſubjuncturum *Curtium*: *Itaque ſi quà campi eminebant, juſſit æquari, totúmque faſtigium extendi*? Hæc planè contraria ſunt ſuperioribus; quæ ut conſentirent cum ſequentibus, dicendum erat: *ubique propemodum equitabilis & vaſta planities*; deinde ſubjiciendum: *quà verò campi eminebant*, &c. Verùm poſtea meminit etiam *editi collis*, & *montium*. * *In edito colle*, Mazæus cum delectis equitum conſederat, ſed paullò pòſt ad Darium rediit. *Macedones verò eum ipſum collem, quem deſeruerat, occupaverunt; nam & tutior planitie erat, & inde acies hoſtium, quæ in campo explicabatur, conſpici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, agminum diſcrimina atque ordinem prohibuit proſpici.* Hæc contraria ſunt, nam collis & montes impediunt proſpectum. Attamen ſimilia pænè habet etiam *Arrianus* Lib. III. ubi campos, in quibus pugnatum eſt, deſcribit.

6. Cùm ad Hypaſin fluvium perveniſſet Alexander, † *dubitabat*, an *Macedones tot emenſi ſpatia terrarum, in acie & in caſtris ſenes facti*, ſequuturi eſſent; quæ ſi intelligantur de bellis ab Alexandro geſtis, abſurda ſunt, cùm à paucis annis regnaret, & à paucioribus bellum Dario intuliſſet. Nec ignorabat hoc *Curtius*, qui infrà Alexandrum ita loquentem inducit: ‡ *Victor utriuſque regionis, poſt nonum regni mei, poſt vigeſimum atque octavum ætatis annum, videórne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, poſſe ceſſare*? At conſenuerant,

* *Cap. XII, 19. & ſeqq.* † *Lib. IX. C. II, 10.* ‡ *C. VI. 21.*

rant, inquies, in bellis à Philippo geſtis, quæ ſunt conjungenda cum expeditione hac Alexandri. Verùm hoc fruſtra commemoratur, quia Alexandro imputare non poterant ſtipendia, quæ ſub Philippo meruerant.

7. Attamen, ne quid diſſimulem, quod ad defenſionem *Curtii* faciat, vox *ſenex* interdum hominem non provectæ admodum ætatis ſignificat, ut colligere eſt ex verbis *Livii*, ubi ita veteranum Imperatorem Annibalem loquentem inducit *: *Quod ad me adtinet, jam ætas ſenem in patriam revertentem, unde puer profectus ſum, jam ſecundæ, jam adverſæ res, ita erudierunt, ut rationem ſequi, quàm fortunam malim.* Verùm poſtea idem Annibal, apud Carthaginienſes, † *novem*, inquit, *annorum à vobis profectus, poſt trigeſimum ſextum annum redii.* Erat ergo annorum quadraginta quinque, quæ vix dicatur *ſenilis* ætas, ſi eâ voce id ſignificemus quod vulgò γῆρας vocant Græci; at oppoſita pueritiæ, aut adoleſcentiæ, eo nomine adpellari queat. Sic & in exercitu Alexandri, milites, qui ab octo annis ſigna ejus ſequebantur, poterunt dici *ſenes facti*; ſi adtigerant eamdem ætatem, quâ Annibal ſenem ſe vocabat; imò veriùs ſenes dici poterant, ſi quinquageſimo anno nomen militiæ dediſſent.

8. Cœnus in oratione, quam pro toto exercitu habet, ita loquitur: *Jam tela hebetia ſunt, jam arma deficiunt* —— ‡ *quoto cuique lorica eſt? quis equum habet?* Quæ non ſunt hyperbolæ, ſed

* *Lib.* XXX. *c.* 30. † *Cap.* XXXVII.
‡ *Lib.* IX. *C.* III. 10, 12.

ſed mendacia Hiſtoriæ contraria; quæ docet non ſemel pugnaſſe poſtea Alexandri exercitum, quod fieri non potuit ſine armis. Præterea ſi adlata ex Macedonia deerant, potuerant alia in Aſia fabricari & comparari, nec dux non improvidus inermes milites eſſe paſſus eſſet. Itaque *Curtius* hæc verba Cœno tribuere non potuit, niſi ſecum ipſe pugnaret, quam in rem tumido ſtylo videtur abreptus fuiſſe.

CAPUT V.

A Q. Curtio inutilia interdum narrari, neceſſaria verò omitti.

1. CUM infinitæ fuerint circumſtantiæ, innumerique eventus, in rebus ab Alexandro geſtis, omnia hæc narrari nequeunt; non modò quia pleraque Hiſtoricis latent, ſed etiam quia delectus eſt habendus, circumciſíſque inutilibus, neceſſaria dumtaxat ſeriei Hiſtoriæ ſunt narranda. In jejuno argumento, & quod niſi accerſitis ornamentis adaugeretur, nudum nimis & exile videretur, poſſint forteañ ferri deſcriptiones rerum vulgarium; ſed in copioſa materia, prorſus ſunt intolerandæ. Sic ſe geſſerant Hiſtorici, de quibus *Lucianus* in ſæpiùs memorato libello: εἰσὶ γάρ τινες οἱ τὰ μεγάλα μὲν τῶν πεπραγμένων, καὶ ἀξιομνημόνευτα παραλείπουσιν ἢ παραθέουσιν. ὑπὸ δὲ ἰδιω-

ἰδιωτείας, καὶ ἀπειροκαλίας, καὶ ἀγνοίας τῶν λεκτέων, ἢ σιωπητέων, τὰ μικρότατα πάνυ λιπαρῶς καὶ φιλοπόνως ἑρμηνεύουσιν ἐμβραδύνοντες: *Sunt enim qui rerum geſtarum maximas & memoratu digniſſimas omittunt, aut prætercurrunt. Præ imperitia autem & ineptia, & ignorantia dicendorum, vel tacendorum, res minimas, valde prolixè & ſtudioſè immorando, perſequuntur.* Ejuſmodi ſunt deſcriptiones, quibus, ſi alius quiſquam, abundat *Q. Curtius*, quod paucis nobis demonſtrandum eſt.

2. Quid eſt frequentius & notius fluviis? Attamen crebræ ſunt eorum deſcriptiones, non ut ſingulares eorum naturas edoceatur Lector, aut quòd memorabile quidpiam ad eorum ripas ſit geſtum, quo fiat ut fluvii ſint paucis Hiſtorico deſcribendi; ſed ut Scriptoris ingenium, in ejuſmodi deſcriptionibus, admiremur. Sic pingit Marſyam Phrygiæ amnem: *Mediam, illâ tempeſtate, interfluebat Marſyas amnis; fabuloſis Græcorum carminibus inclutus. Fons ejus ex ſummo montis cacumine excurrens in ſubjectam petram, magno ſtrepitu aquarum, cadit. Inde diffuſus circumjectos rigat campos, liquidus & ſuas dumtaxat undas trahens. Itaque color ejus, placido mari ſimilis, locum Poëtarùm mendacio fecit; quippe traditum eſt Nymphas, amore amnis retentas, in illa rupe conſidere. Ceterùm quamdiu intra muros fluit, nomen ſuum retinet, at cùm extra munimenta ſe evolvit, majore vi ac mole agentem undas Lycum adpellant.* Si quam difficultatem creaſſet ille fluvius Alexandro, aut ſin-

gulare quidpiam ad eum contigiſſet, ferri poſſet illa deſcriptio, quamquam operoſior. Sed ut intelligas quàm inutilis ſit, eam legendo omitte; & videbis, eâ prætermiſſâ, narrationi nihil deeſſe. Non ægrè fero deſcribi à *Curtio* * Cydnum amnem, qui mediam Tarſon interfluebat; quòd in eo Alexander ſe abluere voluerit, & cùm in eum calidum adhuc corpus conjeciſſet, in graviſſimum morbum inciderit. Non invitus, inquam, lego *Cydnum non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilem; quippe leni tractu è fontibus labentem puro ſolò excipi; nec torrentes incurrere, qui placidè manantis alveum turbent. Itaque incorruptum, eumdémque frigidiſſimum, quippe multâ riparum amœnitate inumbratum, ubique fontibus ſuis ſimilem in mare evadere.* Hæc enim Alexandrum invitare potuerunt, ut in eo ſe ſe ablueret, ideóque non ſunt prorſus inutilia.

3 At nihil intererat deſcribi Paſitigrin, ut ex tota ſerie Hiſtoriæ liquet. Sic tamen deſcribitur; datâ enim operâ, verba *Curtii* adfero, ut ex tædio legendi deſcriptiones fluviorum intelligat Lector, quàm pænè putidè ſe ſe eos deſcribendi arte venditet. † *Rex*, inquit, *quartis caſtris pervenit ad fluvium; Paſitigrin incolæ vocant; oritur in montibus Uxiorum, & per quinquaginta ſtadia, ſilveſtribus ripis præceps inter ſaxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi quos clementiore alveo præterit, jam navium patiens. Sexcenta ſtadia ſunt*

* *Lib. III. C. IV,* 8. † *Lib. V. C. III,* 1.

ſunt mollioris ſoli, per quod leni tractu aquarum Perſico mari ſe inſinuat. Quid verò contigit Alexandro, ad hunc fluvium? Nihil, niſi quòd illum trajecit.

4. Inferiùs, * non majore neceſſitate adactus, deſcribit iterum † Perſidis fluvios, quos *Araxem* & *Medum* vocat. *Araxes amnis*, inquit, *per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum. Medus à mari & ad meridiem verſus, minor amnis eo quem accepit evehitur; gignendæque herbæ non alius eſt aptior, quidquid adluit floribus veſtiens. Platani quoque & populi contegunt ripas, ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum; quippe obumbratus amnis preſſo in ſolum delabitur alveo, imminéntque colles ipſi quoque frondibus læti, radices eorum humore ſubeunte.* Non quæram quid ſibi velit, *à mari verſus*, ubi ſermo eſt de fluvio, mendoſum enim quidpiam hîc eſſe poſſet, & viri docti ſuſpicantur. Luxuriantem tantùm Rhetoris ſtylum, & fluviorum inutilibus deſcriptionibus nimis gaudentis, Lectori expendendum offero.

5. Fortaſſe condonandum magis eſt quod de Zioberi Hyrcaniæ flumine narrat, quia ſingulare quidquam eſt in ejus decurſu, quod Alexander experientiâ cognoſcere voluit. Verùm hoc ſolum dicendum erat, non alia, quæ ad rem nihil faciebant. Sic verò loquitur ‡:

* *Lib. V. C. IV. 7.* † *Cavendum ne Armeniæ fluvios dici putemus, manifeſtò enim* Curtius *agit de Perſide. Vide Strabonem Lib. XV. p. 729. Ed. Par.* ‡ *Lib. VI. C. IV, 4.*

Nemus prꝗaltis denſiſque arboribus umbroſum eſt, pingue vallis ſolum rigantibus aquis, quæ ex petris imminentibus manant. Ex ipſis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria ferè ſtadia in longitudinem univerſus fluit; deinde ſaxo, quod alveolum interpellat, repercuſſus, duo itinera veluti diſpenſatis aquis aperit. Inde torrens & ſaxorum, per quæ incurrit, aſperitate violentior, terram præceps ſubit. Per CCC *ſtadia conditus labitur, rurſúſque velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit; priore ſui parte ſpatioſior, quippe in latitudinem* XIII. *ſtadiorum diffunditur, rurſúſque anguſtioribus coërcitus ripis, iter cogit. Tandem in alterum amnem cadit, cui Rhidago nomen eſt. Incolæ adfirmabant quæcumque demiſſa eſſent in cavernam, quæ propior eſt fonti, rurſus ubi aliud os amnis aperit, exſiſtere. Itaque Alexander duos tauros, quà ſubeunt aquæ terram, præcipitari jubet; quorum corpora, ubi rurſus erumpit, expulſa videre qui miſſi erant, ut exciperent.* Propter hoc poſtremum, ſatis erat dicere hunc fluvium, poſtquàm terram ſubiit, iterum exſiſtere. Reliqua ſunt inutilia, & Rhetoris, non Hiſtorici.

6. Similiter deſcribitur Polytimetus, fluvius Sogdianæ *: *Ingens ſpatium rectæ regionis eſt, per quam amnis; Polytimetum vocant incolæ; fertur torrens. Eum ripæ in tenuem alveum cogunt, deinde caverna accipit, & ſub terram rapit. Curſus abſconditi indicium eſt aquæ*

* *Lib. VII. c. X. 2.*

aquæ meantis ſonus; cùm ipſum ſolum, ſub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem reſudet humore. Poſſem hiſce addere deſcriptionem fluviorum * Indiæ, ſed me jam tædet laboris, in exſcribendis inanibus hiſce Epiſodiis; & Lectorem plura legere pigeret.

7. Sed ne quid diſſimulem, non ſolus fuit *Curtius*, qui in talibus peccavit, ut liquet ex *Luciano*, qui ſic loquitur de Hiſtorico quodam Græco: Ἄλλος τις ἀοίδιμος ἐπὶ λόγων δυνάμει, Θουκυδίδῃ καὶ οὗτος ὅμοιος, ἢ ὀλίγῳ ἀμείνων αὐτοῦ, πάσας πόλεις καὶ πάντα ὄρη, καὶ πεδία καὶ ΠΟΤΑΜΟΥΣ ἑρμηνεύσας πρὸς τὸ σαφέστατον, καὶ ἰσχυρότατον, ὡς ᾤετο: *alius quiſpiam dicendi facultate celebris, ipſe etiam Thucydidi ſimilis, vel paulò melior, omnes urbes, omnes montes, & campos, & fluvios quàm planiſſimè & vividiſſimè, ut putabat, deſcripſit.* Ideò & poſtea, inter leges hiſtoricas, hanc tulit, ne quis ejuſmodi deſcriptionibus luxuriaret. Verba ejus proferemus poſtea, Cap. VIII.

8. Si conferatur *Curtius* paullò diligentiùs, cum aliis Scriptoribus rerum ab Alexandro geſtarum, & præſertim cum *Arriano*; multæ circumſtantiæ occurrent, à noſtro omiſſæ, quæ non parum faciunt ad Hiſtoriæ ſeriem, réſque quæ narrantur probè intelligendas. Multas memini me animadvertere, ex quibus unam, ſed ſingularem, in medium adferam. Cùm legerem prælii ad Iſſum deſcriptionem, apud *Curtium*, nondum inſpecto *Arriano*, planè mihi

* *Lib. VIII. C. IX.*

mihi ex ignorantia Geographiæ errare videbatur, quemadmodum ſæpe alibi, quòd circumſtantiam neceſſariam omiſerit. Ait * *eadem nocte & Alexandrum, ad fauces quibus Syria aditur; & Darium, ad eum locum, quem Amanicas Pylas vocant, perveniſſe.* Veniebat Darius ab Euphrate, Alexander verò ab urbe Tarſo. † Itaque videbatur Alexandri quidem dextrum cornu ad mare Cilicium fuiſſe, lævum ad montes; contrà verò Darii dextrum cornu debuiſſe ad montes ſpectare, ſiniſtrum ad mare. Attamen Curtius ‡ *à mari dextrum Darii cornu tectum* ait, § lævum verò Alexandri *ad mare pertinuiſſe.* Hæc concoquere non poteram, nec certè ex narratione *Curtii* intelligi poſſunt. At conjectis oculis in *Arrianum*, tota res patuit. Narrat Alexandrum, cùm audiſſet in Syria ad Sochos eſſe Darium, *Mallo* ad *Pylas* iviſſe, earúmque anguſtias ſuperaſſe, & ad *Maryandrum* urbem caſtra poſuiſſe; Darium verò, qui neſciebat ab Alexandro Amanicas Pylas eſſe ſuperatas, eas tranſiſſe ut in Ciliciam iret, & Iſſon occupaſſe. Itaque ut prælium iniretur, oportebat Alexandrum quidem veluti è Syria in Ciliciam redire; contra verò Darium convertere agmen, ut Alexandro occurreret. * Ὑπερβαλὼν, ait *Arrianus*, τὸ ὄρος Δαρεῖος τὸ κατὰ τὰς πύλας τὰς Ἀμανικὰς καλυμένας, ὡς ἐπὶ Ἴσσον προῆ·

* *Lib. III. C. VIII. 13.* † *Ut hæc probè intelligantur, oportet habere Aſiæ Minoris Tabulam præ oculis.* ‡ *Lib. III. C. VIII, 27.* § *Ibid. C. IX, 8.* * *Lib. II. p. 34.*

προῆγε, καὶ ἐγένετο κατόπιν Ἀλεξάνδρου λαθών: *Darius ſuperato monte, qui eſt juxta Amanicas portas, ut vocantur, ad Iſſum duxit, & imprudens erat à tergo Alexandro.* Alexander verò, re intellectâ, * προπέμπει ὡς ἐπὶ τὰς πύλας τῶν ἱππέων ὀλίγους τινὰς καὶ τῶν τοξοτῶν, προκατασκεψομένους τὴν ὁδὸν τὴν ὀπίσω, ὡς ἐπὶ τὰς πύλας. καὶ αὐτὸς τῆς νυκτὸς ἀναλαβὼν τὴν στρατίαν πᾶσαν ἤει, ὡς κατασχεῖν αὖθις τὰς πύλας: *præmittit ad portas paucos equites & ſagittarios, qui viam retro relictam priùs ſpecularentur, portas verſùs. Ipſe verò nocte, ſumto toto exercitu, procedebat, ut iterum portas occuparet.* His occupatis, Alexander, inſtructo ad prælium exercitu, dextrum cornu ad montes habebat, ſiniſtrum verò ad mare

9. Res eſt clara, ſed duo in hac narratione mira ſunt, quî Darius potuerit ignorare Macedonas ad Maryandrum urbem conſediſſe; (ſi exploratores rem ignorabant, at non ignorabatur ab incolis eorum locorum, qui videntur in Darii partibus adhuc fuiſſe, eo tempore) & quî Alexander Darii tantùm exercitum Pylas tranſiiſſe ignoraverit, eúmque tranſeuntem non invaſerit, cùm pars jam tranſgreſſa montes alteri auxilium ferre non poſſet; quâ ratione magnus Darii exercitus facilè ex parte, & ſine periculo, cædi potuit. Attamen ſitus cornuum utriuſque exercitûs, rem ita ſe habuiſſe oſtendit Ea autem quò magis mira res eſt, eò minùs à *Curtio* prætermitti

* *Ibid. p.* 35.

mitti debuit; cùm præſertim, omiſſâ tam inſigni circumſtantiâ, ejus narratio intelligi non poſſet.

10. *Unâ nocte, & Alexandrum ad fauces, quibus Syria aditur, & Darium ad eum locum, quem Amanicas Pylas vocant, perveniſſe* dicit. Certè Syriæ portæ, ut docet *Strabo* Lib. XIV. ſunt ultra Maryandrum, Amanicæ verò non procul ab Iſſo. Sed dicendum omnino erat, factum hoc eſſe utriuſque exercitûs errore, qui hoſtem quærebat ubi non erat; quod profectò dignum fuit narratu. Verùm, ut quod ſentio dicam, credibile eſt *Curtium* ſequutum Scriptorem, qui hoc omiſerat, nec tamen animadvertiſſe narrationi quidquam deeſſe. Sequentia hoc perſuadent; ubi narrat Macedonas, quos Darius oppreſſerat in urbe Iſſo, quæ erat ad occaſum Amanicarum Pylarum, & quibus manus amputaverat, *ad caſtra Macedonum penetraſſe, Darium quàm maximo curſu poſſet ſequi nunciantes.* Non poterant nunciare ſequi Darium, quem norant Ciliciam ingreſſum, quo tempore Alexander in Syriam ibat.

11. Interea veriſſimum eſt quod dixit *Curtius*, de ſitu utriuſque cornu exercituum, quamvis difficulter ex ejus ſola narratione intelligi queat. Hinc colligendum facillimè poſſe fieri, præſertim in brevioribus Hiſtoriis, ut ii occurrant nodi, qui vix ac ne vix quidem ſolvi poſſint; non quòd mentitus ſit Hiſtoricus, ſed quia circumſtantias omiſit, ſine quibus narrationis ſeries intelligi nequit. Quod veriſſimum eſt poteſt, ejuſmodi ſilentio, falſiſſimum

ſimum videri; niſi ſit ad manum alius Hiſtoricus, qui rem pluribus narret. Non eſt ergo facilè incuſandus Hiſtoricus mendacii, quia partes narrationis non ſatis inter ſe cohærent; oportet præterea argumenta ſuppetere, ex quibus res aliter geſta eſſe intelligatur. Si nulla ſuppetant, cohibendum judicium, résque in medio relinquenda, donec lux alicunde adfulgeat.

12. Poſſem & aliud omiſſionis genus, in *Q. Curtio*, oſtendere, ſed quod ei cum præſtantiſſimis Hiſtoricis commune eſt, quamvis cum adcuratæ narrationis legibus non conſentiat. Sæpe, nimirum, ex ſerie orationis animadvertimus, in antecedentibus omiſſam eſſe circumſtantiam, ex qua quæ poſtea dicuntur pendent; quæ quidem circumſtantia interdum exigui eſt per ſe momenti, commemorari tamen ſuo loco debuit ab Hiſtorico; aut omitti quidquid intelligi difficulter poteſt, niſi præmiſſa fuerit. Omnia quidem non ſunt in Hiſtoria dicenda, ſed nihil omittendum ab iis, qui adcuratorum Hiſtoricorum laudem referre volunt, quod narrationi tenebras offundat, ſi modò id reſciri poſſit. Exempli cauſâ, *Curtius*, ubi deſcripſit quâ ratione Darius exercitum inſtruxiſſet, addit: * *uxorem, matrémque Regis & aliarum feminarum gregem in medium agmen acceperant.* Poſtea deſcribit etiam aciem Macedonicam, tum prælium. Nemo, qui eatenus leget, non credet Darii uxorem & matrem interfuiſſe prælio. At † ex ſequen-

* *Lib. III. C. IX. 6.* † *Ibid. C. XI, 24. & ſeqq.*

optimos Scriptores, peccat hac in parte *Curtius*, eis condonemus *Curtii* delicta; ne nimis acrem in præſtantiſſimos viros cenſuram exercere videamur. Exempla hujuſce rei alii jam collegerunt. Unum nos addemus; quod nobis occurrit nuper aliud agentibus. Eſt apud *Herodianum*, Lib. II. C. IV. 1. ubi ita elegantiſſimus Scriptor de Pertinace: ἐπεὶ δὲ διεφοίτησεν ἡ φήμη τῶν τε λεχθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ συγκλήτῳ, καὶ τῶν πρὸς δῆμον γραφέντων ὑπερήδοντο πάντες: *poſtea verò quàm fama vulgavit, quæ ille vel in Senatu dixiſſet, vel ad populum ſcripſiſſet, omnes lætabantur.* At nulla ante mentio ullius Edicti, quo populum compellaſſet Pertinax.

15. Animadverterunt etiam viri docti, ex collatione Hiſtoriæ Curtianæ, cum *Arriano*, aliiſque Scriptoribus, qui omnes res geſtas Alexandri litteris mandarunt, aut obiter adtigerunt, „ * *Curtium* in poſtremis Libris valde properare; quædam magna negotia omnino prætermittere, alia leviter adtingere. „ Quo factum putant, ut expeditionem in alterum Porum, illius magni nepotem, cujus præter *Arrianum* etiam *Strabo* meminit, „ verbo tantùm ſignarit. Cujus & alia exempla proferri poſſent, niſi nos quoque ad hujus Opuſculi finem properaremus.

* *Joan. Freinshemius ad Curt. Lib. IX, Cap. 1, 8.*

C A-

CAPUT VI.

Q. Curtius perperam fabularum Græcarum documenta apud Indos quærit, Aſiæque remotiſſimis amnibus nomina Græca imponit.

1. Vitium eſt Græcis & Romanis Scriptoribus commune, ut Numina ſua, & fabulas in Græcia atque in Italia natas, & pænè dixerim mortuas (nam nonniſi à pueris tandem credebantur) quærant inter Barbaros; qui numquam quidquam de iis audiverant, antequàm Græci & Romani eorum regiones adirent. De eo pluribus egimus, hujus *Artis Criticæ* Part II. Sect. I. C. XIII. Sed hîc oſtendemus *Curtium* noſtrum ejus immunem non fuiſſe, & temerè etiam ſequutum eſſe Græcos Scriptores, qui nomina habebant non vera, ſed in Græcam Linguam detorta fluviorum, & locorum apud Indos, quos conſtat Græcæ Linguæ ignaros fuiſſe. Præterea eorumdem Græcorum pravam conſuetudinem imitatur, qui interdum nomina propria barbara Græcè interpretantur, & pro nominibus veris, interpretamenta ſua nobis obtrudunt. Quod perinde eſt ac ſi Galli nomina Germanica nunc immutarent in voces Gallicas, nunc interpretarentur, iſque ſuis interpretationibus Germanicorum nominum loco uterentur. Quis verò ferret hiſto-

riam

tiam Gallicam rerum à *Guſtavo Adolpho*; Sueonum Rege, in Germania geſtarum eò modo ſcriptam? Ignoſcimus tamen Veteribus, qui ſimilia peccarunt, quia id peccatum virtutibus innumeris penſant; at ita iis ignoſcendum eſt, ut intelligamus eſſe grave peccatum; cùm ſine dubio multi eos legant, qui ne hoc quidem animadvertunt.

2. Alexandro fines Indiæ ingreſſo occurrunt Indorum reguli, imperata facturi; * *illum tertium Jove genitum ad ipſos perveniſſe memorantes; patrem Liberum; atque Herculem famâ cognitos eſſe, ipſum coram adeſſe cernique.* Si tale quid ab Indis dictum umquam fuiſſet, qui primi hancce hiſtoriam ſcripſerunt, eos oportuiſſet nomina barbara edere, quibus utebantur Indi, nam ſine dubio Græca non erant; cùm ne Romani quidem, quorum eadem erat Religio ac Græcorum; quíque ex Græcis orti, nec procul ab iis remoti, iisdem nominibus uterentur; quis enim neſcit, *Neptunum*, *Mercurium*, *Minervam*; *Venerem*, *Cererem*, *Dianam*, &c. alia prorſus nomina, apud Græcos, habuiſſe? Quantò magis Indi aliis adpellationibus Numina ſua, quæcumque tandem eſſent, vocitabant? Etiamnum hodie Perſæ loquuntur de neſcio quo *Ruſtemo* Indo, qui antiquiſſimis temporibus vixit, fuitque Giganteæ ſtaturæ; cui fabulæ Indicæ multa miranda facinora tribuunt; & cujus ſculpta forma in Perſepolitanis ſepulcris cernitur, ut teſtatur teſtis αὐτόπτης *Joan:*

* *Lib. VIII, C. X. 1.*

Chardinus, qui *Ruſtemum* interpretatur *Herculem*; Itinerarii Perſici Tom. III. p. 121. Ed. in 4. ſed & eo nomine Heroas eorumdem temporum vocare ſolent. An ſint in iis hiſtoriis, quæ *Herculis*, aut *Liberi* facta referant, ignoro.

3. Si verum dicere licet, hæc ficta à Macedonibus crediderim, qui, ut antea ex *Eratoſthene* & *Strabone* obſervavimus, Herculi & Libero Patri Alexandrum æquare omni ope conabantur. Facetus hîc eſt *Arrianus*, qui cùm mendacium olfaceret, non auſus eſt quod ſentiebat profiteri, religione veluti impeditus. Hiſce verbis, ille orditur Librum V: Ἐν δὲ τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἥντινα μεταξὺ τοῦ τε Καφῆνος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἐπῆλθεν Ἀλέξανδρος, καὶ Νύσσαν πόλιν ᾠκίσθαι λέγουσι. τὸ δὲ κτίσμα εἶναι τοῦ Διονύσου, Διόνυσον δὲ κτίσαι τὴν Νύσσαν ἀφ' οὗ τοὺς Ἰνδοὺς ἐχειρώσατο. ὅστις δὴ οὗτος ὁ Διόνυσος; καὶ ὁπότε ἢ ὅθεν ἐπ' Ἰνδοὺς ἐστράτευσεν, οὐ γὰρ ἔχω συμβαλεῖν, εἰ ὁ Θηβαῖος Διόνυσος ὃς ἐκ Θηβῶν, ἢ ἐκ Τμώλου τοῦ Λυδίου ὁρμηθεὶς ἐπ' Ἰνδοὺς ἥκει στρατιὰν ἄγων· τοσαῦτα μὲν ἔθνη μάχιμα, καὶ ἀγνῶστα τοῖς τότε Ἕλλησιν ἐπελθών, οὐδὲν δ' αὐτῶν ἄλλο ὅτι μὴ τὸ Ἰνδῶν βίᾳ χειρωσάμενος: *In hoc tractu, quem inter Cophenem & Indum fluvios ſitum ingreſſus eſt Alexander, Nyſam etiam urbem conditam ferunt; & quidem à Baccho, qui eam condiderit, poſtquàm Indos ſubegerat. Quiſnam verò is Bacchus fuerit, & quando; aut unde bellum Indis intulerit; conjicere non poſſum; ſitne is qui Thebanus ex Thebis, an verò ex Tmolo Lydiæ profectus in Indos exercitum*

citum duxerit, qui cùm tot bellicoſas, & Græcis tunc temporis ignotas Gentes adierit, nullam ex his præterquàm Indorum vi ſubegerit. At hæc ipſa oſtendebant Græcos Baccho Thebano, aut Lydio expeditionem in Indos ſtultè tribuere; atque hinc ementitos etiam eſſe Macedonas, in honorem Alexandri ſui intelligere licebat. Scio quidem à * viris doctis obſervatum, & eruditè probatum Bacchum eſſe Orientis Numen; ſed hîc de Thebano Semeles filio agimus, quem Græci Babylonio, aut Ægyptio fortè, ſubſtituerunt. Præterea ne Orientalem quidem illum Bacchum, aut Dionyſium, quiſquis fuerit, Indis bellum intuliſſe credibile eſt; quod demonſtrare hîc non adgrediar. Vide, ſi vacat, *Strabonem* Lib. XV. non procul ab initio.

4. Verùm operæ pretium eſt audire *Arrianum*, qui ita pergit: Πλὴν γε δὴ ὅτι οὐκ ἀκριβῆ ἐξέτασιν χρὴ εἶναι ὑπὲρ τοῦ Θείου ἐκ παλαιοῦ μεμυθευμένων. τῷ γάρ τοι κατὰ τὸ εἰκὸς ξυντιθέντι οὐ πιστὰ, ἐπειδὰν τὸ Θεῖόν τις προσθῇ τῷ λόγῳ, οὐ πάντῃ ἄπιστα φαίνεται: *Hoc tantùm cenſuerim neminem nimis adcuratum cenſorem eſſe oportere eorum, quæ olim de Numine fabulis prodita ſunt. Si quis enim meritò non credibilia ſcripſerit, quandoquidem Deum admiſcet ſermoni, non planè incredibilia videntur.* Quod ſi æquum eſſet fieri, mendacio, interpoſitâ fide publicâ, conceſſa eſſet poteſtas pari

Ff 2 paſſu

* *Sam. Bochart. in Phaleg. Lib. I. c. 2.*

paſſu cum veritate ambulandi. Mendacio enim Numen dumtaxat admiſcendum eſſet, ut ne adcuratiùs expenderetur, fidémque ſoli veritati debitam inveniret. At antiquis, inquies, fabulis ſolis is honos exhibebatur, non quibuſvis mendaciis. Verùm quo jure Veteribus mentiri licuit, poſteris non licebit? Quo jure vetera ἀβασανίστως excipi oportere à poſteris, poſteriora verò ad examen adcuratum revocari contendere poterant? Ita tamen ſentiebant Ethnici, ceteroqui non fatui, ut videre eſt ex verbis *Arriani*; cui præiverat *Diodorus* Siculus, qui Herculis hiſtoriam inchoaturus ita loquitur: * Καθόλου ἐν ταῖς ἱστορουμέναις μυθολογίαις οὐκ ἐκ παντὸς τρόπου πικρῶς τὴν ἀλήθειαν ἐξεταστέον. καὶ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις πεπεισμένοι μήτε Κενταύρους διφυεῖς ἐξ ἑτερογενῶν σωμάτων ὑπάρξαι, μήτε Γηρυόνην τρίσωματον, ὅμως προσδεχόμεθα τὰς τοιαύτας μυθολογίας, καὶ ταῖς ἐπισημασίαις συναύξομεν τὴν τοῦ Θεοῦ τιμήν: *Univerſè in fabuloſis narrationibus, non ex omni modo veritas acerbè exigenda eſt. Nam & in Theatris, cùm ſciamus, neque Centauros fuiſſe, duplici naturâ diverſorum generum conſtantes, neque Geryonem triplici corpore; tamen has tales fabulas excipimus, & plauſibus noſtris honorem Dei amplificamus.* Sic & Macedones honorem Alexandri mendaciis amplificandum ſibi cenſuerunt; & Scriptores eos ſequuti certatim, ex Græcanicis fabulis, Indos Alexandro

* *Lib. IV. Biblioth. p. 216.*

dro blandientes induxerunt. Ejuſmodi eſt oratio, quam iis tribuit *Arrianus*, initio Libri. V.

5. *Curtius* etiam noſter, de Nyſæis: * *A Libero Patre conditos ſe eſſe dicebant, & vera hæc origo erat.* Quaſi verò hoc ullo vel minimo indicio conſtaret! *Sita eſt ſub radicibus montis, quem* Meron *incolæ adpellant. Inde Græci mentiendi traxere licentiam, Jovis ſemine Liberum Patrem eſſe celatum.* Quæſiverim an *Meros* ſit vox Indica, quam Macedones Græcam μηρὸν eſſe rati ſint? Si ſit, quidni nomen Bacchi Indicum ediderunt? Deinde cur dictus eſt Bacchus, non ſimpliciter ἐν τῷ μηρῷ τετράφθαι, ſed ἐν τῷ τοῦ Διὸς μηρῷ; Sed hæc mendacia ſunt Macedonum, & veriſimilius eſt Thebanum Bacchum, ab antiquiſſimis Thebanis Phœnicum colonis, dictum eſſe ortum *è femore Jovis*, Phœniciâ loquutione, quæ Hebræis frequens eſt, ad ſignificandum eum è poſteris Jovis fuiſſe.

6. Macedones non modò Bacchum, civem Thebanum, apud Indos notum compererunt, ſi iis credimus, ſed & alterum Numen ex eadem urbe oriundum; Herculem, nimirum, ut jam vidimus. † *Herculis ſimulacrum agmini peditum præferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, & deſeruiſſe geſtantes militare flagitium habebatur; capitis enim ſanxerant pœnam iis, qui ex acie non retuliſſent; metu, quem ex illo hoſte quondam conceperant*

* *Lib. VIII. c. X,* 11. † *Lib. VIII. C. XIV.* 11.

ceperant, *etiam in religionem*, *venerationémque converſo*. Hæc & ſimilia habet *Curtius*, ſimilia etiam alii; quorum nulli memorant quo nomine Indi Herculem vocitarent, quia hæc erat mera Macedonum fictio; qui, ut Alexandrum etiam Herculi præferrent, jactabant Petram *Aornon*, quam cepit Alexander, * *ab Hercule fruſtra obſeſſam fuiſſe*, *terræque motu coactum abſiſtere*.

7. Fabulam hanc eſſe ſubolfecit *Arrianus*, ita enim de Petra Aorno loquitur Lib. IV. † Λόγος ὑπὲρ ταύτης κατέχει οὐδὲ Ἡρακλεῖ τῷ Διὸς ἁλωτὸν γενέσθαι τὴν πέτραν. Εἰ μὲν δὴ καὶ ἐς Ἰνδοὺς ἀφίκετο ὁ Ἡρακλῆς ὁ Θηβαῖος, ἢ ὁ Τύριος, ἢ ὁ Αἰγύπτιος ἐς οὐδέτερα ἔχω ἰσχυρίσασθαι. μᾶλλον ᾗ δοκῶ ὅτι οὐκ ἀφίκετο (ἀλλὰ γὰρ ὅσα χαλεπὰ οἱ ἄνθρωποι ἐς τόσον δ' ἄρα αὔξουσιν αὐτῶν τὴν χαλεπότητα, ὡς καὶ τῷ Ἡρακλεῖ ἂν ἄπορα γενέσθαι) ἀληθεύειν: *Fama eſt ne Herculem quidem*, *Jovis filium*, *hanc capere potuiſſe*. *Ego verò an Hercules Thebanus*, *an Tyrius*, *an Ægyptius ad Indos penetrarit*, *nihil habeo quod adfirmare poſſim*. *Potiùs tamen non eò penetraſſe* (*quæcumque enim difficilia ſunt*, *eorum homines difficultatem uſque adeò augent*, *ut ne ab Hercule quidem poſſe fieri dicant*) *verum eſſe crediderim*. Pro *hominibus*, debebat dicere *Græcos*, nam ex Græcorum ſermonibus nata erat hæc fabula, & fortaſſe ſoli Græci Herculi tribuebant decantatos illos labores.

7. *Era-*

* *Lib. VII. C. XI. 2.* † *Pag. 98.*

8. *Eratoſthenes* * quidem *Cyrenæus*, qui omninm acutiſſimè mendacia Macedonum retexit, dicebat eos ἐν τῇ τῶν Ἰνδῶν γῇ βοῦς ἰδόντας ἐγκεκαυμένους ῥόπαλον, τεκμηριοῦσθαι ἐπὶ τῷδε ὅτι Ἡρακλῆς ἐς Ἰνδοὺς ἀφίκετο: *cùm in Indorum regione vidiſſent boves, quibus clavæ inuſtæ erant, ex hoc collegiſſe Herculem ad Indos perveniſſe.* Crediderim potiùs rem totam confictam; aut ſummùm Macedonas Herculem vocaſſe Numen quodpiam Indorum; de quo nonnulla dicebantur ab Indis, ſimilia iis quæ de Thebano Hercule à Græcis jactabantur. Videnda quæ de eo habet *Arrianus* in Indicis, nam nec vacat rem copioſiùs excutere, nec ſi vacaret operæ pretium eſſet.

9 Non poſſumus ignoſcere iis, qui primi res ab Alexandro geſtas ſcripſerunt (nam minùs hac in re vituperandus *Curtius*, qui quod neſciebat dicere non potuit) quòd adpellationes Græcas, pro barbaris nominibus, paſſim habeant. Talia ſunt *Polytimetus*, † Πολυτίμητος, nomen fluvii Sogdianæ; § *Erymanthus*, Ἐρύμανθος, nomen fluvii Indiæ; ‡ *Dædala* regio, Δαιδάλη; §§ petra ἄορνος, quo nomine lacus fuit in Epiro, ** *Ecbolima*, nomen regionis, Ἐκβόλιμα; aliáque id genus plurima.

10. Pro vocibus Perſicis, Græci ſuis utebantur, quos ſequutus eſt *Curtius*, qui nomina

* *Apud Arrianum Lib. V. p.* 103. † *Lib. VII. C. X*, 2.
§ *Lib. VIII. C. IX*, 10. ‡ *C. X*, 16.
§§ *C. XI*, 2. ** *C. XII*, 1.

mina Græca Latinæ orationi inſeruit, non ſecus ac ſi eſſent Perſica. * *Dorysphori*, inquit, *vocabantur, proximum his agmen ſoliti veſtem excipere regalem.* Non aliter loquitur in ſequentibus, prolatâ voce verè Perſicâ: *Cidarin Regium capitis vocant inſigne.* Paullò pòſt, ſimiliter dicit; *Quindecim inde, quas armamaxas adpellant, ſequebantur.* Sic & alibi, de gente Indis finitima: † *Iter pronunciari jubet in Agriaſpas, quos jam tunc mutato nomine Evergetas adpellabant; ex quo frigore, victûsque penuriâ Cyri exercitum adfectum tectis & commeatibus juverant.* At nemo neſcit Cyrum Græcè non eſſe loquutum, & notum eſt ex *Herodoto* Lib. VIII. C. 85. bene de Rege meritos ſolitos eſſe *Oroſangas*, Perſicâ Linguâ, vocari. Non poteſt non mirum videri, non à *Curtio* tantùm, qui *Perſepoleos* multis meminit Lib. V. c. 7. ſed & ab aliis omnibus Veteribus, verum nomen priſcæ Metropoleos Imperii Perſici, ubique ſuppreſſum, ut nomen Græcum *Perſepoleos* ei ſupponerent; quo factum eſt ut planè interciderit. Exiſtimabat *Chriſt. Cellarius* fuiſſe id nomen *Elam*, hoc eſt, עילם Hebraïcè, in notis ad *Curtii* caput memoratum; nam Elymaïs dicebatur tractus ille, & urbs etiam Macchabaïcorum Scriptori vocatur. Sed vix ei credere auſim. Si conjicere licet, potiùs adquieverim in conjectura *Joan. Chardini*, qui in Itinerario Perſico, putat dictam

Farſ-

* *Lib. III. C. III, 15.* † *Lib. VII. C. III, 1.*

Fars-abad, aut *Pars-abad*, hoc eſt, habitationem Perſarum; neque enim dubium eſt quin ſe Perſæ פרס *pharas* vocarint, & אבד *abad* eſt habitatio; quod nomen ſubjicitur in compoſitione ejuſmodi nominum urbium, in Lingua Perſica.

11. Rectè feciſſent & Græci Scriptores & *Curtius*, ſi, quoniam Perſica vocabula neſciebant, dixiſſent vocatos eos, quos diximus, nominibus Perſicis; quæ idem ſignificabant, quod vocabula Græca, quæ Perſicorum loco protulerunt. Satius etiam fuiſſet *Curtium* Græca vocabula Latine interpretari, ne, ab imperitis Linguæ Græcæ, Græca vocabula barbara ipſa nomina eſſe crederentur.

CAPUT VII.

A Q. Curtio perperam omiſſos eſſe annos & tempeſtates, quibus ſingula geſta ſunt.

1. DUo ſunt Hiſtoriæ veluti oculi, quorum utroque quidem demto, per denſas tenebras videtur ambulare; alterutro verò, ſine graviſſimo incommodo, carere non poteſt. Alter eſt Geographia; quâ locorum, quorum incidit mentio, ſitus notatur; alter verò Chronologia, quâ anni ab inſigni Epocha numerantur, tempeſtatéſque annorum, quibus quæque geſta ſunt, ſtudioſè addun-

tur. Quanti quidem momenti ſit Geographia antea probavimus, cùm peccata à *Curtio*, in eam diſciplinam, multa eſſe oſtendimus. Chronologiam verò non minùs ab eo neglectam eſſe, hoc in Capite probabimus. Quibus ex rebus conſectarium hoc colligi poterit, Curtianam Hiſtoriam multùm à forma ejus Hiſtoriæ, quæ pro exemplari ſcribentibus proponi queat, abeſſe. Scio alios è Veteribus poſſe proferri, qui neque annos, neque annorum tempeſtates uſquam deſignarint, quíſque in pretio tamen habentur. At laudentur cetera, per me licet; modò ne elevetur culpa, quâ vix major ulla eſſe poteſt in Hiſtoria. Quis enim intelligat quomodo quidpiam geri potuerit, præſertim in calidioribus oris, niſi tempeſtas anni indicetur? Quis conſtantiam ac fortitudinem militum, aut nimios calores ferentium, aut cum frigore acerrimo confligantium? Quis ducis providentiam, in adminiſtranda re frumentaria, pabulationibúsque regendis? Quis celeritatem, quæ maxima eſt Imperatoris virtus, & quæ ſumma in Alexandro fuit, adſequatur; ubi nulla eſt annorum, quibus quæque geſta ſunt, ſignificatio?

2. *Curtius* tamen, in iis quidem quæ ſuperſunt, utrumque planè neglexit, nec ex ejus Hiſtoria rerum geſtarum annos & tempeſtates colligere licet, niſi conjiciendo, aut ex diligenti obſervatione eorum quæ narrat; ſi fortè aliud agens quidpiam dicat, ex quo intelligere queamus tempus, quo factum eſt id de quo lo-

loquitur ; aut denique ex ſerie Hiſtoriæ. Neſcio an in prioribus Libris, qui injuriâ temporum interciderunt, Chronologiam rerum ab Alexandro geſtarum tradidiſſet; cùm tamen conſidero quæ ſuperſunt, vix opinor in aliis adcuratiorem fuiſſe. Nam aut ſuis locis indicanda ſunt tempora, aut nuſquam. Scio à Chronologis res Alexandri in ſuos annos eſſe digeſtas, atque hinc lucem *Curtio* peti poſſe; ſed tribui ei non poteſt, quod ex aliis potiſſimùm Hiſtoricis hauſtum eſt. Hîc verò tentabimus ex illo ſolo tempora digerere, ut adpareat & quàm neglectim, hoc in negotio, ſe geſſerit, & quàm utile fuiſſet ſingularum rerum tempora adcuratè deſcribi.

3. Tempore Iſſici prælii, ut hinc initium faciamus, quia in ſuperioribus nullum occurrit tempeſtatis anni indicium, inſtabat hiems; paullò enim ante prælium, ſuadentibus Græcis dividere copias, reſpondet, inter alia, Darius, * *trahendi belli vix ullam eſſe rationem; tantæ enim multitudini, utique cùm jam hiems inſtaret, in regione vaſta, & invicem à ſuis atque hoſte vexata, non ſuffectura alimenta.* Liquet hoc ex ſequentibus, nam non multò poſt prælium, dicuntur † *Gangabæ*, ſic Perſæ vocabant humeris onera portantes, Damaſco egreſſi, ut gazam regiam inde efferrent, *cùm frigus tolerare non poſſent (quippe & procella ſubitò nivem effuderat, & humus rigebat gelu)*

* *Lib. III. C. VIII*, 8.

† *Lib. eodem*, *C. XIII*. 7.

gelu) tum adſtrictas veſtes, quas cum pecunia portabant, auro & purpurâ inſignes, induiſſe. Poſſemus ex *Arriano* oſtendere rectè à *Curtio* tempus hîc indicatum; ſed oportuit, datâ operâ, id factum, non colligendum Lectori relictum. Contigit hoc anno Periodi Julianæ 4381.

4. Poſtea, ut initio Libri quarti docet, Syria ſubacta eſt, tum Phœnice, exceptâ Tyro, quæ ab Alexandro obſeſſa eſt. Initium hujus obſidionis, vix ante veris initium, fieri potuit. Statuamus Martio menſe inchoatam, * *Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta erat, capta eſt.* Itaque Septembri expugnata fuerit. Poſt tam difficilem, támque longam obſidionem, Alexandri exercitui aliquot diebus ad quieſcendum opus fuit, præſertim cùm eſſet in Climate multò calidiore, quàm Macedonia.

5. Poſtea Alexander ivit † obſeſſum Gazam, quam præfectus *Betis* acriter defendit; machiníſque admotis, & vi ſuperatus eſt. Ponamus exercitum antea per menſem quieviſſe, ac proinde initio Novembris demum cœpiſſe Gazenſem obſidionem, & per menſem unum duraſſe; Alexander Ægyptum, nonniſi menſe Decembri, aut Januario ſequentis anni, Periodi Julianæ 4383. ingredi potuerit. ‡ *Septimo die, poſtea quàm à Gaza copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc caſtra Alexandri vo-*

* *Lib. IV. c. IV, 19.* † *Lib. IV. C. VI.*
‡ *Ibid. C. VI, 3.*

vocant, *pervenit*. Non multo opus fuit tempore, ad invadendam Ægyptum, ejuſque res componendas; cùm Ægyptii à Perſis illico defecerint, nec Perſæ Alexandri adventum ſuſtinuerint, neque is quidquam ex patrio Ægyptiorum more mutarit. His peractis, Alexander adire Oraculum *Hammonis* ſtatuit; quod eò faciliùs tunc fieri potuit, quòd tempus ejus itineris incidebat in finem hiemis, vel veris initium. Illo enim tempore, tolerandi ſunt Libyæ calores; per quam homines Græci, adulto vere, aut æſtate, impunè iter numquam feciſſent. Digna res erat, quæ ab Hiſtorico notaretur; at ſi eam animadvertiſſet *Curtius*, periiſſet illi æſtûs inſoliti deſcriptio: * *Sol omnia incenderat, ſiccáque & aduſta erant; cùm repente, ſive illud Deorum munus, ſive caſus fuit, obductæ cælo nubes condidere ſolem; ingens æſtu fatigatis, etiamſi aqua deficeret, auxilium. Enim verò ut largum quoque imbrem excuſſerunt procellæ, pro ſe quiſque excipere eum, quidam ob ſitim impotentes ſui, ore quoque hianti captare cæperunt.* *Curtius* poſt reditum ab Hammonis oraculo Alexandriam conditam docet Lib. IV. c. 8. quod etiam credibile eſt, adeóque referri res nequit ex hac narratione, niſi ad annum memoratum, qui incidit in ſextum Alexandri, quamvis aliter ſentiat *Jac. Uſſerius*, cujus Annales vide ad ann. P. J. 4382. A. Ch. 332. Rem hîc pluribus expendere non eſt neceſſe.

6. *Cur-*

* *Lib. IV. c. VII, 13.*

6. *Curtius* non addit quamdiu Alexander in Ægypto manſerit, neque quod tempus abſumſerit in itinere ad Euphratem, neque quo loco eum fluvium trajecerit. Ait dumtaxat eum *undecimis caſtris* perveniſſe ad Euphratem; ſed unde cœperit numerare caſtra non dicit. At paullò ante prælium ad Arbela, Eclipſin Lunæ * in iis locis conſpectam docet. Collegit autem † *Joſ. Scaliger* cùm ex rationibus Aſtronomicis, tum ex aliis Scriptoribus, anno Periodi Julianæ 4383. Septembris vigeſimo die, viſam; nec aliter ſentiunt *Dionyſ. Petavius* & *Jac. Uſſerius*. Igitur Alexander æſtatem abſumſerat in Ægypto, & in itinere ad urbem *Thapſacum*, ubi Euphratem tranſiit, atque ab Euphrate ad Tigrin, ultra quem, ad ortum, commiſſum eſt prælium. Factum id eſt, ut alii docent, undecimo die, poſtea quàm conſpecta eſſet Eclipſis.

7. Paullò poſt victoriam, Alexandro ‡ tradita ſunt Arbela, hoc eſt, initio Octobris; iſque in locis Alexander, ut quieſceret exercitus, per aliquot dies manſit. § *Ingruentibus deinde morbis; quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturiùs caſtra movit.* Cùm jam ergo hiems inſtaret, Alexander Babyloniam ingreſſus; quod ejus exercitui multò commodius fuit, quàm ſi æſtate in fervidiores tractus iviſſet. Illic *exercitus ille domitor Aſiæ per* XXXIV. *dies ſaginatus* eſt. Igitur reliquum annum Babylone

* *Cap. X. 2.* † *De Emend. Temporum Lib. V. p. 420. Ed. Rover.* ‡ *Lib. V. C. I, 10.* § *Ibid. II.*

ne tranſegit ; neque quidquam adgreſſus eſt, niſi ſub finem Novembris ; aut Decembri, vel ſequente anno.

8. Initio ergo anni Periodi Julianæ 4384, aut fine antecedentis, Alexander ivit in *Satrapenen*, ut habet *Curtius*, aut potiùs *Sittacenen*, ut ſuadent ſequentia. Regio eſt inter Coſſæos & Babylonios, ad ortum Tigris, * *copiâ rerum & omni commeatu abundans. Itaque diutiùs ibi ſubſtitit, ac ne deſides otio dimitterent animos, judices dedit, præmiáque propoſuit, de virtute militari certantibus*. Hîc fuerunt veluti hiberna Alexandri, in quibus milites refecit, & præter alia negotia, rei frumentariæ ſine dubio providit ; quamquam hæc omnia tacet *Curtius* ; quaſi Alexandri milites ignoraſſent tempus hibernorum, & ſine commeatu quocumque jubebantur iviſſent. Statim poſtea *Suſa* profectus eſt, quæ ei ſunt illico dedita. Sine dubio jam ver erat, & in Climate calidiore, licèt montibus referto, nullæ ampliùs erant nives, quæ quominùs ſuperarentur montes obſtarent. Itaque Alexander ingreſſus eſt montana † *Uxiorum*, Madatémque regionis præfectum, non ſine certamine, ad deditionem compulit. Illinc *quinto die* ad § *Suſidas Pylas* pervenit, quas, defendente Ariobarzane, ægrè ſuperavit ; unde rectâ ‡ *Perſepolin* ivit, quæ ei è veſtigio dedita eſt.

9. Occupatâ & direptâ Perſepoli, Alexander ** *cum mille equitibus, peditúmque expedi-*

* *Cap. II, 2.* † *Cap. III.* § *Ibid.* § 17.
‡ *Cap. V.* ** *Cap. VI.* §. 12.

ditâ manu, interiorem Perſidis regionem, ſub ipſum Vergiliarum ſidus petiit; multiſque imbribus & prope intolerabili tempeſtate vexatus, procedere tamen quò intenderat perſeveravit. Ventum eſt ad iter perpetuis obſitum nivibus, quas frigoris vis gelu adſtrinxerat. Quo frigore non parum vexati ſunt milites, ut multis narrat *Curtius*; qui occaſionem ejuſmodi deſcriptionum nullam prætermittit. Ex re ipſa colligere eſt debuiſſe dicere, *ſub occaſum Vergiliarum. Plinius* Hiſt. Nat. Lib. II. c. 47. *Poſt id æquinoctium* (Autumni) *diebus ferè quatuor & quadraginta, Vergiliarum occaſus hiemem inchoat, tempus in III. Idus Novembris incidere conſuevit.* Phraſis Curtiana *ſub ipſum ſidus*, ſignificat potiùs, paullò ante exortum ſideris, quàm paullò poſt: ut alibi, apud eumdem, *ſub lucis ortum*, eſt paullò ante lucem. Quo ſenſu dixit etiam *ſub ortum diei, ſub noctem*, aliáque, quæ vide in Freinshemiano Indice. Fortè credidit *Curtius* tum oriri Vergilias, cùm occidunt; nam de ortu, ſi notum ei fuit ejus tempus, cogitare non potuit. *Plinius* ibidem: *Datus eſt huic* (ſubſolano) *exortus Vergiliarum ſub totidem partibus Tauri, ſex diebus ante Maias Idus.*

10. Alexander, eâ expeditione, reliquas partes Perſidis in poteſtatem ſuam redegit. **Itaque trigeſimo die, poſtea quàm à Perſepoli profec-*

* *Ibidem §. 19. Mardorum ſubactionem hic malè collocat* Curtius, *cùm ſubigi non potuerint, niſi ſubactâ Hyrcania, cujus ad Caſpii maris meridiana littora, vicin erant. Ideò* Curtius *idem iterum repetit Lib. VI. c. V, 11: quaſi gemina eſſet Mardorum gens; quam unam memorant omnes alii.*

ſectus erat, *eodem rediit*; hoc eſt, menſe Decembri. Perſepoli hiemavit Alexander cum exercitu, eámque incendit.

11. Anno Periodi Julianæ 4385. initio veris, Alexander Darium, cui pluſquàm integrum annum ad reparandum bellum (quod obſervatu dignum fuit) conceſſerat, perſequi iterum cœpit. Interea accepit varia militum ſupplementa, quibus imminutum exercitum præliis, belli vexationibus, morbis, & præſidiis in arcibus neceſſariò relinquendis ipſe quoque auxit; Gazas Perſicas invaſit, quarum ope ampliſſimis præmiis ſuos donare potuit, & vel totam Græciam in orientem adlicere, propoſitâ ſpe mercedis; fertiliſſimásque Perſici imperii provincias ſubegit, unde ei ad ulteriores eunti commeatus ſubvehi poſſent. Primùm ergo in * Mediam movit, quò fugerat Darius; † cùm verò audiret Darium in Hyrcaniam contendere, eò iter ipſe quoque intendit, eúmque jam interfectum adſequutus eſt. Hoc initio æſtatis contigiſſe oportet, cùm Alexander ſummâ celeritate Darium ſequutus ſit, nec totum exercitum exſpectarit.

12. ‡ *Ut primùm inſtantibus curis laxatus eſt animus, militarium rerum quàm quietis otiíque patientior, excepere eum voluptates; & quem arma Perſarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempeſtiva convivia, & perpotandi, pervigilandique inſana dulcedo, ludi-*

* *Cap. VII*, 12. † *Cap. XIII*, 2.
‡ *Lib. VI. Cap. II.* 1.

que & greges pellicum, omnia in externum lapſa ſunt morem. Ita cœpit vitam inſtituere, potiſſimùm poſt mortem Darii; tametſi in Perſide, eo etiamnum vivo, pergræcatus non ſemel fuerat, regiámque Orientis Perſepolin ebrius combuſſerat. Eo loco, quo Darium adſequutus fuerat, ubi ita genio indulgebat, recenſuit captivos, nobiléſque à plebeiis ſecrevit. Aliquot diebus ita abſumtis, * *in Parthienen pervenit*, atque in urbe, *eâ tempeſtate clara, Hecatompylo, condita à Græcis, ſtativa habuit, commeatibus undique advectis.* Ortâ ſeditione otioſi exercitûs, eâque compreſſâ, caſtra illinc tandem mota, adultâ, ut videtur, æſtate; † *tertióque, per Parthienen, die, ad fines Hyrcaniæ penetrat.* Caſtra in valle communiuntur, ‡ & *quartum jam diem eodem loco quietem militi dederat*, cùm litteras Nabarzanis accepit. Inde ulteriùs in Hyrcaniam ingreſſus eſt, in qua ad autumnum manſit, ut liquet ex hiſce *Curtii* verbis: § *præter alios commeatus, quorum tum copiâ regio abundabat, pomorum quoque ingens modus naſcitur, & uberrimum gignendis ſolum eſt.*

13. In Hyrcania nemo occurrit, qui bellum moveret; tamen tempore opus fuit, ut peragraretur. At Mardi vicini, vi admotâ, terrendi fuere, ut ſe dederent; quibus in fidem acceptis, ** *quinto die*, Alexander *in ſtativa revertitur.* Huc eum inviſit Thaleſtris, ſi

* *Ibid.* §. 11, & 15. † *Cap. IV*, 2. ‡ *Ib.* 8.
§ *Ib.* 21. ** *C. V*, 21.

ſi *Curtio*, & vanioribus Hiſtoricorum credamus; cujus libido Alexandrum, * *ut paucos dies ſubſiſteret, perpulit; tredecim dies in obſequium deſiderii ejus abſumti ſunt. Tum illa regnum ſuum, Rex Parthienen petiverunt.* Tametſi hæc falſa ſunt, & ficta à Græculis; tamen colligere fortè ex hiſce liceat, Alexandrum aliquamdiu in Hyrcania, poſt ſubactos Mardos, fuiſſe.

14. Ex Parthiene ivit Alexander in Bactrianam, † quam ſub finem autumni partim ſubegit, non ſine labore. In ea regione ‡ *jam ſtativa erant; cùm externâ vi non interritus modò rex, ſed invictus, inteſtino facinore petebatur*; conſpiratione, nempe, ſuorum, cujus princeps erat Philotas Parmenionis filius. Ad quæſtionem habendam, plectendóſque eos, aliquot diebus opus fuit. Jam hiems aderat, nec eo ſecius Alexander iter pronunciari jubet in Agriaſpas, in quorum fines ex Bactriana quinto die pervenit. Hos & vicinos ſubegit, ac *ſexaginta diebus gentem Evergetarum ordinavit*; in cujus agris proinde, per magnam hiemis partem, conſedit.

15. Anno ſequente, Periodi Julianæ 4386, brevi expeditione, hieme etiamnum durante, ſed in illis oris nequaquam gravi, domiti ſunt § *Aracoſii*. Potuit tamen fieri ut, menſe Februario aut Martio, in montanis oris frigus inſolitum ſenſerint Macedones; cùm ra-

* *Ibid.* 32. † *Cap. VI.* ‡ *Lib. VII, C. III*, 1. *& ſeqq.* § *Ibid.* 4.

rarum non ſit frigus hibernum interdum initio veris oriri, ſed non diuturnum. Cùm ergo ver adventaret, non mirum eſt Alexandrum auſum eſſe in * *Parapamiſadas* novam expeditionem ſuſcipere; apud quos tamen, ſi credimus *Curtio*, initio veris (nam rerum ſeries & verba Hiſtorici adlata id evincunt) maximo frigore vexatus eſt exercitus. Verùm qualecumque fuerit, diuturnum, ut dixi, eſſe non potuit; nec uſque adeò inſaniebat Alexander, cupiditate gloriæ, ut mediâ hieme, jam mortuo Dario, occupatâque longè maximâ parte, eáque ditiſſimâ Imperii Perſici, exercitum periculis famis & frigoris, ſine ulla neceſſitate, objiceret. Scio Beſſum in vivis fuiſſe, ſed qui non veritus erat annum integrum Dario, ad reparandum bellum, concedere; an is uſque adeò timebat Bactrianæ præfectum, ut unum aut alterum menſem hiberni temporis ad quieſcendum exercitui ſuo dare non poſſet? Tantopere eum feſtinaſſe, cum pernicie ſuorum, tàm mihi credibile eſt, quàm Parapamiſadarum regionem *gelidiſſimum ſeptemtrionis axem ſpectare*, ſeu ab eo non eſſe remotam. Profectò & *Curtius* & Græci, quos ſequutus eſt, tempeſtatis anni majorem rationem non habuerunt, quàm Climatis. Somniabant Alexandrum eſſe ad Caucaſum montem, & quidem mediâ hieme; cúmque magna illic frigora & longas hiemes audiſſent eſſe, & rhetorico more omnia augerent, intolerandum frigus, unà cum Cau-

* *Ibid.* 6.

Caucaſo in Indiam ferè tranſtulerunt, & quidem in ea loca, in quibus Macedones potiùs præmaturum æſtum timere potuerunt.

16. Inde Alexandri * agmen proceſſit ad Parapamiſum montem, quem, ut diximus, Caucaſum vocavere Macedones, & *ſeptemdecim dierum ſpatio* eum *ſuperavit*. Aufugit Beſſus trans Oxum, & Bactriana Alexandrum excepit, qui Oxum quoque trajecit, & ad † *Tanaim* uſque, hoc eſt, Iaxartum, varias gentes ſubegit, atque in fidem accepit; ſed non ſine ſanguine & labore. Scytharum legationem deinde excepit, quos, trajecto Tanaï, invaſit, prælióque ſuperavit. In Bactrianam deinde rediit, quàm, cùm denuo rebellaſſet, recepit, ut & Sogdianam, cujus inacceſſam petram ſtratagemate ad deditionem compulit.

17. Huc uſque Hiſtoriam Alexandri perducit *Curtii* Liber VII nullo planè indicio tempeſtatum anni addito, poſt illud quod §. 16. ex frigoris deſcriptione colligere licuit. Sed hæc, ſine dubio, æſtatem & autumnum anni memorati abſumſerunt, & fortè partem hiemis anni ſequentis. ‡. *Arrianus* certè Alexandrum Nautacis in Sogdiana hibernaſſe docet; *ἅμα δὲ τῷ ἦρι ὑποφαίνοντι προχωρῆσαι ὡς ἐπὶ τὴν ἐν τῇ Σογδιανῇ πέτραν*, *imminente verò vere, ad Petram Sogdianam profectum.* Itaque ante hujus Petræ deditionem, collocandum initium anni Periodi Julianæ 4387.

 18. Sub-

* *Ibid.* 19. & 22. † *Cap. VI.* ‡ *Lib. IV. p.* 91.

18. Subactis prorſus Sogdianis & vicinis aliis populis, Alexander * *Maracanda* Bactriana metropolim repetiit, ubi ſtativa habuit, Illic occiſus eſt Clitus, & † *decem dies conſumtos* ait *Curtius*. Addit illinc ‡ *cum parte exercitûs Hephæſtionem in regionem Bactrianam miſſum, commeatus in hiemem paraturum*, quaſi Maracanda in Bactriana non fuiſſent. Sed hoc omittimus, ut obſervemus circumſtantiam, de parando commeatu in hiemem, aut omitti debuiſſe, aut ita exprimi, ut intelligeremus de cujus anni hieme verba fierent. Niſi enim cùm ex rebus geſtis, tum ex *Arriano*, conſtaret integrum annum abſumtum, ab expeditione in Parapamiſadas ad deditionem Sogdianæ Petræ, nemo non crederet loqui *Curtium*, de hieme anni ſuperioris. Itaque quod intra biennium confecit Alexander, id videretur, præter omnem veriſimilitudinem, anno vertente geſtum.

19. Captâ Sogdianâ Petrâ, § Maſſagetæ, Dahæ & ceteri Sogdiani ſunt ſubacti. Transfugæ Bactriani & Syſimitres ad incitas ſint redacti, aliáque geſta, quæ apud *Curtium* legi poterunt. ** *His compoſitis*, Alexander *tertio menſe ex hibernis movit exercitum, regionem quæ Gabaza adpellatur aditurus*. Factum hoc initio oportet anni Periodi Julianæ 4387. In itinere oppreſſit Macedonas graviſſima tempeſtas, quam tumidè deſcribit *Curtius*, ut ſolet. Hinc Alexander †† *Sacas* petiit, eorúmque

* *Lib. VIII, C. I. 7, 10.* † *Cap. II, 12.* ‡ *Ibidem.*
§ *Lib. VIII. C. I, III.* ** *C. IV. 1.* †† *Ib. § 20.*

que regionem diripuit. Tum ingreſſus tractum, cui Cohortanus præerat, eum in fidem accepit, ejúſque filiam Roxanen duxit. Ab eo tempore, de bello Indis inferendo, cogitare cœpit; * & ne quid à tergo quod deſtinata impedire poſſet moveretur, ex ómnibus provinciis triginta millia juniorum legi juſſit & ad ſe armata perduci, obſides ſimul habiturus & milites. Interea rebelles nonnullos domuit, & vicinos tractus ſubegit. Statuere videtur *Curtius* Alexandrum, antequàm Indiam ingrederetur, delectum illum accepiſſe; nam † *CXX. armatorum millia* eum ſequuta ad id bellum ait Si verum hoc eſt, dudum antea delectum haberi juſſerat, nam ſi ex omnibus Provinciis Imperii quod ſubegerat exſpectandi fuiſſent milites, per annum illic fuiſſet deſidendum. Interim Hermolaus in Alexandrum conſpiravit, & pœnas cum conſciis conſpirationis dedit.

20. Jam ſine dubio æſtas inſtabat, aut etiam inchoata erat, cùm Alexander in Indiam movit. ‡ Multis eam expeditionem, ad devictum uſque Porum deſcribit *Curtius*; ſed nullum diſcrimen æſtivorum aut hibernorum occurrit, nec indicium temporis ullum. At cùm ampla non eſſet regio à Cophene ad Aceſinem, & imbelles populi; non multo tempore Alexander indiguit, præſertim cum tanto exercitu, quem dividere ſine periculo poterat. Itaque hæc, intra æſtatem & autum-

 num

* *Cap. V. 1.* † *Ibid. 4.*

‡ *A Capite IX. ad finem Libri VIII.*

num anni memorati, fieri potuerunt. Hoc ſi apertè dixiſſet *Curtius*, gloriam Alexandri minuere fortè ſe exiſtimaſſet; certè, quæ de nonnullorum Indorum robore & fortitudine dixit, vana viſa fuiſſent.

21. Hibernorum hujus anni nulla apud *Curtium* mentio fit, quam crederem datâ operâ omiſſam, propter calorem Climatum, in quibus verſabatur Alexander; ſi Indiæ ſitus *Curtio* notus fuiſſet, & niſi alibi, cùm in ora eſſet Alexander multò magis meridiem ſpectante, dixiſſet Alexandrum *ver exſpectaſſe*, ut poſtea videbimus. Itaque ex rebus geſtis ductâ conjecturâ, ſtatuemus Alexandrum hunc annum & ſequentem, in domandis Indis, peragrandíſque eorum regionibus, abſumſiſſe.

22. Quæ geſta ſunt à domito magno Poro ea breviùs à *Curtio* narrantur, ut antea diximus; neque nos eorum epitomen hîc proponemus. Legantur Libro IX. *Curtii*, & pars eorum conferatur in annum Periodi Julianæ jam memoratum, aut omnia, ſi ita videatur, in annum 4388. * Cùm Alexander evectus eſſet in Oceanum, quadringenta ſtadia, ex oſtiis Indi fluminis, adverſum fluvium ſubiit claſſis; & altero die adpulſa eſt, haud procul lacu ſalſo. Leonnato deinde præmiſſo, ut puteos foderet, quà terreſtri itinere ducturus exercitum videbatur, quippe ſicca erat regio, ipſe cum copiis ſubſtitit, *vernum tempus exſpectans*. At ſatius fuiſſet hibernâ tempeſtate iter facere, per ea loca, in quibus vix ulla eſt

* *Lib. IX. Cap. IX, 27. Cap. X, 1. & ſeqq.*

eſt hiems, ſi conferatur cum Europæis, & ver æſtates Græciæ ſine dubio calore æquat. Sed, miro errore, *Curtius* credidit maritimos Indiæ tractus, in quibus verſabantur tunc temporis Macedones, ad Septemtriones ſpectare * *Quæ propiora ſunt mari*, inquit, *Aquilones maximè deurunt; ii cohibiti jugis montium ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mitia.* Contrarium voluit dicere, nam auſtralibus ventis maximè uruntur littora Indiæ; iique, jugis demum montium ſeptemtrionalium impediti, non penetrant ad Indi fontes; circa quæ loca in *Kaſſemiræ* regno, viciniſque, fertiliſſimi ſunt tractus, & Boreâ refrigerati. Hîc demum nives adſpiciuntur, nam ad auſtrum montium, quibus cinguntur, præ calore non ningit. Non minùs falſa ſunt, quæ habet *Curtius* in ſequentibus: *Adeò in illa plaga mundus ſtatas temporum vices mutat, ut cùm alia fervore ſolis exæſtuant, Indiam nives obruant; rurſúsque ubi cetera rigent, illic intolerandus æſtus exſiſtat.* Si India, tempore *Curtii* nota, fuiſſet in meridianis illis oris, ultra Tropicum Capricorni ſitis, quas navigationes noſtræ nondum adierunt, hæc poſſent ferri; ſed nemo neſcit quæcumque adiit Alexander, ea eſſe cis Tropicum Cancri; in ceteris verò Indiæ partibus, inter hunc Tropicum & Æquatorem ſitis, nullas eſſe nives.

23. In ceteris, ad mortem uſque Alexandri, narrandis, multò brevior eſt *Curtius*, ut

* *Lib. VIII. Cap. IX*, 12.

ut ex *Arriano* & ſupplementis Freinſhemianis liquet. Sed omnia videntur geri potuiſſe, intra annum Periodi Julianæ 4389. & ſequentem ad menſem uſque Aprilem, quo mortuus Babylone Alexander, & quidem XVIII. die, feriâ quartâ, ex calculo * *Joſ. Scaligeri*; aut XXII. Maji, ut vult *Jac. Uſſerius*, vel ad XIX. Julii, ſi *Dionyſ. Petavio* credimus.

24. Excuſare quis tentet *Curtium*; eò quòd Græci Scriptores, quos ſequutus eſt, in adnotandis temporibus adcuratiores fortè non fuerint; nec potuerit ſemper ſcire, quibus tempeſtatibus ſingula eveniſſent. Non negaverim quidem nonnullos Hiſtoricos Græcos diligentiores *Curtio* non fuiſſe; at erant libri, ex quibus quod illis, hac in parte, deerat ſuppleri poterat. Exſtabant, tempore *Curtii*, *αἱ βασίλειοι ἐφημερίδες*, *regia diaria*, in quibus ſcriptum erat quid ſingulis diebus feciſſet Alexander, & ubi fuiſſet. Ex iis varia proferunt † *Plutarchus* & *Arrianus*, qui poſt *Curtium* vixiſſe videntur; nam hunc ſub Veſpaſiano floruiſſe credimus. Exſtabant etiam *Bæton* & *Diognetus*, qui deſcripſerant σαθμοὺς τῆ Ἀλεξάνδρου πορείας, & quos *Plinius*, ‡ noſtro æqualis, vocat *itinerum ejus menſores*, nec ſemel ad teſtimonium citat. Hiſce uti oportebat *Curtium*, ut Alexandri tempora digereret, & ſi quod in Geographicis dubium occurreret, eos conſuleret.

25. Scio

* *De emend temporum Lib. V. p.* 416. † *Sub finem vitæ Alexandri.* ‡ *Vide* Ger. Joan. Voſſium *de Hiſt. Græcis Lib. IV. c.* 9. *&* *Indicem Scriptorum* à Plinio *laudatorum.*

25. Scio etiam non per omnia conſentire Scriptores, de harum rerum Chronologia; *tanta*, ut verba *Curtii* de eorum in aliis diſſenſu hîc uſurpem, * *tanta*, inquam, *componentium vetuſta rerum monumenta, vel ſecuritas, vel, par huic vitium, credulitas fuit!* At illæ ipſæ diſcrepantiæ erant in medium proferendæ, & variantium ſententiarum ſimillima veræ eligenda: quòd ſi nulla ſe, magis quàm aliæ, probaret, judicium cohibendum fuiſſet, Lectorſque rei arbitrium permittendum. Sed elegantiam ſermonis, non ἀκρίβειαν narrationis, ſpectavit *Curtius*, ut & multi alii Veteres, qui eo nómine profectò non ſunt laudandi.

* *Lib. IX. C. V*, 21.

CAPUT VIII.

Q. Curtium perpetuò propemodum declamatoris ſtylo uti.

1. HISTORICI eloquutionem oportere mediam eſſe, inter quotidianum ſermonem & oratorium, docuerunt dudum † Magiſtri artis, nec opus eſt nos huic rei immorari. At oſtendemus *Curtium* nequaquam mediam illam viam inſtitiſſe, ſed ferè ſemper declamatorem egiſſe; quippe qui hoc argumen-

† *Vide* Ger. Joan. Voſſium *Artis Hiſt. C. XXIX.*

mentum ſelegit, non tam ut doceret quid verum ſit in Alexandri Hiſtoria, quidve laude aut vituperio dignum; quàm ut elegantiam ſtyli, & facultatem dicendi oſtentaret. Varia ex iis quæ jam diximus hoc ipſum comprobant, quales ſunt deſcriptiones frequentes, quæ in eo occurrunt, eæque rhetorico prorſus ſtylo expreſſæ. Sic fluvios multos, ſic moleſtiam itineris per æſtum, aut per frigus plus ſemel, & planè tumidè deſcripſit. Hoc eleganter *Lucianus* ait eſſe *ſuum ipſius negotium agere, omiſſâ hiſtoriâ*; cujus finis unicus eſt docere, non delectare verborum floſculis. Μάλιστα δὲ, inquit, σωφρονητέον ἐν ταῖς τῶν ὀρῶν, ἢ τειχῶν, ἢ ΠΟΤΑΜΩΝ ἑρμηνείαις, ὡς μὴ δύναμιν λόγων ἀπειροκάλως παρεπιδείκνυσθαι δοκοίης καὶ τὸ σαυτοῦ δρᾷν, παρεὶς τὴν ἱστορίαν. ἀλλ' ὀλίγον προσαψάμενος, τοῦ χρησίμου καὶ σαφοῦς ἕνεκα, μεταβήσῃ, ἐκφυγὼν τὸν ἰξὸν τὸν ἐν τῷ πράγματι, καὶ τὴν τοιαύτην ἅπασαν λιχνείαν: *imprimis verò ſibi temperandum, in deſcriptionibus montium, vel murorum, vel FLUMINUM, ne dicendi facultatem ineptè oſtentare videaris, & omiſſa hiſtoriâ tuum ipſius negotium agere. Sed cùm illa paullùm adtigeris, utilitatis & perſpicuitatis tantùm gratiâ, mox inde digrediaris; evitato, quod in illa re eſt, glutino, & omnibus hujuſcemodi cupediis.* Quale monitum ſi animo verſaſſet *Curtius*, ſcopulum in quem nimis ſæpe impegit vitaſſet. Sunt & alia, in eodem libello *de conſcribenda Hiſtoria*, ex quibus *Curtium* caſtigare licet.

2. Ejus

2. Ejus hiſtoria in duas veluti partes poteſt dividi; quarum altera ipſius Hiſtorici verba complectitur; altera verò orationes, quas ſcripſit ſub eorum perſona, quos loquentes inducit. Utrobique autem haud paullò meliorem declamatorem ſe præſtitit, quàm Hiſtoricum; qui non ſcribit quæ ipſe dixiſſet, ſi rebus interfuiſſet, ſed quæ re verâ dicta ſunt, aut eorum ſententiam. Si ergo oſtenderimus, in utraque parte, *Curtium* declamare, potiùs quàm narrare; hoc præſtiterimus, quod in inſcriptione hujus Capitis polliciti ſumus.

3. Ut à narratione initium faciam, paucula dumtaxat exempla proferam, monitus enim Lector alia facilè inveniet. *Primò*, non contentus eventus narraſſe, exclamationes non breves, ſed ſat prolixas eis ſubjicit. Ita narratâ alterâ Darii, ab Alexandro victi, clade; * *Quis tot*, inquit, *ludibria fortunæ*; *ducum*, *agminúmque cædem multiplicem*; *devictorum fugam*; *clades nunc ſingulorum*, *nunc univerſorum*, *aut animo adſequi queat*, *aut oratione complecti*? *Propemodum ſæculi res*, *is unum illum diem*, *fortuna cumulavit.*

4. *Secundò*, nimis frequentes ſunt, apud eum, hyperbolæ, nec eæ modeſtæ, ſed ſæpe Poëticæ. Sic poſtquàm recenſuit copias Darii: *Bactrianos & Sogdianos*, *& Indos*, *ceteróſque rubri maris adcolas*, *IGNOTA etiam ipſi gentium nomina*, *feſtinatio prohibebat acciri.*

* *Lib. IV. C. XVI*, 10.

ciri. * Eſt hoc nimis hyperbolicum, *gentium nomina ignota* earum Regi, præſertim in narratione. Præterea nullos meliùs fortè norat Darius, quàm rubri maris adcolas; cùm non multùm abeſſent Babylone, Suſis, ac Perſepoli regiis urbibus. Sed illi remotiſſimi erant à loco, in quo declamitabat *Curtius*, eſque parum noti; quo factum ut Perſarum Regi imprudens ſuam ipſius ignorantiam tribuat.

5. Mortuam uxorem Darii, non modò lacrimulâ dignatur Alexander, quod multùm fuit, ſed luget quaſi matrem; uſque adeò verum eſt, declamatoribus modicum nihil placere! † *Rex haud ſecus*, inquit noſter, *quàm ſi parentis ſuæ mors nunciata eſſet, crebros edidit gemitus, lacrimiſque obortis, quales Darius profudiſſet, in tabernaculum, in quo mater erat Darii defuncto adſidens corpori, venit. Hic verò renovatus eſt mœror, ut proſtratam humi vidit* ——— *Crederes Alexandrum inter ſuas neceſſitudines flere, & ſolatia non adhibere ſed quærere, cibo certè abſtinuit*, &c. Nemo non videt hæc nimia eſſe; quòd ſi Alexander uſque adeò humanus erat, debuiſſet ad virum uxorem remittere, ad patrem filias, ad filium matrem, quod tamen non fecit. Certè mulieres Darium non adjuviſſent, ad bellum reparandum. Nimis durus, hac in re, fuit Alexander; in lacrimis verò, nimis humanus.

6. Ad

* *Lib. III. C. II, 9.* † *Lib. IV. C. X, 20.*

6. Ad alia Hyperboles exempla digitum tantùm intendam, ne Scriptorem, omnium manibus tritum, tædioſè exſcribere videar. Adito ergo deſcriptionem ſitientium Lib. IV. Cap. XVI, 12. & ſeqq. obſidionis Tyri Lib. IV. Cap. II. & *ſeqq.* & lege quæ de ea habet *Arrianus* ſub finem Lib. II. itineris per montes Perſidis Lib. V. Cap. IV. quam confer cum *Arriano* Lib. III. pag. 65. pugnæ quam edidit Alexander in Oxydracarum urbe Lib. IX. C. V. aliáque ſimilia, ubi magna Hyperbolicarum loquutionum ſeges.

7. *Tertiò*, non Hyperbolas modò Poëticas adhibet, ſed etiam aliquando intolerando prorſus tumore turget, ut ferè neſcias quid ſibi velit. Tale eſt quod habet in Alexandro, ab Hammonis oraculo reduce: * *Memnonis, Tithoníque celebrata regia vetuſtatis avidum trahebat pænè* EXTRA TERMINOS SOLIS. Memnonis regia illa Thebis erat, in ſuperiore Ægypto, nec procul inviſenda. Dein quid eſt *extra terminos Solis*? Debuiſſet potiùs dicere *intra terminos Solis*, hoc eſt, intra Tropicos, nam in meridiem eundum erat, quamquam, ut dixi, non procul. Verùm in animo habebat † Virgiliana illa:

—— jacet extra ſidera tellus,
Extra anni, Solíſque vias.

Sed *Virgilius* intellexit occiduos Africæ tractus, & Poëtæ condonantur, quæ in Hiſtorico non feruntur.

8. Tu-

* *Lib. IV. C. VIII*, 3. † *Æneid. VI*, 795.

8. Tumidiſſima eſt deſcriptio imbris & frigoris, Lib. VIII. C. IV. quam non exſcribemus. Poſtquàm fulmina, imbrémque & grandinem ſimul cadentia deſcripſit, ita pergit: *Ergo, ordinibus ſolutis, per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur; multique priùs metu quàm labore defatigati, proſtraverunt humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris, concreto gelu, adſtrinxerat.* Non dicam raro tum cadere grandinem, raro pluere, raro fulmina delabi, cùm tantum poteſt oriri frigus, ut imber concreto gelu adſtringatur; ſed quæram quî milites uſque adeò procellâ terreri poſſent, ut ſolo metu defatigarentur, & animum deſponderent; deinde quodnam hoc ſuffugium eſſet contra frigus, jacere humi, quam contexit glacies? Hæc certè, præter tumorem, ſonitúmque inanium verborum, nihil habent; ſed deteriora ſunt ſequentia: *Alii ſe ſtipitibus arborum admoverant, id plurimis & adminiculum & ſuffugium erat. Nec fallebat ipſos morti locum eligere, cùm immobiles vitalis calor linqueret; ſed grata erat pigritia corporum fatigatis, nec recuſabant exſtingui quieſcendo.* Quaſi verò malint homines frigore mori ſtantes, quàm incedere, aut è ſilicis venis ignem excitare! *Quippe non vehemens modo, ſed etiam pertinax vis mali inſiſtebat.* Frigus, nimirum, ut videtur, quod facile fuit igne vincere, aut per aliquot horas præſertim incedentibus ferre. At *lucem naturale ſolatium, præter tempeſtatem haud diſparem nocti, ſylvarum quoque umbra ſuppreſſerat.* Erátne umbra hæc truncorum, & ramo-

morum ſine frondibus? Certè non alia eſſe potuit tempeſtate anni, quâ milites, in frigida regione, ſi cum India conferatur, nati, innumeris laboribus indurati, frigore exanimabantur. Verùm quî tanta eſſe poterat arboribus foliis nudatis, *ut lucem ſuppprimeret*? Oblitus erat *Curtius*, tempore, quo foliis veſtitæ ſunt arbores, tantum frigus non oriri. *Rex unus* (nam ſolus, in tanto exercitu, frigore non obtorpuerat) *tanti mali patiens*. Sed quid tandem factum, in illa calamitate? Audi Rhetorem: *Ceterùm efficatior in adverſis neceſſitas, quàm RATIO, frigoris remedium INVENIT; dolabris enim ſilvas ſternere adgreſſi, paſſim acervos ſtruèſque accenderunt.* Annon videntur Macedones ſimiles hominibus, primùm ex terra editis, qui neſciunt quî frigus expelli poſſit, & caſu, potiùs quàm ratione, artem excitandi ignis, & ſe ſe calefaciendi inveniunt? Debuiſſet noſter hiſce omnibus τερατολογίαις addere, non ab hominibus, qui frigentes licèt ea de re ne cogitabant quidem, ſed fulmine accenſum eſſe ignem, ut apud primos homines, quibus

*Fulmen * detulit in terras mortalibus ignem.*
Primitus; inde omnis flammarum diditur ardor.

Sic tumidus ſtylus tandem, tumore ſuo, fit frigidus. Sed, quod miremur, alibi etiam *Curtius* circuïtione uſus eſt, ad dicendum fri-

* *Lucretius Lib. V.*

gentes Macedonas ignem accendiſſe: * *Fortè caſtris*, inquit, *ante mœnia ipſa in ſilveſtri loco poſitis, nocturnum frigus vehementiùs quàm aliàs horrore corpora adjecit, opportunúmque remedium ignis oblatum eſt. Cæſis quippe ſilvis flammam excitaverunt, quæ igni alita oppidanorum ſepulcra comprehendit.* Alius dixiſſet, cùm eâ nocte inſolitum frigus ortum fuiſſet, Macedonas ſolito etiam majores ignes accendiſſe. At noſter, dum rem humilem vult rhetorico ſtylo nimiùm extollere, in frigus incidit. Quid eſt *flamma igni alita*? † *Tanaquillus* quidem *Faber* legit, *lignis alita*; ſed hoc quoque frigidum eſſet, nam quid opus eſt dicere flammam *lignis ali*? quis hoc ignorat? Sed ut redeamus ad prioris frigoris deſcriptionem, ſequentia omnem τερατολογίαν ſuperant: *Memoriæ proditum eſt quoſdam adplicatos arborum truncis, & non ſolum viventibus, ſed inter ſe conloquentibus ſimiles eſſe conſpectos durante adhuc habitu, in quo mors quemque comprehenderat.* Frigus, nimirum, hoc in Indiæ ſilva, Arctọo frigore multò majus, idem poterat, ac Meduſæ caput, efficere, ut homines ſtantes, momento temporis, in ſtatuas mutarentur; &, quod multò mirabilius eſt, ut qui ſtare poterant, incedere nollent, mallèntque ita perire, quàm accendere ignem. In ſequentibus, credo eſſe mendum, niſi calamus etiam *Curtii*, dum hæc ſcriberet, obriguerit. *Fortè Macedo, gregarius miles, ſéque & arma ſuſtentans tandem in caſtra pervenerat.*

* *Lib. VIII. Cap. X*, 7. † *Ep. Crit. P. I. Ep. LV.*

nerat. Nihil frigidius additione, illâ, *ſéque & armà ſuſtentans*; poterátne gregarius miles incedere, niſi *ſe & arma ſuſtentaret*? Editio *Barthol. Merulæ* rectè habet: *vix ſéque & arma ſuſtentans*, ſive ex Codice MS. ſive ex conjectura. Sunt & alia, quæ meritò in hac deſcriptione carpi queant; ſed quæ diximus rem, quam hîc ſpectamus, in clára luce collocant. Hanc animadverſionem claudemus, veriſſimo judicio eximii *Critici*: * ὅλως δ' ἔοικεν εἶναι τὸ οἰδεῖν ἐν τοῖς μάλιστα δυσφυλακτότατον. φύσει γὰρ ἅπαντες οἱ μεγέθους ἐφιέμενοι, φεύγοντες ἀσθενείας καὶ ξηρότητος κατάγνωσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ τοῦθ' ὑποφέρονται, πειθόμενοι τῷ,

Μεγάλως ἀπολισθαίνειν ἁμάρτημ' εὐγενές.

Κακοὶ δὲ ὄγκοι, καὶ ἐπὶ σωμάτων καὶ λόγων, οἱ χαῦνοι καὶ ἀναλήθεις καὶ δήποτε περιϊστάντες ἡμᾶς εἰς τοὐναντίον. οὐδὲ γάρ, φασι, ξηρότερον ὑδρωπικοῦ: *Videtur omnino tumor inter ea eſſe, quæ difficillimè vitantur. Quicumque enim ejus ſunt indolis ut granditatem ſtyli adfectent, dum verentur ne infirmitatis & ſiccitatis damnentur, neſcio quomodo in hoc ipſum delabuntur, ſequuti hoc dictum*; magnis excidere peccatum nobile eſt. *Malus vero eſt tumor, & corporis & orationis, fungoſus eſt & vero ſucco deſtitutus, & aliquando etiam in contrarium nos conjicit. Hydropico enim, aiunt, nihil eſt ſiccius.*

* *Longini de Sublim. Cap. III. §. 4.*

9. *Quartò*, qui granditatem ſtyli nimiùm captant, ii ut plurimùm frequenter in ἄκυρα incidunt; qualia in *Curtio* plura animadvertimus, ex quibus pauca proferemus Librum V. ita inchoat: *Quæ interim, ductu imperióque Alexandri, vel in Græcia, vel in Illyriis, ac Thracia geſta ſunt; ſi quæque ſuis temporibus reddere voluero, interrumpendæ ſunt res Aſiæ.* Qui Latinè ſciunt, ii norunt ea dici geri *ductu, imperióque* ducis, quæ ipſe præſens gerit; *auſpiciis* verò, quæ per legatos; quam vocem hîc adhibitam oportuit, cùm ſermo ſit de rebus ab Antipatro geſtis, dum Alexander in ultima Aſia eſſet. Ipſe *Curtius* ſe damnabit, prolato loco ex Lib. VI. C. III, 2. ubi de his ipſis rebus ita loquitur: *Ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponneſum; quorum alia ductu meo* (præſens, nimirum) *alia imperio, auſpicioque perdomui.* Sed & hîc mallem omiſſam eſſe vocem *imperio*, quæ vix differt à *ductu*. Vide, de diſcrimine *ductûs* & *auſpiciorum*, *Juſt. Lipſium* de Milit. Romana, Lib. II. Dial. 12.

10. Lib. IX. Cap. XIV, 24. ita loquitur: *Momento temporis, repreſſus eſt imber, ceterùm adeò ſpiſſæ intendêre ſe nubes, ut conderent lucem, vixque conloquentium inter ipſos facies noſcitaretur.* Propriè dicendum fuit *nebulas*, nam *nubes* altiores ſunt. Scio à Poëtis hæc miſceri, ſed non ſine ἀκυρολογίας, quæ Hiſtorico minùs licita eſt *Iſidorus* Lib. XIII. C. 9. *Nebula inde dicta, unde & nubila,*

bila, *ab obnubendo*, *hoc eſt*, *operiendo terram*, *ſive quòd nubes volans faciat. Exhalant enim valles humidæ nebulas*, *& fiunt nubes —— Nebulæ autem ima petunt*, *cùm ſerenitas eſt*; *ſumma*, *cùm nubilum.* Sic *Livius* Lib. XXXVII. Cap. 41, 2. Nebula *matutina*, *creſcente die*, *levata in* nubes, *caliginem dedit.*

11. Eſt ἄκυρον frequentiſſimum in *Curtio*, quo * *regia* pro tentorio regis dicitur; cùm certum ſit ſubaudiri *domum*, quæ vox Latinè de tentorio à nemine dicatur. *Paulus* Diaconus: *Regia*; *domus ubi rex habitat.* Præſtitiſſet ergo dicere ſemper regium tentorium, aut prætorium.

12. Sed nulla eſſet ἀκυρολογία minùs tolerabilis, ſi locus ſanus eſſet, quàm quæ eſt Lib. IX. C. VII, 16. ubi ita de Dioxippo: *Pugil nobilis*, *& ob eximiam virtutem virium Regi pernotus & gratus.* Nemo umquam, ut puto, dixit *virtutem virium*: ſed cùm legatur in Palatino MS. *virium magnitudinem*, reſcribendum omnino crediderim: *eximiam virtutem*, *viriúmque magnitudinem.* Sic de Dioxippo, ejúſque adverſario loquitur *Diodorus* Siculus, Lib. XVII. p. 567. ἀμφοτέρων δὲ τῇ τε τοῦ σώματος ῥώμῃ, καὶ τῇ τῆς ἀλκῆς ὑπεροχῇ θαυμαζομένων οἱονεὶ τὶς θεομαχία μέλλουσα γίνεσθαι προσεδοκήθη: *cùm uterque*, *propter vires corporis*, *& eximiam fortitudinem*, *admirationi eſſet*, *quaſi futura quædam Deorum*

* *Vide Lib. IX. C. V*, 30.

rum pugna exſpectabatur. Scio *virtutem* interdum dici proprietatem & efficaciam, ut quando de *virtutibus* herbarum, aut medicamentorum ſermo eſt; ſed *virtutem virium* neminem alium dixiſſe puto. Hac unâ ratione, defendi hæc loquutio poſſit, ſi dicatur eſſe Helleniſmus; quia, apud Græcos, dos quævis ἀρετὴ dicitur, & fortè dici queat διὰ τὴν διαφέρουσαν ἀρετὴν ἰσχύος, *propter eximiam virtutem virium*, ut *Plato* dixit Lib. X. δι' ἀρετὴν πολιτείας, *propter præſtantiam formæ reipublicæ*, non procul ab initio. Sed Helleniſmos non uſque adeò ſectari videtur *Curtius*, ut propterea inuſitatum, apud Latinos, loquendi genus adhibuerit.

13. *Quintò*, * quo vitio declamatores ævi illius laborabant, *Curtius* eſt nimius in ſententiis, quas non modò in orationibus, ſed & in narratione & obliquas, & directas paſſim ingerit. Harum exempla non proferam, cùm ubique occurrant, atque ex majuſculis litteris, quibus in adcuratioribus editionibus ſunt expreſſæ, vel à pueris dignoſci queant. Hoc tantùm dicam, ne nimia directarum copia Lectori diſpliceret, *Curtium* interdum obliquas interponere, quæ pænè vi in eam formam detortæ ſunt. Sic Lib. X. C. I, 6. de iis qui Parmenionem occiderant, quíque ob alia ſcelera apud Alexandrum accuſabantur: *Plerique amicorum Alexandri —— læti recidiſſe iram in iræ miniſtros, nec ullam potentiam*

* *Vide* Quintilianum *Lib. IX. C. 5.*

tentiam ſcelere quæſitam cuiquam eſſe diuturnam. Directa ſententia eſt: *NULLA potentia ſcelere quæſita cuiquam eſt diuturna*; quâ egregius ſenſus rectè exprimitur. Sed ut obliqua fiat, & uni eventui aptetur, debent voces *univerſales*, ut cum Logicis loquar, in *ſingulares* mutari, aut omitti. Itaque dicere debuit *Curtius*: *læti recidiſſe iram in iræ miniſtros, & potentiam ſcelere quæſitam illis non fuiſſe diuturnam.* Alioquin *univerſalibus* vocibus expreſſa, quamvis in obliquam formam inflectatur, *eminet extra corpus orationis*, nec *intexto veſtibus colore nitet*.

14. Hæc & ſimilia digna ſunt, quæ diligenter animadvertant; ne talibus locis vim inferamus, quòd ejuſmodi gnomæ non ſatis commodè expreſſæ ſint Exempli gratiâ, ita *Curtius*, de fuga exercitûs Darii, poſt prælium ad Iſſum commiſſum: * *Tum verò ceteri diſſipantur metu, & quà cuique patebat ad fugam via, erumpunt; arma jacientes, quæ paullò antè ad tutelam corporum ſumſerant; adeo pavor etiam auxilia formidabat.* Quædam editiones Batavæ habent *formidat*, quo modo etiam ex conjectura legendum cenſet vir acutiſſimus † *Tan Faber Eſt enim*, inquit, *gnome, quæ ad omnes omnium temporum homines pertinet; qui metu correpti præſidia ſua abjiciunt, quæ retinere debuerant.* Sed ſimilis ratio ſuaſerit, emendandum etiam eſſe locum ſuperiorem, quod nemo audeat.

* *Lib. III. C. VI*, 12. † *Ep. LI. P. I.*

15. Ut nunc ad orationes veniamus, quas directas plurimas habet *Curtius*, ut vix totidem alibi occurrere in tam parvo volumine exiſtimem; ante omnia, profiteri neceſſe habeo me eſſe in eorum ſententia, qui in Hiſtoria gravi orationes omnes & directas & obliquas omittendas cenſent, niſi exſtent, aut earum ſententia certiſſimè ſciri poſſit. * Scio quid viri eruditi ſcripſerint, ut oſtenderent licere Hiſtorico orationes tribuere iis, quorum res geſtas ſcribit; non quales habuerint, ſed quales habere potuerint, aut etiam, judice Hiſtorico, debuerint, ad res ipſas quod adtinet; quamquam fatentur, pleroſque omnes, qui loquentes inducuntur, eloquentiâ, & ingenio nequaquam Scriptorem æquaſſe. Scio etiam plerosque ex Veteribus ejuſmodi orationes Hiſtoriis ſuis inſeruiſſe. Sed, ſi verum amamus, elegantia orationum, quas in iis legimus, judicio eorum, qui eas in Hiſtoria probant, præſtigias fecit; nam nulla ratio eſt, quâ poſſit homini Veri amanti perſuaderi, in hac re, licere Hiſtoricis ementiri. Neque enim multò minus mendacium eſt, inducere hominem dicentem quod non dixit, quia dicere potuit; quàm deſcribere facientem, non quod fecit, ſed quod poterat facere. Si credibile ſit eos, quorum vitæ, aut res geſtæ litteris mandantur, rationibus quibuſdam uſos, aut permotos fuiſſe, quas Hiſtorici commenticiis illis orationibus intexunt; eas proferat ipſe Hiſtoricus ſuo nomine, moneátque Lectores ſe

* *Vide* G. J. Voſſium *in Arte Hiſtorica Cap. XX. & XXI.*

ſe exiſtimare has, aut ſimiles fuiſſe rationes; quibus ii, de quibus ſcribit, adducti fuerint ad ea gerenda, quæ fecerunt. Quod cùm ſit, nemo queri poteſt ſe falli, quamvis fortè in Hiſtorico majus judicium, aut acumen deſideret; neque ex rationibus ita expoſitis aut minor lux Hiſtoriæ oritur, aut tenuior utilitas ad Lectores redit: nihil enim in orationibus directis dici poteſt, quod non æquè commodè exprimatur, in obliqua rationum expoſitione.

16. Tantùm abeſt, ut Veritati quæ ſola in Hiſtoria ſpectanda eſt, quaſi potiſſimus ſcribentis finis, ſatisfiat fictis orationibus, ut ne veriſimilitudo quidem ſervetur. Nam quid abſurdius fingi poteſt, quàm idiotas, aut barbaros, inducere loquentes æquè eleganter & disertè, ac ſi per multos annos Rhetoricæ operam dediſſent? Quid ineptius ac putidius, quam omnes, qui loquentes inducuntur, æquè eloquentes videri? Hoc autem animadvertet, quiſquis orationes directas, non modò *Curtii*, ſed quorumvis Hiſtoricorum leget. Si conſuetudo hæc toleranda ſuadet, at ratio, verique, imò & decori ſtudium ferri non poſſe clamant; querentúrque ſemper Veritatem, ornamentis Mendacii ita corrumpi, non illuſtrari.

17. Præterea hac quoque ratione fit, ut contra decori leges, ab imprudentibus Hiſtoricis, graviſſimè alio modo peccetur. Rectè monuerat *Calliſthenes*, ut docet *Athenæus* de machinis, p. 2. Ed. Par. *eum, qui ſcribere aliquid inſtituit, à perſona minimè aberrare debe-*

re, *ſed ſermones cum perſonæ, tum rebus convenientes adhibere.* Δεῖ τὸν γράφειν τι πειρώμενον μὴ ἀστοχεῖν τοῦ προσώπου, ἀλλὰ οἰκείως αὐτῷ τε καὶ τοῖς πράγμασι τοὺς λόγους θεῖναι. Sed cum omnibus ſuam eloquentiam commodent, non modò doctos & indoctos pari dicendi facultate inſtructos producunt; ſed etiam cùm ſit unum Hiſtorico ingenium, quod non facilè alienos mores induit, eóſque diverſiſſimos; omnes quibus orationes mutuas dat, ii ex indole non ſua, ſed Scriptoris, loquuntur. Apud *Curtium* omnes ſunt declamatores, qui Scriptoris ingenio ſapiunt, non ſuo. Darius declamat, Alexander declamat, milites ejus declamant; * Scythæ ipſi, omnium litterarum rudes, rhetorico calamiſtro inuſti in medium prodeunt. Hoc in memoriam mihi revocat familiam illam, quæ tota cantabat. Pedes abluentes convivis, & paronychia tollentes, in hoc tam moleſto officio, obiter cantabant. Potionem poſcentem paratiſſimus puer non minùs acido cantico excipiebat; & quiſquis aliquid rogatus erat ut daret. Pantomimorum, non patris familiæ, triclinium credidiſſes. Sic, apud *Curtium*, omnes ſunt diſerti, & Rhetores; omnes gnomas multas, vel minimâ loquendi occaſione oblatâ, profundunt.

18. Sed & ſenſim, cum hiſce figmentis, ſubit major fingendi licentia. Qui adſueti ſunt ſuum ingenium, ſuámque dicendi facultatem loquentibus commodare, iidem paullatim

* *Lib. VII. C. 8.*

tim prudentiam res gerentibus mutuam dant, circumſtantiáſque, pro ſua ſapientia, addunt, quando in antiquiorum Scriptis eas non inveniunt, ut ſic tandem Hiſtoria in Mileſiam fabulam, magna ex parte, mutetur. Quòd ſi contingat Scriptorem non ſatis eſſe peritum rerum, temporum aut locorum, non mendacia modò, ſed repugnantia naturæ rerum ab eo proferuntur. Víſne exemplum ex *Curtio*? En tibi duplex, & quidem inſigne Lib. X. Cap. I, 24. Orſines, Perſagadarum Satrapa, dicitur *Regi cum omnis generis donis, non ipſi ea, ſed etiam amicis ejus, daturus occurriſſe*: cúmque hos *donis ſuper ipſorum vota coluiſſet, Bagoæ ſpadoni, qui Alexandrum obſequio corporis devinxerat ſibi, nullum honorem habuit, admonitúſque à quibuſdam quàm Alexandro cordi eſſet, reſpondit*: amicos Regis, non ſcorta, ſe colere; nec moris eſſe Perſis mares ducere, qui ſtupro effœminarentur. *Quibus auditis, ſpado potentiam flagitio & dedecore quæſitam, in caput nobiliſſimi & inſontis exſeruit.* Generoſum profectò eſt hoc reſponſum Orſinis, & dignum etiam Macedone; ſed ita loqui non potuit homo Perſa, qui ſciebat Darium alii Bagoæ regnum debuiſſe, & cum memorato conſueſſe. Quibus perſuadere poſſet *Curtius*, nobilem Perſam, & ad ampliſſimos honores evectum, id ignoraſſe quod * multi Græci ſcripſerunt, ipſéque adeò *Curtius* litteris prodidit? Ita enim loquentem inducit Alexandrum Lib. V. Cap. III,

* *Vide Supplementorum Freinshemianorum Lib. II. C. I,* 1.

III, 12. *Ne Darius quidem hereditarium Perſarum cepit Imperium; ſed in ſedem Cyri, beneficio* BAGOÆ, *hominis caſtrati, admiſſus.* Capite ſequente §. 10. in litteris Nabarzanis, legimus, *Darium, cùm occidiſſet Bágoam, hac excuſatione ſatisfeciſſe popularibus, quod inſidiantem ſibi interemiſſet.* Poſtea Cap. V, 23. inter dona, quibus Nabarzanes Alexandrum placare conatus eſt, dicitur fuiſſe *Bagoas ſpecie ſingulari ſpado, atque in ipſo flore pueritiæ; cui & Darius fuerat adſuetus, & mox Alexander adſuevit.* Fuerat etiam *Teridates*, puer Eunuchus, *Artaxerxi* in deliciis, ut docet *Ælianus* Var. Hiſt. Lib. XII. Cap. I. in Aſpaſiæ hiſtoria. Nemo jam non videt *Curtium* finxiſſe reſponſum rei ipſi contrarium, dum vult homini è poſteris Cyri digna tantâ nobilitate verba commodáre; aut ſummùm alium non prudentiorem exſcripſiſſe.

19. Sed & Alexandro dum providentiam ſuam mutuam nimis benignè dat, ſtultè ſe ſe eum gerentem inducit; quod profectò fieri non potuit, in re uſque adeò tunc temporis Macedonibus explorata. Alexander, paullò ante mortem, infinita animo complexus, ſtatuerat omni ad Orientem maritimâ regione perdomitâ, ex Syria petere Africam Carthagini infenſus; tum alia facere in Occidente, quæ memorat *Curtius* Lib. X. C. I, 17. Quam expeditionem animo conceptam ut exſequi poſſet, *Meſopotamiæ prætoribus imperavit, materiâ in Libano monte cæſâ, devectâque ad urbem Syriæ Thapſacum, ingentium carinas navium*

vium ponere ; *ſeptiremes omnes eſſe*, ***deducíque Babylonem.*** Non dicam mandari potiùs hoc debuiſſe Syriæ Prætori, in cujus præfectura ſitus erat mons Libanus ; ſed quis non videt ineptire noſtrum Rhetorem, qui * ſeptiremes in Euphrate inſtituit, ut ex Syria petat Africam, quâ mari interno obtenſa eſt? At eam claſſem paratam fuiſſe in Arabas, útque coloniæ circa Sinum Perſicum mitterentur, docet *Arrianus* Lib. VII. Verùm hoc fortaſſe vult *Curtius*, hiſce verbis : *omni ad orientem maritimâ regione perdomitâ*, quibus verbis deſignari poteſt Arabia. Verùm digna res erat, quæ pluribus exponeretur, ut omnis ambiguitas tolleretur ; alioquin ea peccavit *Curtius* in Geographiam, quæ facilè perſuadent eum crediſſe ex Euphrate poſſe, breviſſimâ viâ, Carthaginem navigari. Certè hoc cum voluiſſe ſuadet magnitudo navium, quarum hìc meminit; majoribus enim non ſolebant vulgò navigare mare mediterraneum, nec aptæ erant Euphratis & Tigridis alveis.

20. Hæc de *Curtii* ſtylo dicenda habebamus, quæ pluribus exemplis illuſtraſſemus, & copioſiùs perſequuti eſſemus ; niſi ejus Hiſtoria omnibus manibus verſaretur, & quæ diximus adeò eſſent manifeſta, ut quicumque Latinè ſciunt ea ſic, ut demonſtravimus, ſe habere nullo negotio videre poſſent. Nec tamen nos elegantiæ ejus ſtyli, & ſententiarum

* *Qui ſciunt quid ſit ſeptiremis, Euphratem tantas naves ferre potuiſſe non facilè concedent. Maximas quinqueremes memorat* Arrianus, *eáſque tantum duas, p.* 161. *Lib. VII.*

rum quidquam detractum imus, aut propterea minùs ſumus adoleſcentibus ejus legendi auctores; modò eum quaſi Rhetorem habeant, cujus lectione ſtylus expoliri poteſt, & adſurgere, ſi neceſſe ſit; atque ex quo egregias ſententias excerpant, quamquam nimis crebras, & alienis locis poſitas; non quaſi Hiſtoricum, Veri ſtudioſum, cui adcredere poſſint, aut quem liceat, in Hiſtoria ſcribenda, per omnia imitari, ſi quis eò ſtudia ſua convertet.

CAPUT IX.

Q. Curtium laudatorem potiùs eſſe ambitionis nimiæ Alexandri, quàm vituperatorem. Egregia de illa Senecæ & Lucani loca.

1. CUM Hiſtoria ſcribatur, non delectandi cauſâ, ſed docendi; ejus Legibus cautum eſt, ut Hiſtorici vitia, de quibus loquuntur, aut diſertè damnent, aut ita deſcribant, ut intelligant Lectores, vitia eſſe, bonis omnibus diligenter fugienda. Nec ea vitia dumtaxat intelligenda, quæ aperta ſunt, ſed etiam quæ ſpecie virtutum induta minùs perſpicaces fallunt. Inter priora fuerunt ebrietas, ſuperbia, crudelitas, quæ in Alexandro, poſt ſuperatum Darium, ſe ſe exſeruerunt, & quæ non raró caſtigavit *Curtius*. Sed poſterioris generis fuit illa inexſtincta regnandi cupidi-

piditas, quâ Alexander, non modò Perſis, ſed & innumeris pacatis Gentibus, quæ nullâ ratione eum læſerant, imò ne quidem noverant, bellum intulit. In eo adfectu, ſuperbia, injuſtitia, crudelitas, ignorantia ſui, conjunctæ ſunt cum juris divini & humani tanto contemtu, ut vix ullum ſit deterius, atque exitialius vitium. Hoc factum ut innumeræ innocentiſſimæ familiæ, urbes, nationes ab Alexandro ſint bello vexatæ, direptæ, & aliquando ad internecionem deletæ. Superbis, libidinoſis, avaris & crudelibus militibus ac præfectis, gentes maximæ, hoc vitio, omnibus calamitatibus impunè mactandæ traditæ ſunt. Attamen Græci Scriptores hæc ſcelera, atque latrocinia tantùm abeſt ut damnent; ut conſceleratum Regem, crudeliſſimúmque exercitum, nobis*, quòd audacter hæc omnia fecerit, quaſi heroas quoſdam deſcribant; nec ab eorum ſententia diſcrepat *Curtius*, qui ubique quantopere hæc admiraretur oſtendit. Quod ſi Ethicæ Philoſophiæ tantam operam dediſſet, quantam dediſſe videri voluit, frequenti illo moralium gnomarum uſu, quas ubique adhibet, numquam paſſus eſſet à Græculis ſibi fucum ita fieri; numquam, cum vulgo, uſque adeò deſipuiſſet, ut horrenda facinora Virtutis veſte indueret, & laudibus ornaret. Hac in re, etiam agnoſcere licet declamatoris ingenium, quod ſpecioſa ſectatur, & vulgo plaudenda, potiùs quàm vera & ſapientibus placitura.

2. Dixerit hîc fortè quiſpiam, nos ea poſtula-

tulare ab Ethnico, quæ ſupra cognitionem Ethnicorum erant poſita. Quod meliùs confutare non poſſumus, quàm adlàtis Ethnicorum teſtimoniis, qui *Curtio* antiquiores erant. Eorum hac de re judicia digna ſunt, quæ & hîc & alibi legantur; nam & hodie multi Chriſtiani vix *Curtio* oculatiores ſunt. Igitur ea integra proferre non gravabimur.

3. Auctor eſt * *Plutarchus*, *Ariſtotelem* nonnulla ſcripſiſſe ad Alexandrum, ut ſuperbiam ejus retunderet, quæ utinam integra exſcripſiſſet; ex iis enim clariùs adpareret quid de eo ſenſerit Philoſophus, cui notiſſimus erat. Quæ profert ea ſunt ſubobſcura, ſed fortè datâ operâ, ad veſanum juvenem, ſcripſerat obſcuriùs *Ariſtoteles.* Οὐ μόνον, ἔφη, τοῖς πολλῶν κρατοῦσιν ἐξεῖναι μέγα φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ θεῶν δόξας ἀληθεῖς ἔχουσι. χρήσιμα δὲ καὶ πρὸς πολεμίους καὶ πρὸς ἐχθροὺς τὰ τοιαῦτα.

Δυστήνων δέ τε παῖδες ἐμῷ μένει ἀντιόωσι.

Καὶ περὶ τοῦ Περσῶν βασιλέως, μεγάλου δὲ καλουμένου, ὁ Ἀγησίλαος, τί δ᾽ ἐμοῦ γε μείζων ἐκεῖνος, εἰ μὴ καὶ δικαιότερος; *dixit non his tantùm, qui magnum tenerent imperium, permiſſum eſſe magnificè de ſe ſentire; ſed his etiam, qui veras opiniones de Diis haberent. Utilia ſunt etiam adverſùs hoſtes & inimicos iſthæc:*

Progna-

* *De ſui laude p. 545. T. II.*

Prognatos miſeris noſtræ ſors objicit haſtæ.

Et de Perſarum Rege, qui magnus vocabatur, Ageſilaus: qui, inquit, major me eſt, niſi & juſtior? Duo hiſce, ſi quid judico, ſignificare voluit *Ariſtoteles*; primùm eos non poſſe gloriari, qui ampliſſima imperia ſubegiſſent, quemadmodum Alexander; niſi pietatem erga Numen colerent, quæ in illo nulla fuit, cùm Diis æquari vellet; deinde nullâ laude dignos eſſe eos, quibus regna maxima parêrent, niſi ſimul benefici & juſti eſſent; quorum neutrum fuit Alexander. Si enim beneficentiam ejus comparemus cum calamitatibus, quas innocuis intulit; numquam effugiet quin cenſeatur iræ divinæ flagellum, nedum ut humani generis deliciæ haberi queat. Pro perpaucis militibus, hoc eſt, carnificibus, pro aliquot meretricibus, adulatoribus, aut tyrannis, quos muneribus donavit, aut benigniùs habuit; quot myriadas hominum, & familiarum fortunis omnibus evertit, crudeliter vexavit, atque è medio ſuſtulit? Miſeros omnes reddidit, qui ſua contra ejus rapacitatem tueri paullò conſtantiùs auſi ſunt; nec potuit *Ariſtoteles* meliùs maleficam illam indolem deſcribere, quàm verſu Homerico, quo utitur Achilles, ſimilis veſaniæ exemplar; ad quod ſe ſe componebat Alexander, qui & ab illo ortum ſe gloriabatur:

Prognatos miſeris noſtræ ſors objicit haſtæ;

cùm orbos fecerit innumeros parentes, qui florentes ætate liberos, dum patriam pio & juſto bello defenderent, amiſerunt. Juſtum ejuſmodi hominem nemo dixerit, qui omnia ſua eſſe contendebat, ſéque natum ut omnibus imperaret, ceteris verò mortalibus ſolam gloriam obſequii relictam; quem denique optimè pinxeris iisdem coloribus, quibus *Horatius* * pingi voluit Achillem:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura negat ſibi nata, nihil non adrogat armis.

Hunc Spartanorum regulo, juſtitiæ obſervante, ex ſententia Ageſilai, quâ nihil verius, jure dixeris minorem; quamvis latiſſimè pateat ejus imperium. Hanc *Ariſtotelis* mentem fuiſſe omnino exiſtimarim, obſcuriùs licèt expreſſam, quòd ſibi timeret à ferociſſimi diſcipuli ira.

3. Utinam exſtarent libri *Ciceronis*, de Republica! Sine dubio in iis ſummi viri graviſſimum judicium de Alexandro legeremus; ut colligere eſt ex fragmento, quod ex tertio ejus Operis libro profert *Nonius Marcellus*. Eſt reſponſum Piratæ, ex quo intelligere potuit Alexander, quodnam diſcrimen inter ſe & ejuſmodi homines eſſet; *nam cùm quæreretur ex eo*, inquit Cicero, *quo ſcelere compulſus mare haberet infeſtum uno myoparone? Eodem, inquit, quo tu orbem terræ.* Vix

* *De Arte Poëtica.*

Vix dubito quin *Cicero*, ſuffragio ſuo, Piratæ reſponſum confirmaret; cum hæc verba ex eodem libro proferat idem Grammaticus: *Eſt genus injuſtæ ſervitutis, cùm ii ſunt alterius, qui ſui poſſunt eſſe*; quæ verba ad populos liberos, ab Alexandro ſubactos, pertinent.

4. Sed clariùs loquentem *Senecam* atque inſatiabilem hominis cupiditatem (uam cetera omitto vitia) damnantem audiamus. Cùm victor Orientis animos ſupra humana tolleret, Corinthii, aut Megarenſes, per legatos gratulati ſunt, & civitate illum ſuâ donaverunt. Ridenti verò Alexandro hoc officii genus, unus ex legatis, *nulli*, inquit, *civitatem umquam dedimus alii, quàm tibi & Herculi.* Tum libens accepit delatum honorem, cogitavítque non qui ſibi civitatem darent, ſed cui dediſſent; & homo gloriæ deditus, cujus nec naturam, nec modum noverat, Herculis, Liberíque veſtigia ſequens, ac ne ibi quidem reſiſtens, ubi illa defecerant, ad ſocium honoris ſui reſpexit à dantibus; tamquam cœlum, quod mente vaniſſimâ complectebatur, teneret, quia Herculi æquabatur. *Quid enim*, ſubdit Seneca, * *illi ſimile habebat vesanus adoleſcens, cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil ſibi vicit, orbem terrarum tranſivit, non concupiſcendo, ſed vindicando. Quid vinceret malorum hoſtis, bonorum vindex, terrarum, mariſque pacator? At hic à pueritia* LATRO,

 GEN-

* *De Beneficiis Lib. I. c. 13. ubi vide notas* M. Ant. Mureti.

GENTIUMQUE VASTATOR; *tam hoſtium pernicies, quàm amicorum; qui ſummum bonum duceret terrori eſſe cunctis mortalibus, oblitus non ferociſſima tantùm, ſed ignaviſſima quoque animalia timeri, ob virus malum.*

5. Cùm ea eſſet indoles Alexandri, is finis ejus bellorum; mirum eſt *Curtium* ita adloquentem milites eum inducere potuiſſe, ante Iſſicum prælium: * *illos terrarum orbis* LIBERATORES; quaſi Macedones de cujuſquam liberatione cogitaſſent! Verùm diu in illa imagine non hæret Alexander; illico contrarium, ſed verum, ſubdit: *emenſóſque olim Herculis & Liberi Patris terminos, non Perſis modò, ſed etiam omnibus gentibus* IMPOSITUROS JUGUM. Nimirum, *liberatores orbis* eo animo bellum gerebant, ut *omnibus gentibus imponerent jugum.* Sed ut commemoratus Hercules, cui conferre volebat *Curtius* Macedonas, effecit ut *liberatores* eos vocaret; ita Veritas ab eo extorſit, ut in ſequentibus eos deſcriberet; quaſi jugum omnibus gentibus impoſituros. Declamatores qui partim ex vero, partim ex libera fictione, loquuntur, non ſemper ſibi conſtant. Verùm ad *Senecam* redeamus.

6. Alibi, ne fortè temerè ab illo, loco adlato, caſtigatum Alexandrum quis putet, non minùs ſeverè de eo judicat: † *Alexandro*, inquit, *quamquam in littore maris rubri ſteterat, plus deerat, quàm quà venerat. Illius*

* *Lib. IV. C. X. 5.* † *De Benef. Lib. VII. C. 2.*

ſius ne ea quidem erant quæ tenebat, aut vicerat; cùm in Oceano Oneſicritus, præfectus claſſis, præmiſſus explorator erraret, & bella in ignoto mari quæreret. Non ſatis adparebat inopem eſſe, qui extra naturæ terminos arma proferret? Qui ſe in profundum, inexploratum & immenſum, aviditate cæcâ, prorſus immitteret? Quid intereſt quot eripuerit regna, quot dederit, quantum terrarum tributo premat? Tantum illi deeſt, quantum cupit.

7. Epiſtolâ CXIX. æquè graviter in eum invehitur: *Numquam parum eſt*, inquit, *quod ſatis eſt; numquam multum eſt, quod ſatis non eſt. Poſt Darium & Indos, pauper eſt Alexander Macedo. Quærit quod ſuum faciat, ſcrutatur maria ignota, in Oceanum claſſes mittit novas, &, ut ita dicam, mundi clauſtra perrumpit. Quod naturæ ſatis eſt homini non eſt. Inventus eſt qui concupiſceret aliquid, poſt omnia. Tanta eſt cæcitas mentium & tanta eſt initiorum ſuorum unicuique, cùm proceſſit, oblivio! Ille modò ignobilis anguli, non ſine controverſia, dominus, de tanto fine terrarum, per ſuum rediturus orbem, triſtis eſt.*

8. Ex hiſce ſatis liquet, infinitam illam alienorum cupiditatem, quæ in Alexandro fuit, audaciam & artem quibus ea invadebat, conjunctas cum viribus nocendi, quibus abutebatur; fuiſſe vitia longè maxima, eóque exitialiora, quò pluribus nocebant. Attamen, ſi credimus Rhetoribus & Poëtis, heroïcæ virtutes fuerunt; quibus factum eſt ut Alexander pænè dignus viſus ſit, qui Deorum

rum ordinibus adſcriberetur. Hiſce vitiis, ſed velatis nominibus fortitudinis, ſcientiæque militaris, vitia alia ita penſari exiſtimant, vix ut ea illi exprobrari patiantur. Sic, proh ſtultitiam! vitia minora vitiis multò majoribus excuſatum eunt; perinde ac ſi quis furtum, cujus accuſaretur, homicidio excuſaret.

9. Non potuit ei *Seneca* cædem *Calliſthenis*, egregii Philoſophi, ignoſcere, atque hoc ſolum ſcelus, omnibus, quæ in Alexandro laudari potuerunt, gravius exiſtimavit. *Hoc eſt*, inquit, *Alexandri crimen æternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimet. Nam quotiens quis dixerit*: occidit Perſarum multa millia; *opponetur*: & Calliſthenem. *Quotiens dictum erit*: occidit Darium, penes quem tunc magnum regnum erat: *opponetur*: & Calliſthenem. *Quotiens dictum erit*, omnia Oceano tenus vicit, ipſum quoque tentavit novis claſſibus, & imperium ex angulo Thraciæ, uſque ad Orientis terminos protulit; *Omnia licet antiqua exempla Regum, ducumque tranſierit; ex his quæ fecit nihil tam magnum erit, quàm ſcelus Calliſthenis.*

10. Ad id exemplum ſi licet ratiocinari, (& quidni liceat?) quoties dicetur in eo fuiſſe * *vis incredibilis animi, laboris patientia propemodum nimia, fortitudo non inter Reges modò excellens, ſed inter illos quoque, quorum hæc ſola virtus fuit*; objiciemus fuiſſe ſimu-

* *Curtius Lib. X. Cap. V.* 25.

mul incredibilem alieni cupiditatem, cui ut ſatisfaceret, nihil fuit tam ſanctum inter homines quod pedibus non conculcaret, nullum periculum quod non adiret, nullus labor quem recuſaret; adeò ut fures, latrones, piratæ, ex deſperatione rerum ſuarum, ad ſceleratas illas artes converſi, nihil ſint præ illo. Quoties in illo laudabuntur *liberalitas ſæpe majora tribuentis, quàm à Diis petuntur; clementia in devictos; tot regna aut reddita, quibus ea demſerat bello, aut dono data, & mortis, cujus metus ceteros exanimat, perpetua contemtio*; dicemus liberalem fuiſſe ex rapto, & plerumque in indignos, ſpoliatáque ab eo oppida & regna, ut alienas facultates in adulatores aut carnifices profunderet; clementem fuiſſe in eos ſolos qui ſe ei ſervire paratos ſignificabant, cùm non minùs liberi nati eſſent ac Macedones; contemtum verò mortis ex vecordia manaſſe, cùm, ne quid aliud dicam, omnia poſſideret, propter quæ vitam amare debebat; denique, ſi quæ fuit in eo ſignificatio virtutis, nullâ ratione eſſe æquiparandam cum latrocinandi libidine, quâ, quibuſcumque videbatur, inferebat bellum, niſi ſe ei in ſervitutem darent. Cùm mors communem hunc generis humani hoſtem rapuit, parabat, Oriente ſubacto, Occidentem, niſi ſibi ſponte parêret, incolarum ejus ſanguine inundare; qui tamen (plerique certè) vix illum de nomine norant, nec ubi locorum eſſet Macedonia ſciebant.

11. Sed non opus eſt verbis noſtris uti, ut oſtendamus res geſtas *Alexandri* memoriam

ejus inter homines infamare, potiùs quàm illuſtrare, ſi ſaperent, debuiſſe; audiamus * *Lucanum*, patrui egregiè veſtigia ſequutum, ejúſque verbis Caput hoc claudamus. Sic ille de ſepulcro Alexandri, quod Alexandriæ viſebatur:

Illic Pellæi proles veſana Philippi,
Felix PRÆDO *jacet, terrarum vindice fato*
Raptus. Sacratis, totum ſpargenda per orbem,
Membra viri poſuere adytis; Fortuna pepercit
Manibus, & regni duravit ad ultima fatum.
Nam ſibi libertas umquam ſi redderet orbem,
Ludibrio ſervatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno
Eſſe viro. Macedûm fines, latebráſque ſuorum
Deſeruit, victáſque patri deſpexit Athenas;
Pérque Aſiæ populos, fatis urgentibus, actus
HUMANA CUM STRAGE *ruit, gladiumque per omnes*
Exegit gentes; ignotos miſcuit amnes,
Perſarum Euphraten, Indorum ſanguine Gangen.
Terrarum fatale malum, fulménque quod omnes
Percuteret pariter populos, & ſidus iniquum
Gentibus. Oceano claſſes inferre parabat,
Exteriore mari. Non illi flamma, nec undæ,
Nec ſterilis Libye, nec Syrticus obſtitit Ammon.

Iſſet

* *Lib.* X. *verſ.* 20. & *ſeqq.*

Iſſet in occaſus, mundi devexa ſequutus.
Ambiſſétque polos, Nilúmque à fonte bibiſſet;
Occurrit ſuprema dies, naturáque ſolum
Hunc potuit finem veſano ponere Regi.

12. Jam nemo, opinor, hiſce lectis, nos nimia exigere à *Curtio*, homine Ethnico, dicere poterit; cùm contendimus Alexandri latrocinia ab eo debuiſſe vituperari, ſi gravem Hiſtoricum potiùs quàm declamatorem egiſſet. Hoc unum hîc ſpectavimus; nam ad rem ipſam quod adtinet, eam ſubtiliùs tractare hîc adgreſſi non ſumus. Obiter tamen adtigit *Curtius*, in oratione Scytharum, quæ legitur Lib. VII. C. VIII. & in qua hæc dicentes Scythæ inducuntur: *Tu qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire, omnium gentium, quas adiſti, latro es.* Verùm non oportebat rem tantam obiter & dumtaxat in uno loco obliquè adtingi, ſed & copioſiùs exponi, & frequentiùs, nec ab hoſtibus modò Alexandri, ſed ab ipſo etiam Hiſtorico, alienâ perſonâ minimè tecto, inculcari.

13. Hoc erat noſtrum de *Curtio* judicium, quod qui non à contemtu elegantiſſimi Scriptoris, ſed ab amore Virtutis & Veritatis, ſtudióque juvandi Litteras & juvenes qui iis operam dant, profectum eſſe judicabit, æquum ſe & peritum judicem præſtabit. Sanctè hoc adfirmare poſſumus, nec juſtam ullam rationem nobis hac in re fidei negandæ præbuiſſe confidimus. Attamen hoc judicium nobis fuit defendendum, ante

aliquot annos, quod Gallico ſermone fecimus *Bibliothecæ Selectæ* Vol. III. quo Lectorem amandamus. Nonnihil etiam, hac de re, in Præfatione *Pedoni Albinovano* præfixa diximus. Hîc plura non addemus, ne optimæ cauſæ diffidere videamur.

CAPUT X.

Aliquot loca Q. Curtii tentata, aut emendata.

1. USUS ſum primùm, in legendo *Curtio*, editione ſecunda *Joannis Freinshemii*, quæ prodiit Argentorati anno MDCLXX. Ea cùm habeatur emendatiſſima & libello variarum Lectionum, cùm ex Editionibus, tum ex Libris Manuſcriptis collectarum ornata ſit, inſtar omnium eſſe poteſt. Alias, niſi poſtea, non inſpexi, nec in iis quidquam quod magnopere eſſet *Freinshemianis* anteferendum inveni. Animadverti tamen virum diligentiſſimum, & laboris patientiſſimum non ſemel admiſiſſe eas Lectiones in contextum orationis, quæ falſæ ſunt, cùm veræ in aliis Editionibus legerentur; & Critico acumine, rariùs quàm par erat, aut etiam aliquando infeliciter uſum. Quod non eò dico, ut laboribus ejus quidquam detraham, quibus perſæpe & grato animo utor; ſed certum eſt colligendo & conſcribendæ Hiſtoriæ aptiorem fuiſſe, quàm conjiciendo aut dijudicando,

quæ

quæ dos eſt maxima Critici. Exempla nonnulla, hoc in Capite, proferemus, ex quibus res fiet manifeſta.

2. Cùm mater & uxor Darium lamentarentur, quaſi in acie cecidiſſet; miſit Alexander ad eas Leonnatum, qui indicaret Darium vivere. Ille, cum paucis armigeris, ad earum tabernaculum ſe confert, miſſúmque à Rege ſe nunciari jubet. At ii, qui in veſtibulo erant, ut armatos conſpexere, rati actum eſſe de dominis; in tabernaculum currunt, vociferantes adeſſe ſupremam horam, miſſóſque qui occiderent captas. Itaque, ut quæ nec prohibere poſſent, nec admittere auderent; nullo reſponſo dato, tacitè opperiebantur victoris arbitrium. * *Leonnatus* verò, ait *Curtius*, *exſpectato diu, qui ſe intromitteret, poſteaquàm nemo PRODUCERE audebat; relictis in veſtibulo ſatellitibus, intrat in tabernaculum.* Ait ad hunc locum *Freinshemius*, in Bongarſiana, Lugdunenſi & Amſtelodamenſi editionibus legi *procedere*; *quod non diſplicet*, inquit, *ſed & Sebiſius ita legendum putabat.* De re clara non erat dubiè loquendum; nam *producere* abſurdum eſt, hoc in loco; ſignificat enim, ubi de hominibus ſermo eſt, egredientes comitari. Hîc verò neminem egredi auſum ait *Curtius*, quod ſignificat vox *procedere*. Rem notiſſimam exemplis probare nihil adtinet, ſed locum *Rufini* proferam, in re planè ſimili; qui licèt non ſatis caſtigatè ubique loquatur, ta-

* *Lib. III. C. XII*, 10.

tamen paſſim oſtendit melioris ævi Scriptores à ſe tritos fuiſſe. Sic ille, in Recognitionibus *Clementis*, Lib. I. c. 12. *Cùm hoſpitium* (Barnabæ & Petri, quos quærebat Clemens) *reperiſſem*, *atque ante fores conſtitiſſem*, *ingerebam janitori quis eſſem atque unde adventarem*; *& ecce Barnabas* PROCEDENS —— *adprehenſum me manu introducebat ad Petrum.* Cùm deeſſet Leonnato, qui hoc faceret, ſponte ſuâ ingreſſus eſt. Ità etiam ſentire poſtea vidi *Joan. Schefferum* in notis in *Curtium*, quæ proſtare cœperunt Amſtelodami, anno 1698. & *Matth. Raderum* ſic ediđiſſe.

3. Non multò * pòſt, narratâ humanitate Alexandri erga matrem, uxorem & filias Darii: *ſed nondum*, inquit, *fortuna ſe animo ejus infuderat*; *itaque orientem eam moderatè & PRUDENTER tulit*, *ad ultimum magnitudinem ejus non cepit.* Lege PUDENTER, hac enim in re pudor eſt, potiùs quàm prudentia. Vox eſt *Ciceronis*, *Catulli*, *Horatii*, aliorum. Huc facit *Auſonii* præceptum Epiſt. VIII.

> *Fortunam* reverenter *habe*, *quicumque repente*
> *Dives ab exili progrediere loco.*

Ante nos, ita legendum viderat *Valens Acidalius.*

4. Lo-

* *Ibid.* §. 20.

4. Locus eſt in * *Curtio*, qui fruſtra Criticos exercitos habuit. Narrat ſupplicium ſumtum de Præfecto Damaſci, qui quaſi parum munimentis oppidi fidens, pecuniam regiam, cum pretioſiſſimis rerum, efferri juſſerat, fugam ſimulans; reverâ ut prædam Parmenioni offerret. Expoſitâ eâ fraude, direptionéque gazæ Perſicæ, ſubdit *Curtius*: *Ceterùm Dii tantæ fortunæ proditorem*, SEPULTURÆ *celeriter debitâ pœnâ perſequuti ſunt; namque unus è conſciis, credo, Regis vicem, etiam in illa ſorte, reveritus interfecti proditoris caput ad Darium tulit. Matth. Raderus* & *Chr. Cellarius* omittunt *ſepulturæ*; quod tamen habent MSS. Suſpicatur *Freinshemius*, legendum *ulturi*, ſed ſuæ conjecturæ non fidit. *Joan. Schefferus*, in notis poſthumis in *Q. Curtium*, legit *ſéque ulturi*, putátque vitium hoc natum ex eo quòd in libris antiquis eſſet ſcriptum *ſeq. ulturi*, per compendium, unde factum primùm *ſepulturi*, deinde *ſepulturæ*. At durum eſt verbum *ulturi* duplici ſignificatu, in una eadémque phraſi ſumi; nam alio ſenſu *ſe ulti* ſunt Dii, alio *ulti ſunt proditorem*, ut ipſe animadvertit *Schefferus*. *Tan. Faber* † audacior multò, ſed & acutior Criticus, legit *ſecurum ſceleris*. Sed hæc nimiùm abeunt à vetere ſcriptura. Legendum cenſeam *impoſturæ*, nam hoc crimen ſcelerati hominis fuit, quod aliter *ſtellionatus* dici ſolet. *Ulpianus*, Digg. Lib. XLVII. Tit. XX. l. 3. docet *ſtellionatum* obji-

* *Lib. III. C. XII*, 17. † *Ep. Lib. I. E. II.*

objici poſſe his, qui dolo quid fecerunt, & locum habere cùm in omni dolo, qui peculiari nomine caret, tum *ſi quis* IMPOSTURAM *fecerit, vel colluſionem in necem alterius*. Gloſſæ veteres: *Impoſtura, ſtellionatus*, ἢ. ἐπίθεσις, ἢ χλεύη. Quamvis ea vox in antiquioribus non occurrat, inferiorem tamen eſſe Veſpaſiani ævo non exiſtimo; cùm verbum *imponere*, fallendi ſignificatu, non raro in ejus & ſuperioris ætatis Scriptoribus legatur; nec dubium ſit, quin Juriſconſulti priſcas multas voces Latinas ſoli nobis ſervarint.

5. Sic deſcribuntur campi, in quibus commiſſum alterum cum Dario prælium: * *equitabilis & vaſta planicies, ne ſtirpes quidem & brevia virgulta operiunt ſolum, libérque proſpectus oculorum, etiam quæ procul receſſere, permittitur.* Nulla eſt conſtructio in his verbis, *etiam quæ procul receſſere*. Legendum ergò, *quà procul receſſere*, verbúmque hoc conjungendum cum nominativis *planicies* & *ſolum*, qui anteceſſerunt; aut legendum: *illorum etiam quæ procul receſſere*. Conjectura *Fr. Modii*, legentis *permetitur*, in quam inclinat *Freinshemius*, abſurda eſt. *Joannes* quidem *Schefferus* legit, *in quæ permittitur*; hoc eſt, permittitur proſpectus in ea quæ procul receſſere. Sed minore mutatione ſanari locus poteſt, ut oſtendimus.

6. Patron Græcorum dux, accuſaturus Beſſum & Nabarzanem, apud Darium, ut ſibi fidem faciat, ait ſe nihil ab ullo ſperare poſ-

* *Lib. IV. C. IX, 10.*

poſſe, præterquàm à Dario; cùm Bactriani, aliíque præmia ab aliis poſſent exſpectare: * *Amiſimus*, inquit, *Græciam, nulla Bactra ſunt nobis; ſpes omnis in te, utinam & IN ceteris eſſet!* Delendum poſterius IN, nam optat Patron ut ceteræ copiæ Darii nullam ſpem niſi in eo haberent, futuræ quippe fideliores. Sic quidem mavult *Freinshemius*, *fert tamen & vulgatum* in ceteris, *quamquam multò languidior inde ſenſus exit.* Imò verò nullus, qui feriei orationis conveniat, nam Latinè nemo dicat: *utinam in ceteris omnis ſpes in te eſſet!* IN delevit etiam, ut poſtea vidi, *Matth. Raderus.*

7. Cùm accuſatus eſſet Philotas à Nicomacho, præſente Cratero, hic omnem lapidem movet, ut Alexandrum ad perdendum Philotam adducat, vetátque credere hunc veniâ mutari poſſe, tum addit: † *At ego, etiamſi ipſe vel pœnitentiâ, vel beneficio tuo victus quieſcere volet, patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitûs, & inveterata, apud milites tuos, auctoritate, haud multùm infra magnitudinis tuæ faſtigium poſitum, ſcio non æquo animo ſalutem filii ſui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus, meruiſſe mortem confiteri pudet. Supereſt ut malit videri injuriam accepiſſe, quàm vitam.* Quibus dictis, quid hinc Alexandro colligendum eſſet his verbis ſignificat: *Proinde ſcio tibi cum illis de ſalute eſſe pugnandum.* Legendum SCITO, nam hîc *ſcio* locum habere non poteſt, ut in ſupe-

* *Lib. V. C. XI, 6.* † *Lib. VI. C. VIII, 7.*

perioribus. *Raderi* Editio habet *ſcias* in contextu, *ſcio* in margine, quæ eſt lectio MSS.

8. Hermolaus, cùm faſſus eſſet ſe in Alexandrum conſpiraſſe, mortémque propterea exſpectaret, ita orationem claudit: * *De cetero parce, quorum orbam ſenectutem ſuppliciis ne oneraveris.* Legendum *parentum*, non *parce quorum*. Aliæ conjecturæ duriores ſunt, & magis recedunt à ſcripturæ hujus veſtigiis, ut liquebit, ſi conſulatur Commentarius *Freinshemii*, vel adeantur Notæ *Joannis Schefferi*, ad hunc locum. *Raderus* habet *parce his, quorum*.

9. Hæc in *Curtio* emendanda nobis videbantur, quibus & alia nonnulla potuiſſemus addere; ſed, ſine auxilio MSS. Codicum, multa mutari poſſe non cenſemus. Itaque hîc judicio noſtro, de *Curtio*, finem imponemus; quod ſi per omnia non probaverint Critici, non mirabimur; nec ipſi, qui noſtris potiùs quàm alienis oculis credimus, ſolemus omnia illorum probare.

* *Lib. VIII. C. VII*, 15.

III. Sectionis III. Partis Artis Criticæ

F I N I S.

MAG 2019236

Google

Digitized by Google

Digitized by Google